hepileri
Aylık Sosyalist Dergi Aralık'98 Sayı: 18 Fiyatı: 1.000.000.TL (KDV Dahil)
Sivil Ajanlar
Yalçın Küçük
Raporumuz:
Darbe ve Restorasyon
Yalçın Küçük
Arşlan Başer Kafaoğlu ile Söyleşi
Kadın ve Şiddet
Ogün Kırtil
Karikatür Marksistler
F. Kamil Yüksel
Amerikan Ulusal Çıkarlarının Erozyonu
Samuel P. Huntington
İktidar ve Polemik
Yalçın Küçük
Sol Marksizm
Yalçın Küçük
KORKU VE İKTİDAR
İnhisar Rejimi
Tevfik Fikret Yorulmaz
İnsan İnsan Ola
Mesut Odman
İyi İşler Üzerine
Şevki Ömeroğlu
Sendikalar Okul
Volan Kayışı mı?
Durmuş Tiryaki
Bir Kir Teorisi

AKIŞ YAYINCILIK

"Aklın ışığında baktık ki bizim suçlarımızı silmese de, asıl suçlu savaş denen illet, insanı insanlıktan çıkarıyor iki yanlı. Savaşı değil de, yılları suçlar isek, barış, keçinin ağzındaki hikayeye döner, geviş getiriyoruz boyuna! Orda işte görüyorum! Dara çekilmiş olsa da bizimle eğleşiyor savaş!"
Dersim '38

"1998'in yaşadığımız şu günlerinde, Tevfik Fikret'in sesinde, biri diğerini üreten sorulara daha fazla gecikmeden yanıt aramamız gerekiyor diye düşünüyorum. Unutturulmaya çalışılan bir ozan ve aydını yeniden hatırlamak ve hatırlatmaktan da öte bir yanım var, bu soruları duyarak ilerlersek, yaşadığımız toplumu ve hatta ayıdınsak kendimizi daha iyi tanıyabileceğimize inanıyorum."
Fikret

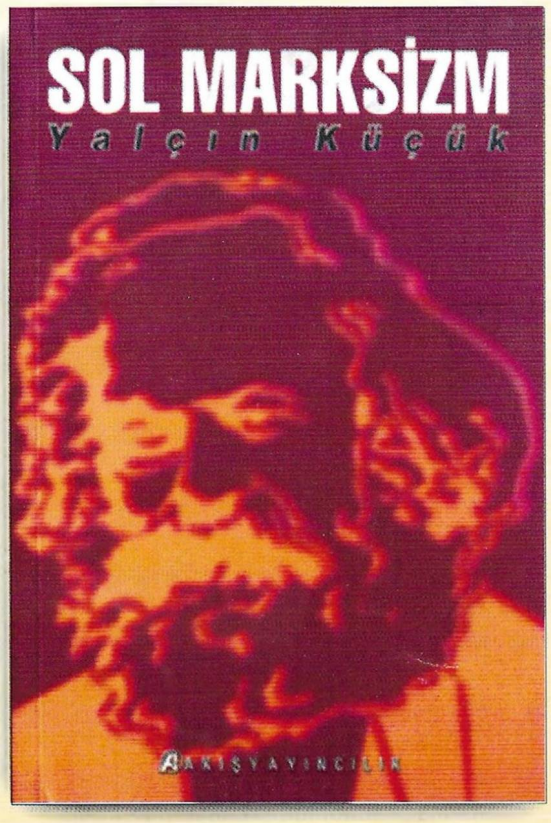

Bugün insanlık 'Sol Marksizm' ihtiyacı içindedir.
İnsanlığın ilk ve en büyük şarkısı olan ve benim için hala güzel, ilk sosyalist düzenin yıkılışına verilecek ilk cevap sol marksizmin kurtuluşunu ciddiye almak olmalıdır.
Bu devrimci ve yaratıcı bir görevdir; sonunda çıkacak yeni bilime, 'marksizm-leninizm' veya 'sol marksizm' denmesi veya denmemesi, hiç önemli değildir. Önemli olan sağ tortularından temizlemek ve sol bütünlüğüne kavuşturmaktır.

İstiklal Caddesi Büyükparmakkapı Sokak No: 20/4 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel & Fax: (0212) 292 29 45

Son Sayımız

"Her çıkış bir zenginliktir ve yaşamak için itici güce muhtaçtır. Bizim bir değil iki itici gücümüzün olduğuna inanıyoruz. Bir türlü yok edilemeyen en büyük darbeler karşısında bile can damarı kesilemeyen bir mücadele geleneğimiz var: gücümüzün ve zenginliğimizin ilki buradadır. En son olarak, 12 Eylül ile indirilmek istenen darbe karşısında kaybettiklerimizden çok bugün sergileyebileceğimiz canlılığa bakıyoruz; bu canlılık, aynı zamanda bizim çıkış gücümüzdür.

Dünya görüşümüzün gücüne inanıyoruz; bilimin, bilimin gücüne inanmakla başladığını biliyor ve tekrarlıyoruz. Marksizm-Leninizm'in bir bunalım içinde olduğunu kabul etmiyoruz ve yalnızca yeni sorunlar karşısında yaratıcı bir biçimde uygulanması gereken bir aşamada olduğunu söylüyoruz. Bir mücadele birikimimiz var: Bizi yüreklendiriyor. Bir bilimimiz var: Bize güven veriyor. İtici güçlerimiz bunlardır. Buradan yola çıkıyoruz."

Bölge mücadele tarihinde önemli bir yere sahip olan, bu önem kendisinin yanı sıra dışındakilerin ve iktidar sahiplerinin de kabulü olan Toplumsal Kurtuluş dergisi başlarken bu sözlerle başlangıç yapıyordu. Toplumsal Kurtuluş bu iddialarla yola çıkmıştı, altı yıla yayılan 60 sayısını geride bırakarak yayınını durdurduğunu açıkladığında ise şunları söylüyordu: "Toplumsal mücadelelerin derinliğindeki seyre ve harekete çektiği projeksiyonlarla siyasi yön tesbiti ve siyasi yön tesbitiyle açtığı yollarla ve aydın mücadelesiyle toplumsal bilinçte kalıcı izler bıraktığını düşünüyoruz. İz bırakan bir mücadele ve kalıcı bir katkı. İşte bir mücadele döneminde başarılmış ve artık tamamlanmış misyon."

Bir şey değişti mi?

Toplumsal Kurtuluş, bir mücadele birikiminin ve marksizm-leninizmin bilimsel yöntemini rehber edinerek yola çıkmıştı. İlerleyen süreçlerde bölgemizde yaşanan gelişmelere yön veren, onları topraklarımızda ete kemiğe büründüren açılımların taşıyıcısı oldu. 'Bölge Devrimi' şiarının ve bakışının yanında, dünya sosyalizmine ve reel sosyalizmin yıkılmasının nedenlerinden sadece biri olarak gördüğü 'insan' olgusuna dair açılımları da oldu. Bu açılımları Ekin Belleten, Dünya Solu ve Yeni İnsan dergileriyle sürdürdü, topraklarımızın ortak tarihine sundu.

Çok eleştiri aldı, aklın ve kendi biliminin sınırlarını zorlayan açılımlarda bulundu. Solun ortak mücadele birikimi ve değerlerini öne çıkarma rehberiyle kendi dışındaki siyasal hareketlerde doğru bulduğu görüş ve eylemleri, büyük bir açık yüreklilikle destekledi. Kendi politik kazanımlarını ise tüm solun hanesine yerleştirmeye çalıştı. Kuşkusuz, doğru bulduğunu açıkladığı görüş ve eylemlerin yanında, eleştiriden de kaçınmadı. Kendi jargonuyla söylemek gerekirse, çubuğu hep tersine büktü.

Kuşkusuz Toplumsal Kurtuluş bu ama bu kadar değil. Onu izleyen Marksist Damar ve en son aşamada Hepileri dergileri bu bakışların sürdürücüsü, yeniden üreticisi oldular. Elinizdeki 18. sayı, ana kadroları değişmeden, bölgemize ve dünya sosyalizm mücadelesine yol açan, ufuk çizen eylem ve teori ciltlerinin devamı oldu.

"Devamlılığı ne kadar esas aldıysak, alıyorsak, bir faaliyeti rutin olarak yapmayı kendimizden o kadar uzak tuttuk, tutuyoruz. (...) Hepileri'yi aklın karamsarlığını kıran iradenin iyimserliğini ortaya koyan, eylem sayfaları olarak hazırlamaya çalıştık. Yoğunlaşmış teorinin eylem, yoğunlaşmış eylemin teori olduğunu unutmadık."

Hepileri'nin ilk sayısındaki "çıkış" notlarımız, Yalçın Küçük'ün solun bütün kazanımlarını ortak geleceğimiz adına sahiplendiği bir konuşmasıyla devam ediyordu: "...Yolumuz, bir kez daha doğru çıkmıştır. Son otuz yıldaki bütün doğrularımız sağlanmış ve bize yapılan bütün hainlikler ispatlanmıştır. Bu, bizim kendimize büyük güvenimizdir. Bu, bizim bütün silahlardan daha güçlü silahımızdır. Yolumuza ve kendimize güvenimiz tamdır ve tam olmalıdır. Bizimki insan aklına dayalı, hülya dolu, ortakçı bir toplum savaşıdır. Bizimki insanlığı yakalama savaşıdır. Bizimki, insanlığın tümünü bu yeni Ortaçağ'dan kurtarma savaşıdır. Bu savaşta doğrulandık, bu savaşta saflaştık. Uğruna saflaşıyoruz ve memleketimizi hak ediyoruz. Zafer bizimdir."

Ülkede yaşanan gelişmeleri aydın onuruna bir tecavüz saydığını söyleyerek çıktığı gönüllü sürgününü bitiren Yalçın Küçük, bu topraklarda politikaya, marksist politikaya bir şekilde ilintilenen her kesim tarafından tanınır ve adı etrafında her zaman bir hale barındırır. Sürgüne çıkışı da tartışılır, dönüşü de. Küçük, ülkeye dönüşünde yaptığı açıklamasında, herkesin beklediği türden bir geliş nedeni açıklamıyor, ancak ekliyor: "Kırk yıldır gözaltında yaşıyorum. Gözaltında yaşamak benim kişiliğim olmuştur. Ülkeme dönüyorum. Ülkem benim için her zaman büyüleyici bir hapishanedir."

Evet, Yalçın Küçük büyülü hapishanesine döndü ve şu an Haymana'da. Biz sınıfımıza, en çok kendisinin eleştirdiği aydın hareketine, bölgemiz dinamiklerine umut ve güveni hep ondan öğrendik. Her zaman bir güven ve umut tazeleyicisi olmuştur Yalçın Küçük. Bugün büyülü bir hapishane olan bölgemiz, yine kendi söylemiyle sosyalizm kelebeğinin dolaştığı yerdir de aynı zamanda.

* * *

Hepileri'den önceki yayınlarımızda da açılımlarını yaptık, yapmaya devam ediyoruz. "Ülkemiz bugün bir maceracı kliğin pençesindedir." diye vurguladığı aynı açıklamasında Yalçın Küçük "Karaparacıların güvenini ve faizlerini bir santim artırabilmek için, ahtapotların hasis çıkarlarını gözetebilmek için, ülkemiz bu maceracı klik tarafından bütün sınırlarında savaş kışkırtıcısı haline getirilmiştir" dedikten sonra şöyle sürdüyor:

"Aziz Kürt halkımızın onurlu mücadelesi sonucunda 'Kürt' Davamız çözüme pek yaklaştığı halde, bu maceracı politikanın üstünü örtebilmek için, iki halkımızın kardeşliği dinamitlenmektedir.

Yönetici klik, en az. Birinci Dünya Savaşı öncesindeki kadar maceracıdır. Ancak bugün iki fark vardır; birincisi, o zaman hiç olmazsa bir muhalefet vardı ve bugün anlamlı bir muhalefet yoktur. İkincisi, Birinci Dünya Savaşı öncesi yöneticilerimizde engin bir yurtsevgisi vardı. Bugünkülerin ortak özelliği sevgisizliktir. Hizmetinde oldukları tekellerin hasis çıkarlarından başka hiçbir sevgileri yoktur. Demirel'den Ecevit'e, Çiller'den Yılmaz kanalıyla Baykal'a, hepsinin temel kişiliği sevgisizlik'tir. Bunlarda çocuk sevgisi, insan sevgisi ve halk sevgisi yoktur."

Kuşkusuz Hepileri de bu, ama bu kadar değil. Ancak, bölgemiz ve tarihimiz Hepileri'yi hep bu eksen üzerinde yoğunlaştırdı.

Bölgemizdeki siyasi dengelerin önemli unsurlarının had safhada kendini gösterdiği bir ay geçirdik. Son sayımızın yoğunluğu bu dengeleri çözümleme ve sol hareketin konumlanışı ekseninde oldu. Ülkemizdeki yönetenlerin bu süreci hızlı bir kirlenme ile kendi kanallarına akıttıklarını bütün yayınlarımızda, özellikle Hepileri'de hep yazdık. Yalçın Küçük'ün 'Bir Kir Teorisi' yazısındaki yöntemin yaşadığımız sürecin önemli bir panzehiri olduğunu düşündüğümüz için tekrar yayınlıyoruz.

* * *

İlk sayı başlangıç yazısını "Evet başlıyoruz yok. Devam ediyoruz." diye bitirmiştik. Toplumsal Kurtuluş'tan bu yana gelen çizgi, bu topraklara layıktır ve sürecektir. Bitirirken, açılımlarımızın özümsenmesi için bir süre bekleyeceğiz. Yeni yıl için farklı hazırlıklarımız var.

Yeni yılda yeni birliktelikler için şimdiden merhaba...

hepileri

hepileri

SAYI: 18
ARALIK
1998

YALÇIN KÜÇÜK

Bir Kir Teorisi 5

BİLGESU ERENUS

Çok Bilinmeyenli Denklem:
Bize Benzeyen "Biz" Kimiz? 23

NEYLAN DOĞAN

Herkes Yaptığı İşe Benzer 35

ŞULE BAKIR

Al Gülüm Ver Gülüm 41

TEVFİK FİKRET

Târih-î Kadîm 45

NURETTİN OĞUZ

Ateş ile Duman 50

MUSTAFA GÖKSOY

Zamanın Ateşi 52

ŞEVKİ ÖMEROĞLU

Kürt Dönemeci 53

F.K.Y.

Bölge Halkları ve Uluslararası Politika 63

HASİP AKGÜL

Meydan ve Görüntü **71**

İSMAİL DOĞAN

Amerikan Barışı ve Bölge **74**

GEORG FÜLBERTH

İki Alman Devleti İki Alman Moderni **77**

ERTÜRK AKŞUN

Yargıç Kim? **80**

LEVENT ARSLAN

Restorasyon:

Onlar Sürdüremiyor Biz Paylaşamıyoruz **83**

SELÇUK GÜRSOY

Üç Kurtuluş Programı **87**

ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU

"Sol Marksizm" Üstüne II **93**

F.KAMİL YÜKSEL

Batı Düşüncesi ve Politika **99**

hepileri, aylık sosyalist dergi

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin ÇEVİRGEN
Genel Yayın Yönetmeni:
Doğan GÜÇLÜ
Koordinatör: **Onur ERK**
Avrupa Temsilcisi: **Şevki ÖMEROĞLU**
Tel&Fax:0049-221 641 685

Yönetim Yeri: Büyük Parmakkapı Sok. 20/4
Beyoğlu / İstanbul Tel&Fax:(0212) 292 29 45
Hesap Numarası:
Yapı Kredi Bankası Mark: 3004942-9
Dolar: 3004943-7 TL için 0303803-1
Baskı: Sezai Ekinci Matbaası, İst.
Kapak Tasarımı: Şenol Arıkan

BİR KİR TEORİSİ

Üstad Kanser Cerrahımız
Prof. Dr. Hüsnü Göksel'e Armağan

Yalçın KÜÇÜK

Bu incelemenin kaynaklarından ikisi estetik dünyadan geliyor; Gonçarov ve Kafka'nın iki eseri, burada açıklanan "kir" teorisi'nin oluşumunda ayrı bir yere sahiptir. "Oblomov" ve "Dönüşüm" roman ve öykülerinin, Türkiye somutunda, beni bir "kir" teorisinin, özellikle Gonçarov olmak üzere Kafka ile birlikte ikisinin yeni bir okunmasına imkan vereceğini düşünüyorum. Bu nedenle de, "kir" teorisinin açılımına, Gonçarov'u, yeniden okumayı önererek, başlamak istiyorum.

Önümde Sabahattin Eyüboğlu-Erol Güney imzalı bir çeviri var; izleyenlerim, Eyüboğlu'na bir aydın olarak hiç güvenmediğimi ve bir çevirmen olarak ise pek az güvendiğimi biliyorlardır, öyle umut ediyorum. Thomas Moore'un dünya klasiği eseri Utopia'yı Vedat Günyol ile birlikte, bir üniversite öğrencisinin mezuniyet karalamasına imza atarak piyasaya sürdüklerini kanıtlamıştım; daha sonra bana ulaşan bilgiler de, Eyüboğlu-Günyol'un kendilerinin olmayan çevirilere imza koydukları yolundaki izlenimimi kuvvetlendirmiştir. Bu nedenle, Oblomov'un bu çevirisini yeniden okumaya başlarken pek tedirgindim, bitirdiğimde tedirginliğim arttı; şimdilik bu çeviriye sadece "laubali" demek durumundayım, şu anda daha ileri gidemiyorum.

Söz konusu çevirinin ilk paragrafı şöyledir; "İlya İlyiç Oblomov, bir sabah Gorohovaya caddesinde bütün bir kasaba halkı kadar kiracısı olan büyük evlerin birinde yatağına uzanmıştı"(1) Bir köy kahvesi sohbeti için anlaşılır bir cümledir; bir edebi yazıda, son derece ayıp bir anlatım olduğu kesindir, okuyucu anlamakta zorlanıyor. Bu incelemeyi hazırladığım sırada, Paris'te kitapçılarda, Oblomov'un Fransızca çevirisi tükenmişti; Rusça aslına göre, "İlya İlyiç Oblomov, bir sabah, Gorohovaya Caddesi'nin, her birinde bir ilçe halkı kadar nüfusun yaşadığı büyük evlerinin birisinde, kendi dairesinde, yatağında, uzanmış yatıyordu" demek daha doğrudur.(2) Her çevirmen, yazarına ve yazarın biçemine özen göstermek zorundadır; bu ise bir zahmet demektir. Bu zahmetten kaçıldığında, bütün cümleler de "devrildiğinde", ortaya, "Güney-Batı Anadolu" köylülerinden Fakir Baykurt'un Türkçesi çıkıyor; bizim buna mahkum olduğumuzu sanmıyorum.

Yalnız burada amacım dilimiz ve çevirilerin niteliksizliği üzerinde durmak değil, bu ayrı; ancak engelleyemediğim amacımdan bu kısa sapmayı, okuyucularımın, dilimize düşkünlüğüme bağlamalarını diliyorum. Bir "kir" teorisi geliştirmek üzereyim; Oblomov'u yeniden ve en kısa ölçülerde özetlemek zorunluluğunu duyuyorum. Çok ünlüdür, ancak büyük bir edebi değer taşıdığını düşünmemek gerekiyor, edebi yazıcılıkta, bizim Ahmet Mithat Efendi'den pek az ileridedir. Gonçarov'un, ilkel, özensiz,

Oblomov'un bize öğrettiği, asalak sınıfların tembelliği değil, insanoğlu'nun da tıpkı, piçleşen bitkiler ve soyunu yitiren köpekler türünden yozlaşabildikleridir. Oblomov'un büyük sırrı işte budur. Bir asil insanı, bir aydını, romanlar yazmak isteyen bir kimseyi, bir pisliğe canlı tarafıyla bağlayabilmekte, orada yaşatmakta ve daha da önemlisi, buradan, temizliğe çıktığında öleceğine inandırmaktadır.

başlangıcı ve sonu net olmaktan uzak diyaloglara dayalı bir yazı biçemi var; ama, "Oblomov" romanı, insanlığın estetik hazinelerindendir. Bunun bir nedeni olarak, bir toprak paraziti olan, Oblomov'un olağanüstü tembelliği, bu nedenle "tembellik" anlamında "oblomovka" bütün dillere giriyor, üzerinde çok durulan bir tutum ve durumdur. Hem Gonçarov, didaktik romanında, hem zamanın yetkin eleştirmenleri ve asıl önemlisi de Lenin, Oblomov romanında, hep bunu gördüler ve bunu vurguladılar. O kadar öyle ki,

roman sadece, İlya Ilyiç Oblomov ile, Alman bir baba ve Rus bir annenin oğlu Andrey Şoltz'un, şematik tembellikleri ve çalışkanlıkları ya da çöküntüleri ile atılganlıkları, istenirse asil sınıfın bitmişliği ile kapitalist sınıfın parlayışı zıtlığında algılanır olmuştur; buna bir de, aciz İlya'nın sevgili Olgası'nın, geleceği temsil eden Andrey ile evlenmesinin üzünçlü ancak darwinst anlamda "haklı" evliliği eklenmektedir.

On dokuzuncu yüzyıl ikinci yarısının Rus eleştirmenlerine büyük saygı ve Lenin'ine büyük övgü bağlamında en küçük bir kuşkuyu çağrıştırmadan, benim, bu tür bir anlayışla yetinmediğimi belirtmek zorunluluğunu duyuyorum. "Oblomov" tipolojisi, bundan çok önemlidir ve çok öndedir.

Görebildiğim mülk sahibi yöneten sınıfın, sadece tembelliği ve hatta tembelleşmesi değil; daha kötü bir duruma, istenirse, "düzen" de denebilir, inmesi ve daha da önemlisi, bu yeni düzeni ile barış içinde ve mutlu bir beraberliği sürdürmesidir. Romanın başında, Oblomov, kalabalık ve büyük bir konağın dairesinde, köylülerinden gelen paralarla, kurnaz ve yaşlı uşağı Zahar ile, yine de, bir "yaşam" sürdürmektedir. Ancak romanın sonuna doğru, buradan da düşmekte, başka bir yere kiraya çıkmakta, bir izbede, evsahibesi ilkel ve dul ile, bir kır batağında büyük bir "mutluluğu" sürdürmektedir. Oblomov'un bize öğrettiği, asalak sınıfların tembelliği değil, insanoğlu'nun da tıpkı, piçleşen bitkiler ve soyunu yitiren köpekler türünden yozlaşabildikleridir.

Hep inisiyatif sahibi, hep "iş bitiren" Şoltz, her işi düzene koymuştur, Oblomovka Köyü'nü bile kurtarıp kapitalize etmiştir; ış, İlya'yı alıp, Köyü'ne götürmeye kalıyor ve kapıda, bir arabada, Olga bekliyor.

Şoltz, İlya'nın, hizmetçisi saydığı ve hizmetçi olarak bile yakıştıramadığı kadınla evli olduğunu, yerde pislik içinde sürünen çocuğun da, İlya'nın olduğunu işte bu tartışma sırasında öğreniyor. Şoltz, tam bir bilinç ve duygu depremi yaşıyor ve ben, buradaki konuşmayı, çevirisine dokunmadan[3] aktarıyorum.

"Şoltz, dostuna hayretle baktı. Oblomov sakin ve soğukkanlıydı.

- Sen mahvolmuşsun İlya! Bu ev, bu kadın... bu yaşayış tarzı... imkanı yok! Haydi gidiyoruz.

Oblomov'u kolundan yakaladı ve kapıya doğru çekti.

- Niçin gitmemi istiyorsun? Nereye?

- Bu kuyudan, bu bataklıktan dışarı; dünyaya, açık, tabii, sağlam hayata. Neredesin? Ne oldu sana? Kendine gel! Özlediğin hayat bu muydu, senin. Böyle tarla faresi gibi bir delikte mi yaşayacaktın? Düşünsene...

Oblomov, azimli bir yüz ve açık bir ifadeyle:

- Hatırlatma; geçmişi rahat bırak, o günler geçti artık, dedi. Bana ne yapacaksın? Beni sürüklemek istediğin dünya ile hiçbir ilişkim kalmadı artık. İki ayrı parçayı lehimleyemezsin. Ben bu deliğe canlı tarafımla bağlıyım. Beni dışarı çıkarmak ölüme götürmektir."

Anlayışıma göre, Oblomov'un büyük sırrı işte budur. Bir asil insanı, bir aydını, romanlar yaz-

mak isteyen bir kımseyı, bir pısliğe canlı tarafıyla bağlayabılmekte, orada yaşatmakta ve daha da önemlısi, buradan, temizliğe çıktığında öleceğine inandırmaktadır Bu, açık tembellık vurgusu yanında, asıl büyük keşiftir ve ben şımdi, Oblomov'un bu büyük sırrının, gerçek düzene ve düzenlere dönüştüğünü görüyorum; yeryüzünde halkların. kirlilikte mutlu olmaya sürüklendiğini yazıyorum. Şımdilerde, tekelli düzenlerde, Gonçarov'un Oblomov'la gördüğü yozlaşma yayılıyor.

Önemı var mı? Hem kısa dönemde ve hem de uzun dönemde çok önemlidir. Kısa dönem analizi için, Samuelson İktisatı'nın, okuyanlarının hepsinin aklını bozarak yerleştirdiği, uzun zahmet yüklü zamanların başı ve sonundaki iki enstantane'yi aynı anda görme alışkanlığından yararlanmak istıyorum; savaşlar zamanlı ve zahmetli'dır. Ayrıca savaş türünden "arızi" elemanı pek çok olan süreçleri olağanüstü ustaca soyutlayarak kavramlaştıran Von Clausewitz'i Marx ne kadar överse yıne de az övmüştür; yalnızca savaş planında değil, insan düşünme pratığının tümü için, bu Prusyalı General'in yazdıkları her zaman referans niteliğindedir. Savaş'ın, karşı tarafa irademizi kabul ettirmek için şiddet kullanma olduğu teoremini bulan Clausewitz'dir; hasmın, irademizı kabul etmesi için, onu. yaşamak istemediği bir duruma getırmek esastır. Prusyalı General, "in a situation more oppressive to him than the sacrifice which we demand"(4) diyor; irademizi kabul ettirerek savaşı bitirebılmemiz için, hasmımızı, istediklerimizi kabul etmesiyle gireceği durumdan ve kuşkusuz savaş önceki durumundan, "daha ezıcı bir duruma" getırmemiz gerekmektedır. Von Clausewitz'in bu mükemmel teorisini. benım "kır" teorım çerçevesinde yeniden formüle edecek olursam, bir savaşı bıtırebilmek için, hasmımızı. belki daha "pıs" ve belki daha "onur kırıcı" duruma getırmemiz ve savaşa son verildiğında, bu pis ve onur kırıcı durumun biteceğini anlatmamız yeterlidir.

Güzel, ancak, Clausewitz'in teorisinin, benim "kir" teorime dökülmesi, bir önemli zaafını da ortaya çıkarıyor; bu ıki enstantane arasında geçen zahmetli zamanda veya bır başka nedenle, hasmımızın, pisliğe alışması ve kırde yaşamayı sevmesi mümkündür; bu durumda, hasmımızı bir pisliğe mahkum ederek savaştan çıkma kapısı kapanmış oluyor.

Bu son derece vahim bir durumdur; ancak, izleyicilerımden özür dileyerek, daha vahim koşulların da düşünülebileceğini ve benim böyle bir durumu düşünme zaafım olduğunu ifade etmek istıyorum. Hasmımızın, kendi kütlesinin, kir ve onur kırıcı duruma tepkiyle savaştan çıkmak isteğini dillendirmesinden korkarak, savaşın gerektirdiğinden ayrı olarak, kendi kütlesini pıslemeyi bir politika sayması da mümkündür. Kir Teorisi'nin oluşumunda, bu nokta, ayrıca önem taşıyor.

Gonçarov'un ünlü "Oblomov" romanı, "kir" teorisinin geliştirilmesinde böyle bir yere sahıp bulunuyor; şimdi Kafka'nın "Dönüşüm" uzun öyküsüne geliyorum. Ancak bir noktaya ışaret etmemde yarar var; "kir" teorisi, bunlardan çıkmıyor, "edebıyat", "kir" teorisinin incarnatıon'unda, et ve kemığe bürünmesinde, vazgeçilmez bir rol oynuyor. Aslında, Teori'nin çıkışı başka yerdendir. öyle ki, ben, bir uluslararası konferans için hazırladığım ve İngilizce "transformation" ve Türkçe "dönüşüm" başlıklı bır denememde, bütün Soğuk Savaş'ı bir büyük kirlenme ve kirletme mekanizması olarak algılıyordum. Gerçekten de, Soğuk Savaş, "sosyalizm" kod adıyla çıkan ve Sovyetler Birlığı'nde, bütün eksik ve kusurlarıyla, ancak yine de büyük bır görkemle et ve kemiğe bürünen, insanlığın büyük yürüyüşüne karşı, insanlığın bu iradesini kabul etmemek için, acımasız bir kendı kendini kirletme fabrikasıdır.

Aziz Nesin, ülkemizdeki aptallık ile ilgili ünlü saptamasında, bir teknik fark hariç, pek haklıdır. Teknik durum şudur; ben, bilim yoluna merakım nedeniyle de, süreçlere bakıyorum ve Aziz Bey, bir durum üzerine, tartışmalı istatistik veriyordu. Doğrusu şudur: Ülkemiz, çok hızlı bir aptallaşma süreci içindedir.

Dahası da var, aslında, tümüyle tekelli düzen, bir kendi kendini kirletme ve bir insan aklını yoketme savaşıdır. Tekeller düzeni insanı akılsızlaştırmak, "déraisonner" emek ve insanı kir içinde yaşamaya alıştırmak için sürekli bir savaş halidir. Soğuk Savaş, insanın akıl ve

duygu düzleminde yükselişine karşı, tekeller düzeninin bulduğu bir mekanizmadır; bu mekanizmayı bulduktan sonra, buna tutku ile bağlanmış ve kendi kurum ve ahlakını, daha doğrusu ahlaksızlığını, yerleştirmek için, Soğuk Savaş'ı sürekli bir düzen haline getirmiştir.

Benim tekeller düzenini böyle algılamamın kökleri de oldukça geriye ve belki de Soğuk Savaş'ın en sıcak anlarına kadar gidiyor. Karı-koca Clinton'ların da okuduğu, Amerika'da Harvard ile birlikte cumhurbaşkanı mektebi sayılan Yale Üniversitesi'nde iktisat okumaya, TC Devleti tarafından gönderildiğimde, Ankara'da Üniversite'yi bitirmiş ve Ienesco'yu, Huxley'i, Gonçarov ve Kafka'yı çoktan okumuştum; üstelik, Yale'nin bulunduğu New Haven kasabası, şimdi pek kirlendiğini söylüyorlar, bana, daha sonra gördüğüm Almanya'daki Heilderberg kasabasıyla birlikte, büyüleyici üniversite mekanları olarak görünüyorlardı. İyi de okuyordum, tam Küba Krizi'nin çıktığı zamanlar oradaydım, yaşamda soyutlamayı pek seviyorum, kavramlaştırmak benim tutkumdur, belki de bu nedenle dillere çok düşkünüm; kendi konumumu da kavramlaştırmakta gecikmedim. Şöyle düşünüyordum; "Burada okuyacağım, doktora da yapacağım ve sonunda belki bir Samuelson, bir Tobin veya Solow olacağım. Bu meslekte, güçlü ve etken olmak, Samuelson ya da Solow olmaktır; başka yolu yoktur. Ancak, ben bunları son derece aptal buluyorum; öyleyse, benim, Amerika'da etkin ve güçlü olmam, yalnız ve yalnız aptallaşmamla mümkündür." Henüz bunu sistemleştirmemiştim, ancak, kavramlaştırabiliyordum; daha uzun bir eğitim için Amerika'da kalırsam aptallaşacağımı görüyordum ve bu ihtimal karşısında tir tir titriyordum. Daha yirmi yaşlarımın başında kesinkes gördüğüm bir nokta daha vardı; iki sene ya da en çok üç yıl kalsam, kesin aptallaşacaktım, yalnız artık aptal olduğumu bile bilmeyecektim, bu yüzden de ayrıca çok korkuyordum. Bir insanın aptallığını bilmemesinden daha korkuncunu düşünemiyordum; üstelik bu başıma geliyordu. Bu neden ve korkuyla, graduate student'ler arasında açılan bir sınavı kazanarak, bir yaz da, içini merak ettiğim, Dünya Bankası'nda staj gördükten sonra, Temren'in önemli muhalefetiyle, Temren'i ve Ömer'i de alarak, Amerika'dan kaçtım.

Ancak bu düşünce benden hiç kaçmadı; 27 Mayıs'tan önce, üniversite öğrenciliğimde hem tiyatroyu izlemeyi ve hem de tiyatrolar kurmayı pek seviyordum. Fikir Klübü'nde, şimdiki TC Meclis Başkanı Hikmet benim sekreterim ve şimdiki Mit Müsteşarı Sönmez çevremdekilerden birisiydi; en çok Ienesco'nun Dersi'ni oynatmaya özenirdik.(5) İenesco'nun bu ölümsüz oyununun kahramanı öğrenci, biliniyor, on yedi haneli sayıları beş haneli sayılara, göz açıp kapayıncaya kadar, bölebiliyor; yalnız, dörtten üçü çıkaramıyor veya beş ile altıyı toplayamıyordu. Ienesco, tekeller düzeninin yarattığı tipleri

çok iyi gösteriyordu; tekil bilgileri genel ve koyu aptallıklarının maskesidir. Benim Amerikan bilim adamları içinde aptalların aptalı bulduğum harekat araştırmacıları en iyi malzemedir; iki-üç matematik teoremi bilmeleri, kapkaranlık cehaletlerini ve bir koca oğlan'dan daha aptal hallerini gizlemeye yaramaktadır.

Huxley'in Yeni Dünya'sı ise, öğrenciliğimizde bize, bugünkü kavramlarımızla, aptallaştırma sürecinin dinamiğini anlatıyordu; Huxley'in, bu romanını, komünizmi kötülemek için yazdığı ileri sürülür, ben hiçbir zaman böyle düşünmüyordum. İnsanları tüpten çıkmış türü tek düze yaratmak asıl kapitalizmin ve en çok tekeller düzeninin sine qua non niteliğidir; Huxley'in romanının dramı, tüp dışı kalmış bir birey üzerinedir. Ben kendimi Amerika'da tüp dışı kalmış ve düzenin bir yanlışlığı olarak görüyordum; yakalanırsam beni de aptallaştıracaklardı ve bunun için kaçıyordum.

Benim belki de aptallaşmaktan ve maddi anlamda, zenginleşmekten, bir sürekli kaçışın öyküsüdür. Kaçıyordum, ama, ülkemin bir gün daha insafsız bir aptallaştırma mengenesine gireceğini hiç düşünemiyordum.

Bu dünyadan göçüşünden önce de Aziz Bey'e, hak veriyordum; Aziz Nesin, ülkemizdeki aptallık ile ilgili ünlü saptamasında, bir teknik fark hariç, pek haklıdır. Teknik durum şudur; ben, bilim yoluna merakım nedeniyle de, süreçlere bakıyorum ve Aziz Bey, bir durum üzerine, tartışmalı istatistik veriyordu. Doğrusu şudur: Ülkemiz, çok hızlı bir aptallaşma süreci içindedir.

İnsanlarımız hızla aptallaştırılıyor.

İnsanlarımız, ışık hızıyla, kirletiliyor.

Aptallaştırılan insanlar kir içinde yaşamaktan rahatsız olmuyorlar.

Aptallaştırılan insanlarımız, kirlerinden pek mutlular ve sadece daha çok kir istiyorlar.

Bilim yolunda "örnek", soyutlamanın düşmanıdır; ne yazık, bu incelemede, örnek vermek durumunda kalıyorum. Bununla birlikte bunları, örnek'ten daha çok, bir laboratuar çalışmasının gözlemleri saymak mümkündür; öyle sayılmasını diliyorum. Örnekte adları geçenlere ise, bir laboratuardaki tüplere olandan daha fazla bir yakınlık veya uzaklık duymadığımı ayrıca belirtmek istiyorum.

Turgut Kazan ile başlamak durumundayım; Türkiye İşçi Partisi'nin yükseliş günlerinden beri biliyorum, sanıyorum, Adana kökenlidir ve Eskişehir'de avukatlık yapıyordu. Çok çalışkan, akıllı ve parlak bir genç hukukçuydu; yollarımız, 12 Mart Dönemi'nde ayrıldı, Mamak'ta zındandaydılar, Sadun Aren, şimdi bir holdingin dergi yöneticisi Adil Özkol, şımdi Cem Boyner'in Partısi'nin başkanı aşırı sağcı Hüseyin Ergün ile beraber, savunmayı, sosyalizm üzerine değil, planlama kavramına dayandırıyorlardı. Ben dışarıdaydım ve savunmaların teorik çerçevesini hazırlıyordum; Behice Boran ise, "jandarma, biz sosyalistiz" çizgisini, askeri mahkemede de sürdürüyor ve on beş yıllık cezadan korkmuyordu. Yollarımız 12 Mart darbesiyle ayrıldı, Turgut, mahkemede ayrıldığı sosyal mücadeleye bir daha dönmedi; ancak daha sonra, bir süre iyi işler yapmayı sürdürdü ve böylece dostluğumuz devam etti. Ancak şimdi Turgut Kazan, iki dönem İstanbul Barosu'nun başkanlığını yaptıktan sonra, belki de özellikle bu sıralarda, ülkemizdeki hızlı aptallaştırma sürecinin kurbanı ol-

Amerikan kanalı eytivi isteyerek, Turgut Kazan ise aptallığı nedeniyle en kirli rolü oynadılar; Oral Çelik'i cinayet sırasında gören bir tanık uydurdular ve bütün davayı, hukuk dışı bir biçimde, bu tanığa bağladıktan sonra, tanığın, "katil bu değildir" demesi üzerine Çelik'e özgürlüğünü hediye ettiler.

du; şimdi tam bir aptaldır.

Bu incelemede yer yer değinmek imkanı bulabileceğimi umuyorum; yenilerinin tümünü izleyemiyorum. benım saptamalarıma göre, eytivi, star tivi ve kendilerinin entıvi dedikleri benim "natava" tabir ettiğim tivi, tümüyle Amerıkan kadroları tarafından yönetiliyorlar.

Bunlar. ülkemizin, Büyük Britanya ile birlikte, Amerika'nın, deniz-aşırı eyaletleri seçilmesi işinde. adaptasyon ya da uyum sorunlarını üstlenmiş ve ayrıca kir saçan aletlerdir. Bunlardan hemen söz ediyorum, çünkü, Turgut'un aptallığının kesın kanıtı, bunlardan, eytivi ve Amerikan kadro adamlarından Ali Kırca ile ilgilidir.

Bız eskiden de ileri sürüyorduk, başından beri, solcu katl ve katliamları, ülkücü katillerce icra edılmekle birlıkte, doğrudan doğruya, devlet politikasının gereği olarak sahneleniyordu. Bugün bunlar, hiçbır kuşkuya yer vermeyecek bıçimde ortaya çıkmıştır; devlet, şimdi, ülkücü katıllerin, hem söz dinlememesi ve hem de kirli para işlerine karışması nedeniyle, bunları disipline etmek ve sivrılikleri törpülemek ve bu arada, eskı hesapları, devletin rolünü karartarak kapatmak ıstemektedir. Bu çerçevede Çatlı'nın hesabı dürülmüştür ve Oral Çelık türünün ise hesabı kapatılmak istenmektedır

Yalçın Özbey adlı katilin Avrupa'da tutuklanması üzerine faşist Adalet Bakanı Sungurlu'nun gülünç ıhmali bir yana, Oral Çelik'e, kısa bir hapislikten sonra, özgürlük vaad edildiği, daha önce de ileri sürülüyordu, şimdi kesinleşmiştir. Bu kesinleştirme işinde, Amerikan kanalı eytivi isteyerek, Turgut ise aptallığı nedeniyle en kirli rolü oynadılar; Oral Çelik'i cinayet sırasında gören bir tanık uydurdular ve bütün davayı, hukuk dışı bir bıçimde, bu tanığa bağladıktan sonra, tanığın, "katil bu değildir" demesi üzerine Çelik'e özgürlüğünü hediye ettiler. Turgut, hem bunu yaptı ve hem de ülkemızin en koyu aptalları arasında yerini aldı.

Yükselmek için sadece kirlenmek gerekiyor. Beğenilmek için yalnızca pis olmak yetiyor. İnsanlarımız mutlu olmak için sadece pisleri görmek istiyor ve kir'i yüksek tutuyor. Ey Solcu, bu düzende yükselme! Ey Solcu, bu düzende yüksek olmak, kirden vücut taşımaktır.

Çok basıt ve henüz avukatlık stajının başında bir hukukçunun bile bıleceği ıkı nedenle, Turgut, büyük aptallara layık bir rol oynamıştır. Bir: Oral Çelik'ın adı uzun yıllar katillerin başında geçmiştir ve Oral Çelık'in fotoğrafı gazetelerde çıkmıştır Basit Amerikan filmlerinden de bilineceği üzere, böyle durumlardaki teşhısin, hiçbir hukuk değeri yoktur. Daha önce katil olduğu iddia edilen ve resmi gazetelerde çıkan bir kimseyi, mahkemeye götürüp, burada bir başkasının "budur" demesi neyi kanıtlar?

Bunu söyleyecek binlercesini bulmak mümkündür ve bu tanığın naylon olmadığı nereden bellidir? İki: Varsayalım, Bu Amerıkan kanalı-Turgut Kazan icadı tanık, "bu katildir" demiş olsun; böyle bir durumda, bir iğne deliği kadar hukuk bilgisi almış bir yargıç, "be adam, on yedi yıl önce bır an için bu Çelik'i gördüm diyorsun, aradan on yedi yıl geçti, bu Çelik, Avrupalar'da sürttü, hapislere girdi, bunu şimdi dokuz ay karnında taşıyan anası zor tanır, sen nasıl tanıyorsun" demek zorundadır. Hukuk, bu tanığı kovmayı gerektirmektedir; böyle bir tanık, "tanık" olduğu konusunda kamuda bir inanç yaratıldıktan sonra, "hayır, bu katil değil" dedığı zaman, işe yarayabilecektir ve böyle kullanılmıştır.

Kuşkusuz Turgut Kazan hem aptallaşmıştır ve hem de, "davaları mahkemede değil medyada kazanma" ekolüne mensup olduğu için, bu aptallığı seve seve yapmıştır. Aptal olduğu, yüzünün, artikülasyonunun kaybolmasından da bellidir; ülkemizde, aptallar, vizaj olarak, hızla, iki gazetenin birden yeni köşecisi İsmet Berkan'a benziyorlar. Ben aptallık ile vizaj arasında bir korelasyon olduğuna inanıyorum ve insanların, yüzleri, bu, İsmet Berkan yüzüne benzedikçe, engebelerini ve anlamını yitirdıkçe, aptallaşmaya başladıkları konusunda hipotezler kuruyor ve sonradan bu hipotezleri test ediyorum.

Solucanların başlarında da artikülasyon yoktur.

Solucanlar hem aptaldır ve hem de kirlıdirler.

Kirlilik ile aptallık arasında, kaynaklarında bir bağlantı olmasa bile, genişlemeleri mutlaka bağlantılıdır. Kir'in yayılması, ancak aptallık ve aptallığın genişlemesi ile mümkündür. Bu nedenle, analitik açıdan, "aptallık" ve "kirlilik" kategorilerini birbirinden ayrı ele almaya özen göstermeme karşın, genişleme süreçlerindeki bir net

bağlantı yüzünden, bu alanda, bu incelemenin her aşamasında, başarı sağlayamıyorum.

Adını yanlış yazabilirim. ben ilk kez, karakola götürülürken böyle bir insanın yaşadığından haberdar oldum; Sevda Demirel adında bir manken kadın varmış, benim farkına vardığımda, dolarla fuhuş yaptığı iddiasıyla yakalanmıştır. Kuşkusuz iddia çok ağırdır, dilıyorum, doğru değildir; ancak, haberlerden, kamu'nun, bu iddiayı doğru kabul ettiği izlenimini ediniyordum.

Sevda Demirel, beni ve "kir" teorimi şu nedenle ilgilendiriyor: Bu fuhuş ve karakol "Olayı" sonrasında, Sevda Hanım'ın bahtının daha çok açıldığını anlıyoruz ve televizyonlarda sunucu ve filmlerde oyuncu olduğunu görüyoruz. Bunu çok şaşırtıcı ve kaydedilmeye değer bir gözlem sayıyorum; halkımızın, fuhuş yapmayı yüce bir değer saydığı düşüncesine kapılıyorum.

Tek "Sevda Olayı" olsa, böyle bir izlenime kapılmaktan kendimi kurtarabileceğimi düşünüyorum; ama bir de "Tanju Olayı" var. Futbolcuydu, her halde iyi topçuydu, ancak pek çok iyi topçu türünden adı otomobil kaçakçılığına karıştı, kimse kurtaramadı; kaçakçılıktan uzun hapis cezasına çarptırıldı ve büyük bir hoşgörü ile cezasını yattı. Yattı, ancak, yıldızı asıl bu zaman parladı; diziler yapıldığı, bir ara, her kanaldan çıktı; demek, halkımız, kaçakçıları da çok seviyor ve her gece evinde koltuğuna oturduğunda ekranında kaçakçı görmek istiyor.

Galiba Zeynep diye bir kız var; haklı ve haksız, meyhanede bir adamı öldürmüş; hapse girdi ve yıldız oldu. Demek halkımız yıldızlarını katillerimizden seçiyor; sonra bu katil kızımız hapisten çıktı ve bir "zina olayı" nedeniyle basıldı, bu kez de "bizim televizyonlarımız", Zeynep'i sunucu yaptı. Şimdi halkımız, Zeynep öldürdükçe daha çok seviyor ve Zeynep basıldıkça, başına çıkarıyor. Bu "Zeynep Olayı" bana halkımızın zina işlerine pek büyük değer biçtiğini öğretiyor; ben, iki-üç kez daha basılırsa, Zeynep'in milletvekili olabileceğini bile düşünüyorum.

Bir Metin Ağır adında kabiliyetsiz olmalıdır; "Kaçan Roman" diye kitap çıkarmış, kimsenin haberi olmuyor. Ancak bu Metin Ağır, sanıyorum benim pek sevgili dostum, bir güzel karı-kocanın, pek cana yakın ve biraz da "uçuk" kızlarıyla içli dışlıdır; Ağır olmasına karşın hızını alamıyor ve bizim uçuk güneşimize sadistçe işkence ediyor. Tutuklanıyor; ancak bu arada, Kaçan Roman'ı birden meşhur oluyor, kapışılıyor. Bu da yetmiyor, ben de kendisini bir "insan" sanıyordum, mertçe sözler ediyordu, Müjde Ar, hiç sıkılmadan bu sadistin Kaçan'ını filme aldırıyor; demek insanlarımız işkenceden ve kadınlarımız. sadizmden hoşlanıyorlar.

Bütün bunlar artık pisliğin, halkımızın gıdası haline gelmek üzere olduğunu gösteriyor. İnsanlarımız, pisliğe battıkça, kire bulandıkça, daha doğrusu vücut halinde, kir oldukları zaman, yükseliyorlar. Yükselmek için sadece kirlenmek gerekiyor. Beğenilmek için yalnızca pis olmak yetiyor. İnsanlarımız mutlu olmak için sadece pisleri görmek istiyor ve kir'i yüksek tutuyor.

* * *

Ey Solcu,

Bu düzende yükselme!

Ey Solcu, bu düzende yüksek olmak, kirden vücut taşımaktır.

Emperyalizmin oluşum döneminde Büyük Britanya emperyalizminin, iki dünya savaşı dönemlerinde Alman emperyalizminin yolu olan Doğu'da islamik gericilik, şimdi, Washington'un önemli programlarından birisidir ve artık Washington'un elindedir. Bu nedenle ülkemizdeki bütün hamamböcekleri, aynı zamanda, şeriatçılarla cilveleşmek ve aynı küveti paylaşmak durumundadır.

Peki, "şapka" ne oluyor? Ben kavramlaştırmaya düşkün olduğumu işaret ettim; bir zamanlar slogan haline getiriliyordu, "benim televizyonum var" dedirtiliyordu, bu televizyonlar, Demirel'in şapkasını bir fetiş haline getirmeye çalışmakla halkımıza neyi enjekte ediyorlar, şimdi buradayım.

Bilim yolunda, hep aykırı olana, normalden sapmalara, dikkat etmek zorundayız; bir politikacının şapkası belki de sadece ülkemizde, bir medyatik kampanya ile, halkımızın mutluluk kaynaklarından birisi haline getiriliyor.

Artık halkımız, "enflasyon canavarı" tarafından açlığa "trafik canavarı" eliyle mezbahaya her mahkum edilişinde, bu şapkayı hatırlıyor, bu şapkaya bakıyor ve belki dokunabiliyor, tüm acı ve dertlerinden geçiyor, halkımız da bu şapka'ya sahip olanlar bile çıkıyor; bunlar, neredeyse cennetin kapısını tutanlardır.

Neden? Demirel'in şapkasına sahip olunca pek seviniyor ve neredeyse, sihirli bir dokunmayla kendinden geçiyor ve bütün dertlerinden kurtulmuşcasına seviniyor. Neden?

Cevabı bulabilmek için şapkanın ve Demirel'in tarihine bakmamız zorunludur. Demirel ile şapka, yakın tarihimizde, üç kez bir araya gelmiştir ve bu üç birlikte oluş, politik yazınımızda pek çok işlenmiştir. Bir: Demirel, Adalet Partisi'ne genelbaşkan olmuştur. 1965 seçimlerinden hemen önceye denk geliyor. Ancak o sırada, o zamanki sözcükle "zinde kuvvet" olan gençlik ve halk, bir gün, Kızılay Meydanı'nda olan Adalet Partisi önünde pek de büyük olmayan bir "nümayiş" yapmış ve Demirel, şapkasını alarak çıkmış ve derhal, Adalet Partisi'nden istifa etmiştir. Bu siyasal tarihimizde, Demirel'in tabansızlığı ve dirençsizliği konusunda ilk işaret olmuş ve sık sık "Demirel'dir, şapkasını alır, kaçar" denmiştir.

Zaman böyle diyenleri yanlış çıkarmıyor; Demirel, 12 Mart 1971 tarihinde kuvvet kumandanları'nın bir mektubu üzerine, şapkasını alıyor ve başbakanlığı bırakıyor. Şapka ile Demirel bir kez daha kucaklaşıyorlar ve tabansız Demirel, şapkasını eline alıp, koltuğunu terk ediyor. Zaman, böyle düşünenleri bir kez daha haklı çıkartıyor ve 12 Eylül 1980 tarihinde, Demirel'e bir kez daha şapkasını alıp, Başbakanlığı terk etmek düşüyor. Her tabansızlığında, askerler, Demirel'e şapkasını eline alacak kadar zaman bırakıyorlar.

Şapka, Demirel'e ait olunca, ülkemizin siyasal tarihinde, tabansızlığı, sözünün sahibi olmamayı ve dirençsizliği temsil ediyor. Ve şimdi bazı güçler, halkımızı, Demirel'in boyuna posuna veya gerdanına ya da eline değil, şapkasına vurulmaya zorluyor; halkımız da, her yerde, içlerinde bakanlık yapmış soysuz politikacılar da var, Demirel'in şapkasını kapmak için yarışıyorlar. Birbirini yere yatıranlar da oluyor; Demirel de, belki şapkacı bir bacanağıdır, hayli memnun, hep şapka imal ettiriyor. Bunun anlamı şudur: Halkımız, Demirel'in şapkası aracılığıyla, tabansızlığa, dirençsizliğe, verilen sözlerde durmamaya tapınır bir hale getiriliyor. Halkımız, bu şapkanın neyi temsil ettiğini biliyor; şapkanın temsil ettiği nitelikleri ve daha doğrusu niteliksizlikleri, her gün ve her vesileyle, bu şapkaya sarılarak içine alıyor.

Şapka budur; "baba" ise bundan daha acıdır. Tekrarlıyorum, bilim yolunda hep norm'dan sapanlara dikkat etmek verimlidir; Demirel, çocuksuzdur. İnananların sözüyle, Yüce Tanrı, Demirel'den evlat sevgisini esirgemiştir; öyle görünüyor, Demirel'in hiçbir çocuk sevgisi olmamıştır. Cumhuriyet başkanları içinde Mustafa Kemal'in de çocuğu olmamıştır, evliliği kısa sürmüştür;(6) ancak Kemal Paşa, bütün yaşamında çocuklarla beraber yaşamakla ün yapmıştır. Demirel'in ise bir çocuğa baba şefkatiyle yaklaştığı görülmemiştir, bir tek çocuğu bile okutmamış olduğu, kendi parasıyla, bir tek çocuğa bile bir hediye aldığı duyulmamıştır. Demirel, pek az rastlanır, çocuk-sevgisiz bir insan'dır.

Dahası var; Deniz, Hüseyin ve Yusuf, hiçbir öldürmeye katılmamış, üç temiz halk çocuğumuzdu. Bunlar, 12 Mart Meclisi'nde, çoğunluğu Demirel'in Partisi Adalet Partisi'ne bağlı milletvekillerinin oylarıyla, idam kararının Anayasa Mahkemesi'nden dönmesine karşın, Demirel'in aşırı gayretkeşliği ile verilen oyların sonucunda, öldürülmüşlerdir. Benim her zaman tekrarladığım değerlendirmeme göre, bu acımasızlıktan, birinci derecede sorumlu olan Demirel'dir ve ben, Demirel'in, bu üç fidanın koparılmasından büyük mutluluk duyduğundan hiç kuşku duymuyorum. Demirel, bir acımasızdır.

Demirel'in uzun başbakanlıkları döneminde hiçbir af yasası çıkmamıştır. Vergi kaçakçıları, orman katilleri affedilmiş, hapishanedekilerle ilgili bütün af girişimlerine, Demirel iktidarları, en insansız biçimde muhalefet etmiştir. Demirel, hiçbir dilde, af

sözcüğünü bilmeyen, kalbi af karşısında taş, bir baba'dır.

İşte Tanrı'nın kendisinden çocuk esirgediği, işte hiçbir çocuğa sevgiyle yaklaşmamış, işte gül türü üç çocuğu ipe yollarken büyük mutluluk duymuş, işte hıçbir dilde "af" sözcüğünü bilmeyen bır kimseye, bu sadist medyanın, "baba" demesi, baba sözcüğünü bozmak anlamına gelmektedir. Böylece "baba" olmak için, çocuksuz olmak, çocuk sevmemek, ölüme göndermeye meyilli ve affa karşı taş yürekli olmak, gerekmektedir; Demirel'e her "baba" dendikçe, yeni güzelim "baba" sözcüğüyle taban tabana zıt bir baba kavramı halkımıza kakılmaktadır. Demirel'e "baba" dedirtmekle cani medya dilimizdeki güzelim "baba" sözcüğüne göz dikmiştir.

* * *

Ey Solcu,

Böyle babalığı reddet.

Ey Solcu, Demirel'e "baba" dedirtenler, senin karşıtlarındır.

Ey Solcu, Demirel'e "baba" dıyenlerin hepsi aptaldır. İçlerinde eski solcu varsa, bunlar hem aptal ve hem de haindirler. Ve de müthiş pistirler.

"Eski solcu" mu? Burada "kir" teorisinin, ikınci önemli önceleyenine sıra gelmiştir; kısaca Kafka'dan ve Kafka'nın "Dönüşüm" eserinden söz etmek durumundayım. Kafka, bu üzerinde her zaman tartışma olan küçük boyutlu büyük eserini, 1912 yılında yazıyor; gezginci pazarlamacı Gregor Samsa'nın bir sabah uyandığında kendisini bir büyük böcek olarak bulması üzerinedir.

Bende, Paris'te, métamorphose'un Fransızca çevirisi var; "Lorsque Gregor Samsa se revéille un matin après des revers agites, il se trouva métamorphose, dans son lit, en un monstrueux insecte" diye başlıyor, Gregor'un öyküsü de Oblomov'unki türünden yataktan akıyor. Kafka, "böcek" der, ben nedense hep, hamamböceği olarak algılıyorum; ilk okuduğum sıralarda belki "tekel" ya da "inhisar" sözcüğünü biliyordum, ancak, bir sosyal kategori olarak değil, babamın sigara ve rakısını aldığı idare olarak tanıyordum. Ama yine de, Gregor'un, yaşadığı düzenin baskısıyla, böcekleştiği ve yatağından kımıldayamaz olduğu, ancak mırıltı ile konuştuğunu sezebiliyordum.

Başkası bağ kurdu mu; bilmiyorum. Métamorphose'un 1912 tarihli doğumundan hemen önce, 1902 yılında, Lenin'in yeniden düzenlemesiyle bir başucu kitabı olacak olan, Hobson'un, "Impérialism" çalışması ve 1910 yılında, Hilferding'in, Lenin kanalıyla bizim Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın düşüncesine damgasını vuracak olan, "Finance Capital" öncü-kitabı, düşünce sistemimizi aydınlatmaya başlıyorlar.

Sosyal düşüncenin bu iki yol açıcı çalışmaya ver-

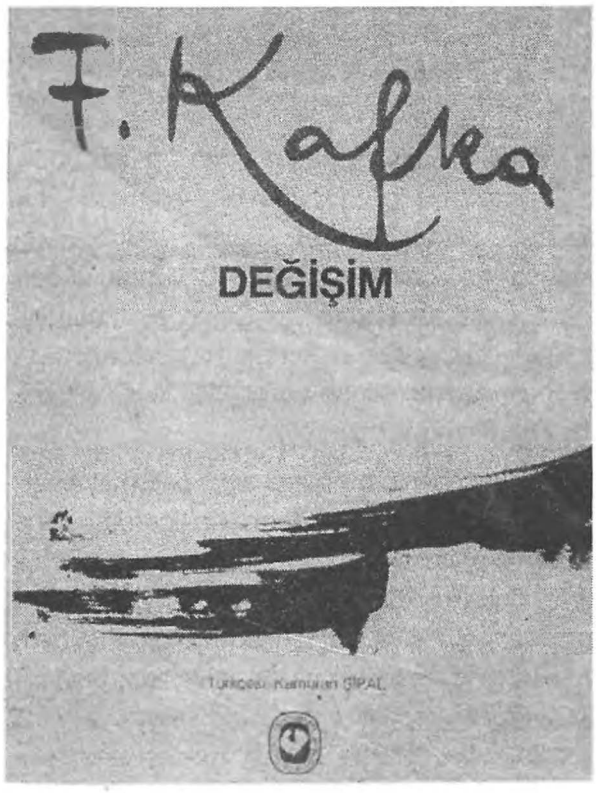

dikleri sonraki form, bu formların içerdiği daha yüksek orandaki gerçeklik, bize, bu iki büyük eserin önemini küçümseme hakkı vermemelidir; vermeyeceğini sanıyorum. Hem Hobson ve hem de Hilferding, marksist sayılmasalar da, artık bir düzen olarak kapitalizmin geride kalışını, tekeller düzeninin, bir ahtapot örneği, mengenesini sıkmaya başladığını haber verdiler. Kafka'nın son derece entellektüel bir çevrenin çocuğu olduğunu biliyoruz; Hobson ve Hilferding'i bilmiyor muydu, en azından ben bilmiyorum. Ancak bana göre sanatçı, çağını iliklerinde duyan insandır; bu nedenle, 1977 yılında, Yürüyüş Dergisi'nde, Aziz Nesin'in henüz mürekkebi kurumamış öyküsü

Dil, insanoğlunun mucizevi bir soyutlaması'dır. Bir halk ne kadar soyutlayabiliyorsa ve bir dil ne kadar nüans verebiliyorsa, o dil o kadar güzeldir. Kir ise güzel'in düşmanıdır. Kir'de hiçbir nüans yoktur.

"Büyük Grev"[7] için yazdığımı tekrarlıyorum, "sanatçı, bilim adamının beş ciltte yaptığını bir küçük öyküyle yapabilendir" diyorum. Ben, Kafka'yı hep öyle anladım ve Sovyet düşüncesine çok önem vermekle birlikte, bu düşüncenin Kafka'yı hep karalamasına karşın, ben hep çok önemsedim ve sık sık okuyorum.

Burada bu büyük öyküyü özetleme durumunda değilim; aslında, kurgusu son derece basittir ve hepsi, gezginci pazarlamacı Gregor Samsa'nın böcek olmasından ibarettir. Sorun, aile içinde, ilk şok geçtikten sonra ne yapılacağı üzerinedir; anne ve baba, her zaman, çocuklarına, ilke düzeyinde bağlıdırlar ve bu pis böceğin, oğulları olduğunu düşünmeyi ve öyle davranmayı sürdürüyorlar. Yemek bile veriyorlar; bir süre sonra, sanki, yan odada böcek-oğulları vardır ve kendi odalarında normal yaşamlarını bile sürdürüyorlar. Ancak kızları, Gregor'un kız kardeşi, belki de her genç kızın gerçekliği ile, isyan ediyor ve ben bu isyanı buraya almak istiyorum: "Il faut qu'il parte", buradan gitmelidir, diye bağırıyor, "c'est le seul moyen, père", tek çaremiz budur, baba, diye haykırıyor. "Il faut seulement que tu essaies de te débarrasser de l'idde que c'est Gregor. Que nous l'ayons eru si longtemps, voila nôtre véritable malheur."[8] Yalnızca ve yalnızca, bunun Gregor olduğu düşüncesini atmamız gerekiyor. Bizim bahtsızlığımızın gerçek nedeni mi, bunun Gregor olduğuna bu kadar zamandır inanmamızdır; kızkardeşi bunu haykırıyor.

Artık insan değildir, artık böcektirler.

Artık hamamböcekleridirler ve mırıldanıyorlar ve hamamböceklerinin bir bölümü, "Defter" diye bir dergi çıkardıklarını sanıyorlar.

"Dil, yapısı gereği parçaları kollektif bir özne haline, 'biz' haline sokar. Okuyan da 'okurlar' haline gelir. Yazan bu sorunun farkındaysa, özne olarak kaybolmaya, parçaları birbirleri karşısında görelileştirmeye çalışır, çabasının nafileliğini bile bile (üstelik bu çok sıkıcı bir iştir)...

Giriş yazısı bu yüzden hep ya fazla, ya eksiktir.

Defter'de uzun yıllar yapmaktan kaçındığımızı yapıp, bu tür giriş yazılarına yer verirken elbette bu güçsüzlüğü biliyorduk... Ama yine de istedik bunu. Bir çaresizliğin, dile, yazının doğasına ilişkin bir çaresizliğin, bir okuma yazma teknolojisinin okuyana da yazana da dayattığı bir çaresizliğin kabulü gibi...

Bereket versin ki ben Defter'in bu sayısındaki yazılar hakkında yazmak için söz almadım. Onlar işte orada... Yanyana, ard arda... Dizili... 'Denize atılmış çakıl taşları gibi'... Anılarımız gibi. Birbirleriyle hem çok ilgililer, hem ilgisiz."

Bu paragrafı, olduğu gibi, noktalamalarına ve parantezlerine dokunmadan, bütün ilkelliğiyle, "Defter" adıyla çıkarılan, Grekçe "diphthera" sözcüğünden geliyor ve "difteri" ile aynı köktendir, birisi deri ve diğeri ölümcül hastalık anlamındadır, Dergi'den[9] aktarıyorum. Görülüyor, kısa bir yazı yazarken bile ezilmiş ve hamamböceği olmuş bir yerli Gregor var; henüz çabasının "nafileliğini" biliyor ve pisliklerinin de "denize atılmış çakıl taşları" olduğunu yazıyor. Bunlar hakkında, denizi kirletmekten dolayı tatbikat yapmak gerektiğini ciddiyetle düşünüyorum.

Öyle anlaşılıyor, kendilerine, en çok "nafile" nitelemesini uygun buluyorlar ve artık ya yaptıklarından utanıyorlar ya da artık utanma sınırını aştıkları için açıkça söylüyorlar. Bu Defter'in sonuna, bütün bu sahifelerin ne anlama geldiğini anlatabilmek için, "yormak" başlığıyla bir de ek-yazı koymuşlar ve İskender Savaşır imzasını taşıyor. Savaşır'ın Defter'deki yazıları yorumunun son paragrafını da buraya alıyorum: "Evet, bütün bunların

Defter'le bir ilgisi var. Bu sayıda yeralan yazılarıyla, dünya literatüründe 'identity' diye geçen sorunun Türkçe'de 'Kim?' gibi karşılığı olmayan bir sorudan hareketle düşünülmesi gerektiğini söyleyen Meltem Ahıska da; dilin anlaşmaya, tartışmaya, eleştiriye imkan tanısa da, kuruluşu itibariyle yorumlamayı andırdığını iddia eden Nurdan Gürbilek de aynı nafile enerjinin taşıyıcıları gibi gözüküyorlar. Kimbilir, belki de Defter'in hedeflerinin biri de bu: Kendisi dilsel olmayan, dil öncesi bir parıltıyı, bir mırıltıyı yaşar kılmaya çalışmak... Bir karşılık ummadan..."[10] Ben keşfetmiyorum, Defter'in yayın kurulu'ndan İskender Savaşır, "biz defterde mırıldanırız" diyor; benim eklediğim sadece hamam böcekleri olduklarıdır. Kafka'nın "Dönüşüm" öyküsünde, böcek Gregor da mırıldanıyor ve annesi-babası anlamıyorlar.

Yaptıkları karşılıksız mı? Tekellerin bu hamamböceklerini beslemesi, hayatta tutması bile büyük bir karşılıktır. Bunlar şimdi muhtemelen post-modern böcektirler; post-modern sapkınlık, estetik planda, strüktüralist, yapısalcı, sapkınlığa tepkidir ve bunların post-modern hamamböceği olmadan önce yapısalcı hamamböcekleri olduklarından hiç kuşku duymuyorum. Çünkü bunlar, Batı'da en son hamamböceği modası ne ise, bunu alırlar ve yazılarında mırıldanır, barlarında haykırırlar.

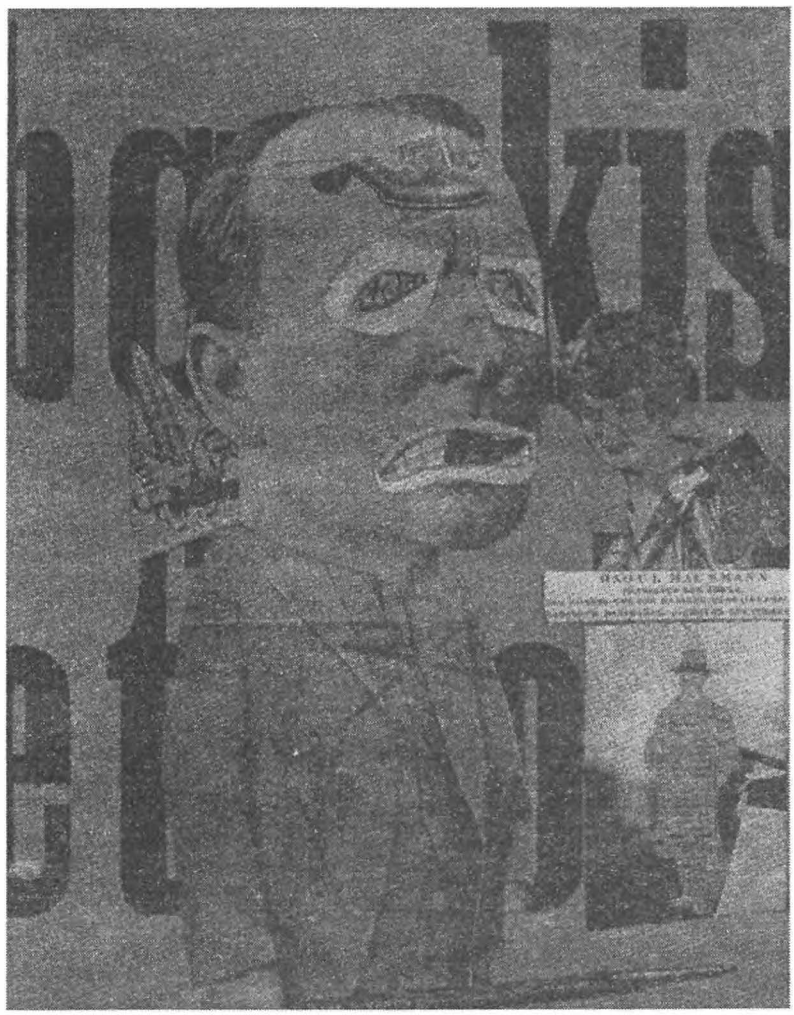

Biliniyor, strüktüralizm'in kurucusu, dilbilimci Saussure'dür ve belki yine biliniyor, ben, Saussure'ün katkısını, insan düşüncesi için bir kanser sayıyorum. Saussure, yurttaşı Walras'ın ve bir ölçüde yine yurttaşı Pareto'nun, iktisatta yaptığını, dilbilimde yapmıştır ve İsviçreliler, iktisat ve dil araştırmaların da tarihselliği kazımışlardır. Ancak bunlar bir düşünce alanını soysuzlaştıranlardır: soysuzlaştırmada öncü olabilmek için mutlaka az ölçüde ve son derece basit doğruları da bulmak gerekiyor, Saussure'de bu var. Saussure'ün ünlü önermelerinden birisi, "la langue est encore comparable a une feuille de papier; la pensee est le recto et le son le verso; on ne peut découper le recto sans décopuer en même temps le verso"[11], dil ve düşüncenin bir sayfanın iki yüzü olmaları üzerinedir; diğer yüze dokunmadan bir yüzü kesip çıkarmak mümkün değidir.

Kısaca, Saussure, bu sayfanın iki yüzü örneği ile, dil ve düşüncenin, birbirinden ayrılamayacağını ifade etmektedir; son derece doğrudur.

Bu benim de doğrularım arasındadır; ben, Madam Çiller'in İngilizce konuşmasına hiç tanık olmadan İngilizce düzgün konuşamayacağını ileri sürüyordum, çünkü, bir düşünme özürlüsü olduğunu saptamıştım ve ayrıca, Türkiye'de bir Amerikan okulunda iktisat okumuş, Amerika'da iktisat doktorası yapmış bir kimsenin artık düzgün düşünme yeteneğini kaybettiğini, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ndeki hocalığım günlerimden biliyordum. Bir insan, ömründe bir kez Samuelson iktisadından sınava girip geçtiyse, artık beyni darp yemiştir; Nobel İktisat Ödülü sahibi Samuelson bir zavallı ve bir aptal walrasian'dır.

Bunları biliyorum; Defter'deki dil perişanlığının bir darbe yemiş veya aşırı ölçüde kir tutmuş beyinlerinin ürünü olduğunu görebiliyorum. Gördüklerimi açıklıkla yazıyorum.

Yazdıklarına sahip çıkmamak, dilden tiksinmek,

düşünmekten korkmak, Defter için artık bir difteri'dir; hepsinde var. Defter'in hamamböceklerinden Meltem adlı olanı, şimdi ülkemizde "kimlik" tartışması olduğu için, sadece Kürtler açısından değil asıl Türkler ve asıl aydınlar planında hızlı bir kimliksizleştirme sürecinden geçtiğimiz için, bu sorunu da kirletmeyi üzerine almış görünüyor ve sorunu, aklınca, fragmanlar'a ayırıyor. Bunlar için düşünmek de, artık küçülen sinemalarda, asıl filmden önce, "fragman" seyretmek türündendir ve Meltem Ahıska, fragmanlarını bir küvete döktükten sonra, "bu fragmanların sonuncusuna gelip zaten sözlerle bir bütünlük yaratmanın boşunalığını daha iyi anladığım sırada" diyor ve "bir arkadaşımdan bir mektup aldım" diye bu önemli cümlesini tamamlıyor.

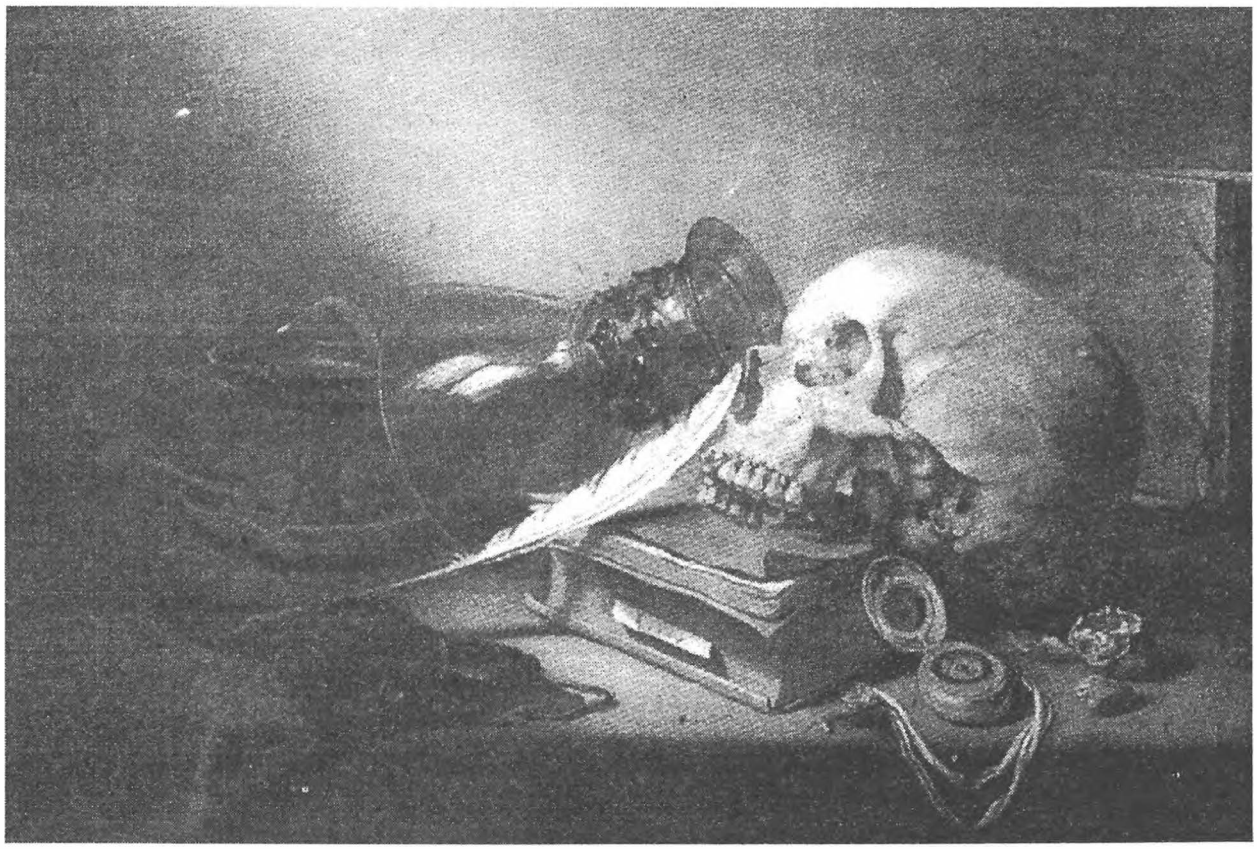

Defter'in hamamböcekleri, yazmanın, öncelikle bir "bütünlük" bulma işi olduğunu hiç bilmiyorlar; halbuki bu en çok dilimizde açıktır. Bizim dilimizdeki "te'lif" sözcüğü, Arapça kaynaklıdır ve "barıştırma" ve bu nedenlede "yan yana getirme" anlamındadır; ancak, pek çok zaman sanıldığının aksine, dilimizdeki Arapça sözcüklerin çoğu bize İran'dan ve Farsça dönüşüme uğradıktan sonra gelmişlerdir. Arapça "te'lif", mastarı "ülfet", Farsçada "te'lif kardan" ve tam karşılığı "te'lif etmek" olmaktadır; biz Farsçadaki "kardan" yardımcı fiili-

ni İngilizce "to do" ve Fransızca "faire", dilimizde "yapmak" veya "etmek" yardımcı fiilleriyle karşılıyoruz. Bu nedenle, dilimizdeki "te'lif etmek" fiilinin Fransızca karşılığı "écrire" ve daha doğrusu "composer" olmaktadır; orta eğitimdeki "kompozisyon" ödevlerimiz buradan çıkıyor. Yazmak, hâlâ "kompozisyon" yapabilmektir; bunu yapmadan ve bunu yapmayı reddederek kağıt tüketenler sadece hamamböcekleridirler. Defter'in yazarları, hiç sıkılmadan, bunu itiraf ediyorlar.

Yazıda hamamböceği olan düşüncede de hamamböceğidir.

Hamamböceklerinin yaşam alanları küvetlerdir.

Ancak ve çok şükür, benim burada, Meltem Ahıska'nın kirlerini temizlemeye yeterli yerim bulunmu-

yor; yalnızca ikisine değinmekle yetinmek durumundayım. Ahıska, bu fragmanlarının birisinde, güzelim romanımız Handan'ı da muhtemelen bazı gerici hanımlara dayanarak pislemeye çalışıyor; olabilir.

Benim itirazım, pisleme niyetinden çok attığı kirlerinin türünedir. Ahıska, Türk edebiyatının şaheserlerinden, Halide Hanım'ın bu romanının kahramanı Handan'ı kirletmek isterken, "o tıpkı bir erkek gibi, sosyolojiye, felsefeye, tarihe meraklıydı" diye başlıyor ve "yani Batı'nın ilmine ilgi duyan bir ay-

din erkek gibi"[12] sözleriyle sürdürüyor. Bu nedenle, bu meraklarıyla, Defter'in Ahıska'sı için, Halide Hanım'ın Handan'ı hiçbir zaman "feminist" olamaz; "Handan özel yetenekleri ve sonsuz merakıyla erkekler dünyasına kabul edilen bir kadındı." Ben kadının böylesine aşağılanmasına pek az rastladım; bunlara göre kadının kurtuluşu, özgürleşmesi, sadece ve sadece, iki bacağının arasındadır ve Duygu Asena'nın romanında olduğu gibi, kadın çapkınlıkta, ikiyüzlülükte, yalancılıkta, bütün pislik dünyasında, erkekle yarıştığı ölçüde "özgür" ve feminsttir Ama bir erkekten çok tarih ve sosyoloji sorunlarıyla doluysa, klasik müzik seviyorsa, bir veya iki enstrüman çalabiliyorsa, Halide Hanım örneği kişilik peşindeyse, bu, dişi hamamböcekleri için kadın bile değildir

Kırın böyle kümelenmesi, az rastlanan bir olgu'dur.

Kuşkusuz, hamamböcekleri için, islamcı gericilik ile cilveleşmek esastır; Ahıska'nın bir kişiliksizliği kımlık belleyerek Handan'ı pıslemeye çalışmasında, ülkemizdeki islamcı gericiliğe yaranma çok önemli bir yere sahip bulunuyor. Bu başka bir yerde daha sistematik olarak ortaya çıkıyor ve bunun için Ahıska'nın şu paragrafını aktarıyorum: "Böyle bakınca, Türk solunun da, Türk feministlerinin de kimlik sorunu elbette vardır. Çünkü Türk solu da, Türk feminizmi de kendini yaratan tarihsel iktidar çerçevesi ile, ulusal çerçeve ile (Batıcılık ve popülizm ile) henüz radikal bir biçimde hesaplaşabılmiş, ondan tam olarak bağımsızlaşabilmiş değil." Çok açık, bu her halleriyle "batıcı" hamamböceklerinin, batıcılıkla hesaplaşma istekleri yenidir ve ülkemizdeki şeriatçı akımın sermaye olmasıyla ılgilidir. Savaşır'ın "bir karşılık ummadan" sözü içtenlikten uzaktır; şeriatçıların holdingleri büyümüştür ve artık besleyebilmekte, seyahatlere çıkarabilmektedir. Daha da önemlisi, emperyalizmin oluşum döneminde Büyük Britanya emperyalizminin, iki dünya savaşı dönemlerinde Alman emperyalizminin yolu olan Doğu'da islamik gericilik, şimdi, Washington'un önemli programlarından birisidir ve artık Washington'un elindedir. Bu nedenle ülkemizdeki bütün hamamböcekleri, aynı zamanda, şeriatçılarla cilveleşmek ve aynı küveti paylaşmak durumundadır.

* * *

Ey Solcu,
Batı, aynı zamanda, Aydınlanma Çağı'dır.
Ey Solcu, aydınlanmacı yazar ve filozofların hepsi materyalisttir

Aydınlanma Çağı, Batı'da ay tutulmasını yaşamaktadır.
Ey Solcu, şimdi dünyanın aydınlanmacı görevlerinin hepsi, senin omuzlarındadır. Aydınlanmacı Batı, senin hala hazinen'dir.

* * *

Buna karşı çıkan hamamböceklerinin hepsi, Dünya Bankası ile Para Fonu'nun helalarından besleniyorlar. "Popülizm" düşmanlığı da, Para Fonu helalarından ülkemize akıyor ve anlamadığı halde. Ahıska'nın dolmakaleminden Defter'e sıçrıyor

"Popülizm" ile hesap kesmek mi; yalnızca Ahıska sıçratmıyor, Yılmaz'ın, Çelebi'nin, Baykal'ın, Koç'un, Sabancı'nın da şimdiki programıdır ve her gün söylüyorlar. Bu sözcüğün dünya politika ve bilim dünyasına girişini, yürekli yaşamları ve halk sevgileri pek çok Batı filmine de konu olan Rusyalı narodnikler'e borçluyuz. "Narod" Rusça halk anlamındadır, "narodnizm", tam anlamıyla halkçılık demektir; Frenk dillerine "popülizm" olarak aktarılmıştır. Kaynağı Doğu'da olan bu sözcüğün dünya gericiliğine girişi, 1970 başındaki Şili ve 1980 başındaki Türkiye darbele-

Bizim, Lenin'den başlayarak, popülizme eleştirilerimiz olmamış mıdır; vardır ve pek haklıdır. Ancak bizimki, narodnik devrimci hareketin, sınıf kavramını görememesi, disiplinli bir kütlesel harekete uzak durmasıyla ilgilidir; bunun ötesinde, bizler, her zaman narodnik ve her zaman popülist ve her zaman halkçıyız. Bizler, popülizme karşı çıkıyoruz edebiyatı ile, tekelli ve hoyrat yönetimlerin, halk için harcamalarını kısmalarını, her zaman lanetliyoruz ve lanetlemek durumundayız.

rinden sonradır; her iki darbede Para Fonu'nun vahşi kapitalist ve aynı zamanda tekelli ahtapot ekonomi programlarını uygulama amacını da içeriyorlardı. Her iki darbe, Şili'de Allende'nin halkçı yönelimlerini ve ülkemizde yükselen halk muhalefetini hedef almıştı; Para Fonu halk düşmanı vahşi ahtapot politikalarını kalıcı yapmak

için, "popülizm" karşıtı bir entellektüel tutumu körükl[illegible]yor ve besliyordu.

Bizim, Lenin'den başlayarak, popülizme eleştirilerimiz olmamış mıdır; vardır ve pek haklıdır. Ancak bizimki, narodnik devrimci hareketin, sınıf kavramını görememesi, disiplinli bir kütlesel harekete uzak durmasıyla ilgilidir; bunun ötesinde, bizler, her zaman narodnik ve her zaman popülist ve her zaman halkçıyız. Bizler, popülizme karşı çıkıyoruz edebiyatı ile, tekelli ve hoyrat yönetimlerin, halk için harcamalarını kısmalarını, her zaman lanetliyoruz ve lanetlemek durumundayız. Bu nedenle, bugünkü popülizm düşmanları bizim düşmanlarımızdır.

Ben bu anlayışla, anti-popülist iki yüzlü programı, seksenli yılların başında, en çok beğendiğim ve arkadaşım olan, iktisat hocalarımız tarafından ülkemize ithal edilmeye başlayınca, bunlara şiddetle karşı çıktım; şimdi bu arkadaşlarımın isimlerini hatırlamak ve hatırlatmak istemiyorum. Öyle sanıyorum, bu değerli hocalarımız da, ortaya çıkan soysuzluğu görerek, acı yanılgılarını kabul ediyorlardır; fakat, bu tartışmanın, bugün bizim sosyal gerçekliğimizi anlamamız açısından çok büyük bir önemi var. Önemli olan, sadece Ahıska'nın değil, Yılmaz'ın, Baykal'ın, Çelebi'nin, Ternızel'in sık sık "biz popülist değiliz" yollu gösterilerde bulunmalarıdır. Artık ülkemizde, oligarkların ve onların politikacılarının ekonomik söylevleri, "anti-popülist" bir nakarat içeriyor.

Oligarkları anlayabiliyorum; bir "halk" partisi yöneticisi, bir "büyük" olma iddiasında bir parti başkanı veya bakanı, "biz halkçılığa karşıyız" diyebilir mi; işte, bu soru çok önemlidir. Diyebilirler; çünkü artık bunların halk ile bir işleri kalmamıştır ve bunların kendilerini halka beğendirmek türünden bir kaygıları yoktur. Çünkü bunların artık "televizyonları var", bunlar halka değil, medyanın tahrifatına dayanarak, hükümet olma yarışındadırlar. Tekeller rejimi, artık halksızdır

* * *

Ey Solcum,
Bunların "televizyonları var."
Ey Solcu, "benim televizyonum var" diye çığıran eğer solcuysa, haindir.
Ey Solcu, senin televizyonun, senin medyan yok ve senın sadece halk'ın var.
Ey Solcum, sen bir devrimci popülist, sen bir bilimsel narodnik'sin.

* * *

Defter'den Ahıska, fragmanlarının sonuncusuna, "bir arkadaşımdan mektup aldım" diye başlıyordu; arkadaşı ağlıyormuş, mektubundan öğreniyoruz. Öyle anlaşılıyor, fragmanlarının yükü altında pek ezilmiştir ve bir Gregor Samsa olmuştur; fragmanlarını, "yazıyı bitirip ben de ağlayabilirim" vecizesiyle bitirebiliyor. Bu vecize bende, bunların, bu pıslik içinde kendilerini içkiye verip, hep sarhoş ve bu nedenle hep yorgun ve ağıt-bağımlısı oldukları izlenimini veriyor.

Aynı Defter'de Nurdan Gürbilek adındaki defterci'nin 'mırıltıya methiye" yazısını okuyunca, bu izlenimim kesinliği doğru yol alıyor. Gürbilek'ten hemen öğreniyoruz, John Berger, Latife Tekin'in bir kitabının İngilizce çevirisine yazdığı önsözde, Tekin'in Çöp Masalları'nın "dil üzerine" olduğunu belirtiyor ve "Latife post-modernist ya da yapısalcı olduğu için değil, çöp tepelerindeki yaşama aşına olduğu için böyle bu" diyerek görüşünü mantık temelini açıklıyormuş; gerçekten de böyledir, bu Batılı üstadlar, Doğuluları övmek isteyince, daha da anlaşılmaz oluyorlar. Biçimci Berger de, Tekin'in iki zıt uçtan, post-modernist ya da strüktürist olmadığını söyleyerek belki de bir İngiliz kurnazlığıyla "hiçbir şey" sayılmayacağını ima etmekle kalmıyor ve Büyük Romancımız'ın, en yüksek faziletini, çöp tepelerine aşina olmasında buluyor; çok şükür, ülkemizde çöp tepesi-şinas olanlarımız pek çoktur ve bundan dolayı seviniyoruz.

Tit düzeninin, turizm-inşaat-tekstil düzeninin, bu düzenin en gelişkin tiplerinden olan emireri Cavit Çağlar'ın çok zengin bir biçimde gösterdiği üzere, tit mutlaka banka ve televizyona bağlıdır ve televizyon ile banka kanalları kir'in akışının sağlandığı kanalizasyon borularıdır, büyük saldırısında, halkımızın akıl düzenine karşı bu karşı devrim, acımasız ve ölçüsüz boyutlar kazanmıştır.

Fakat benim sevincim uzun sürmüyor, çünkü, Defter'den Gürbilek, buna karşı çıkıyor ve şunları yazıyor: "Latife Tekin'e sorsalar, hayır diyecektir belki de, kitap dil üzerine değil, bir mırıltı üzerine, dil olmamış, iyi ki de olmamış, bir çok sesin ayırt edilemeyecek biçimde içiçe geçtiği sahipsiz, gayri şahsi bir

mırıltı üzerine; söylentiler, dedikodular, şakalar bu mırıltının içinde eriyip gittiği sürece bir yuva oluşturabilir."[13] Böylece biz, önce, Gürbilek'in dil'i değil mırıltıyı sevdiğini ve dil'den korktuğunu anlıyoruz; Gürbilek, her dilde bulunan ve bir anlamda dil olmanın sine qua non, olmazsa olmaz, niteliği sayılan, ayırmaya düşmandır. Dil demek, sadece işaret vermek değil, aynı zamanda, ayrımlarla, net işaret vermektir; bu nedenle, karıncalar da av peşinde gittiklerinde birbirine mükemmel bir biçimde işaret vermelerine karşın, ayıramadıkları, Türkçedeki sözcükle boğumlama yapamadıkları ve artikülasyon'u beceremedikleri için dil sahibi sayılmıyorlar. Defter'den Gürbilek bunu tercih etmiyor; Hürriyet-Radikal'den İsmet Berkan'ın ya da beyin felci geçirmiş herhangi bir eski insanın yüzüne benzer, hiçbir ayrımı olmayan bir ses yığınını, bir öğürmeyi veya mırmır etmeyi övüyor ve istiyor.

Başta Gregor Samsa olmak üzere bütün hamamböcekleri de aynı isteklidirler. Gürbilek, burada bir istisna oluşturmuyor; çizgi içindedir.

Dil, insanoğlunun mucizevi bir soyutlaması'dır.

Bir halk ne kadar soyutlayabiliyorsa ve bir dil ne kadar nüans verebiliyorsa, o dil o kadar güzeldir.

Kir ise güzel'in düşmanıdır.

Kir'de hiçbir nüans yoktur.

Nurdan Gürbilek'in, mırıltıya methiye yazması, güzele düşman ve kir'e aşık olmasından ileri geliyor. Ahıska'nın yokluğunu gördüğü ancak üzüntüsünü duymadığı bütünsellik burada, defterdaş'ı Gürbilek Vak'ası nedeniyle, karşımıza çıkıyor.

Defterî'nin üzerine şapka koyuyorum ve eski dilimizde aidiyet bildiriyordu, "Defter'den" anlamındadır; Defterî Gürbilek, bir Latife Tekin hayranıdır ve Tekin'in yazmayarak mırıldandığını ileri sürerek büyük haz almaktadır. Bir yerde bu haz zenginliğini anlatırken, "Ne tuhaf, ben de Tekin'in bu ilk kitabında, genellikle ilk kitaplarda az rastlanan bir şeyi yaptığını; yasın, yasla birlikte ona eşlik eden şükranın dilini bulduğumu düşünmüştüm" diye yazıyor.[14] Müthiş bir rastlantı; ben de, eylülist cunta döneminde, Tekin'in ilk kitapları için, Küfür Romanları'nda, neredeyse aynı değerlendirmeyi yapıyordum, Tekin'in, bir zamanlar sola bulaştığı için yas tuttuğunu ve eylülist generallere, kendisini soldan kurtardıkları için, şükran duyduğunu yazıyordum. Kullandığı dile de, estetikte, "animizm" deniyor; hayvanları, ağaçları, taşları ve kuşları konuşturuyor; insanları dilsizleştiriyor ve aptallaştırıyor.

Latife Tekin, bir zamanlar sola bulaştığı için kendisini kurtaran eylülist generallere şükranını yazıyordu romanlarında.

Demirel'in başbakanlığıyla başlayan dönem, belki 1966 başlangıcıdır, ülkemizde bir "otuz yıllık iç savaşlar" dönemidir. Bu, aslında insan aklına, halkımızda yükselttiğimiz akıl düzenine karşı bir karşı-devrim'dir. Şimdi, tit düzeninin, turizm-inşaat-tekstil düzeninin, bu düzeninin en gelişkin tiplerinden olan emireri Cavit Çağlar'ın çok zengin bir biçimde gösterdiği üzere, tit mutlaka banka ve televizyona bağlıdır ve televizyon ile banka kanalları kir'in akışının sağlandığı kanalizasyon borularıdır, büyük saldırısında, halkımızın akıl düzenine karşı bu karşı devrim, acımasız ve ölçüsüz boyutlar kazanmıştır.

Defter, bu kir düzeninin kanalizasyonlarından birisidir. Bu iç savaşın en kanlı bir anında, seksenli yılların başında, emekçi halkımızın, kendi düzeninin kurma mücadelesine karşı, halkımızın aklını bozmak için yapılanların arasında küfür romanları da vardır. Küfür romanıyla Tekin, emekçi halkımızı, dilsiz, çaresiz, yas tutan, generallere şükran duyan ve sadece mırmır eden ve kendi mırıltısını seven bir hale getirmeye çalışıyordu; şimdi, tit'in kanlı saldırısında, buna methiye yazılıyor.

Bir nokta var; ben, Walt Disnay'i hiç sevmedim ve ömrümde bir tek de olsa çizgi filmi seyretmedim.

Bir soru var: acaba, çizgi filmleri, sosyalizm gerçekleştiği bir dünyada, dünya insanını, kendi aklından koparark, pis içinde yaşamaya razı etmenin araçlarından birisi miydi? Çıkışı ile sosyalizmin yükselişi arasında bir denklik var. Ayrıca insanın akıl düzleminde bütün yükseltmelerine karşı bir darbedir; insan, Tanrı'yı bile yaratırken, kendisindeki hasletleri, sonsuzlaştırarak, Tanrı'yı içeriyor. Tek Tanrı'lı dinlerde ise, Tanrı'da iyilik, güzellik, bilgi ve kudreti, sonsuzlaştırarak kavramlaştırıyor; her yerde hazır ve nazır Tanrı, her şeyi bilebilen bir Yüce İnsan'dır. İnsan'ı, işte böyle tanrısallaştırmak, son derece insani bir eğilimdir; Disnay'ın icatı çizgi filmler ise, insanlığa taban tabana zıt bir eğilimi sergiliyor. İnsanları hayvanlaştırmak ve hayvanların, hayvanlaşmış insan tepkisi ve aklı göstermesine sevinmek, işte bu tekelli düzenin bir marifetidir. Tekeller düzeni için de, insani olmamakla birlikte, son derece mantıklıdır; çünkü bu insanlık dışı düzen, sadece, ancak bir hayvan kadar aklı ve davranışı olan yaratıklar üzerinde kalıcı olabiliyor.

Erdal İnönü, aptallığa vurarak, ülkemizdeki ilk Amerikan burslusu ve "Morrison" adıyla tanınan Demirel'i, en yıprandığı zamanda, başbakanlık koltuğuna oturtan adamdır ve Madam Çiller'e, muhtemelen Amerikan yurttaşı olduğunu bilerek, yine başbakanlık koltuğunu sunan yaratıktır, bu yetmiyormuş, Demirel'i bir de, Kemal Paşa'nın, İsmet Paşa'nın, Cemal Paşa'nın koltuğuna çıkarandır. Cani medya, bütün bu uğursuzlukları, bir aptalın yaptığını saklamak istiyor.

Tekin'in, Çöp Masalları'nda başlattığı, bundan on beş yıl kadar önce benim önünü kestiğim ve bugün tit'in hücumundan cesaret alan hamamböceği edebiyatı yazarlarının tekrar canlandırmak istedikleri, bu akla karşı devrim, bugün önemli mesafeler kaydetmiş bulunuyor. Bugün artık, "enflasyon" türünden, bu tekeller düzeninin halkımızın iliğini emmesinin doğrudan sonucu olan bir olguyu, ülkemizde, akıl yoluyla kavramak ve tartışmak mümkün değildir; çünkü artık sadece "enflasyon canavarı" var. Bugün, yollarımızın mezbahaya çevrilmesinde, demiryolculuğu körelten Amerikancı politikaların, her televizyon sahibine bir küçük otomobil fabrikası açma izni veren parsellenmiş devletin, zenginlerden vergi alarak yol yapma politikasını terk etmenin, rüşvetçi polisin, bu düzenin hiç rolü yoktur; çünkü artık sadece "trafik canavarı" var. İşin daha acı yanı, artık insanlarımızın çok büyük bir çoğunluğu bir hamamböceği haliyle, buradaki pisliği görmüyor ve belki de benimsiyor; sosyal olgular hem canavar-hayvan haline getirilıyorlar ve hem de, tıpkı, titçi insanlar türünden bazı haklarla donatılıyorlar. Örnek olsun, trafik canavarının tatil ve bayram hakkı vardır; bunun için, pek çok zaman, ülkemizde kan gölü yükselince, "trafik canavarı tatil yapmadı" türünden haberler veriliyor. Halkımız, tatil hakkı elinden alınan canavara acımaya hazırlanıyor.

Herhalde Tekin ve Gürbilek, bu haberler üzerine yas tutuyorlardır ve "insafsızlık, neden trafik canavarının tatil yapması önleniyor, a canım, canavarın bile tatil hakkı olmaz mı" diye ağlıyorlardır. Ülkemizdeki bu pislikte, abartmamak koşuluyla, Tekin'in romanlarının, bunlara methiye yazan, Defter'in hamamböceği yazarların katkısını görmek zorunludur.

Bunlar, halkımızı, akıl düzeninden pislik içinde fetişlere tapınan bir bataklığa doğru götürenlerin tellakları durumundadırlar. Aynı ilkelerde olduğu gibi, fetişlere ruh ve can veriyorlar ve bazan da çok korkuyorlar. Şimdilerdeki en büyük fetişleri "endeks"adında birisidir; bu endeks, Disnay akıllılarının bilemedikleri her şeyi biliyor ve buna göre tepki gösterebiliyor. Bazan sakin sakin gidiyor, önüne bir engel çıkıyor, inceden inceye kıvrılıyor, fakat, İsmet Berkan yüzlü Güneş Taner'in bir ters sözü üzerine, ben anlayamıyorum, endeks çok kızıyor ve birdenbire düşüyor; işte o zaman müthiş ürküyor ve panığe kapılıyorlar, bütün falcılar çağrılıyor ve "sen bilirsin, endekse ne yaptılar" diye sorular soruluyor. Büyü yapıldığı, endeksin etrafında, Tekin'in, Ahıska'nın, Gürbilek'in de katılımıyla danslar yapıldığı bile oluyor; birden, ben anlamıyorum, endeks bir tırmanıyor, işte o zaman müthiş sevinç var.

* * *

Ey Solcu,
"Trafik Canavarı" ya da "Enflasyon Canavarı", emekçi halkımızın sırtındaki sülük oligarkları kamufle etmek için, tekellerin telaklarının buldukları sözlerdir. Her gün bir endeks örneği kıvrılan, bunların yalanlarıdır.

Ey Solcu, toplumsal ve sınıfsal olayları, hayvanlarla açıklayanların kendileri hayvandır. Üstelik hayvanların en iğrenci, hamamböcekleridirler.
Ey Solcu, solculuk akıl ve sevgi düzlemlerini birlikte yükseltmektir.

* * *

Hamam böceklerinin yazılarını yayınlayan Defter'den, Gürbilek'ten son bir aktarma yapıyorum: "Bir açmazdan söz etmiştik. Dilin vaat eden, imkan sunan, aydınlatan bir yanı var, bir de yabancılaştıran, ezen, hükmeden yanı."(15) İşte böyle, artık düşmanı bulmuş oluyoruz; yabancılaştıran, ezen, hükmeden düşman, sadece ve sadece dilimizdir.(16) Yabancılaştıran, ezen, hükmeden, düzen değil, Amerika değil, oligarşi değil, sadece ve sadece dil'dir. Ülkemizde yozluk ve pislik, artık bütün vücudumuzu sarmak üzeredir.

Pisler, kir'i, temizlik sanıyorlar.

Kocaoğlanlar, aptallığı, zeka biliyorlar.

Fakat, çok şükür, henüz tükenmedik. Hala, bu kir savaşının, insanlık onurumuza bir saldırı olduğunu gören ve bilenlerin sayısı az değildir; tepkilerinden anlıyoruz.

Tepki mi? Biz, hepimiz, biraz da, Nasrettin Hocamız'ın çocuklarıyız; biz Türkler, biz İraniler, biz Kürtler, biz Araplar, bir de, Nasrettin'in "bizden" olduğu için yarışıyoruz. Bu çok haklı bir yarış ve çok tatlı bir kavga'dır; çünkü, bizim hepimizde Hoca var. Hoca, umulmadık zalimlikler, duyulmadık aptallıklar karşısında, bazan Ionesco'yu kıskandıran bir absurdité ile bize, hepimize, gülmeyi öğretmiştir. Ne hoş bize! Bizler Hoca'mızın çocuklarıyız.

Halkımızın Profesör Doktor Erdal İnönü karşısındaki tepkisi tam Hoca'lıktır; Gök Tanrı, Oğul İnönü'yü, kendisi için talihsizlik ve bizim için bir açıdan talih, pek komik yaratmıştır. Erdal İnönü, insanın, tarihimizin yerli yerinde insanlarından babasının ve asıl önemlisi kendi kendisinin karikatürüdür; işin bu yanını en çok halkımız, engin sezgisiyle, görüyor. Bu nedenle de, Erdal İnönü'yü nerede görürse, kahkahayı basıyor ve kendinden geçiyor, gülmekten kırılıyor.

Ağzını açmadan halkımız gülmeye başlıyor, Erdal İnönü'nün yakında olduğunu hisseder hissetmez, sinirlerini tutamıyor ve kahkahadan yere seriliyor. Bir gün sonra canı medya ise, "Erdal İnönü, espirileriyle kırdı geçirdi" diye yazıyor; bir zamanlar kırıp geçirdiği doğrudur, ancak halkımız daha Erdal İnönü ağzını açmadan gülmeye başlıyor ve söylediklerinin hiçbirisini duymuyor. Erdal İnönü, şaka yapmıyor, ayrıca yapmasına da gerek yok, çünkü kendisi bir şaka adem'dir.

Nedensiz mi? Cani medyanın bu Ünlü Aptalımız'a espiri zekası yüklemesi nedensiz değildir. Eğer babası cumhurbaşkanlığı yapmasa, bir orta okulda bile fizik öğretemeyecek kadar bilgisizdir. Ayrıca ülkemizdeki az bulunur aptallardan birisidir; ve bu tescillidir. Herkes biliyor, benim sayısız günahlarımdan birisi de, Algan Hacaloğlu'nu politikaya sokmaktır; şimdi, Çarmıklı Holding Partisi'nde iş tutuyor.

Erdal Bey'le politika yapıyordu, ben de aptallığını anlatıyordum, itiraz etmiyordu; bazan, bana Shp Kongreleri'nden acele telefon ediyordu, yeni söyleyişimizle, "telefon hattının öbür ucuna" giriyordu ve bana, heyecanla, "Yalçın, Kurultay'da konuştu ve iki cümlesi yanlışsızdı" diye sevinçli haberler veriyordu. Bunu, İsmet Berkan yüzlü, şimdi zengin otellerinin mutfağını pazarlamakla iştigal eden eski gazeteci Ali Sirmen ise söylemiyor, ağzı hep yemekle meşguldür, yazıyordu; gazeteciliği sırasında, ben, Sirmen'in, "İnönü, bugün bir cümle

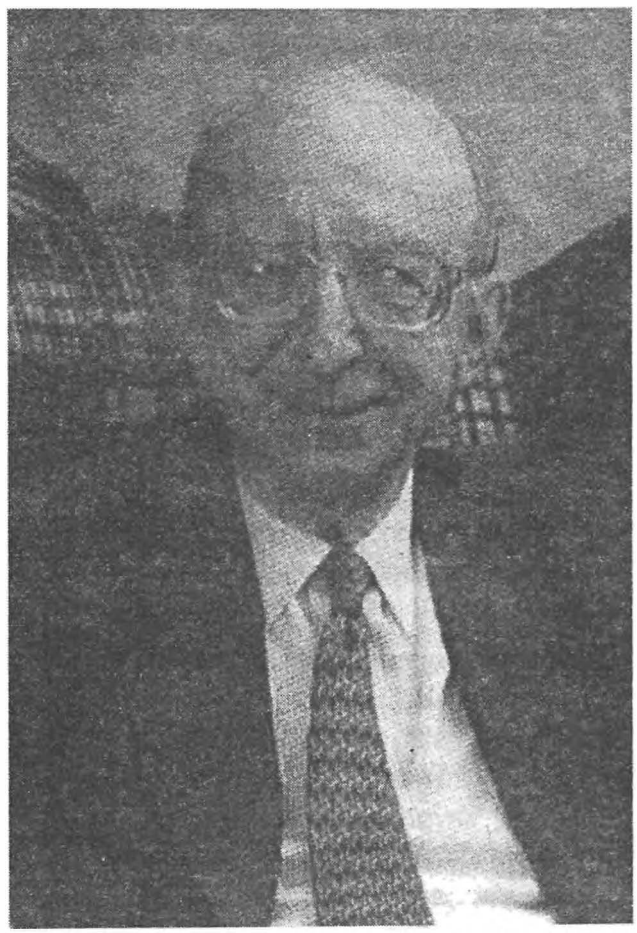

Gök Tanrı, oğul İnönü'yü kendisi için talihsizlik ve bizim için bir açıdan talih, pek komik yaratmıştır.

kurdu" yollu büyük makalelerini okuduğumu hatırlıyorum. Bu aptalı ise şimdi canı medya, "espiri kralı" ilan ediyor. Çünkü, Erdal İnönü, aptallığa vurarak, ülkemizdeki ilk Amerikan burslusu ve "Morrison" adıyla tanınan Demirel'i, en yıprandığı zamanda, başbakanlık koltuğuna oturtan adamdır ve Madam Çiller'e, muhtemelen Amerikan yurttaşı olduğunu bilerek, yine başbakanlık koltuğunu sunan yaratıktır, bu yetmiyormuş, Demirel'i bir de, Kemal Paşa'nın, İsmet Paşa'nın, Cemal Paşa'nın koltuğuna çıkarandır. Canı medya, bütün bu uğursuzlukları, bir aptalın yaptığını saklamak istiyor.

* * *

Ey Mavi Nazım, bize söyle, söylersen sen söylersin!
Halkımız, Gaflar Kraliçesi Çiller'e, Aptallar Kralı İnönü'ye, Kekemeler Şahı Yılmaz'a mahkum mudur?
Mavi Nazım, biz Size söz veriyoruz, kirlerimizi temizleyeceğiz.
Geciktik. Biliyoruz.

* * *

"Kir Teorisi" yazımını sürdüremiyorum. Çünkü, biriktirdiğim ve teorileştirmek istediğim daha pek çok malzemem var, bunları, gereği ölçüde irdelemem, daha çok yere muhtaçtır, ancak bu Hepileri'ye haksızlık olur, öyle düşünüyorum. Bu malzemeyi kısaltmam ise, teori çabasına aykırıdır; bu nedenle, buradaki denememe, ileride devam etmek üzere ara veriyorum.

Hamam böceklerinden yine de özür diliyorum■

NOTLAR

1- Gonçarov, Oblomov, S. Eyüboğlu-E. Güney, çevirisi, İstanbul, 1983, s.15.

2- Türkçe harflerle transliterasyonu ile, "V Gorohoyov ulitsi, v ondom iz bol'şiy domov, narodnaccleniye kotorogo stalo bı na tselıy uezdnıy gorod, leşal utrom v postelı, na svoey kvartıre, İli'ya İl'iç Oblomov."

İ. A. Gonçarov, Oblomov, 1994, Bookking Internatıonal, s.11.

Rusça aslında, "kiracı" sözcüğü yoktur ve bunun yerine "daire" veya apartman anlamına gelen kvartir sözcüğü yer almaktadır. Gonçarov, "kasaba" sözcüğünü değil, Çarlık Rusyası aydını olarak daha bürokratik olan "kaza" ya da "ilçe" sözcüğünü, Rusçasını, kullanıyor.

Eyüboğlu çevirisi, ikinci paragrafa da, "otuz iki, otuz üç yaşlarında bir adamdı bu" cümlesiyle başlıyor. Rusça aslında böyle kısa ve "devrik" tümcecik bulunmuyor; bu, Eyüboğlu-Güney, uydurmasıdır.

3- Oblomov, Türkçe çeviri, s.540-541, Rusça aslı, s. 429-430

4- Carl von Claasewitz, On War, Penguin Classics, 1832-1982, s. 104.

5- Önemli olan gençlikte, bir noktada olmak değil, hep bir çizgiyi sürdürmektir. Sürdürmeyenler, sonunda aptallaşırlar. Mit müsteşarı ve Meclis Başkanı, burada anlattığım kirlenme ve aptallaşma süreci içinde, aptallaşırlar. Aslında Hikmet, zaten pek yüksek bir noktadan başlamamıştı. Sönmez, başlangıcında, aydındı.

6- Türkiye'de Mustafa Kemal'e çok benzeyen birisinin Kemal Paşa'nın öz oğlu olduğu çok iddia edilmiştir ve yalanlanmamıştır. Ben Sofya'da, Kemal Paşa'nın kızı olduğu söylenen ve yaşı da uyan bir Bulgar kızıyla tanıştırıldığımı hatırlıyorum.

7- Mücadelemiz durmuyor; Azız Nesin'in bu büyük öyküsü, maden-iş işçilerini, Koç ve Sabancı Holding'leri ile Chp'ye "satan" maden-iş sendikası yöneticilerine karşıydı, bunların çoğu o sırada tkp'liydi ve önde gelenlerinden birisi, hangi satışlar sonucu olduğu bilinmez disk'e genel sekreter yapılan Kemal Daysal'dı. Bu satışın en şehvetli ve en ağzı salyalı amigosu da, Aydın Engin adında, bir tuluatçıydı, Aziz Nesin için "Azız Nesin Sen Nesin" kampanyasını ve Azız Bey'in güzelim öyküsünü beğenmekten başka suçu olmayan benim için de, "Küçük Balık" karalamasını açıyordu. Yirmi yıl, bunların pazarlamacılığını, böcek kimliklerini çok iyi ortaya çıkarıyor.

8- F. Kafka, La Métamorphose, 1996, Paris, s. 93.

9- Defter, Bahar 1996, s. 8.

Bir açıklama gerekiyor; "kir" teorisi için iki yıla yakın bir zamandır düşünüyorum, "gözlem" yapıyorum ve kart çıkarıyorum. Gözlemlerim, sürgünde ve bana ulaşan malzeme ile sınırlıdır; Defter'den daha tiksindirici malzeme de olabilir, ancak benim dokunabildiklerim bunlardır.

10- Ibid., s. 129.

11- Ferdinand de Saussure, Cours de linguistique général, Editions Payot, 1972, s. 157.

12- Meltem Ahıska, "Kimlik" Kavramı Üzerine Fragmanlar, Defter, Bahar 1996, s. 28

13- Nurdan Gürbilek, Mırıltıdan Dile, Defter, Bahar 1996, s. 47.

14- Ibid., s. 50.

15- Nurdan Gürbilek, op. cit., s. 57.

16-Dilimiz, bu kirli savaşta, en çok pislenendir; "Kir Teorisi" içinde natava'yı özellikle "gözlem altına" almış bulunuyorum. Ülkemizin seçme aptallarının toplandığı bu televizyon bir de sürekli olarak dilimizi katlediyor; genel müdürü, daha "sac" ile "saç" ayrımını bilmiyor, cim karnında bir nokta ve cim karnında üç nokta ile yazılırlar. Ankara'dan Sabri diye biri İsmet Berkan yüzlü, Bakanlar Kurulu "Maratonu start aldı" türünden dilimize küfürler ediyor; "Kir Teorisi" içinde hepsini ele almak istiyorum.

Ancak ayrıca, "Güzel Türkçemiz" başlıklı bir kısa incelemeyi, Haftalık Aydınlık Dergisi'ne, umut ediyorum yakında, ve ülkeye döndüğümde de, aynı adla, "Güzel Türkçemiz" başlıklı kitabı yazmayı, kendime, söz vermiş bulunuyorum.

ÇOK BİLİNMEYENLİ DENKLEM: BİZE BENZEYEN "BİZ" KİMİZ?

Bilgesu ERENUS

Denklem, denklemekten geliyor, ansiklopedik tanımı ise şöyle, içinde yer alan bazı niceliklere ancak uygun bir değer verildiği zaman sağlanabilen bir eşitlik.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından sloganlaştırılan sözü herkes duymuş olmalı, "Biz Bize Benzeriz" denklemi ne anlama geliyor peki?

Birkaç ay önce, Elias Canetti'nin, "Kitle ve İktidar"ını okurken, etkilenip, üzerinde düşünmeyi ertelediğim bir bölüm vardı. "Ulusal Kitle Simgeleri"(1) idi bu bölüm, Canetti, uluslara ait kitlesel simgeleri neredeyse tek bir sözcüğe indirgiyordu, sözgelimi, İngiltere için bu sözcük deniz iken, Almanya için, ormanla eş anlama, ordu, Fransa için Devrim, İsviçre için Dağ... Kaynakçalar bölümüyle birlikte toplam dört yüz altı sayfalık kitapta ancak dokuz sayfalık bir yer tutan "Ulusal Kitle Simgeleri"ni, Canetti'nin edebiyatçı yanını vurgulayan bir fantazi olarak okuyup geçmek mümkün değildi.

Aynı zamanda "Körleşme" romanının da yazarı olan Elias Canetti'nin, Kitle ve İktidar'ının bugünlerde okunuyor oluşunu, bu topraklardan kesilmeyen umudun bir göstergesi olarak adlıyorum, özellikle son yıllarda demokrasi kompleksi geliştirerek, dünyasından ve kendinden vazgeçmiş aydınlar bu kitabı daha bir dikkatle okumalıdırlar. Yazıldığı yıllarda tarih, felsefe, sosyoloji, deneme türlerinden hiçbirine sığmadığı gerekçesiyle önemsenmeyip, bir süre görmezlikten gelinen Kitle ve İktidar'dan günümüze değin öğrenilecek çok şey var. Canetti için, "E ama o bir sosyalist değildi" diyenlere gülmek geliyor içimden, demokratlar Canetti'nin duyarlığını taşıyabilselerdi, bugün dünyanın kaderini gözüdönmüş kapitalizmin emperyalist temsilcileri yerine, sosyalizm ve sosyalistler çiziyor olacaktı.

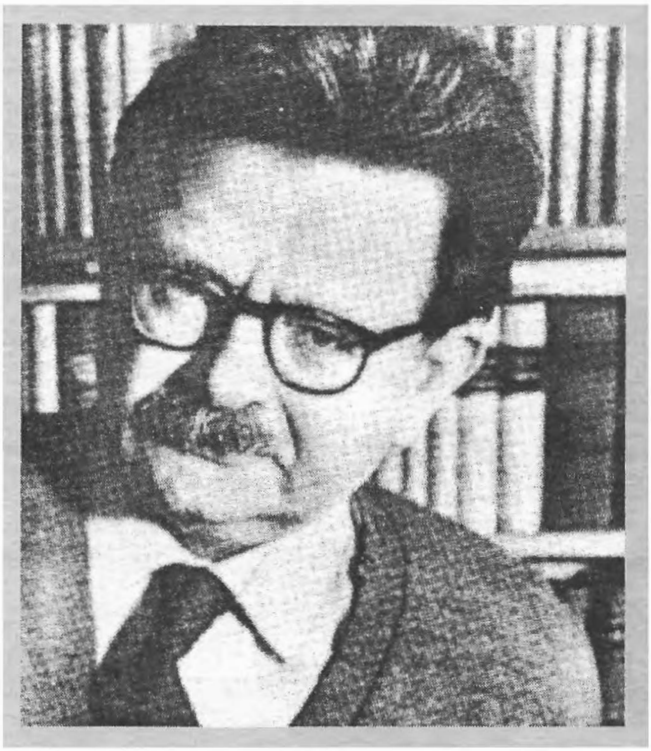

Canetti için, "E ama o bir sosyalist değildi" diyenlere gülmek geliyor içimden, demokratlar Canetti'nin duyarlığını taşıyabilselerdi, bugün dünyanın kaderini gözüdönmüş kapitalizmin emperyalist temsilcileri yerine, sosyalizm ve sosyalistler çiziyor olacaktı.

Canetti'yle ilgili açtığımız bu zorunlu parantezden sonra, onun, Ulusal Kitle Simgeleri açısından, okuruna yüklediği sorumluluğa geçebiliriz. Canetti, "Her ulusa özgü olan şeyi ortaya çıkarma zahmetine girilmelidir ve bu da milletin açgözlülüğünden etkilenmeksizin ya-

pılmalıdır." diyor, ardı sırada bir yöntem öğütlüyor, "İnsan, hiçbirine bağlanmadan, ama hepsiyle derinden ve dürüstçe ilgilenerek ayrı bir noktada durmalıdır."

Kitle ve İktidar'ı daha bitirmeden, Biz'i tanımlayan sözcüğün ne olduğunu bulmak isteğine kapıldığım halde, erteledim, çünkü geniş bir araştırma gerektiriyordu, bu araştırmadan da çok mümkün ki, çeşitli komplekslerimiz yüzünden eli boş çıkacaktım. Yaşadığımız son olaylar, görünür ya da görünmez bir tarzda, kurt simgesini insanlarımızın tümüne dayatma biçiminde gelişince, bu konuda yazmak kaçınılmaz oldu.

İnsanbilimciler tüm dünyada özellikle 1993 yılından başlayarak, hızla yaygınlaşan bir kimlik arayışı ve kimlik bunalımından söz ediyorlar. Kapitalist sistem bu arayış ve bunalımı, birey özelinde, ayılana limon, bayılana gazoz benzeri, sayısı gitgide artan card'lar sunarak yatıştırıp, dindirmeye çalışıyor.

Hakkını yemeyelim kapitalist sistem, card'lardan başka bir de herkesin eline, kulak emziği türünden bir cep telefonu tutuşturdu, herkesler kimliklerini, en akıl almaz yerlerde sergilemek, ne denli aranan kişiler, ne denli iletişim içinde olduklarını duyumsayıp duyumsatmak için, akıl almaz konuşmalar yapıyorlarsa da, kendi yarattıkları bir gettoda ve yapayalnız, insansız ve ilişkisiz yaşıyor oldukları nasıl da belli...

Asıl konumuz, card'lanma, card'landırma'ya dönersek, bir şehvet gibi bizim topraklarımızı da sarmış sarmalamış durumda, kapitalizmin yılmaz takipçisi ülkemizde, günümüz insanı, Avrupa ve Amerika'daki uygulamalara önceleri biraz ihtiyatla, korkarak, yaklaşmış olsa da benimsemekte gecikmedi; portföyünü her açtığında, renkli cicili bicili card'larını sergilemenin gururunu yansıtıyor ve siz de, sokakta, gişe ve kasa önlerinde bu gururlu yurttaşımızın, Amerikan, Avrupa, yerli kökenli, gözalıcı kartlarının ister istemez seyircisi oluyorsunuz; "Viza-card, Master-card, kısaltılmışı Am-Eks olan, American Ekspress-card, Diners-card, büyük firmaların adına düzenlenenler, genelde ve her yerde geçenler, fotoğraf ve imza taşıdığı için başka kimlik gereksinmeyenler, mağaza lokanta kapılarındaki çıkartmalarda ilan edilenler, pos makinesine girenler girmeyenler, daha kimbilir neler?" Bu card'ların sınırlı ya da yüksek limitli olması farketmiyor, yeter ki olsunlar!

Card'ların taşıyana güvenlik ve kolaylık sağladığı savunuluyor. "Ortakçı düzen, yeryüzündeki bütün pisliklerin kaynağı olan parayı günün birinde mutlaka ortadan kaldıracak, kaldırmalı" diye düşünürken, kapitalistler daha hızlı davranıp, parayı yeryüzünden değilse de ceplerimizden kaldırmış sayılabilirler, ancak amaçları hiç mi hiç değişmiyor, insanı paraya daha da kul köle etmek! Card'lanma iştiyakının, orta ve düşük gelirli gruplara da yansıması, tek gelirleri olan ücret maaş bordrosunu bu card'lara teminat göstererek, veresiye yaşayanların sayısını hızlı artırıyor.

KÜLTÜR VE SORUNU

Kimlik='İnsanın kendisini nasıl algıladığı, kimle özdeşleştirdiğidir' tanımından yola çıkarak, kimliğin bir kültür sorunu olduğunu vurgulamak durumundayız. Sıkça kullandığımız kültür hakkında ne biliyoruz peki?

Kültür sözcüğünün gündelik kullanımında daha çok, belli bir konuda edinilmiş ve sistemli bilgi ya da eleştirme, değerlendirme, zevk alma yetilerinin geliştirilmiş olma hali şekilleniyor. Oysa kültür bunlarla birlikte çok daha fazla anlam içermekte. Bir kez bir kültürden söz etmenin ilk şartı, bir toplumda geçerli olması ve gelenek halinde devam etmesi oluyor. Bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam edenler arasında neler sıralanabilir? Her türlü duygu ve düşünce, dil, sanat ilk akla gelenlerdir ama asıl gözardı edilmemesi gereken, bir toplumun yaşayış unsurlarının tümü de kültür kapsamındadır yani üretmesi, tüketmesi, yemesi içmesi, kalkması, oturması vesaire...

Kültür'e, bir toplumun yaşayış unsurlarının tümünü eklediğimize göre, "kredi kartları kullanan" birey benzeri, Biz'in portföyüne de bir göz atabiliriz, bakalım neler biriktirmiş?

Biz'in portföyünde ayrı bölmelerde dursa da, belirleyici damgaları birbirine karışan üç karta öncelik vereceğiz; Müslümanlık, Milliyetçilik ve Türkçülük. Elimizde belgelerinden yararlanabileceğimiz bir kitap var: "Türk Kimliği"(2)

Türk kültür tarihinin kaynakları üzerinde çalışmalar yapan ve yaklaşımı temkinli de olsa araştırma konusundaki dürüstlüğüne ve içtenliğine inandığım "Türk Kimliği" kitabının yazarı Bozkurt Güvenç, Kurtuluş Savaşı'nın kargaşalı ortamında, İshak Refet'in yazdığı bir manzumeyi yeni Türk kimliğinin "belki de" kaydıyla ilk habercisi sayıyor ve "Ne mutlu Türküm diyene" sloganının bu dizelerden esinlendiğini, "Türk, övün,

güven, çalış" sözüne de kaynaklık etmesinin düşünülebileceğini ekliyor.

"Ne mutlu bana ki Türk yaratıldım,
Gönlümün tek gururudur bu.
Ne esir edildim ne satıldım
Türk benliği, Türk şuurudur bu."

Bozkurt Güvenç'in konuya temkinli yaklaşımı, "belki de" kaydı, onu içten ve dürüst bir araştırmacılıktan uzaklaştıramıyor. Kültür Bakanlığı'nca basılmasına karşın doksan üçten bu yana kitabın malum çevrelerce moda haline getirilmemesi de, az bilinir, az okunur olması da, bunun bir kanıtı sayılabilir. Bu arada, Türk Kimliği kitabını, Yalçın Küçük'ün kendisinden çok daha problemli olarak yurda ulaşan Paris kitapları arasında bulduğumu söylemeliyim, bu nedenle de Ulucanlar'a selam ediyor, Yalçın Küçük'e sevgilerimi yolluyorum.

Irkçılığın insanın doğasına has olduğunu söylemek ise insana ve soyuna en büyük ihanettir. Irkçılık öğretiliyor, ırkçılık enjekte ediliyor, ırkçılık körükleniyor, ırkçılık yaşama biçimi haline getiriliyor, yapaydır, eklemedir, insanla yakından uzaktan bir ilişkisi yoktur, insana bulaştırılmıştır, ne yazık ki temizlenmesi kolay olmuyor. Kiri kâra çevirenler ırkçılığın dolaylı dolaysız öğretmenleridir; yatırımcıdırlar, patrondurlar, yöneticidirler!

Türk Kimliği kitabında, Osmanlı ile Türk'ün ilişkilerini dışardan daha net görüyor denen tarihçi Bernard Lewis'den şöylesi bir alıntı yapılıyor, uzun da olsa, önemli bulduğum için olduğu gibi notluyorum: "Osmanlı düşüncesinde Osmanlı=Türk özdeşliği yoktur. Çünkü Osmanlı sıfatı yalnız hanedan için kullanılırdı: Emevi, Abbasi, Selçuklu İmparatorluklarının mirasçısı olan Osmanlı Devleti! Osmanlılar 'Türk' adını, önceleri göçebe Türkmenlerle Yörükler için; daha sonra kaba saba Türkçe konuşan Anadolu köylüleri ile taşralılar için kullandılar. Osmanlı efendisine 'Türk' demek hakaret sayılır; Türklerin algılama ve anlama yeteneğinden yoksun 'Etrak-i bi idrak' (İdraksiz Türkler) olduğu söylenirdi. Bu ünlü deyim Selçuklu'dan miras kalmıştı. Konya Selçukluları da Türkleri barbar ve uslanmaz savaşçılar olarak nitelerdi. Türkçe konuşan Anadolu halkına, Türkiye (Turchia) adı Haçlı seferleri sırasında Batılılarca verilmişti. Barbarossa (Haçlı) Seferi'nin, 1090 yılına ait Ansbert günlüğünde, 'Turchia' ya da 'Türkhia' adına yer verilmiştir. Haçlılar Türklerle savaştıklarını söylüyorlardı. Anadolu Türkleri ise, 1920 yıllarına değin, bu adı hiç kullanmadı. Osmanlı devleti fiilen dağıldıktan sonradır ki Türk politikacılar ve milletvekilleri, biraz da Batı ağzıyla 'Türkiya'dan söz etmeye başladılar.

19. yüzyılın sonlarına değin Türkler kendilerini Müslüman milletin üyesi olarak görüp algıladılar; islama bağlı, Osmanlı tebaası kaldılar. İslamdan önceleri, kabile ve boy adıyla anıldılar. Göktürk, Uygur, Oğuz, Selçuklu, Kayı vb. gibi. Kişinin ırkı, yurdu ve dili (lehçesi ağzı) belki kimlik simgeleriydi ama Türkçe konuşanların görünür, duyulur, ortak bir varlık bilinci ve kimliği yoktu. 'Osmanlıca' adı verilen İstanbul lehçesi sözlüğünün yarısından çoğu Arapça ve Farsça olmuştu.

'Türk milleti' ilk kez 19. yüzyılın ikinci yarısında duyuldu Osmanlı ülkesinde. Batıdan gelen milliyetçi akımlar, toprak ile üzerinde yaşayan halk arasında bir ilişki (özdeşlik) kuruyordu. Kimi Osmanlılar da bu ilişkiden etkilendi. Nasıl Rusya'da Ruslar, Almanya'da Almanlar, İspanya'da İspanyollar varsa, Türkiya'da da Türkler olabilirdi. Neden olmasın ki? Eğer Türkler Anadolu'nun yerlisi değilse, Hititlerle Friglerin, Sümerlerle İskitlerin veya Troyalıların Türk olduğu da düşünülebilirdi. Tabii Hıristiyan Bizans ile Rumlar bu romantik varsayımın dışında tutuluyordu."[3]

Körlerin el yordamıyla fili tarif etme çabalarındaki eksiklikler benzeri, kültür tarihimizin yalnızca bir ögesine yapışmak da neyin nesi? Etrak-i bi idrak, idraksiz Türkler olduğumuzu kanıtlama çabası mı?

KÜLTÜR VE TARİHİ

Türk Kimliği, kültür tarihimize yönelik şöylesi bir açılımda bulunuyor, katılıyorum: "Öyle bir kültür ki, bundan dört-beş bin yıl önce Küçük Asya'da, iki-üç bin yıl önce Orta Asya'nın Altay ve Pamir yaylalarından başladı; birbirinden bağımsız olarak gelişen iki gelenekten birincisi hıristiyanlığı, ikincisi müslümanlığı kabul etti. Gü-

nümüzden bin yıl kadar önceleri. Küçük Asya yaylasında karşılaşan iki kültürün özgün sentezleri yapıldı, yaşandı. Türkçe konuşan Oğuzboyları toprağa yerleşip Anadolulaşırken, yerlilerden Müslümanlığı kabul edenler, Türkleşenler oldu. Selçuklu ve Osmanlı döneminde başlayan kültürleşme sentezi günümüzde de sürmektedir."[4]

Kültürel tarihimizin geniş bir zamana yayılan bunca birikimine karşın, devlet eliyle çeteleştirilip, devlet yönetimine sızmaları yetmiyormuş gibi bir kurt işaretine dönüşerek, sokaklarda yaptıkları ilkel ateş danslarıyla aklanmaya çalışan Eylülist gruba, tekelli kanallar aracılığıyla gelmişimizi ve geçmişimizi teslim ediyor olmamız inanılır gibi değil!

IRKÇILIK CARD'I

Biz'in portföyündeki öteki kartlara geçmeden önce, ırkçılığa ait genişçe bir parantez edinmekte yarar var. Irkçılık günümüzde bilimsel açıdan savunulma olanağı bulamıyor ama pratikte bütün dehşetiyle hissedilmekte. Irkçılık, insanoğlunun hayvan bilimi zoolojiden ödünç alıp, sonra da kendi soyuna uygulama çılgınlığına giriştiği, dün olduğu gibi bugünde, yeryüzünü her an cehenneme çevirmeye hazır bir kasıt, insanın insana yakışmayan kastı, gizli-açık hala sürüyor. Üstünlüklerini ırklarının saflığına borçlu olduklarına inanarak, görüşlerini başkalarına kabul ettirme hakkını kendilerinde gören halklar ortaya çıktığında açıkça farkediliyor, görüşlerini başkalarına kabul ettirme yöntemleri arasında da genellikle kitlesel kıyımlar, toplama kampları, işkence ve zorunlu göç ettirmeler var. Irkçılığın hem ahlaka hem de vicdana aykırı olduğu söylense de hala sürüyor olması karşısında, insanoğlunun tarihi boyunca kazanma çabasında olduğu değerler; adalet, kardeşlik, sevgi, eşitlik, insan onurundan nasıl söz edilebilir?

Antropologlar, yeryüzündeki insanlar birbirleriyle öyle karışmış durumdalar ki, bugün insan türünü çoğunlukla melezler oluşturmaktadır, diyorlar. Melezlik, ana babadan gelen genetik özelliklerin ortalanması diye tanımlandığı için beden ve zihin yapısı açısından bitki ve hayvan bilimindeki melezliğin ötesinde çarpıcı sonuçlara yol açmaktaymış.

Kendi soy sopunu, ırkını, sülalesini başkalarından üstün sayanlar, yeryüzünün çoktan melezleştiğini göremiyorlar mı, görmeyişleri kendileri ve grupları adına kâr ve rant hesaplarıyla ilgili, ülkenin ufkunu karartma çabaları, kurtların dumanlı havayı sevdikleri, atasözlerinde de aşikar, bilim dışı kalma gibi de bir kaygıları yok, zaten bilim ve akıl dışılar. Bu topraklar yakın akraba evliliklerinden doğan özürlüler ve yakınları açısından, tam da katlanılası güç bir çileye dönüşmüşken, soy, sop, sülale güzellemesi yapmak ancak insana ve insan soyuna kastı olanlara yakışır.

Irkçılığın insanın doğasına has olduğunu söylemek ise insana ve soyuna en büyük ihanettir. Irkçılık öğretiliyor, ırkçılık enjekte ediliyor, ırkçılık körükleniyor, ırkçılık yaşama biçimi haline getiriliyor, yapaydır, eklemedir, insanla yakından uzaktan bir ilişkisi yoktur, insana bulaştırılmıştır, ne yazık ki temizlenmesi kolay olmuyor. Kiri kâra çevirenler ırkçılığın dolaylı dolaysız öğretmenleridir; yatırımcıdırlar, patrondurlar, yöneticidirler! Kendi yarattıkları nevrotik bireylerle dolu, nevrotik toplumları hiçbir sınır ve engel tanımadan güdebilmenin keyfini çıkarıyorlar, bunların ne halkları, ne ulusları vardır, ne dinleri, ne sınırları, ne de bayrakları... Varolan yalnızca kendileri ve çıkarlarıdır! Bu her milletten sınırsız cürüm güruhunun başöğretmenleri ise, Amerika Birleşik Devletleri... Kapitalizmin ve emperyalizmin en acımasız uygulamalarını, en sinsi planlarını barındıran ABD yönetimi, dünyayı bir made in USA mamülüne dönüştürmeye kararlı, dünya halklarına karşı işledikleri suçları rasyonalize edip gerekçelendirirken, durmadan kurbanlarını suçluyorlar. Adı, sınırı, dili, dini, bayrağı ne olursa olsun her yerde işbirlikçileri var, çünkü ve bu işbirlikçiler, yatırımcı, patron, yönetici olarak suyun başını tutmuş durumdalar, testileri dolarla doldukça, onlar da başöğretmenleri örneği, gitgide acımasız, gitgide saldırgan oluyorlar. Kendi çıkarları için halkları karşı karşıya getirmekten çekindikleri yok.

Irkçılık parantezinden sonra ve bu parantezi hiç akıldan çıkarmadan, Biz'in portföyündeki, diğer kartlara geçebiliriz artık. Çok bilinmeyenli denklem diğer değerlerini bekliyor.

BATICILIK, ANADOLUCULUK, KEMALİZM

Batıcılık, için Kaptan-ı Derya (Deniz Kuvvetleri Komutanı) Halil Paşa'nın kulaklarını çınlatmakta yarar var, kaybedilen Rus savaşından sonra, Edirne Antlaşması için Rusya'ya gidip döndükten sonra (1830), padişaha sunduğu raporda kısa ve özlü söylemiş: "Avrupa hemen taklit edilmediği takdirde, Asya'ya dönmekten başka çare kalmayacaktır!"[5]

Osmanlılar gibi, cumhuriyet yöneticileri de, Asya'ya dönmemek için, o gün bu gündür, batıyı, Avrupa'yı taklit etmeye çalışsa da batı'ya Avrupa'ya bir türlü yaranamıyor, batının şamar oğlanı durumundan bir türlü kurtulunamıyor. Kurtuluş Savaşı sonrası ve daha sonra da devrimcilerce ve hala dillendirilen bağımsızlığın, tarih bilinci ve kültür tarihinden habersiz yöneticiler marifetiyle, 'kapitalist ve emperyalist dünyaya daha nasıl bağlanabilirim?' yarışına yol açmasını bakalım daha ne kadar sabırla izleyeceğiz?

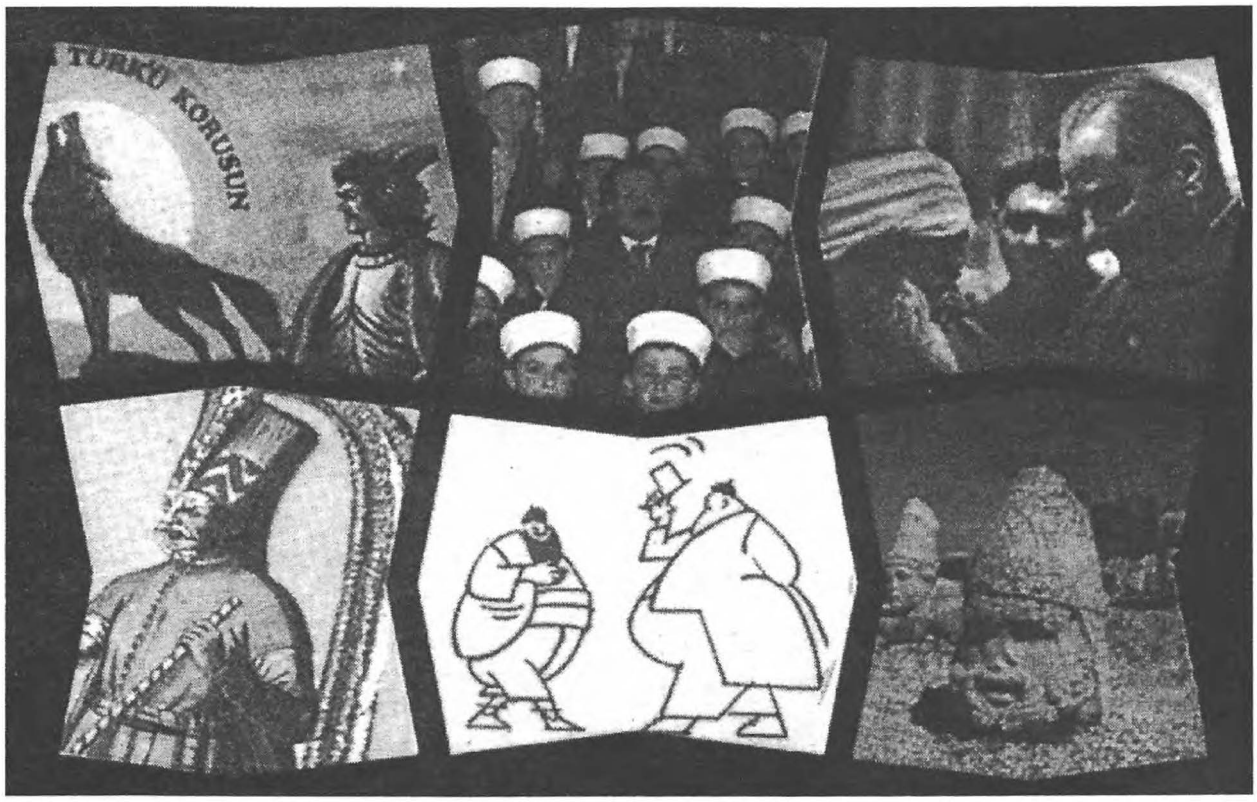

Geçtiğimiz günlerde, Cumhurbaşkanı, 1998'in Aralık ayında, iki yüzyıla yakın bir sürenin ardından, sanki Halil Paşa'nın 1830'daki raporlu ısrarını, "Avrupa Birliği'ni başlarına çalsınlar!" diyerek yanıtlıyordu, ama bu tepkisinin hemen ardından, kendi ağzına biber sürüp, "Avrupa'sız ne yaparız?" dediğinden eminim, tribünlere oynamakla, kendine, kendi topraklarının gücüne güven elbetteki çok farklıdır.

Anadoluculuğa gelince, Türk Kimliği kitabında Anadoluculuk, aslen bir göçmen olan Sabahattin Eyüboğlu'nun renkli üslubuna dayandırılmış. Sabahattin Eyüboğlu, "Bu ülke neden bizim?" diye sorup, yanıtlıyor: "Orta Asya'dan dört yüz atla ya da çadır ile gelip onu fethettiğimiz için değil. Bu görüşü ileri sürüp savunanlar aslında onu kendi ülkeleri gibi görmüyorlar. Ona sahip çıkmıyorlar. Bu ülke bizim olduğu için bizim, onu fethettiğimiz için değil. Şimdi bizler hem fatih hem fethedilmişiz. Halkımızın tarihi Anadolu'nun tarihidir. Bir zamanlar çoktanrıcı idik, sonra Hıristiyan daha sonra Müslüman olduk. Mabetleri kiliseleri ve camileri bizim halkımız inşa etti. Pırıl pırıl tiyatroları da, o loş kervansaray odalarını dolduranlar bizlerdik. (...) Altaylı göçebeydik, Horasan'a yerleştik; Şaman idik Müslüman olduk; Küçük Asya'yı yurt edindik Anadolu yaptık. Ava gittik avlandık."

Sabahattin Eyüboğlu gibi, Nazım Hikmet'in de bir göçmen olduğu vurgulanarak, Nazım'ın şu dizelerine de yer veriliyor.

"Dört nala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi
uzanan bu memleket bizim
Bizim dostlar!"

Kültür tarihimize has gerçeklerden yalnızca birini doğru kabul edip, ötekileri yanlış saymak, kültür tarihimizi tek bir tarih görüşüne indirgemek kastına karşı, Anadoluculuğu savunmamız gerektiğine inanıyorum. Anadoluculuk insana kastı değil, tam tersi, insan adına coşku ve tutku taşımakta, bir de Yunusça vurgulanışını görelim.

"Her dem değişiriz
Bizden kim usanası!"(6)

Her an, her dem değişmek zaman zaman, 'bunca

köksüz müyüz?', kaygılarına yol açsa da önemsenmesi gerektiğini düşünüyorum. göçerken, fethederken, fethedilirken, karşılaşılan halklarla, karşılıklı etkileşimlere girmemiz, insan yapımızın sağlıksızlığının değil, tam tersi sağlıklı yapısının bir işareti olabilir. Asıl sağlıksızlık, yetmiş beş yıldır durup oturduğumuz bu topraklarda, emperyalist kültürlerin en kanlısı ABD'nin her alanda taktığı boyunduruğa razı olup, halklara ve emekçilere sırt çevirerek, insanlıktan çıkmaktır.

Kemalizm ise, kendine yönelik eleştirileri ciddiyetle araştırıp, yanıtlamaya çalışmadığı, değişmeye yanaşmadığı müddetçe, 'Biz'in portföyündeki yerine razı olmak zorundadır inancındayım. Kuvay-i Milliye'nin, "Mazlum Halklar", "Emperyalizme ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele" söyleminden, "Şarkın Ezilen Milletlerine Önderlik" iddiasından günümüze ne kalmıştır? Devletin, siyasetin, geniş anlamda kültürün özelleştirilip, çetelere peşkeş çekildiği bir dönemde, imtiyazsız ve sınıfsız kaynaşmış bir kütleden söz edilebilir mi? Kemalizm halklarımızın kanı pahasına savaşarak uzaklaştırdığı emperyalizmi, ekonomik anlaşmalarla geri almadı mı? İzmir İktisat Kongresi'nin çarçabuk toplanması, ülkeyi liberal ekonomi batağına bir an önce teslim etme çabası değil miydi? Bir dönem devlet ağırlıklı karma ekonomiye geçiş, dünya ekonomik krizine bağlı olarak zorunlu bir içe kapanma değilse, günümüzde mafya raconlu özelleştirmenin ardı sıra yaşanan kaset savaşlarına ne buyrulur? Milli Şef İsmet İnönü'nün "Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de burada yerini alır" dediği yerin, Türkiye halklarını ve emekçilerini dışladığını görebilmek bunca güç mü? Gerçek muhalefetin eleştiri hakkı için kemalistler kıllarını kıpırdattılar mı? Eleştirinin vatana ihanet olarak algılanmaması için ne yaptılar peki? Eleştirilere karşı, peşin infaz, sürgün ve hapis türünden devlet uygulamalarını, devletin doğal cevap hakkı olarak mı yorumladılar yoksa? Ya Kurtuluş günlerinden daha fazla sayıda genç kanına malolan savaş karşısında net bir tutum alabildiler mi? Yöneticilerin, "üç beş haydut, bir iki eşkiyanın beli kırılacak" türünden bir söylemle yıllarca geçiştirmeye çalıştıkları savaş bunca cana mal olmuşken, "Yurtta Sulh" şiarından; bütün sınırları zorlayan bir mantıkla, komşulara yönelik maceraperest savaş naraları karşısında ise, "Cihanda Sulh" şiarından nasıl söz edilebilir? Atatürk'ün partisi, CHP'nin altı okuna yapışmaya çalışanlar, bu okların artık farklı bir düzen değişimini işaretlemesi gerektiğini farkedemezlerse, korkarım kafaları çok daha fazla karışacak.

Ülkesiz milliyetsiz olarak tanımlanmak, karşıtı olduğumuz güçlerin işine gelir. Kendi halkımızı sevdiğimiz için başka halkları da severiz. Kendi toprağımızdaki emekçilerin yanında durduğumuz için, diğer ülkedeki emekçilerin de yanındayız. Denklemdeki 'Biz'in Anadoluculuk ve Kemalizm vurgularına ise, ancak sosyalist bakış açısının süzgecinden geçirerek, bakıldığında sahip çıkılabileceğine inanıyorum.

BİZ'İ YANLIŞ (MI) TANIYORLAR?

Biz'in pörtföyüne hızla göz atıp, biriktirdiklerini özetle incelediğimize göre, Biz'e benzeyen "Biz" kimiz denklemi için, başkaları bizi nasıl görüyor, başkaları bizi nasıl algılıyor sorusuna yanıtlar arıyabiliriz artık, yani bu kez de imge-imaj sorgulaması yapacağız.

Sorgusuz sualsiz, "Biz'i Yanlış Tanıyorlar!" nidasının sahipleri kimlerdir, anımsamakta yarar var. Dünyaya seslerini duyuramadıkları için haklarının yenmiş olduğunu düşünen kimi sanatçılar, uçakların, Vip'te, çok önemli kişi bölümünde seyahat ettikleri halde, ülkemize yönelik vize uygulamalarından yakınan işadamları, artık Avrupa tatil kentlerindeki otel ya da eğlence merkezlerinde dolar bazında önemli bahşişler bırakabilen politikacılar, devlet adamları ve gazeteciler... Bir dönem büyük ölçüde övüncü de birlikte taşıyan bu yanlış tanınma yakınması, hemen ardı sıra yanlış tanıyanları alaycı bir gülümseme eşliğinde küçümseyen şöylesi bir açıklama getirirdi, "Dünya bizi hala fesli, peçeli sanıyor." Kitle iletişim araçlarıyla, dünyaya hızla yayılan son fotoğraflar, irticanın eskiye dönük giyim kuşamla siyasallaştırmasını gözler önüne serdiği için yakınmadan değilse bile, açıklamasından vazgeçilmek zorunda kalındı. Övünç ibresi farklı bir alana kaydı, yurtdışında resmi temasların dışında menşeileri sorulduğunda, soranı pek de masum saymadığım bir oyuna çekeliyorlar, "Tahmin edin bakalım!"

Tahminler Türk ve Türkiye'den ne kadar uzaksa o denli seviniyorlar, sonra da yurda dönüşlerindeki özel sohbetlerinin baş maddesini kendilerine batılılarca, "Hiç de Türk'e benzemiyorsunuz, adeta batılı!" dendiği oluşturuyor. Yurtdışı resmi temaslarda ise, böylesi bir oyuna sığınamadıkları için, giderek yaygınlaşan irtica ve ırkçılığın sorulara dönüşüp, karşılarına dikilmeleri karşısında kem küm edip, ter döküyorlar.

Tarihsel planda, başkalarınca nasıl görülüp değerlendirildiğimizi, nasıl algılandığımızı, ne tür izlenimler ve yargılar uyandırdığımızı, yine aynı kitaba, Türk Kimliği'ne dayandıracağız, derleyeceğimiz bazı belgeler var.[7]

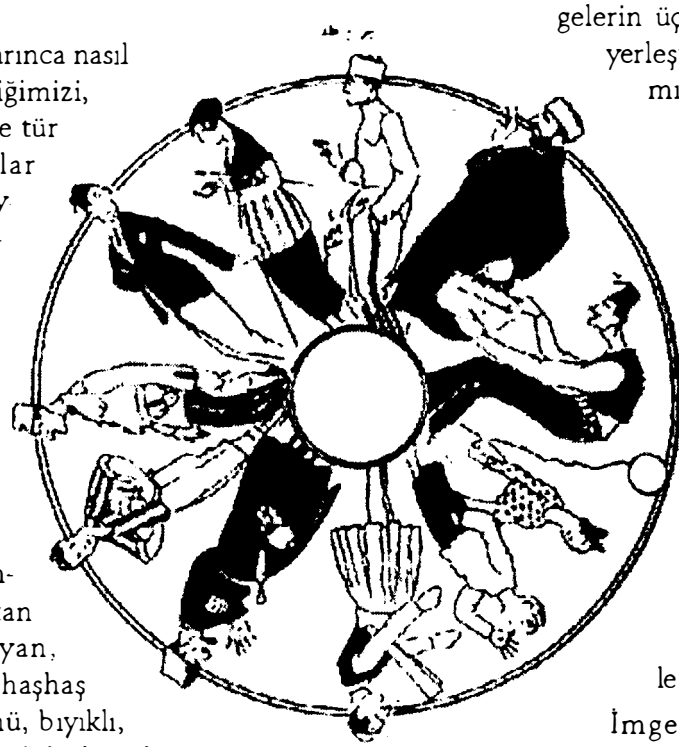

İTALYANLAR'DA "TÜRK" İMGESİ

Sultan'ın kölesi (kulu), güdülmeye muhtaç, yağmacı, küfürbaz, tembel, askerlik ve savaştan başka yeteneği olmayan, mütevekkil, saldırgan, haşhaş üreticisi, kadın düşkünü, bıyıklı, suçluları kazığa oturtan, kibirli, anlaşılmaz ve gülünç bir dil konuşan, zevksiz, güzel sanatlardan anlamayan, cahil, kolay kandırılabilen, budala, despot (buyurgan), çokeşle evli, şehvet (libido) düşkünü, kadın satan, korkunç, Avrupa'yı merak etmeyen, acımasız, okumaz yazmaz, belgeye değer, yasaya önem vermeyen, yalnız kaba güçten anlayan, müzikten hoşlanmayan, ezberci, değişmeyen, koca gövdeli ama küçük beyinli, kızılderili vb gibi...

ALMAN KÜLTÜRÜNDE "TÜRK" İMGESİ

Dinsiz, hoşgörüsüz, kaba, hoyrat, vicdansız, acımasız, ahlak kurallarına saygısız, en korkunç günahları işlemeye yatkın, inançsız, lanetlenmiş, tavşan gibi koşan (kaçan), korkunç, kuduz barbarlar (Rabies Barbarica), sinsi, korkak, günahkar, kibirli, aşağılık, güvenilmez, zalim, şövalye gibi (soylu) davranmayan, tanrı tanımaz (gavur), iğrenç kokulu, kötü, soyu sopu belirsiz bir halktır vb gibi.

FRENKLERİN "TÜRK" İMGESİ

İnsanlar arasında Türkler, anlayış bakımından sonuncudur. İnançtan ötesini kavrayamazlar, anlamaya da çalışmazlar. Ordu, Türk için gerçek (somut) ulustur. İslam dininin Türkler üzerindeki etkisi iyi sonuç vermedi. Türkler, Müslüman Asya'nın Avrupa'ya karşı savaşan askeri oldu. Müslümanlık Türk dehasına ters düştü. İslam bu "Yarı Çinliler"den, "Acımasız İranlılar" yarattı.

Alıntıladığımız ve alıntılamadığımız imgelerin üç ayrı düzeyde gelişip, yerleştiği söyleniyor; hakkımızdaki bilgi ve gözlemleri, ilk aşamada, gezginler toplayıp getiriyor, ikinci aşamada, toplanıp getirilenler, felsefeci ve denemeciler tarafından değerlendiriliyor, üçüncü ve son aşamada ise, değerlendirmeler, oryantalist türkologlar ve tarihçiler tarafından, bütün dünyaya yazı ve çizgiyle yayılıyor.[8]

İmgemizin kaynağını da böylece belirledikten sonra, tarihi imajımız'ın pek de parlak olmadığını vurgulamakta bilmem yarar var mı?

İnsanbilimciler, her toplumun kendisini dünyanın hatta evrenin merkezine koymasını yadsınamaz bir gerçek olarak yorumluyor, toplumların birbirlerine bakışlarını da, Etnosantirizm yani biz merkezcilik adlı eğilimin belirlediğini, bu anlamda imgeler, tarihi köklere dayanmakla birlikte, mutlak gerçeği ifade etmez, görecelidir, salt çoğunluğun izlenimlerini değil, yaygın eğilimleri yansıtırlar ve de bir ülkenin kimliği ile imgelerinin birbirine tıpatıp uyması asla düşünelemez diye ekliyorlar.

Antropologların söylediklerine kendimizi kapatmadan, aynı konuda Canetti'nin bilimi peşine takıp sürükleyecek olan düşüncelerinin zenginliğine kulak vermeliyiz. Canetti, Ulusal Kitle Simgeleri'ni anlatırken diyor ki, "Bütün bu ulusal ideolojilerin aynı içeriğe sahip oldukları varsayılmamalıdır. Yalnızca doymak bilmez iştihaları ve öne sürdükleri iddialar bakımından hepsi birbirine benzer. Aynı şeyi isterler ama kendi içlerinde farklıdırlar. Değerlerinin artmasını isterler ve iddi-

alarını sayıca arttıkları olgusuyla temellendirirler. Bütün yeryüzü onların herbirine vaad edilmiştir ve tabii ki bütün dünya onlara ait olacaktır."[9]

Nasıl değerlendirildiğimizle ilgili bazı bilgi ve gözlemleri, hıristiyan-müslüman çatışmalarına, bazılarını da milletlerin açgözlülüğüne bağlayarak kolaylıkla eleyebiliriz, ama ya ötekiler?

Tekelli medyayla, günübirlik ve kendileri adına siyaset yapan devlet adamlarının işbirliği sayesinde son günlerde tarihsel imajımızı haklı çıkarma gayretinde ne denli ayıplar yaşadık; yağmacı, küfürbaz, budala, despot saldırgan, yalnızca kaba güçten anlayan, belgeye, yasaya önem vermeyen, kaba, hoyrat, acımasız, zalim, anlayışsız, askerlik ve savaştan başka yeteneği olmayan nitelemeleri nasıl da hak eder haldeydik! İnsanlık tarihine, kare kare miras bırakacağımız çirkinleştirilmiş yüzümüzü nasıl unutup, unutturacağız? Bayrak, kitap, harita yakmalar, meyve-sebze dansları, elçilik binasını kale belleyip gol geçirmeler, ya da "dallama" üzerine çeşitlemeler içeren argo dil kursları ve de bir umum medya başlığı: Kalleşler, Makarnacılar, Hainler, Alçaklar, Korkak Tavşanlar, Adiler, Kansızlar!

Bozkurt Güvenç, Çağdaş Türk kişiliği ve kimliğinin incelenmesi açısından en ilginç çalışmalardan biri olarak, Dundes, Leach ve Özkök'ün "Türk Oğlan Çocuklarının Kafiyeli Ağız Dalaşı" adlı araştırmasını işaretledikten sonra, bu çalışmanın, hemen herkesin bildiği fakat nedense yerli-yabancı hiç kimsenin o günlere değin üzerinde ciddi olarak durmadığı "Küfür Edebiyatımızı" gündeme getirdiğini söylüyor. Uzun demeden, alıntılıyorum: "Ortadoğu ile Balkan ülkelerinde küfürleriyle ünlü Türklerin kültür eğitimi, ergenlik öncesi 8-14 yaşları arasındaki erkek çocukların, kafiyeli ağız dalaşı olarak başlıyor; hayat boyu bir eğitime dönüşüyordu. Kuşkusuz, her yerde her zaman küfür vardı; ama Türkçe'deki kadar zengini, gelişmişi, sunturlusu, neredeyse yüksek bir güzel sanat düzeyine erişmiş küfür edebiyatı yoktu. Araştırmacılar işte bu ilginç kültür hazinesini folklor(halkbilim) konusu olarak inceliyor, fakat açıklamada zorlanıyordu. Sonuç olarak bazı denenceler (hipotezler) üzerinde duruyorlardı. Kafiyeli ağız dalaşı:

1) Kadın-erkek cinslerinin ayrı yaşamasından doğan cinsel açlık ve doyumsuzluğun dile getirilmesi;

2) Ailenin şeref ve namusunu üstlenmeye hazırlanan erkek çocuklarının bir an önce erkek olma çabalarının dışa vurulması;

3) Sünnet sırasında cinsel uzvun tümüyle kesilmediğini gösterme ya da erkekliğini kanıtlama çabası;

4) Buyurgan devlet ile katmanlaşmış toplumun baskıları karşısında eğilerek kul-köle durumuna düşürülen erkeklerin, birbirleriyle oynadığı 'ben senden daha erkek bir erkeğim' oyunu olabilirdi."[10]

Alıntının buraya kadar olan kısmını, övünülecek bir yanımız çıktı diye okuma olanağı var mı? Müslüman ya da müslüman olmayan, sünnetli ya da sünnetsiz, demokratik ya da totaliter, sınıflı sınıfsız, erkek ve kadın cinslerini birbirinden ayıran, ayırmayan, hemen her toplumda az çok küfür varken, Biz'e ait küfür kültürünün bu kadar seçkin, bu kadar ayrıcalıklı bir konumda olmasını hangi özgün hipotezle açıklayabiliriz? Olgunun tarihi boyutunu, Bozkurt Güvenç'le birlikte belirleyelim: Türk Halk Edebiyatında, esnafın, küfür etmesini yasaklayan sultan fermanı üzerine, çırağına, "Gözünü sevdiğimin Agop'u, anlarsın ya!" diye seslenerek asıl niyetini açıklayan, usta öyküleri vardır. Bu tür öyküler, ergenlik öncesi oğlanların ağız dalaşı ile sınırlı olmadığı gibi, günümüzde de yaşamaktadır. Sözgelişi, belde halkının fazlaca küfürbaz olduğu yolunda dışardan yöneltilen eleştiriler üzerine kürsüye fırlayan belediye başkanı şiddet ve hiddetle hesap sormuştur; "Hangi ana-

sının avradını sevdiğimin oğlu çıkartıyor bu söylentileri?" Saygıdeğer bir büyük gazetemizdeki köşe yazısının başlığı ünlü hoca fıkrasını çağrıştırır. Uysa da... Uymasa da... "Uyduramadın yan gitti" kafiyesiyle ilgili fıkraları bilenler başlığın sonunu kolaylıkla görebilirler. Ağız dalaşına yanıt veren bıçkın kişi, "kafiye uysa da uymasa da" erkekliğini kanıtlamaktadır. Görünen, duyulan köy odur ki, Tosunlarla Mollalar, yalnız küçük düşürülmek istenen delikanlı akranlarını değil, genç yaşlı, bütün Türklerin, kadın erkek, dünyadaki bütün insanlarla, onların geçmiş ve geleceklerinin hizmetinde bulunmaya kararlıdır, hazırdır.(11)

Türk Kimliği'nin yazarı bunları ve bunlardan fazlasını söyledikten sonra, "Göçebe yörüklerdeki (İslam ve yerleşme öncesi) küfür edebiyatının, islamiyete geçişten sonraki küfür edebiyatı ile karşılaştırılması, Anadolu'nun Türkleşmesiyle, Türklerin Anadolulaşması süreçlerine ışık tutabilir mi?" diye soruyor ve bu sorduğunu genç araştırmacılara duyurmak istiyor. Bu duyuruya, Türk Kimliği'nin 1993'teki basımından bunca yıl sonra da olsa bu sayfalarda aracılık yaptığım için sevinçliyim, bu genç araştırmacı ya da araştırmacılar belki de Hepileri okurları arasından çıkar, kim bilir?

Gelişkin küfür kültürümüzün yedeğindeki imajımız netleşince, ben kendi hesabıma, Mustafa Kemal'in kuruluşun ilk yıllarında döneme has ses alma tekniğini zorlayarak, Türk Milleti'ne birtakım bağırtılı faziletler biçmesini şimdi çok daha iyi anlayabiliyorum; bu bağırtılı sesle, kuruluş kutlanırken, bir yandan da, Biz'e ait imgelerin terse çevrilmesi umuluyordu. Kuruluşun yetmiş beş yıl sonraki yöneticileri ise, medyanın meslekten olmayan patronlarının, son teknikle donattıkları kitle iletişim araçları aracılığıyla, imajımızın doğrulanması için ellerinden geleni ardlarına koymuyorlardı. Kendi kanlarını garantiye aldıklarını düşündükleri için, kana kan istemek bunların günlük beslenme rejimine dönüşmüştü adeta. Bu sevgisizliğin, bu acımasızlığın elbet tarihsel bir belgesi var ve istesek de istemesek de, ırkçılık card'ına döneceğiz bir daha.

YİNE IRKÇILIK CARD'I

Türkçü dergilerin babası, tarihi romanlar varsağı ve koşma türünde şiirlerle, tarihi ve edebi incelemelerin yazarı Nihal Atsız'a ait vasiyet-mektup'un muhatabının, bereketi simgeleyen bir ad yakıştırdığı birbuçuk yaşındaki oğlu olduğunu hiç sanmıyorum ve ölümün eşiğinde kaleme alındığını da düşünmüyorum, çünkü Nihal Atsız'ın uzunca ve etkin bir yaşamı olduğu biliniyor. Vasiyet-mektup'un, Yağmur'u değil, ırkçılık card hamillerini muhatap aldığı ve emperyalistlerin dünyayı ikinci kez paylaştıkları yıllarda, Türk'e yol gösterici bir pusula niyetiyle yazıldığı gün gibi aşikar.

Nihal Atsız, 4 Mayıs 1941'de kaleme aldığı pusulasında, komünizmin Biz'e düşman bir meslek(?) olduğunu, Yahudilerin de bütün milletlerin gizli düşmanı olduğunu vurgulayarak, ardıllarına ardarda düşman hedefliyor. Bu hedeflemede, Ruslar, Çinliler, Acemler, Yunanlılar tarihi düşmanlar arasında sayılırken, Bulgarlar, Almanlar, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar, Araplar, Sırplar, Hırvatlar, İspanyollar, Portekizliler, Romenler, yeni düşman; Japonlar, Afganlılar ve Amerikalılar yarınki düşman; Ermeniler, Kürtler, Çerkezler, Abazalar, Boşnaklar, Arnavutlar, Pomaklar, Lazlar, Lezgiler, Gürcüler, Çeçenler ise içerdeki düşmanlar olarak payelendiriliyor.

Vasiyet-mektup, "Bu kadar çok düşmanla çarpışmak için iyi hazırlanmalı" öğüdünden sonra, "Tanrı yardımcın olsun!" dileğiyle son buluyor.

Görünürdeki muhatap Yağmur Atsız'ın, babasına ait bu öğüt ve dilekten etkilenmemiş olduğu kesin, "Türk'e Türk'ten başka dost yok!" nidalarının sokaklara döküldüğü şu günlerde, asıl ekilenenlerin kim olduğuna dair hiçbir kuşkumuz kalmadı. İktidar ve muhalefette olmaları farketmez, millet egemenliğini temsil ettiklerini söyleyenlerin hepsinin, kendilerini Nihal Atsız'ın gerçek evlatları saydığını belirten uygulama ve demeçlerini unutacak değiliz. Gerçek oğul, yadigar resimli baba vasiyetine karşın hala akıl sağlığı yerinde yazılar yazmayı sürdürürken, Nihal Atsız'ın manevi oğulları kızları gemiyi azıya almış durumdalar.

Muhatabı oldukları vasiyetnamede ah bir de yarınki düşmanlar arasında Amerika yer almasa, "Yahudiler bütün milletlerin gizli düşmanıdır" ibaresi bulunmasa ne iyi olurdu? Atsız'ın vasiyet mektubunu günde beş vakit, kanallardan beyinlerimize zapingleyemiyorlarsa işte bu yüzden. Nihal Atsız Türk'ün gelecekteki müttefiklerini değerlendirmede malesef öngörülü davranamamış, Türkçülerin de dinciler gibi günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'ni ve İsrail'i kendilerine kabe olarak belirleyeceğini bi bilebilseydi... E, belge belgedir tabii, artık bu saat-

ten sonra değiştirmek de olmaz. Irçılık card'ı adına doğrusu tarihi bir yazık!

Atsız'ın manevi mirasçıları, Shakespeare'den haberliler mi acaba? Shakespeare, Dördüncü Henry oyununda, Dördüncü Henry'i tahta çıkarttıktan sonra, halka şöyle seslendiriyor:

"İngiliz Sarayı Türk Sarayı değil
Ben Murat değil; Harry'im, Harry!
Kardeşlerimi öldürmeyeceğim!"

Hani, Shakespeare'i de kara listelerine almak isterlerse diye ekledim, Othello oyununa da bir gözatsınlar, Othello Desdomono'yu boğduktan sonra, sevgilisine Türklerin kaba gücünü uyguladığı için, kendine lanetler yağdırıyor, unutulmaya!

SAĞLAMA ÖNCESİ

Biz'in bilinmeyen harflerinin, değerlerinin hem kimlik hem de imge açısından çoğu belirlense de, denklemi sağlamaya almamız hala pek mümkün görünmüyor. Biz'i bir kez de psikolojik değerlendirmeye almak yarar sağlayacak mı bakalım?

Topraklarımızda, tıpkı insanımızda olduğu gibi, yaratıcı ve yapıcı güçlerle, engelleyici ve yıkıcı güçler bir arada bulunabiliyor... Yaratıcı ve yapıcı güçler, engelleyici ve yıkıcı güçler tarafından yok edilmeye başlandığında, bu durum tıp dilinde şu şekilde tanımlanıyor: Nevroz'un trajedisi!

Hekimlerin bu trajediyi taşıyan nevrotik bireylere öğütlemeleri ise şöyle özetlenebilir: Kusurlarını büyüyle yok etmek yerine kendini varolan güçlükleriyle olduğu gibi benimsemek... Kendini ve yaşamını gözleyen bir seyirci olmaktan vazgeçmek, böylesi bir birey hiç kuşkusuz başkalarına ve onların yaşamlarına da seyircidir... Tek çözüm, çabaya yönelik tiksintiyi aşarak, yaşama etkin olarak katılmak!

Kendimizin ve Biz'in portföyüne tıkıştırılan kartlarla denklemi sağlamaya almak istemiyorsak, yaratıcı ve yapıcı güçler olarak bu nevrotik yapıda, kabuğumuza çekilip, acı çekmek yerine, yıkıcı ve engelleyici güçler tarafından yok edilişimize asla izin vermemeliyiz. Savaştan edinecekleri kârın kanını hiç mi hiç umursamayan yıkıcı ve engelleyici güçlerin bütün kışkırtmalarına rağmen, Türk ve Kürt halkının kitlesel öç duygusuyla, yıllardır birbirlerinin boğazlarına yapışmamış oluşu bu topraklara has bir mucizedir, önce bunun değerini bilmek zorundayız. Ben bu mucizeyi her anımsadığımda, "Halklara şükürler olsun!" diyorum içimden.

Kendime has bu duaya karşın, devlet destekli son protestolardan birinde ekran aracılığıyla uluyanlardan biri, yüzünü, mesleğini anımsamıyorum ama beni iliklerime kadar titretmeye yetti: Hadepliler için, "Bunlar mahsustan dayak yiyorlar, bizi zor durumda bırakmak için dayağa atılıyorlar!" türünden laflar ediyordu. Yüzünü ve mesleğini hatırlayamadığım bu görüntüde, 12 Eylül ahlakı ya da ahlaksızlığının saldırısı yatıyordu, işkenceci literatüründe yer alan savunma amaçlı akıldışılıklar anımsadım o an, işkenceciler de tutsak aldıkları devrimciler için, "bunlar mahsustan kafalarını gözlerini duvarlara vurup, bize işkence ettiler diyerek bizi zor durumda bırakıyorlar" diyebiliyorlardı, bu ahlakın ya da adlı adınca ahlaksızlığın bu topraklardan hızla silinip süpürülmesi gerekir. Yoksa, Gebze'de bir Hadep üyesi emekli bir öğretmen'in, yediği dayaklar nedeniyle değil de, devleti güç durumda bırakmak için öldüğüne inanır hale gelmemiz işten bile değil!

Tarih bilinci ve tarihsel kültürden yoksun yetersiz beyinleriyle Cumhuriyet'in yetmişbeşinci yıl kutlamalarını, eleştiriye ve birlikte iyileşmeye kapalı milliyetçilik hezeyanına dönüştürenlerle, ırkçılığın son günlerde gizli açık flörtünden kaygı duyuyorsak, bu flörtten din maskesiyle irticanın da yararlanmak istediğini farkedebiliyorsak, kültür tarihimizle daha yakından ilgilenmemiz gerekiyor.

Bir de, adını ve mesleğini bildiğim Ali Kırca'dan söz etmek istiyorum. Yıllardır ekranda siyaset meydanı oluşturduğu kuruntusuyla kendine yönelik önemli adam evhamlarına kapılan bu sunucuya, biri çıkıp da yıllardır yaptığın at meydanında at pazarlığı demezse, sanırım bu küçük dağları ben yarattım edasını daha da sürdürecek. Toplumumuzdaki nevrotik yapının iyice açığa çıkmasına neden olan son olayları tartıştırdığını sanarken, çok az izledim ve sanırım en önemli bölümünü izledim. İzlediğim bu bölümde, özgüveni sağlam görünen, tekelli entellektüel Ali Kırca'nın birden süngüleri düşüvermişti, ayakta zor durdu-

ğunu bile iddia edebilirim. Karşısında bir ara Kara Harp okulu komutanlığı da yapmış emekli bir orgeneral vardı ve at meydanındaki pazarlığa hiç de uymayacak şeyler söylüyordu. Emekli Orgeneral, Amerika'dan süper güç olarak söz etmek bir yana, Amerika'yı patron devlet olarak da adlıyordu, son yaşananlar ise, patron devlet Amerika'nın tipik senaryolarından birinin uygulanmasından başka bir şey değildi. Yıllardır, hem kendisini hem konuklarını hem de izleyicilerini boşu boşuna uykusuzluğa mahkum eden Ali Kırca'nın programlarının bir çoğunu izlemedim ama benim izlediklerimde bir maratoncu enerjisiyle hep ayaktaydı, emekli orgeneralin söyledikleri dizlerini titretmiş olmalı ki, sanırım ilk kez o gün oturdu; nasıl olur da efendilerine sövülürdü böyle açık açık, üstelik de bir emekli orgeneral, nasıl olur da, kim çağırdı bu adamı buraya, üstelik de canlı yayın, kessen olmaz... Gözlerine dolar mili çekilmiş Ali Kırca, efendilerine ihanet etmiş olmanın ezikliğinde, orgeneralin söylediklerini, değişik bir iddia olarak vurguladıktan sonra, eskinin büyükelçisi, yeninin köşe yazarı Gündüz Aktan'a sığınmaktan başka çare bulamadı; orgeneralimizin bu değişik iddiasına karşı Gündüz Aktan'ın bir diyeceği olmalıydı mutlaka, Ali Kırca, yüzüyle gözüyle, ocağına düştüm diyordu sanki Gündüz Aktan'a, kurtar bizi! Gündüz Aktan yıllarca tarihsel bilinçten yoksun yöneticilerin dışelçiliklerinde görev aldığı için, klişe bir tepkiyi dile getirdi hiç düşünmeden; bu klişe, inkarcılık politikasıydı. Orgeneralin adını dahi anmadan, kendisinin o denli iddialı konuşamayacağını, daha farklı bir perspektiften bakacağını söylemekle yetindiğinde yüzü kıpkırmızı ve sıkıntılıydı. Orgeneralin Amerika eksenli yorumunun inkarına yönelik bu sözler bile Ali Kırca'ya serum yerine geçmiş olmalı ki, hemen ayaklanıverdi, yitirdiği özgüvenine bir an içinde olsa yeniden kavuşmuş görünüyordu. Bense daha fazla izleyemedim, hemen kapattım televizyonu.

Emekli Orgeneral Kemal Yavuz'un Siyaset Meydanı'ndaki tavrı, Dersim'38 senaryosunu yazmak için yaptığım araştırmalardaki bir saptamamı doğrular gibiydi, tarihsel belgelerde, doğuya yönelik politikacı ve asker raporları birbirinden o denli farklıydı ki, askerler, kendi canları pahasına yaşadıkları bir cehennemin insanlarına yönelik daha duyarlıydılar, kızıştırmadan uzak durmaya çalışıyorlardı, savaşın dışında tedbirler öneriyorlardı. Politikacı raporları ise tam bir yüzkarası, başkalarının kanları pahasına kan istemekten bir türlü bıkıp usanmıyorlardı, yeter ki yönetemedikleri belli olmasın, yeter ki hedef saptırsınlar, yeterki politikasız politikaları kendi çıkarları doğrultusunda ebediyen sürüp gitsin! Arada bir halkların kanlarına kendileri gibi sorumsuzca ekmek banan askeri rapor yazıcıları da bulmuyor değillerdi tabii, ama bu buldukları gene de geneli değiştirmiyor.

İYİLEŞME İSTEĞİ

Toplumdaki yaratıcı ve yapıcı güçler ise neyse ki ilk şaşkınlıklarından kurtulup, kıyısından köşesinden de olsa dönüş yolları aramaya başladılar. Mevcut medyanın içinde bile var böyleleri. Basın ahlak ve sorumluluğu ile verilen bilgilerin yanısıra, verilmeyen bilgiler mahçup bir tarzla tartışılır oldu; medyanın kendi içinde yarattığı safralar, reklama çıkanlar, gündem yaratanlar, hadlerini bilmezler gene kendileri tarafından deşifre ediliyor. Asıl sorunun, meslekten olmayan patron ve finansörlerine karşı örgütlenme olduğu konusunda ise henüz bir tek laf çıkmıyor ağızlarından. Kendi aralarında dertleşseler de, örgütlenmek için gerekli sayıyı tutturamadıklarını, bu gidişle de tutturamayacaklarını açıklamaktan yana değiller. Örgütlenemiyorlar, çünkü çoğu, çalıştıkları gazete ya da kanaldan değil, işadamı patronlarının değişik şirketlerinden alıyorlar maaşlarını. Bunu herkeslerden saklama çabaları, toprakları-mızda olup bitenleri yansıtışlarına da yansıyor, işadamı patronlarının gözü, kulağı ve kalemi kesilmekten başka çareleri var mı? Başta tekstil ve deri olmak üzere, kriz adıyla emekçilere fatura edilen rant savaşına hala ya çok kapalılar ya da geçiştirmekle meşguller.

Ulumaktan yorulduklarında ya da buncasını kendilerine yakıştıramadıklarında, Sibel Can'ın, göbek dansından gözyaşlarına uzanan serüvenini izleyip, izletiyorlar da, hala ve hala, işçi kıyımları, toplu ve zorunlu izne çıkarmalar ya da işçi direnişleri karşısında kapitalizmin geri adım atmak zorunda kalışını görmüyor, göstermiyorlar. Medya bir süre daha, on iki Eylül patentli kütle kültürünü körükleyip, toplumu geriye çekme, sersemletme, mankalaştırma, ilkel güdülerini gıcıklama türünden hizmetlerine devam edecektir, bundan kimsenin kuşkusu olmasın, kendi aralarında örgütlenemedikleri sürece, kütle kültürü sanayinin erleri olarak ancak bu işe yarayacaklardır, değişmelerinin ise Biz'in de-

ğerlerinin değişmesine bağlı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz artık!

SAĞLAMA

Çok bilinmeyenli denklemin değerlerine az ya da çok ulaşmışken, yapacağımız sağlamadan çıkacak olan eşitlik bile olsa, eşitliğin böylesine razı olacak mıyız? Başkaları gibi, düzenin harfleri, FP-DYP-ANAP-CHP-DSP'yi umarsızca evirip çevirmekten de medet umacak halimiz yok. Çünkü düzen partileri, bu harflerin kendi aralarında tepişiyor olmasının, demokrasiyle bile bir ilgisi olmadığını, rant ekonomisiyle doğrudan ilişkilendiğini, kendi kaset savaşlarıyla, hem dosta hem düşmana açık etme zorunda kaldı. Kapitalist ülkelerin bazıları, düzenin açtığı yaraları steril olmayan bezlerle de olsa kapatarak, kendilerini sosyal devlete terfi ettirebiliyorlar ama bizimkiler, devletin temel görevleri arasındaki, sağlık hizmetlerini, paralı sağlık hizmeti almaya, eğitim hizmetlerini paralı eğitim hizmeti almaya dönüştürdükleri için, devleti tek hizmetle sınırlandırmaya mahkumlar: Halklara ve emekçilere karşı zor kullanmak hizmeti!

Onlar hem kendilerini hem bizleri oyalama çabasındayken, toplumun sağlıklı ve yaratıcı güçlerine düşen görev ise; Biz'i belirleyen, ırkçılık kastına çanak açan Türkçülük kartını, Biz'i ortaçağ karanlığına sürüklemeye çalışan irticanın elindeki müslümanlık kartını, Biz'e herkes karşı, Biz de herkese karşıyız türünden milliyetçilik kartıyla, taklite dayalı Batılılaşma kartını şiddetle reddetmek olmalı! Bu red bizi, dünya yurttaşlığına da götürmemeli, zaman zaman enternasyonalizmi sol adına fazla abarttığımızı anımsamalıyız. Kendiliğinin farkında olarak dünya insanlarına yönelmenin kendi ruh sağlığımız açısından yararı var. Ülkesiz milliyetsiz olarak tanımlanmak, karşıtı olduğumuz güçlerin işine gelir. Kendi halkımızı sevdiğimiz için başka halkları da severiz. Kendi toprağımızdaki emekçilerin yanında durduğumuz için, diğer ülkedeki emekçilerin de yanındayız. Denklemdeki 'Biz'in Anadoluculuk ve Kemalizm vurgularına ise, ancak sosyalist bakış açısının süzgecinden geçirerek, bakıldığında sahip çıkılabileceğine inanıyorum.

Oniki Eylül sersemlemesinden hala kendimizi kurtaramazsak, emekçi halkları dışlayan bu düzende ortakçılığın vatan hainliği ile bir tutuluşunu, sürgün, peşin infaz, hapislik dayatılışını hala izler konumunda kalırsak, nevrotik trajedinin kurbanları olmaktan kurtulamayacağımız gibi, Biz'e has bir atasözünü de doğrulamış olacağız: "Türk'ün aklı sonradan gelir." Aklımız sonradan geldiğinde bir de bakmışız ki kitlesel simgemizi gerçekten de yırtıcı bir hayvan belirlemiş: Irkçı ve yobaz kurt hazretleri!

Tarih bilinci ve tarihsel kültürden yoksun yetersiz beyinleriyle Cumhuriyet'in yetmişbeşinci yıl kutlamalarını, eleştiriye ve birlikte iyileşmeye kapalı milliyetçilik hezeyanına dönüştürenlerle, ırkçılığın son günlerde gizli açık flörtünden kaygı duyuyorsak, bu flörtten din maskesiyle irticanın da yararlanmak istediğini farkedebiliyorsak, kültür tarihimizle daha yakından ilgilenmemiz gerekiyor. Bu konuya batılı tarihçilerden daha kayıtsız kaldığımızı düşünüyorum, bu da bizleri, gündelik ve tarihsel mücadelemizde rehbersiz bırakıyor, savunmasız ve güçsüz kılıyor.

Toplumumuzdaki sağlıklı ve yaratıcı güçler için, hala kimliklerimiz konusunda iki seçeneğimiz var, bize verilen kimlikle yetinmek ya da milli ideolojinin dayattığının artık bizi tarif etmediği bilinciyle sosyalizm için örgütlenmek.

Bitirirken ifade etmek isterim ki, Türk olduğum için, Kurt-ulumak istemiyorum, Nazım türünden "Dört nala gelip uzak Asya'dan - Akdeniz'e bir kısrak başı gibi - uzanan bu memleket bizim!" diyorum, Biz'in tanımında Yalçın Küçük gibi greko-romen yanımızı da vurguluyor, bugüne değin bizi ayakta tutan gücümüzü tarihsel kültürümüzün çeşitliliğine ve melezliğimize bağlıyor, onu sosyalizmle taçlandırmayı güngünden daha çok özlüyorum■

NOTLAR

1– Canetti Elias, Kitle ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998, s. 167-181
2– Güvenç Bozkurt, Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993
3– ibid, s. 22-23
4– ibid, sayfa 49.
5– ibid, s. 203
6– ibid, s.48
7 - ibid, s. 296-298-303-305-308
8– ibid, sayfa, 297
9– Canetti Elias, Kitle ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998, s.168
10– Güvenç Bozkurt, Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 325
11– ibid, s. 326

HERKES YAPTIĞI İŞE BENZER

Neylan DOĞAN

Akif Kurtuluş şiirine "alnımla ilgilenmeliyim" başlığını koyduktan sonra, "Saçlarım önüme düşmese, alnımla ilgilenmeyeceğim" diye başlıyor ve "bırakın saçlarım önüme düşsün, alnımla ilgilenmeliyim" diye bitiriyor. İnsan aslında soyut bir kavram olan onur ve gurur kavramlarını somutlamak için insan yüzünde ve daha çok da alnında yer bulmuştur. Bununla ilgili atasözlerine geleneksel kültürde sıkça rastlanır, saçların alına düşmesi ve alnın görünmesi mecaz bir kullanımdır ve gerçeklerin ortaya çıkması anlamına gelir. "Takke düştü, kel göründü" sözü Akif Kurtuluş'ta bir başka söyleyişle kendisine yer bulmuştur ve şiirin, sanatın gücünü gösteren bir örnek olması açısından önemlidir.

Evet bir yılı daha geride bıraktık, kişilerin yaşamında bıraktığı izler ile halkların ortak tarihinde bıraktığı izler zaman zaman birbirinden ayrılsa da, sonuçta toplam birikimdir. Bu çalışmada sıkça tekrarladığımız dize çağrışım yaptırmasaydı bizlere, bu yıl da tarihçilerin ileride anlamlandıracakları bir yıl olarak kalabilirdi, oysa artık "takke düşmüş ve kel açığa çıkmıştır".

HERKES İÇİN YENİ BİR YIL

Bu yüzyılın ilk çeyreğinde dünya, sosyalizmin bütün coğrafyalarda estirdiği rüzgarla titremişti, son çeyreğinde ise reel sosyalizmin dağılışının bütün dünyada yarattığı tahribata tanık oldu. Son çeyreğin son on yılında 'biz', bütün yayınlarımızda hep sosyalizm ve insanlık kelebeğinin artık bölgemize konduğunun altını çizdik. Bu kelebek bizlerin umudunu yüklenmişken, ülkemizi ve bölgemizi saran emperyal hevesli sistemin, kelebeğimizin kanat seslerine dahi tahammülü yoktu. Bir yandan bir tek çakıl taşını elden çıkarmamak ve yeni çakıl taşları kazanmak için savaşırken, diğer yandan da insanın aklını ufaltma yollarının hesabını yapıyordu. Bu yaklaşım emperyal açılımların ana eksenini oluştururken, topraklarımızın bir tarafının saçları kökünden kesildi, diğer tarafa bit düştü.

Aslında anlatacağım bu süreç ve yaşananlar geride bıraktığımız yıl içerisinde gerçekleşmedi. Yaşanılanların insan üzerindeki etkilerini yayınlarımızda 'kirlenme' diye kodladık; sistem, medyasının da katkısıyla insanların yaşananlara tahammül sınırlarını genişletmek için, olası reflekslerin önünü kesti ve bütün toplumu felce uğrattı. Yineleyerek altını çizmeye ihtiyaç var; otuz yıllık iç savaşta tekelli sistem, insan aklını küçültmeyi hedef aldı, önce aydını, bilim adamı ve gazetecisini kendi arenasından çıkardı, daha sonra bu koca toplumu bu küçültmenin içine sığdırdı. Bu saptamaların ayrıntılarına Hepileri'de ve diğer bütün yayınlarımızda rastlamak mümkün, yeni bir tekrara düşmemek için kısa yoldan birkaç alıntıya ihtiyaç var.

Alıntıdan önce bir başka noktanın altını çizmek istiyorum, bu sürecin sonuna doğru yaklaşıyoruz, artık takke düşmüştür ve sistemin keli her zamankinden daha çok ortaya çıkmıştır. Bölgemizi kanlı bir deryaya dönüştüren Kürt savaşı, PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ın 12 Kasım tarihinde Moskova'dan İtalya'ya geçmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye, istese de istemese de yıllardır kendi deyimiyle 'bir avuç eşkiya'yla yaptığı savaşın sonuna gelmiştir ve sorun uluslararası arenadadır. Artık devletin ve kurumlarının yaşadığı kirlenme onların da kapatamayacağı bir boyuttadır; memlekete hükümet dayanmamaktadır, toplumun parlamenter sisteme inancı kalmamıştır. Memleketi yönetecek başbakan ve memur maaşlarına yapılacak düzenleme dahi Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında belirlenmektedir. Sistemin sa-

ÖZGÜR POLİTİKA

Herkes Roma'ya

PKK-MK: Kürt halkı ve dostları Roma'da buluşmalı. Herkes Roma'ya!

Rojbaş Serokê min

Kurmanci nızanı...

Kürt milliyetçiliğini, Kürt devleti kurulmasını hedefleyen, her fırsatta Kürtçe eğitim ve radyo-TV yayını yapılmasını savunan PKK'nın Avrupa'daki günlük yayın organı Özgür Politika Gazetesi, nedense seslendiği kitlesine hep Türkçe Türkçe'yi seçtikleri dikkat çekici. Gazete, dünkü birinci sayfasında "Herkes Roma'ya" manşetini kullanırken, çetebaşı Apo'nun posteri ile İtalya'daki yandaşlarının gösterisinin yer aldığı görüntüleri birlikte kullandı. Dün ayrıca nasıl

natçıları ve sosyete üyeleri artık uyuşturucu ve mafya bağlantıları nedeniyle kendi pisliğinde batmak üzere olan emniyet güçlerinin gözaltı odalarındadır, şimdilik bağlantıları yoluyla gözaltına alınmayanlar Demirel'in yanında, devlet sanatçısıdır. Medya ise alıntılarla değineceğim sefil bir pozisyondadır. Evet takke düşmüş ve kel ortaya çıkmıştır: Kapital bakışlı iletişim araçları, kapital bakışlı politikalar ve kapitalin kendisi kafa kafaya vermişler halkı yönetmeye çalışıyorlar, ancak kafaları olmadığı için de bu mümkün görünmüyor.

CEPHEDE YENİ MÜFREZE: BASIN

Bu çalışma bir yeni yıl çorbası olacak öyle görünüyor. çorba için önce olmazsa olmasa bir malzemeyle, basın ile başlamak istiyorum. Yalçın Küçük, sürgün hayatını bitirip dönüşünün arkasına şu an bulunduğu Haymana Cezaevi'nde bol bol televizyon izleyip, gazete okuma fırsatı bulabiliyor mu bilmiyorum ama, daha önceki saptamaları benim altını çizmek istediklerimi anlatmaya yetiyor, alıntılarıma onunla başlıyorum.

"Marx'ın çözümlemesi hiçbir zaman ölmüyor ve her zaman daha büyük bir doğruluk kazanıyor. Basın tekelleşmiştir. Basın tekelli düzenin en asalak, en parazit, en kokuşmuş kolu haline gelmiştir; en şoven, en sömürücü, en acımasız müfrezesidir. Bir yanıyla reklamlara ve diğer yanıyla pazarlamacılığa dayanıyor; büyümüş Türkiye devletinin bir kolu oluyor. Basın devletleşmiştir. Milliyet, Sabah, Cumhuriyet, Hürriyet artık devlet aygıtlarıdır. Üst düzeyde çalışanları, büyük devlet bürokratları oldular. Herkes yaptığı işe benzer." (Yalçın Küçük, Emperyalist Türkiye, Başak Yayınları, Temmuz 1992, Ankara, s. 386).

Evet fazla söze gerek yok, her şey o kadar açık ve ortadaki, Yalçın Hoca'nın "herkes yaptığı işe benzer" sözünü televizyonların her şeye kriz adını verdikleri ekran altı notlarıyla söylersek, "Roma krizi"yle birlikte basın kuruluşları devletin

Kurtlaşmada işi öyle bir abarttılar ki, kraldan çok kralcı olup Özgür Politika gazetesini türkçe yazdığı için eleştirip, var olmadığını iddia ettikleri bir dille, Kürtçeyle, başlık kullandılar.Öcalan'ın yanında bulunan bir gerillayı 'sarışın bomba' yapıp sevgilisi ilan ettiler, başka mekanların arşiv görüntülerini Öcalan'ın kaldığı ev diye lanse ederek, bunu gazetecilik başarısı diye izlettiler.

kendi deyimleriyle yetenecksiz hariciyesinin yerini aldı ve iktidarsız iktidarın başına geçti. Güya görüşlerine başvurmak için ana haber bültenlerine çağırdıkları devletin üst düzey yöneticilerinden daha çok konuşan ve onlara "Sayın Ali Kırca'nın, Uğur Dündar'ın söylediklerine aynen katılıyorum" dedirten bir medya ile karşı karşıyayız. Bu bizi hiç şaşırtmadı, çünkü biz onların övüne övüne kurup dağıttıklarını anlattıkları hükümetleri, bu yolla aldıkları teşvikleri, taşımaları gereken misyon nedeniyle hiç girmemeleri gereken ilişkilere gözlerini yummadan giren bir geleneğin yaratıcısı ve devam ettiricisi olduklarını biliyoruz. Onlar değil miydi, "Cephede bir Sırp vurdum" diyerek Bosna'ya gi-

den ve cephede savaşan bir gazeteciyi manşet yapan; kayalıklara bayrak dikerek iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren; özel tim kıyafetleriyle operasyonlara katılan; polisle katıldığı operasyonlarda polis gibi davranıp, zanlıları gözaltına alanlar... Örnekleri uzatmak, hatta bütün manşetlerini bu bakışın içine sığdırmak mümkün. Uzun sözün kısası ne diyordu. Yalçın Hoca, "Herkes yaptığı işe benzer."

"DAYAN TÜRKİYE KURT-ULUYORSUN"

Bu genel fotoğraftan Öcalan'ın Roma'ya geçişinden sonra çekilen özel fotoğraflara geçebilirim. Mhp binalarına asılan bu slogana bir (–) işareti ekleyerek bu çalışmaya almamın elbette bir amacı var; "bu Mhp sloganı, yazılı ve sözlü basına nasıl yansıdı?" yanıtlanması gereken bir soru.

Önce Emin Çölaşan ismi bütün sevimsiz çağrışımlarıyla birlikte sayfalarımıza konuk olacak; Öcalan'ın Roma'ya geçişinden birkaç gün sonra, buyuruyor: "Katilin iadesini sağlarsak bu Türkiye'nin zaferi, kaybedersek yenilgisi olacak." Burada bitmiyor elbette, o devleti yönettiğini sanan politikacılardan biri olmasa da, kendi türünden insanların yönettiğini biliyor ve hemen halkına bir de öneride bulunuyor: "Dün de yazmıştım. Büyük gösteri yürüyüşleri düzenlememiz gerekiyor. Bir futbol maçında duyduğumuz coşkunun hiç değilse yüzde birini bu amaçla kullanabilsek!" Çölaşan, insanlık alemi ve Türkiye için böylesine büyük bir öneride bulunur da meslektaşları bu önerinin arkasında durmaz mı? Hem onlar, ilk Ohal Valisi Hayri Kozakçıoğlu göreve başladığında gazetecilere verdiği "Güneydoğu olaylarını milli maçı izler gibi izlemelisiniz" emrini yerine getiren mehmetçikler değiller miydi?

Emin ÇOLAŞAN

Örgütlenme eksikliği

DÜNYANIN yaşayan en büyük katili ve uyuşturucu kaçakçısı, şimdi İtalyan hükümetinin korumasında. O bir "siyasi suçlu", "özgürlük savaşçısı" olarak gö mek isteniyor.

Böylesine çarpık bir mar dünyanın hiçbir "uygar" ülkesi egemen olamaz.

Şili'nin eski diktatörü Pinoch iktidarı döneminde binlerce ins öldürmüştü. Geçenlerde İngilter tedavi için geldi ve İspanya, bu a mı İngiliz hükümetinden resmen tedi.

Nedeni: Pinochet o dön de Şili'de dört İspanyol vat daşının da ölümünden soruş tutuluyordu. Verilirse yarg yacaktı.

Bir Avrupa ülkesi, dört vatan şının ölümünden sorumlu bulu diktatörü diğer bir Avrupa ülke den istiyordu.

İtalya'da da aynı tavır sergile Pek çok kişi ve kuruluş, Pi

çarpıcı biçimde hazırlanması gerekir. Neden bu işlerin usta sı olan gazetecilerin görüşünü

Hürriyet Roma'ya haber üssü kurdu

Dallama gidecek,

İTALYA'da yapılan bir anket, İtalyan halkının büyük bölümünün Apo konusunda bizden farklı düşünmediğini ortaya koyuyor. Siyasilerinin ve basınının tek yanlı bilgi bombardımanına rağmen İtalyan halkının yüzde 64'ü Apo'nun bir uyuşturucu kaçakçısı ve terörist olduğu yolunde fikir beyan etmiş. Apo'ya siyasi sığınma hakkı verilmesini isteyenlerin oranı ise sadece yüzde 15.

Demek ki, bebek katili hakkında bizim bildiklerimizi İtalyanlar da bili Bizim bildiklerimiz gibi olacak. Oranlar Türkiye gibi olacak.

Bu durum birkaç gün önce İ yayınladığım bir yazıda ne denli hakl olduğunu gösteriyor.

O yazıda "Bizim derdimiz İtalyanlarla değil, İtalya'yı yöneten hükümetle. İtalyan halkıyla bir husumetimiz y demiştim.

İtalyan husumet

DÜNYANIN yaşaya katili ve uyuşturucu kaçakçısı, şimdi İtalyan hükümetinin korumasında. O bir "siyasi suçlu", "özgürlük savaşçısı" olarak gö mek isteniyor.

Böylesine çarpık bir m dünyanın hiçbir "uygar" ülkesi egemen olamaz.

Şili'nin eski diktatörü Pinochet, iktidarı döneminde binlerce insanı öldürmüştü. Geçenlerde İngiltere'ye tedavi için geldi ve İspanya, bu ada mı İngiliz hükümetinden resmen is tedi.

Nedeni: Pinochet o dönem-

Bölücübaşı Apo'yu almaya gidiyoruz

Tarihi haber Türkiye'nin gündemine bomba gibi düşerken Hürriyet alarma geçti ve Roma'da bir haber üssü oluşturuldu. Hürriyet, en deneyimli yazar, muhabir ve fotoğrafçılardan oluşan büyük bir ekibi "Apo yakalandı" haberinin perde arkası ve gelişmelerini takip için görevlendirdi. Dün ilk olarak yazarımız Fatih Altaylı ile foto muhabirimiz Hayrettin Karatekin

dünya siyasetinin sıcak nabzını dakikası dakikasına tutar.

Reha Erus: İtalyan iç siyasetinin ve Türk-İtalyan ilişkilerinin nabzını tutan Roma temsilciniz İtalya'daki yabancı gazetecilerin duayeni.

Faruk Zaber: Eski savaş muhabiri, Hürriyet Londra Temsilcisi, dünya istihbarat örgütleri konusunda uzman.

Zeynel Lüle: Deneyimli

Fatih Altaylı'nın, "ne zaman adam" olduğunu hatırlayan var mı aramızda? DEP'in kapatılıp Hatip Dicle ve akadaşlarının cezaevine konulduğu dönem spikerlik yaptığı radyoda kendini parçalarcasına bağırarak yaptığı küfürler sonucu Doğan Radyo Grubu'nun radyolarına ve Hürriyet gazetesine transfer olmuştu. Uzun bir dönem bütün çabasını Kürt mücadelesine küfürle geçirmiş, daha sonra PKK Genel Başkanı Öcalan'la söyleşi yapıp televizyondaki programında yayınlayamamış, bu nedenle bir süre sakin bir dönem geçirmiş, Öcalan'ın İtalya'ya geçişiyle birlikte aslına rücu etmiştir. Basının son kurtlaşma kampanyasında önemli bir yer tutan Altaylı'yla ilgili sözleri daha fazla uzatmaya gerek yok diye düşünüyorum ve her gün kendi köşesinde sorduğu "Ne zaman adam oluruz?" sorusunu bu sefer ben cevaplıyorum: "Fatih Altaylı gibileri gazetecilikten uzaklaştıkları zaman."

Hürriyet'in iki nadide ismi bunları yaparken haber editörleri de hiç boş durmadılar; işi öyle bir abarttılar ki, kraldan çok kralcı olup Özgür Politika ga-

zetesini türkçe yazdığı için eleştirip, var olmadığını iddia ettikleri bir dille, Kürtçeyle, başlık kullandılar.Öcalan'ın yanında bulunan bir gerillayı 'sarışın bomba' yapıp sevgilisi ilan ettiler, kaldığı eve giren çıkan herkese aynı yakıştırmayı reva gördüler; ellerinde bulunan başka mekanların arşiv görüntülerini Öcalan'ın kaldığı ev diye lanse ederek, bunu gazetecilik başarısı diye izlettiler. Bütün bunları yaparken güvendikleri bir şey vardı, o da çalışmanın başından beri altını çizdiğimiz kapital bakışlı iletişim araçlarının, kapital bakışlı politikaların ve kapitalin kendisinin yıllardır el ele vererek uygulamaya koyduğu insan aklını küçültme, belleksizleştirme, tepkisizlştirme operasyonu.

NE KADAR KİR, O KADAR ÜN

Adeta bu şiarı meslek edinen medya, bu kirlenmeye kendi dışında kalan bütün kurumları da katmakta geri kalmadı: Daha önce de onlarca örneğini sergilediği bir tavırla doktorlara, hastayı görmeden hastalık teşhis ettirdi. Öcalan'ın Roma'ya geçişinin ilk günlerinde, kurtlaşma kampanyasında kendini kaybeden doktorlara Öcalan'da kalp rahatsızlığı ve "hepatit A" olabileceği teşhisini de koydurdular. Milliyet gazetesi ise bununla yetinmeyip bir de "kaçak hastalığı" icat etti ve "Kimin nesi var?" başlığıyla şu tıbbi bilgilere yer verdi: "Doç. Dr. Mustafa Yenigün, (...)'Yaşadıkları stres, kötü ortamlar ve iyi beslenmemeleri hipertansiyon, böbrek hastalıkları, kroner yetersizlik, kalp damarlarının daralması ve buna bağlı enfarktüs geçirmelerine neden oluyor' dedi." Bu bilimsel ve tıbbi açıklamadan sonra yine aynı bilimsel yöntemle Öcalan'ın hastalığının adı konuldu, Hepatit A, hem de korku nedeniyle oluşanından! Oysa korku, değil Öcalan'ı, hiç kimseyi Hepatit A yapma gücüne sahip değilken, bunları insanlıklarından uzaklaştıra biliyor.

Medyanın kullandığı bir deyişi onlar için kullanarak bir başka "medya maymunu"ndan söz etmek istiyorum. Çocukların dahi zeka yaşı üzerine iddiaya girdikleri Reha Muhtar'ı ve onun habercilik anlayışını anmaya hiç niyetim yok, çünkü Reha Muhtar bir habercilik tarzının adı olmuştur ve onu aratmayacak isimler de medyada bol miktarda bulunmaktadır. Hakan Aygün'ün maceralarına hiç gerek yok, ancak Deniz Arman'dan kısacık söz etmek istiyorum. Arman hükümet kurma çalışmalarını içeren haber bandını yayınlıyor ve Öcalan'ın Roma'ya geçişinden sonra PKK gerillaları tarafından düşürülen helikopterde yaşamlarını yitiren askerlerin haberinin sunumunda şunları söylüyor: "Hükümeti kurma çabaları yüzünden gönül rahatlığıyla şehitlerimizi izleyemedik." Ne demeli?

Öcalan'ın Türkiye'ye iadesinin tartışıldığı ilk günlerde, henüz dışişleri iade başvurusunu yapmamışken, basın "illa da iade edilmeli" diye çığlıklar atıyordu, hatırlarsınız. Bu arada İtalya, Türkiye'de idam cezası olduğu için iadenin söz konusu olmayacağını açıklıyor, basın iktidarsız politikacılarla birlikte, Türkiye'de idam cezasının yasalarda var olduğunu, ancak 18 yıldır uygulanmadığını haykırıyordu. Oysa her zamanki gibi bir gerçeğin üzerini örtüyordu basın ve politikacılar. Doğru, idam cezası yasalarda duruyor, ancak bilinen anlamda darağaçları kurulmuyordu artık Türkiye'de, çünkü onun yerini 'faili meçhul cinayetler' ve kaybetmeler almıştı zaten. Sırf kısa bir süreliğine de olsa yendik nidaları atarak ulusal kini beslemek için eylül yasalarının virgülüne dahi dokunmaktan korkan basın ve politikacılar, böylesine bir yamyamlık için yasa değişikliği öneriyorlardı. Bu yaklaşıma neredeyse basının ve parlamenterlerin çoğu katılırken, bir kısım azınlık karşı çıkıyordu. Bu çorbada bu kısa bilginin de bulunması gerekliydi.

YENİ AFYON: FUTBOL

Daha önce de sözünü ettim, "Dayan Türkiye Kurtuluyorsun" kampanyasında medya, Kozakçıoğlu'nun emrini hiç aklından çıkarmadı ve bütün haberlerini bu bakışla hazırladı. Ulusal kin öyle bir bilendi ki neler bu kinin bileyicisi olmadı, İtalyan başbakanının soyadından, İtalyanların makarnalarına kadar birçok değer, bayraklarıyla ve elçilik tabelalarıyla birlikte yerle bir edilirken, İtalyan Konsolosluğu medya destekli çılgın fanatiklerin saldırısıyla inledi, aynı zamanda da bütün günahkarların günah çıkarma ve aklanma merkezi haline geldi.Ülkedeki sorunları düzen içi de olsa çözme yolunda hiçbir girişimleri olmayan parlamenterler, adeta boğa güreşi izlemeye gelen çılgınlar için konsolosluk binasını arenaya çevirdiler ve bu çılgın kalabalığın kan isteyen histerisine 'parça attılar.' Kendini aklamaya gelenlere iyi bir örnek Kubilay Uygun. Milletvekili seçildiğinin neredeyse ertesi günü partisinden istifa eden, sağ-sol demeden bütün partileri bir-iki kez dolaşan bu Uygun milletvekili konsolosluk önüne gelerek, İtalyan kazağını yakmış, bu davranışı 16-17 yaşındaki iki Mhp'li tarafından sırta alınarak ödüllendirilmişti.Uygun, bir inançsızlık ve çözümsüzlük abidesidir, gösterdiği bütün tavırlar meclisteki diğer parlamenterlerin ortak profilidir, ne bir eksik ne bir fazladır.

Kaçak hastalığı

Kimin ... var? Yakalandıktan sonra ... gündeme gelen bazı isim... lar: Abdullah Öcalan k... aattin Çakıcı şeker, Se... alp yetmezliği, Ş... mezliği.

Doç. Arif Verimli

Prof. Temel Yılmaz

■ Abdullah Öcalan'ın yakalandıktan sonra kalp has... olduğunu söyleyerek hastaneye yatırılması, uzun za... yurtdışında kaçak yaşayan suçluların çoğunun kronik ha... talıklara sahip olduklarını ortaya koydu. Öcalan'dan ö... Çakıcı, Peker ve Sakık'ın da geçtikleri sağlık kontr... hastalıklara rastlanması uzmanlara göre düz... dan ve sürekli stres altında bulunmakta...

■ Doç. Dr. Mustafa Yenigün, kaçak ... lan ortam ve stres nedeniy... risklerinin yüksek olduğ... kötü ortamlar ve iyi besl... hastalıkları, koroner yeters... ve buna bağlı enfarktüs geçi...

■ Doç. Dr. Arif Verimli ise bu tip ... da öfke duygusunun ön planda ... larda ruhsal etkenlere bağlı bede... çıktığını belirtti. Stresi en büyük ... gösteren Prof. Dr. Temel Yılmaz ise, ... nın kalp, diyabet ve hipertansiyon gib... ya çıkışını hızlandırdığını söyledi. Ayşeg...

Dallama gidecek, İtalya kalacak

İTALYA'da yapılan bir anket, İtalyan halkının büyük bölümünün Apo konusunda bizden farklı düşünmediğini ortaya koyuyor. Seyasilerinin ve basınının tek yanlı bilgi bombardımanına rağmen İtalyan halkının yüzde 64'ü Apo'nun bir uyuşturucu kaçakçısı ve terörist olduğu yolunda fikir beyan etmiş. Apo'ya siyasi sığınma hakkı verilmesini isteyenlerin oranı ise sadece yüzde 15.

Demek ki, bebek katili haklarında bizim bildiklerimizi İtalyanlar da bilse oranlar Türkiye gibi olacak.

Bu durum birkaç gün önce yazdığım bir yazıda ne denli haklı olduğumu gösteriyor.

O yazıda "Bizim derdimiz İtalyanlarla değil, İtalya'yı yöneten hükümetle. İtalyan halkıyla bir husumetimiz yok" demiştim.

İtalyan halkının da bizimle bir husumeti yok. Türkiye'ye karşı düşmanca tavır geliştiren Maksimum Dallama Hükümeti, aslında halkına da ters düşüyor. Bu nedenle de yaptığımız gösterilerde İtalyan halkını ya da milletini değil, İtalyan hükümetini hedef almamız şart.

İtalya bayrağını yakmayalım lütfen.

Atatürk'ün İzmir'e girerken önüne serilen Yunan bayrağına basmadığını ve "Her milletin bayrağı kutsaldır" dediğini hatırlayalım.

Apo konusunda büyük bir çoğunlukla bizim gibi düşünen İtalya halkına hakaret etmeyelim.

İlle bir şey yakacaksak, Apo'nun ve Maksimum Dallama'nın fotoğraflarını yakalım.

Maksimum Dallama bugün var, yarın olmayacak. İtalyan halkı o terör destekçisinden bizi ve dünyayı kurtaracak tek halktır.

Ama İtalya hep olacak. Dostumuz olarak.

Kubilay Uygun'la birlikte diğerleri gözlerinde İtalyan gözlükleri olduğu halde çöpe atacakları eşyalarını yakarken, bir milli maç gündeme, medya deyimiyle 'bomba gibi düştü'. Tarihin garip cilvesi Abdullah Öcalan'ın da tuttuğu bilinen Galatasaray ile İtalya'nın Juventus takımları arasında yapılacak karşılaşma bu kurtlaşma eğilimini tümüyle besledi. Juventus oyuncuları Türkiye'deki feveran üzerine maça gelmeyeceklerini açıklayınca, yıllardır insanların akıllarını küçültmek için kullandıkları afyonlardan biri olan futbol da her Türk ailesinin evine silah olarak devlet eliyle dağıtıldı. Biz millet olarak futbolcuları sahada gösterdikleri oyunla değil, değiştirdikleri manken sevgililerinin sayısıyla tanımaya alışmıştık, bir de terkedilen sevgili rolünde ekranda görmeye başladık. Bütün mafya babalarının ve cinayet şebekelerinin dostu olan, Galatasaray teknik direktörü Fatih Terim'in, artık polis şeflerinin jargonu olan, "Biz ne yaptıysak milletimiz için yaptık" yollu birinci çoğul şahıs ekleriyle yüklü diline ve külhani tavırlarına tanık olduk. O zaten hiçbir zaman yaptığı işle değil, hakemlere ve rakiplerine yönelik tehtitkar konuşmalarıyla gelmiyor muydu ekranlara? Bütün futbol takımları kara para aklama merkezleri durumuna gelmiş iken, aynı çarkın bir başka ayağı olan medyaya burada da iş düştü ve beraberlikle biten maç skorunu büyük başarı olarak lanse etmekten geri kalmadı. Bir teknik direktörün politikacı, bir politikacının her sezon bir başka takımda top oynayan bir futbolcu haline dönüşmesi, bu sistemin işleyiş mantığına uygundur.

HİÇ AKLI SELİM ÇIKMADI MI?

Çalışmanın başında bir yeni yıl çorbası yapacağımı belirtmiştim, çorbanın malzemelerini yavaş yavaş tamamlıyoruz, ancak eksiklerimiz var henüz.

Burada akla bir başka soru geliyor, "bütün bunlar olurken, bunlara dur diyecek hiçbir aklı selim bir

gazeteci çıkmadı mı, basın kuruluşları yok muydu bu ülkede?" Elbette basın kuruluşları var bu ülkede, örneğin Basın Konseyi'nin başında bulunan Oktay Ekşi bilindiği gibi Hürriyet gazetesinin başyazarıdır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Başkanı Nail Güreli Milliyet gazetesi yazarıdır , TGC Yönetim Kurulu Üyesi ve Meslek İlkeleri Komitesi Koordinatörü Umur Talu. Milliyet gazetesi genel yayın yönetmenidir. Şoven dalga İtalya'nın iade ile ilgili açıklamalarıyla birlikte başlarken, basın kuruluşları en erken tepkiyi artık tepkilerin sokakta adam öldürmeye kadar vardığı bir noktada ayın sonlarına doğru gerçekleştirdiler ve 8 Aralık tarihli bir basın toplantısı düzenleyerek, "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" isimli bir metin açıkladılar. Bu bildirgeyle basında kirlenme teşhisi yaparak, gazetecinin doğru davranış kurallarının kaleme alınması gerçekleştirilmiş oldu. Ne diyelim, bir halk sözü daha imdada yetişiyor, "Saçın alnına dökülsün ki, ak mı kara mı görelim." Cumhuriyet gazetesinden Berat Günçıkan imzalı haber gazetenin Dergi ekinde yayınlanıyor, 6 Aralık tarihlidir. Derginin kapak yazısı da olan haber, "Medyayı nasıl bilirdiniz", başlıklıdır ve yukarıda adlarını saydığım basın kuruluşları yöneticileriyle medya etiği üzerine yapılan söyleşiyi içermektedir. Oktay Ekşi bu tür gazeteciliğin Türk basınında öncülerinden biri değilmiş, Cumhuriyet gazetesi başyazarı İlhan Selçuk, Öcalan'ı –ne demekse- 'denizhıyarı'na benzetmemiş gibi, oldukça aklı başında sözler söylüyorlar, hatta Oktay Ekşi basının yaptıklarından ürktüğünü itiraf ediyor. Bu gazeteciler çoğu çalıştıkları gazetelerin karar aşamasında bulunan yöneticileri konumundalar ve bu yayınlar yapılırken, "yapmayın çocuklar" deme hakları yok mudur ki, her şey olup bittikten sonra ahkam kesiyorlar? Evet, "Her tekrarda bir yenilik vardır" diyerek, tekrarlıyorum, herkes yaptığı işe benzer...

YÜKSEK ALINLILAR

Çorbamızı tamamlamak için toplumların toplam belleğini oluşturan aydınlardan da söz etmek gerekiyor. Çalışmanın başında da söz ettik, neredeyse bütün dillerde gurur kavramını ifade ederken alın sözcüğünden yararlanılıyor, İngilizce'de aydını tanımlamak için kullanılan "hight brow" sözü 'yüksek alınlılar' anlamına geliyor. Eylülist darbe icraatlarının temeline neredeyse aydını yok etmeyi koymuştu ve bunu büyük ölçüde de başardı. Sınıfından, yaşadığı toprakların sorunlarından uzak, ürünsüz, duyarsız bir halde aydın ve sanatçılar. Geçtiğimiz yıl birkaç sanatçının Manisalı gençlerin duruşmalarına gidip 'biz öylesine geldik' türünden bir açıklamaları dışında herhangi bir eylemlilikte bulunduklarını hatırlayan var mı?

Bırakın Türkiye'yi dünyanın bütününde böyle bir sorun yok mu? Bütün dünyayı yöneten kapitalizmin, iktisadi yıkımının yanında insanların yaşamlarını sanatsızlaştırma, bilimden uzaklaştırma, korkuyla ütopyalarını azaltma ve kendine tabii kılma programı olduğunu unutmamak gerekiyor. Türkiye'de yaşananları "kirlenme" diye kodladık, bu aslında bütün dünya insanlarını içine alan bir büyük batak değil mi? Dünyanın her yerinde medya Türkiye'deki örnekleri gibi değil mi? Türkiye'deki basın ve ahlakı bir bütün olarak Amerikan basınının birebir kopyası değil mi? Yapılan programların formatlarından tutun da gazetelerin sayfa mizanpajlarına kadar her şey Amerikan usulü değil mi? Televizyon ve gazetelerin en büyük çabası insanları kokuşmuş Amerikan sistemine dolayısıyla kapitalist sistemin değerlerine yakınlaştırmak, onun içerisinde insanı bitirmektir. Amerikan değerlerinin hemen hepsi medya eliyle topraklarımıza pompalanıyor. Türkiye'de kirlilik Amerika'daki boyutlarına ulaşmadı henüz, örneğin suç işleme oranında Türkiye, hala dünya sıralamalarının altlarında bulunuyor, seri cinayetler işlenmiyor... Uzatmak mümkün, ancak Amerikan bakışlı medya, haber bakışını ve tarzını oradan aldığı için bu haberleri insanların yatak odalarına kadar sokarak sıradanlaştırıyor. Yakında Türkiye'de işlenmeye başlayacak seri cinayetlerin sorumlularını şimdiden biliyoruz: Kapital bakışlı iletişim araçları, kapital bakışlı politikalar ve kapitalin kendisi.

"KAPAT TELEVİZYONU ANNE"

Sanatçılardan, kirlenmenin onların deyimiyle global olduğundan, bunda medyanın büyük bir rol oynadığından sözettik uzun uzun. Ama bu kadar sözden sonra sıra sanatta ve Yaşar Kurt imzalı "Korku" isimli şarkının sözlerinde:

Korkuyorum anne, al beni içine
Kavuşamadım anne, al beni yine
Büyüdüm anne, evler büyüdü
Büyüdü papuçlar, yollar büyüdü
Orduya istiyorlar, savaş çıkar diyorlar
Silah veriyorlar anne, bana öldür diyorlar
Yat diyorlar anne, kalk diyorlar anne
Beynimi yiyorlar anne, beynimi yiyorlar
Kapat televizyonu anne, seni de kandırıyorlar
Oyunu verme anne, oyunu verme anne"

AL GÜLÜM VER GÜLÜM

Şule BAKIR

"Halk bizden güzel resimler istiyor ama hani bunun modeli? Çirkin elbiseleriniz, yarı kalan ihtilalleriniz, çok konuşan burjuvanız, ölmüş dininiz, yozlaşmış iktidarınız, taçsız kralınız. Yani bunlar mı resmi yapılacak şairane şeyler? Biz bunlarla artık ancak alay edebiliriz."

Balzac

Sanatçı toplumun analizini yapmalıdır. Toplumun analizi eleştirel bakışı da beraberinde getirir. Eleştirel toplum analizi sanatın işlevinin de ne olacağını belirler.

Sanatın bütün çağlar için geçerli bir tarifini yapmak oldukça güç bir iştir. Sanat, kendini varolduğu toplumsal düzene göre tanımlayabildiğinden –çünkü "sanat diyalektiktir"– ancak içinde bulunduğumuz toplumsal düzene göre sanatın işlevinin ne olması gerektiği üzerinde durulabilir. Bu düzende sanata yüklenecek işlev; ne olmalıdır. Tekelli düzende insanın durumunu incelersek sorumuz açıklık kazanacaktır.

Tekelli düzende insan; varolduğu her alanda, daha doğru bir ifadeyle varolmaya çalıştığı her alanda yoğun bir ideolojik baskı altındadır. Bütün kalabilir mi?

Yaşamının amacı; sadece fiziksel olarak yaşamak –soluk alıp vermek, beslenmek, barınmak, üretmek– kısacası ilkellik durumuna indirgenmiş birey bütün kalabilir mi?

Soluk alabileceği tek mekan olan evine bile televizyon ile sinmeyi başarmış ideolojinin; yerli dizisinden reklamına, haberlerinden magazin adı altında verilen sosyete dedikodularına kadar her şeyiyle bombardımana uğrayan birey bütün kalabilir mi? Devlet denen mekanizma yirmidört saat çarklarını işletiyor ve insanın her alanda gerçeği görme yeteneğini güdükleştiriyor.

Çoban Sülü namıyla politikaya giren Demirel, devlet sanatçılığı konusunda halkımızın "görmemişin bir oğlu olmuş..." sözünü çağrıştıran bir yaklaşım sergiledi. Köylülük Çankaya Köşkü'nden de gelse köylülüktür ve Demirel hala Çoban Sülü'dür.

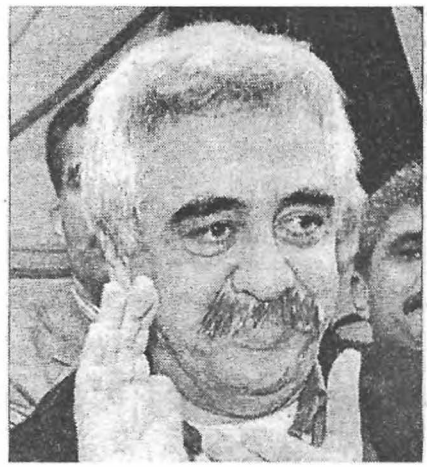
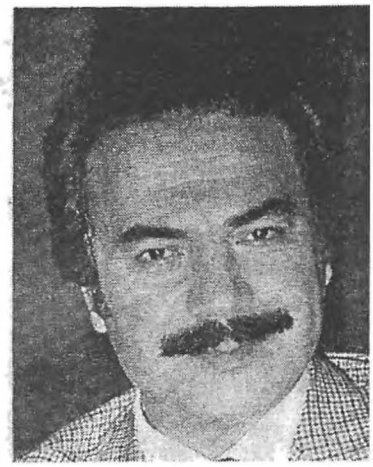

Türk aydın ve sanatçısında vazgeçilmez bir hastalıktır, ödül almak. Sanatçı ve yazar Türkiye'de Ödül olsun da tek kasaplar federasyonundan verilsin, onu ödül kısmı ilgilendirir. Bu, öyle bir ihtirastır ki, önüne geçilmez. bir bakarsınız devlete karşı ölüm grevleri yaptırır, bir bakarsınız sarhoş kadehleri arasında 'ben devletime saygılıyım ne yapalım' dedirtir.

Bu sistemde insan hem güdük, hem parçalanmış hem de kupkurudur. İnsan olmaktan giderek uzaklaşır. Yine de bir yanıyla parçalanmış "bireyselliğini toplumsallaştırmayı" özler. Bu nedenle kitap okur, müzik dinler, tiyatroya sinemaya gider. Bireysel yaşamın kopmuşluğundan kurtulmaya, bireyciliğin bütün sınırları ile onu yoksun bıraktığı ama onu yine de sezip özlediği bir doluluğa, daha doğru daha anlamlı bir dünyaya geçmek için çabalar. Bütün insan olmak ister. Sanatın işlevi de bu noktada devreye girer; parçalanmış insanı bütün kılma işlevi.

Sanatçı, gerçeklikle olan bağını güçlendirdiği ölçüde birey; toplumsal ilişkileri kavramaya başlayan, ne istediğini bilen, merak eden, dönüştürme ateşini içinde körüklemeye başlayan, bütün insana benzemeye başlar.

Bireyin eşitçi bir düzene geçişi düşleyebilmesinin ilk koşulu, "bütün insan" olmasıdır. Öyleyse bu sistemde sanatçıya düşen görev, körleştirilmiş insanın gözündeki perdeyi aralamasını sağlamaktır. Yarım insanı tam insan yapma kaygısıdır. Sanatçıya bugün için taşıması güç –ama taşımak zorunda olduğu– bir sorumluluk yükledikten sonra devlet sanatçılığı kavramı ele alınabilir.

Devlet sanatçılığı nedir? Devletin sanatçısı olur mu?

Sanatçıyı farklı kılan, kendi yaşantısının diğer insanların yaşantısından değişik oluşu ya da diğer insanların sahip olmadığı yeteneklere sahip oluşu, üstün insan oluşu değildir. Sanatçıyı farklı kılan sezgi gücüdür. Ancak tek başına sezgi gücüne sahip oluşu onu mükemmel insan formuna ulaştırmaz: bir yanı eksik kalır. Akıl gücünü ikinci planda tutuşu sanatçıyı, dünyayı hem akıl hemde sezgi gücüyle yorumlamak zorunda olan politikacıdan geriye düşürür. Sanatçı akla yaklaştığı ölçüde ilericidir. Sanatçı sezgi gücüyle toplumsal yaşantıya daha bilinçli ve yoğun bakar. Küçük bir ayrıntıdan, toplumun işleyiş yasalarını ele veren genellemeler yapabilir. Elbette, sadece görüp genellemesi de sanatçı olmasına yetmeyecektir; bir de bunları kullandığı araçla (edebiyat, resim, müzik vs.) aktarması gerekir. Sanatçı toplumu anlamalı hem de anladığını aktarmalıdır.

Madem ki sanatçı toplumun yaşantısını –gerçek yaşantısını– hem görmeli, hem anlamalı hem de anlatmalı, o halde sanat doğal olarak da sanatçı, aynı zamanda –etkisinin derecesi tartışılır– bir muhalefet kaynağı olur yapısı gereği, gerçeği anlayan, aktaran ve parçalı insanın bütünlüğe kavuşmasını sağlayan bir muhalefet kaynağı. Muhalefetin derecesi ne olursa olsun; tekelli devlet için bir tehdit kaynağı olacağından, hoş görülmeyecek ve bastırılacaktır; kimi zaman şiddet, kimi zaman da uzlaşma yoluyla.

Devlet, kendi sanatçısını bu yüzden seçme gereği duyar. Bu yolla sanat üzerinde bir hegemonya kuracak, kendi kontrolünde bir sanat anlayışı geliştirecek ve bu anlayışa itaat edenlere de sanatçı payesi verecektir. Devlet sanatçılığı kavramının özü budur.

Devlet, sanat aracılığıyla, kendi ideolojisini en küçük ayrıntısına kadar tüm topluma sindirmeyi amaçlar. "Sanatı korumalıyız, geliştirmeliyiz, sanatçıya destek olmalıyız, ödüller vererek onurlandırmalıyız" gibi söylemler de masaldan öteye geçemez.

Tekelli düzende devlet parçalayıcıdır, birleştirici

Uygur, uzun dönem Ankara'da, Anadolu'dan gelen ve otobüs bekleyenlere ucuz gösteriler yaparken Demirel'in dikkatini çekmiş olmalı ki, bu tavrı ödüllendirildi. Abacı ise devlete büyük hizmetler sunan mafya babalarına olan bağlılığı nedeniyle bu büyük mertebeye getirildi. Otyam ise ödülü alacaktı almasına ama, ah bir de Ajda'yla birlikte verilmeseydi!

olmak zorunda olan sanatın ve sanatçının, devletle bir işi olamaz. Olmamalıdır.

Yukarıda sanatın –derecesi tartışılır– bir muhalefet kaynağı olduğunu söyledik. Peki bugün için böyle bir muhalefetten söz edebilir miyiz? Dahası bu coğrafyada çerçevesini çizdiğimiz bir sanat ve sanatçının varlığından söz edebilir miyiz?

İTAATE ALKIŞ

İktidar, solun ciddi bir muhalefet olduğu süreçte, kendi ideolojisine yapılacak her türlü saldırı için gardını almak zorunda kalır. Var gücüyle, şiddet kullanarak, muhalefeti sindirir. Şiddetin yetersiz kaldığı kimi noktalarda ise faşist yüzünü, iyilik meleği maskesiyle örtüp, "başedemediğini, kendi safına çek" parolasıyla hareket eder. Birçok yazar bu yolla iktidarın kadrosu olmuştur. Devşirdiği kadrolara sınırsız imkanlar sunan devlet, bunun karşılığında ideolojisine itaat, uygulamalarına alkış bekler.

Bu ise devletin uyguladığı; bilinen bir politikadır. Bu yolla sol, sayısı hiç de az olmayan araştırmacı-yazar, bilimadamı ve sanatçıyı sisteme armağan etmiştir.

Bugün devletin böyle bir politikayı yürürlüğe sokma ihtiyacı yoktur. Çünkü ortada ciddi bir sol muhalefet yoktur. Muhalefetin sesi çok derinlerde ve cılızdır. Duymak zordur.

Bir yığın çelişkinin yaşandığı, ekonomik krizin, işten çıkarmaların arttığı, Kürt sorunun iyice karmaşıklaştığı bir süreçte, sol muhalefet sesini duyurmak için ne gibi nesnel koşulları bekliyor, bilinmez. İktidar da bunun farkındadır. İktidar, ciddi bir muhalefetle karşılaşmadığı için de kendisi gibi olanlarla al gülüm ver gülüm oynamaktadır. Devletin sanatçısı, yaptığı sanatçılar(!) bu madalya ile onurlandırılmasalar bile zaten devletin sanatçılarıdırlar. Herkesin kurallarını bildiği bir oyunu oynayarak eğleniyorlar o kadar. Bize de seyretmek düşüyor.

Bu devlet sanatçı(!) olarak Türkçede kaç harf olduğunu, hangilerinin sesli hangilerinin sessiz harf olduğunu bilemeyecek kadar kör cahil Ajda da, polis gecelerinin vazgeçilmez kadını Muazzez Ersoy da, Demirel'in yalakası kişiliksiz Nejat Uygur'da, uyuşturucu bağımlısı, kullandığı kokainin dozunu fazla kaçırıp komaya giren, Semra Özal'ın yakın dostu Muazzez Abacı'da, RTÜK'ü protesto ederken "ipin ucunu fazla kaçırdın" ihtarıyla geri adım atan, ekranlarda ağlak gözlerle "ben halkın sanatçısıyım" diyerek yaptığı düzenbazlığa halkı da ortak etmeye çalışan Levent Kırca da yakışır. Hatta çok bile gelir. Bu nedenle ödülü alınca "ne oldum" delisine dönen budalalar sürüsü üzerine konuşmanın, "bunların neresi sanatçı" deyip olayı abartmanın gereği yoktur.

BÖYLE DEVLETE BÖYLE SANATÇI

Devlet son zamanlarda ödül dağıtma hastalığına tutulmuştur. Kısa bir süre önce kendisine, kasetle şantaj yapan bir şahsı, kiraladığı çeteyle cezalandırma girişiminde bulunduğu için başı polisle derde giren Sibel Can'ı, sekiz yıllık eğitime katkıda bulunduğu gerekçesiyle ödüllendirdiler. Sibel Can ödülünü Demirel'in elinden aldı. Çete kurdurmaya azmettirmek suçundan devletin mahkemesinde ifade veren Sibel Can'a, devletin bir başka kurumu ödül verebiliyor. Devlet sanatçılığı madalyası verilmemiştir ama bu, bir başka ödülle zaten öncesinden telafi edilmiştir.

Yıllarca arabesk müzik yaptığı gerekçesiyle devletin kanalı TRT'de boy göstermesi yasaklanan Orhan

Gencebay artık devletin sanatçısı yapılmıştır. Peki İbrahim Tatlıses'in neyi eksiktir. Türkiye devletini dışarıda temsil etme namına yaptıkları, Orhan Gencebay'dan daha mı azdır. Yoksa ödül verilmemesinin nedeni Kürt oluşu mudur?

Kökenini unutup unutturmak için devlet ricali önünde 40 takla atan, kendi halkının acılarını lahmacun zincirlerine katan aynı zamanda yatırımcı ve işadamı Tatlıses'e haksızlık değil mi bu? Demek ki, o unutsa da, egemenler onun kimliğini unutamıyor. Tatlıses'e politika kulvarını salık veririz; Hikmet Çetin, Yalım Erez benzeri, bu kulvarda kadri çok daha fazla bilinecektir.

Ödülü reddeden Fikret Otyam, devletine böyle bir onur için teşekkür ederken, reddinin gerekçesi olarak adının Ajda ile yanyana getirilmesini gösteriyor. Demek ki liste bu kadar kalabalık olmasa, bu devletin sanatçısı olmaktan onur duyacak. Tabi akıl var nizam var. Herkes bu kadar kolay devlet sanatçısı olur mu? Kaldı ki onlar sanatçı bile değiller. Asıl sanatçı kendisi. Bunu ispat için de ödülü almaması gerekir. Böyle davranarak, madalyasız da olsa devletin sanatçısı olduğunu dünya aleme duyuruyor.

Orhan Pamuk ise madalyayı reddini "Bu ödülü kabul etmeyeceğim. İsmail Beşikçi'den, Yalçın Küçük'e, Ragıp Duran'a kamuoyunun adını bile bilmediği pek çok gazeteci-yazar devlet tarafından hapse atılmışken benim devletin verdiği bu sıfatı kabul etmem yakışıksız. Gene de bir ilerleme var. Devletin eleştirilmesi gerektiğini savunan biri olarak ve pek çok durumda da eleştiren bir yazar olarak bana bunu vermeye çalışmaları bir ilerlemedir."(Radikal, 8 Aralık 1998) Orhan Pamuk'un bu tavrı, bu kadar yozlaşmışlığın ve çirkefin içerisinde bu coğrafyanın geleceğine esnafımsı bir yatırımı da içerse, bir renktir. Pamuksular, Avrupa standardında bir aydın yaratma çabasındalar. Meydanı boş gördükleri için dolduruyorlar. Bu doldurusta, bir söylediklerini ikinci kez tekrarlayamayışları, Pamuk Yazar'dan, bir insan yazar çıkartma, Pamuk'un yazdıklarından çok, insan yanının parlatılma çabaları şimdilik hoş görülmeli, zararlı değil.

TANIR TANIYOR

İşporta usulü ödül dağıtımına karşı duranlar arasında asıl alkışı hak eden yılların tiyatro sanatçısı Macide Tanır oluyor. 1944'lerde o sahneye çıktığında doğanlar, üstelik bir dönem devlet hapishanelerinde boşu boşuna yatanlar, bu boşunalığı kanıtlarcasına devlet ödülüne koşarken, Macide Tanır kendisine yöneltilenden ölüm ürpertisi duyuyor. Orhan Taylan ve türevleri devlet töreniyle daha şimdiden gömülürken, Macide Tanır yaşamı ve yaşatmayı seçiyor. Seçimini de, kendisine yöneltilecek bir soruyu beklemeden, kendisi yazıya dönüştürüp yayınlatıyor.

"Sevgili Muharrem Berk jüride imiş. Telefonda bana müjdelercesine haberi verdiği zaman telefonda büyük bir es oldu. A, sevinmedin mi dedi. Kimler var diye lafı değiştirdim ve o gece kabul edemeyeceğimi bildiren telgraf müsveddeleri yazdım. Kimseye bir şey söylemedim, ama içimin sıkıntısı gün geçtikçe hep arttı. Kalktım, Turgutreis'e gittim. Bir akşam kalabalık aile yemeği sırasında telefon çaldı, beni arıyorlardı. Resmen ilan edildiğini duyan sevgili Gülşen Karakadıoğlu beni kutluyordu. Yüzümün ifadesinden kardeşlerim ölüm haberi aldığımı zannederek kim ölmüş ne oldu dediler. Ertesi gün gazetelerde sevdiğim değerli kişilerden birkaçının reddetiğini okudum. Bu beni çok düşündürdü. Sanki seni çok, çok değerli bir yere oturtmuşlar, oturtan da değerli, sen de çok değerlisin, sağına soluna bakarak, onların senin kadar değerli olmadıklarını saptıyorsun, onların senden aşağılarda oldukları notunu veriyorsun. Ve ben bu koltukta oturmam diyorsun. Ben bunu insancıl duygularımla bağdaştıramadım. Ayrıca kendimi, jüri üyesi yaptığımı düşündüm. Sevgili Turhan Selçuk'un tümcesini akıl edemediğimin sıkıntısını, hüznünü zaman zaman çok yaşadım. Sonraları da aman bana ne, kullanmıyorum ya deyip kendimi teselli ettim. İşte böyle bir şey!... Bir kere devletin değerleri altüst etmesiyle zaten yaratılan karmaşa sizi gerektiğinden fazla hırpalıyor. Ödül almakla onurlandırdıklarını söyleyenlerle birbiri arkası sıra ödülü reddettiklerini söyleyenlerin değer ölçülerinin ne olduğunu da anlamış değilim! Bu da ayrı bir karmaşa!

Bütün bu olanlar Türkiye'nin son yıllardaki durumuna çok uygun bence. Daha ne olsun ki!..."(Cumhuriyet, 17 Aralık 1998)

Macide Tanırlar'ın varlığı bu topraklardan ve sanatçılarından umut kesilemeyeceğinin önemli bir kanıtıdır. Bitirirken belki de, asıl sorulması gereken soru şudur: Devlet neden böyle bir zamanda bu kadar çok sanatçıya(!) ödül verme gereğini duymuştur? Neden böyle bir süreçte devlet sanatçısı olma niteliğini bu kadar düşürmüştür?

Orta Asya'ya açılma emellerine dayanarak, yozlaşmış da olsa bir sanatçı aristokrasisi oluşturma kaygısı mı taşımaktadır?

Târih-î Kadîm

Tevfik FİKRET

Beşerin köhne serî güzeştinden
bize efsâneler terennüm eden;
bizi, âbâ-i bî-vücûdumuzun
cevf-i mâzîde bir siyah ve uzun
gece teşkil eden hayâtından
ninniler ihtirâğ edip uyutan;
bize en doğru en güzel örnek,
diye geçmiş zemânı göstererek:
Gelecek günlerin geçen geceden
farkı yok hükmü yok zehâbı veren;
ve cebîninde altı-bin yıllık
buruşukluklarla şüpheler karışık,
Seri, mâzîye –yağmı rûyâye–,
pâyı, âtî deenn heyûlâye
sürünen heykel-i kadîd... Onu gâh
durdurub manzarımda bî-likrâh
sorarım eski hatırâtından.
O biraz feylesof, biraz sırtlan,
ve bütün gılzatiyle bir hortlak;
ley-i nisyân-ı kabri yoklıyarak
mühteniq, paslı bir talâkatle
buna başlar birer birer nakle
mütevâlî şüûn-i edvârı:
Hep felâket, elem yığıntıları!
Ne zaman geçse bir ketîbe-i şân,
dâimâ rehgüzâra hun-lefşân
bir bulut sâye-bâr olur; mutlak
başda, en başda kanlı bir bayrak;
onu bir kanlı tâc eder tağkıyb.
sonra hunîn vesâil-i tahîb:
Mızrak, yay, kılıc, topuz, balta,
mancınık, top, tüfek, sapan... Arada
kanlı âmirleriyle cünd i vega;
sonra artık alay alay üserâ...

İşte, der, insanoğlunun geçmiş hayatı bu.
Ve başlar bize maval okumaya.
Ninniler uydurup uyutur bizi
dedelerimizin derin boşluklar içinde, uzun,
zifirî karanlık hayatından.
Gösterir bize evvel zamanı,
tek doğru, en güzel örnek, der.
Bakarsın gelecek günlerin farkı yok geçen geceden.
Senin tarih dediğin işte budur,
alnında altı bin yıllık buruşuklar
ve bir o kadar da kuşku.
Başı geçmişe, bir düşe değer,
sürüntür ayağı bomboş bir geleceğe
bir deri bir kemik,
ayakta zorla durur.
Ben hiç tiksinmem ondan,
karşıma alırım onu arada bir,
anlat bakalım, derim, şu eskilerden.
Bir parça feylesofa benzer o,
bir parça sırtlana benzer,
berbat suratıyle de bir hortlağa.
Yoklar mezarını unutulmuş gecelerin,
başlar paslı, boğuk bir sesle
bir bir bana anlatmaya,
sırasıyle, ne olmuş ne bitmişse:
Hep yıkım üstüne yıkım,
acı üstüne acı!
Ne vakit geçse anlı şanlı bir ordu
çöküverir ağır gölgesi bir bulutun,
kanlar yağar dört bir yana.
En başta kanlı bir bayrak.
Kanlı bir taç gelir arkasından.
Sonra araçlar sökün eder kan içinde:
Balta, topuz, yay, kılıç, mızrak,
mancınık, top, tüfek, sapan.
Arada, kanlı komutanlar ve savaş birlikleri.
En son alay alay esirler geçer.
Yenen bir kişiye yenilen on kişi,
çiğneyen haklı, çiğnenen hapı yuttu.

Mutlaka bir muzaffer, on mağlûb;
çiğniyen hakklı, çiğnenen mağyûb.
Kahra alkış, gurûra secde: kerem
zağf u zilletle dâimâ tev'em.
Doğruluk dilde yok, dudaklarda;
hayr ayaklarda, şerr kucaklarda.
Bir hakıykat: Hakıykat-i zencir;
bir belâgat: Belâgat-î şemsîr.
Hakk kavînin demek, şerîrindir;
en celî hikmet : Ezmiyen ezilir!
Her şeref yapma, her se'âdet piç;
herşeyin ibtidâsı, âhırı hiç.
Dih şehîd ister, âsüman kurban;
her zaman her tarafda kan, kan, kan!...

Söyler, inler, sayıklar; elhâsıl
beşerin anlatır ne yolda, nasıl
bu sakametli ömrü sürdüğünü;
görürüm kanların köpürdüğünü,
o kadîdin o dişlek ağzında.
Sesinin kağr-ı ihtizâzında
öyle mûhiş bir in'ikâs-ı enîn
işitir, öyle titrerim ki, zemîn
sanırım lerze-i gir-i nefrîndir...
İndir, ey mahşer-i cidâl indir
perdeler, sahne-i fecâ'atine!
Sönsün artık bu dâimî fitne.
Hele sen, ey kâdîd-i an'ane-i hah,
yetişir çizdiğin hutut-ı siyah!...
Biz sabah isteriz sabah; o uzun
geceler nâ'imîne hayr olsun!
Kimsin ey gölge, sen ki, mest-i harâb
ediyorsun zalâme doğru şitâb?!...
Kanlı birşeyle oynamış gibisin;
belli, hem-i nev'imin muharribisin.
Kahramanlık... Esâsı kan, vahşet;
beldeler çiğne, ordular mahv-let;
kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık;
ne «Aman!» bil, ne «Ah!» işit, ne «Yazık!»
Geçdiğin yer ölüm, elem dolsun;
ne ekinden eser, ne ot, ne yosun;
sönsün evler, sürünsün â'ileler;
kalmasın hırpalanmadık bir yer;
her ocak benzesin mezar taşına;
damlar insin yetimlerin başına...
Bu ne vicdân-ı gûdâz şenî'a, ne âr?

Yıkımlara, acılara alkış tut,
yüksekten bakanlar önünde eğil,
insafla birdir aşağlık ve namussuzluk,
doğruluk lafta, yürekte değil,
iyilik ayaklarda, kötülük kucaklarda.
Bir gerçek var, tek bir gerçek.
Eli kolu bağlayan zincir.
Bir tek şey var sözü geçen: Yumruk.
Hak güçlünün, kötünün yani.
Uzun lafın kısası:
Ezmeyen ezilir!
Nerde bir şeref var, iğreti
Nerde bir mutluluk var, yama.
Bir şeyin ne başına inan, ne sonuna.
Din şehit ister, gökyüzü kurban.
Her yanda durmadan kan akacak,
durmadan her yanda kan!

İşte böyle inler, sayıklar o,
anlatır insanoğlunun bu belâlı ömrü
ne yolda, nasıl sürdüğünü.
Bakarım iskeletin kanlar köpürür dişlek ağzında.
Duyarım sesinin titreyen kuyusunda
yankısını korkunç bir iniltinin,
ben de başlarım birden bire titremeye
toprak da tiksintiyle titrermiş gibi gelir bana.
Savaşın gürültüsü patırtısı, indir artık,
indir bu acıklı sahnelerin perdesini!
Dinsin sonu gelmeyen bu karışıklık!
Sen de, gelenekçi iskelet,
yazdığın kara yazılara bir son ver,
aydınlığa susadık biz, aydınlığa susadık.
Uzun karanlıklar içinde uyumak isteyen mi var?
Bizden iyi geceler onlara,
bizden onlara iyi uykular!
Kimsin, ey gölge, kendinden geçmiş
koşuyorsun karanlıklara doğru?
Kanla oynamış gibisin,
kırmış geçirmişsin insanoğlunu.
Sen buna kahramanlık mı dedin?
Onun kökü kan ve hayvanlık be!
Şehirler çiğne, ordular dağıt,
kes, kopar, kır, sürükle,
ez, vur, yak ve yık.
Yalvarmalara yakarmalara boş ver,
gözyaşına, iniltilere aldırma.
Ölümle, acıyla doldur geçtiğin yeri
ne ekin ko, ne ot ko, ne yosun.
Sönsün evler, sürünsün insanlar orda burda,
kalmasın alt üst olmayan hiçbir yer,
mezar taşına dönsün her ocak,
damlar çöksün yetimlerin başına.

Yere geç satvetinle ey serdâr!
Her zafer bir harâbe, bir medfen;
ey cihangir, utan şu makbereden!
Yıkıl, ey köhne taht-i istiqlâl;
zîr-i kahrında inliyor ensâl!
Parçalan, ey şikeste-i fer iklîl,
şu yığınlarla ihtiyâc-ı sefîl
hep senin, işte, hep senin eserin!
Göz yaşından yapılma incilerin
görsen artık nasıl yosunlaşmış...
Size mâzî ne hissle adlanmış?
Bilsem, ey kargalar ki, âkil-i hun,
her karanlık sizinledir meşhûn.
Fikre artık yeter tahakkümünüz;
yaşanır pek güzel tegallübsüz,
Sizi târîh eder himaye, gidin,
–Gece hem-râzıdır hayâdîdin.–
Ve o matmûre-i tebâhîde
boğulun... İşte en güzel müjde
mutasevver dühûr-i âtiyeye;
işte hürriyet-i hakıykıyye:
Ne muhârib, ne harb ü istîlâ;
ne tasallut, ne saltanat, ne şeka;
ne şikâyet, ne kahr-ı istibdâd;
ben benim, sen de sen, ne rabb, ne ibâd!

O zamana ey kadâd-i nahnahal kâr,
şimdi «Ceng, ihtilâl, uhûd, uhûd, ızfâr...»
diye saydıkların kalır meçhûl;
birer uğcûbe, yâ hikâye-i gul.
Yırtılır, ey kitâb-ı köhne yarın
medfen-i fikr olan sahîfaların!
bunu kimden fakat ümid edelim;
bu azıym inkılâb-ı hilkati kim,
hangi kuvvet te'ahhüd eyliyecek
Sahib-i kâ'inat... Evet gerçek(!).
Sahib-i kâ'inat olan ceberût,
o tekarrüb-şiken lîka-yı samût;
o fakat aslı hep bu kavgaların!...
Ey semâ, ey süyûl-i ağsarın:
– şimdi mestâne bir sürûd-i heves.
şimdi zindan-girifte bir kuru ses;
şimdi muhriq, ya şûh bir nakarât,
bir geniş «Oh!», bir derin «Heyhât!»;
bir du'â, bir kasıyde; şimdi halîm,
şimdi serkeş bir ihtizâz-ı nesîm;

Bu ne alçaklık böyle, bu ne namussuzluk!
Hey bana bak, başbuğ musun ne?
Yerin dibine bat, cakanla gösterişinle!
Her başarı bir yıkım, bir mezarlık,
işte bir yavrucak yatıyor şurda,
ey cihangir onu görde utan!
Devril, bağımsızlığın eskimiş tahtı, devril,
nice acılar verdin bütün insanlara,
inim inim inlettin insanları.
Parçalan, kararmış taç, tuz buz ol.
hep senin yüzünden yoksulluğu insanların,
Gözyaşından incilerin nerde hani?
Nasıl da yosun tutmuşlar, bi görsen!
Eski çağlar nasıl kanmış size?
Ey kan içen kargalar,
bütün karanlıklar sizinle dolu!
Artık yeter fikri susturduğunuz,
yerini hiç bir şey tutamaz bu dünyada
zincirsiz, kelepçesiz yaşamanın
Haydi gidin, tarih korusun sizi,
–haydutlara en iyi sığınaktır gece–
gidin, yok olun siz de o mezarlıkta.
İşte müjdelerin en güzeli,
işte en gerçek özgürlük
düşümüzdeki gelecek çağlarda:
Ne savaş, ne savaşan, ne salgın,
ne saltanat, ne yoksulluk, ne ezen, ne ezilen,
ne yakınma, ne de zulmün kahrı,
ne tapılan, ne tapan
ben benim, sen de sen!

Ey soluyan iskelet, kimse bilmeyecek o zaman,
kimse bilmeyecek senin sayıp döktüklerini,
savaş ne, karışıklık ne, zafer ne, andlaşma ne?
Belki duyulmadık bir öykü,
belki korkunç bir masal.
Çok sürmez, köhne kitap,
fikri gömen sayfaların
bugün olmazsa yarın yırtılacak.
Ama kim yapacak dersin bu işi?
Bu öyle büyük, öyle kocaman bir devrim ki,
hangi güç kalkar, ben yaparım der?
Yerlerin ve göklerin sahibi mi?
Tamam, işte oldu şimdi!
Yeri göğü elinde tutan, o kibirli,
o somurtkan ve dokunulmaz.
Bütün bu kavgalar onun yüzünden değil mi?
Gökyüzü, sen söyle
yüzyıllarca sel gibi akan şu,
–şimdi esrik bir ağzın türküsü,
kuru sesi zındandaki bir adamın,
iç açan bir söz ya da yakan bir söz şimdi,

şimdi bir şevke-i garîbâne,
şimdi bir levn-i nâ-şikîbâne,
şimdi bir lerze, nagme-i nâkus,
şimdi bir sahya-i nakare vü kûs;
şimdi aczin sükût-i giryânı,
şimdi kahrın sahîl-i şükrânı;
şimdi bir hutbe-i cezîl ü vecîz,
şimdi şermende bir niyâz-ı marîz;
şimdi bir hande, şimdi bir hafakan,
şimdi dehşetli bir gurîniş olan –
mütelâtım tevelvülâtiyle
inliyen kubbe-i tehî söyle!...
Söyle, sen her sadâye mağkessin,
şu hayâhay içine hangi sesin
aksı – fevkında iğtilâl-fermûd
olan – eyvân-ı Kibriyâya su'ûd
edebilmiş, ve söyle hangi du'â
müstecâb olmuş?... Ey İlâh-i semâ!
Seni âbâ-i dîn olanlardan
dinledim: «Bî-şebîh ü bî-noksan,
«hayy ü kayyûm ü kadir ü müte'âl,
«bâsıt-ı rızk, vâhib-i lü'lâmâl,
«kahir ü müntaqim, alîm ü habîr,
«zahir ü bâtın ü semî' ü basıyr,
«müstemendâne sahib-i nâsır,
«zâtı her yerde hâzır u nâzır...»
Diye vasf eyliyorlar. En parlak
sıfatın «Lâ-şerîke-leh!» ken bak,
şu bataklıkda kaç şerîkin var?
Hepsi kayyûm ü kadir ü kahhâr.
Hepsinin «Lâ-şerîke-leh!» sıfatı.
hepsinin emr ü nehyi, saltanatı;
hepsinin bir sipihr-i ilhâmı,
hepsinin mihri, mâhı, ecrâmı;
hepsinin bir hafâ-yi mescûdu,
hepsinin bir behişt-i mev'ûdu;
hepsinin bir vücûdu, bir ademi,
hepsinin bir nebî-yi muhteremi;
hepsinin cennetinde hûrîler,
hepsinin tuğme-i cahîmi beşer;
hepsi halkından istiyor, makhûr
iki büklüm bir inkıyâd-ı sabûr...

Ben ki, hepsinden iştibâh ederim;
kime sorsam, diyor ki: «Yok haberim.»

bir geniş "oh!" bir derin "eyvah!",
bir yakarış, bir övgü,
şimdi tüy gibi bir rüzgâr,
şimdi azgın bir kasırga.
Dokunaklı bir yakınma şimdi,
sabredemeyen bir başa kakma,
bir titreme, bir çan sesi,
bir savaş davulunun gümbürtüsü,
için için ağlaması çaresizliğin,
kahrın iyilik, bilir kişnemesi,
bir söylev, apaçık, gürül gürül,
şimdi utangaç ve hasta bir yalvarış,
bir rahatlık, bir iç sıkıntısı,
şimdi korkunç bir haykırma–
bütün bu karman çorman gürültü patırtıyla
inleyen boş kubbe, sen söyle!
Sen ki her sesi yankılayansın,
söyle, şu bir sürü boş çabalama içinde,
daha yukarlardaki şu tanrı katına
hangi sesin yankısı varabilmiş ki?
Hangi dua kabul olmuş bugüne dek?
Dinledim seni, göklerin tanrısı,
din ululardan dinledim seni;
"Ne benzeri var, ne noksanı,
canlı ve ölümsüz ve her şeye gücü yeten ve yüce.
Odur veren yiyeceği içeceği,
düşleri gerçek yapan o,
bilen, haberli olan, kahreden ve öç alan,
açık, kapalı her şeyi duyan ve anlayan,
el uzatan yoksullara ve çaresizlere,
her zaman, her yerde bulunan ve her yeri gören..."
Seni böyle övüp duruyorlar işte.
Oysa senin en üstün özelliğin ne,
"Ortaksız" oluşun değil mi?
Kaç ortağın var şu bataklıkta bir bak.
Topu ölümsüz ve her şeye gücü yeten ve kahreden.
Ve topu ortaksız ve tek.
Ve topunun buyruğu, yasağı, saltanatı var,
ve topunun yukarlarda bir gökyüzü.
Bütün ordan gelir yüreğe doğan.
Topunun güneşi, ayı, yıldızları var,
ve topunun görünmez bir tanrısı.
Topunun adanan bir cenneti var,
ve topunun bir varlığı, bir yokluğu,
ve topunun saygıdeğer bir peygamberi.
Topunun cennetinde körpecik güzel kızlar yaşar.
Ve topunun cehennemine birer lokmadır insancıklar.
Tanrılar ne derse onu yapacak halk,
sabırla ve kahırla olacak iki büklüm.
Ama tanrılar ne derse onu yapacak.

İnanasım gelmiyor bunların hiçbirine.

Kim bilir, belki hepsi vehmiyyât;
belki aldanmak ihtiyâcı vehmiyyât;
belki aldanmak ihtiyâcı hayât?
bîlhaber kendi sehvi hissimden
varı «yok» bilmek istedim, yoku «var».
İştibâh... İşte töhmetim, ne zarar?
Şübhe, bir nûra doğru koşmakdır;
hakkı tenvîr ukul için hakkıdır.
Kim bilir, belki bir adem mevcûd;
belki ukbâ da var... Fakat bu vücûd,
sun'u olmakla sani'i edebin
neye olsun esîri bin derdin?
–ki, mesâmâtı kanla, yaşla dolu–
hangi hain tesadüfün işi bu?
Hem niçin yokdan eyleyib iycâd
sonra vermek zevâle istiğdâd?
Bunu bir Haliq irtikâb etmez;
halkeden mahveder, harâb etmez!...

İşte en zorlu hasmın ey Hallak,
seni Arş'inde eyliyen ihnak,
bize vaktiyle zehr-i gayzından
verdiğin cür'adır, odur bu yılan;
bileceksin bu hasmı elbet sen:
Şüphe!... En zalim, en kavî düşmen.
Bize en mugfilâne taslîtın,
yâhut en gafilâne taglîtın.
Bak bugün «hud'a, şeytanet, igvâ,»
seni mülkünden eyliyor iclâ;
üflüyor mağbedinde meş'alini,
kırıyor elleriyle heykelini.
Ve bütün kudretinle sen, meflûc
çöküyorsun... Ne in'idâm-ı bürûc,
ne savâ'iq, ne bir hübûb-i jiyan,
ne cehennemlerinde bir galeyân;
ne nazarlar habîri mâteminin,
en kulaklarda bir tanîn-i hazîn...
Kopsa bir zerre cism-i hilkatten,
duyulur bir tazallüm olsun. Sen
göçüyorsun da Arş ü Ferş'inle
Billakis her tarafda kahkahalar,
kizbe ancak riyâ ve humk ağlar!

"Ne bileyim?" diyor kime sorsam.
Hepsi bir kuruntu mu bunların yoksa?
Belki aldanmak yaşamanın bir gereği.
Belki de hepsi doğrudur, kimbilir,
Belki ben hiç bir şeyin farkında değilim,
karıştırmadayım "yok"la "var"ı
Kusurum ne? Kuşkuda olmak mı?
Kuşku, koşmaktır aydınlıklara doğru,
İnsan aklıdır eninde sonunda gerçeği bulacak olan
Belki de yok olacağız bir gün topumuz birden.
Kimbilir, öbür dünya belki de var.
Madem bu beden o ölümsüzün işi,
ne diye kıvranır durur bin türlü dert içinde?
Hadi diyelim aslımız toprak bizim,
sen gel onu kederden bir çamur yap,
– her yeri kanla, göz yaşıyle dolu–
insaf be, bu kadarı da olur mu?
Sen gel hem yoktan var et,
sonra var ettiğini boz, kötüle.
Hiç bir yaradandan ummam bunu:
Yaradan yok eder, ama perişan etmez!

En zorlu düşmanın işte, tanrı,
boğmak istiyor seni ulu katında,
çok iyi tanırsın sen o yılanı,
onun kızgın zehrinden bir vakitler bize
bir tadımlık vermiştin hani.
Kuşku! En zalim, en güçlü düşman.
Bunu bildin de koydun kafamıza,
ya da bilemedin işin neye varacağını.
"Şeytanlık, düzen, sapıklık" denen şey var ya,
bugün yerinden yurdundan edecek seni o.
Tapınağında ışıklarını söndürüyor,
elleriyle parçalıyor heykelini.

.

Sense, iler tutar yerin kalmamış,
göçüp gidiyorsun olanca gücünle.
Burçlarında yıkılmalar falan hani?
Nerde hani gümbürtüsü yıldırımlarının?
O kızgın soluğun hani nerde?
Ne cehennemlerinde bir kaynama var.
Ne büyük acını gören bir göz.
Ne de kulaklarda bir dokunaklı çınlama.
Oysa bir ufak parçası kopsa insanın,
bir sızlanma olsun duyulur, bir ağlaşma.
Sen Yeryüzü ve Gökyüzü'nle göç git de,
bir inilti bile duyulmasın ortalıkta.
Tam tersi, kahkahadan geçilmiyor.
Zaten yalana ağlasa ağlasa
bir ikiyüzlüler ağlar,
bir de ahmaklar.

15 Nisan 1321

ATEŞ İLE DUMAN

Nurettin OĞUZ

Prof. Dr. Toktamış Ateş Cumhuriyet gazetesindeki "Arayış" sütununda bir süredir Ödp'ye karşı eleştirel yazılar yazıyor. Bu yazıların genel içeriğinin, Ödp'nin sol siyasette, başlangıçta kendisinden beklenen hareketliliği getirememesi, parti eylemlerinin, programında ve kongre kararlarında adı geçse de, sosyalizm çizgisinden çok uzak oluşu ve özellikle son dönemdeki politikasızlığı üzerine yoğunlaştığı görülüyor.

Her ne kadar Ateş Hoca sosyalizm programına yakın biri olmasa da, sol parti kimliğiyle çıkıp, solun "sosyalizmin sulandırılmasına" tahammül edemez bir duruma gelmiş görünüyor. Öyle ki yazılarında öğrencisi üzerindeki emeklerinin heba oluşunu gören bir öğretmenin acı sızısı ve hayalkırıklığının yanısıra kızgınlık duyguları da açığa çıkıyor.

Akademik kariyerinde kendisini desteklediği, parlak ve başarılı bir öğretim üyesi olacağına inandığı, üniversitede kendine asistan aldığı Ufuk Uras'ın, Ödp'ye başkan olduğunda gururlanan, parti başkanlığı ve öğretim üyeliğinin biraradalığı konusundaki yasal çelişkilerin işlerlik halini almaması için yine desteğini esirgemeyen Ateş Hoca, öğrencisine ve daha çok öğrencisini yoldan çıkardıklarını düşündüğü diğer Ödp yöneticilerine ateş püskürüyor.

Toktamış Ateş bazı dostlarının "Ödp'ye antipatin mi var?" sorusuna karşılık, köşesinde, "İnanın yok ama bazı tutumlarına hem kızıyorum, hem üzülüyorum" diyor. Evet, Ateş Hoca kızgın ve üzgün olduğunu söylüyor ama görüyoruz ki yaşadığı daha çok şaşkınlık ve hayalkırıklığıdır. Oysa, şaşkınlığa hiç gerek yok. Biz dergimizin önceki sayılarında, Ödp kurulduğundan beri bu partinin ülkemizdeki sosyalist mücadeleye bir katkısının olamayacağını, hiç olmazsa zarar vermemesi gerektiğini bıkıp usanmadan yazdık. Şimdi alevlenen bu Ödp-Ateş çatışmasında, bizim başta gördüğümüz sona-finale yaklaşmanın hırçınlığı ve seviyesizliği yatıyor.

Duman bacayı sarmıştır.

Alevin aslı budur.

Ödp, yayınlarında Toktamış Ateş'i ihbarcılıkla suçluyor. Devletin memuru olan bir öğretim üyesinin parti genel başkanı olmasının yasal imkansızlığının, kendi desteği sonucunda aşıldığını, en azından görmezden gelindiğini köşesinde yazan Prof. Ateş'i, Gencay Gürsoy bile, kendi meslektaşını yönetime jurnallemekle suçluyor. Üstelik bununla da kalmadığını Ufuk Uras'ın egemen güçler tarafından korunduğunu ima ederek iftira ettiğini yazıyor.

Yök üniversitesinde yardımcı doçent, göreve devamı profesörlerin dilinin ucundan çıkacak bir çift söze bağlı bir genç asistanı başkan kabul edebilmek bu başkanın da siyasette işi bittiğinde hiç olmazsa açıkta kalmamak için geri dönüş kapısını aralık bırakmak kaygısıyla devlet memurluğundan ısrarla istifa etmemesi, bu kokuşmuş düzenle barış içinde birarada yaşamayı kabullenmek değil midir? Bu güvensizlik değilse nedir?

Ve Özgürlük dergisi ise Toktamış Ateş'in Chp'nin Türk solunu sulandırdığı iddialarına karşılık, sayfalarında, Ateş'in özelleştirme karşıtı olup da nasıl özel bir üniversitede yüksek ücretler karşılığında rektör yardımcılığı yaptığını, laikliği savunduğu halde nasıl Fethullah ve Dilipak'la elele tutuştuğunu, Ödp için "Orada gönül eğlen-

diriyorlar" türünden seviyesiz sözcüklerle partinin kurucuları arasındaki, uzun yıllar hapis yatmış, işkence görmüş, mücadele vermiş insanlara nasıl hakaret ettiğini "seviyeli" bir biçimde eleştiriyor.

Bu tartışma daha uzayacak mı? Pek sanmıyoruz. Çünkü yakın zamanda tartışmanın nedeni olan olgunun ortadan kalkacağı izlenimi her gün biraz daha belirginleşiyor. Ödp bir siyasi parti olarak sadece Toktamış Ateş'te hayalkırıklığı ve şaşkınlık yaratmış değil, Ödp'nın kendi kıtlesi de bu duygu haline girmekte her geçen gün.

Bize yenilemek düşüyor. Bundan önceki Hepileri sayılarında ve sıklıkla, Ödp'nin hem oportünist ve hem de pasifist bir çizgisi olduğu saptaması yapılmıştır. Oportünizm; bu kokuşmuş düzenle "barış içinde birarada yaşama" çizgisini bir yaşam felsefesi yapmaktır. Pasifizm ise önce bütün tarihimizi reddetme ve olağanüstü cahilleşme, sonuçta da tepkisizleşmedir.

Yök üniversitesinde yardımcı doçent, göreve devamı profesörlerin dilinin ucundan çıkacak bir çift söze bağlı bir genç asıstanı başkan kabul edebilmek bu başkanın da siyasette işi bittiğinde hiç olmazsa açıkta kalmamak için geri dönüş kapısını aralık bırakmak kaygısıyla devlet memurluğundan ısrarla istifa etmemesi, bu kokuşmuş düzenle barış içinde birarada yaşamayı kabullenmek değil midir? Bu güvensizlik değilse nedir?

Ödp'nin ne kendisine ne de parti olarak kendi geleceğine en baştan beri güveni olmamıştır.

Üniversite öğretim üye ve yardımcılarının siyasal partilere üye olabilmeleri uygar bir ilkedir. Altmışlı yıllarda bu imkan yaratıldı fakat çoğu insan Tip'i seçtiği için bu imkan kaldırıldı. Şu an üniversitelerde öğretim kadroları aşırı ölçüde sağda, islamcı ve ırkçı bir yapıda oldukları için sömürge yönetimi yeniden bir dönüşü başlattı, anayasada değişikliklere yol açtı. Fakat alt yasalar daha bu imkana göre düzenlenmemiştir. Orada bir boşluk var ve Ödp bu boşluktan yararlandı. Peki bu boşluktan yararlanma sonucunda Ödp yöneticilerinin çok önem verdikleri "akademik ahlak", "siyasi ahlak" ne oluyor? Eninde-sonunda bir devlet memurunun bir "sol" partiye genel başkan olması inanılması zor ve zavallı bır durumdur. Bu, Marx'ın üretim ilişkileri, çalışma konumu çözümlemelerinin hepsini çöpe atmaktır.

Toktamış Ateş'in şaşkınlığına şaşırmamak elde değil. Ne bekliyordu? Ne oldu? Hayalkırıklığı mı? Bu konuda Ateş Hoca yalnız değil. Devletteki bazı departmanlar da Ödp'nin politik beceriksizliği üzerine hayalkırıklığına sahipler. Bu yüzden tekelli basın da, başında desteklediği Ödp'yi bırakt. Medya, özellikle iki Amerikan kanalını A Tivi ve Star Tivi –A tivi'nin A'sını "Amerikan", Star Tivi'nin starını da ülkemizi Amerikan bayrağında ellibirinci star, eyalet, olarak görme özlemi şeklinde düşünebiliriz– kuruluşunda Ödp'nin tam destekçisi olmuşlardır. "Siyaset sahnemizin bu genç aktörüne" ekranlarında defalarca hoşgeldin demişlerdir. Bu Ödp'nin kuruluşunda dış merkezlerin rolünün bir göstergesidir. Profesör Ateş'e hatırlatalım ki artık emperyalizm sadece topuyla, tüfeğiyle göstermiyor sömürgeciliğini. İnsanlarımızın beyinleri ekranlardan bombardıman ediliyor.

Peki Ödp Birinci Kongresi sonucunda çerçevesini çizdiği "özgürlükçü, özyönetimci, enternasyonalist, demokratik planlamacı, doğa-insan ilişkilerini yeniden tanımlayan, militarizm karşıtı ve cinsiyetçi olmayan sosyalizm" doğrultusunda ne yaptı? "Halk sarmaşığı; her gün her yerde siyaset" gibi "iddialı" ama sonuçsuz programların, "sifon çekme", "süpürme" gibi esprili sloganların, "milletvekili dokunulmazlığı kaldırılsın mı kaldırılmasın mı referandumu" eylemlerinin ötesine gidebildi mi? Hayır. Ama Genel Başkan'ın ağzından özelleştirmeyi savunmuş, –zaten bir memurun özelleştirmeye karşı çıkma hakkı var mıdır?– AB'ye girme taraftarı olmuştur. Refah ve tarikatların kapatılmasına karşı çıkmış, imam-hatip konusunu inanç özgürlüğüne bağlamıştır.

Bunlara karşılık, üniversitelerde öğrenci eylemlerinde, genç bir öğretim üyesi başkanı olan Ödp, gençlerin ne kadar yanında olabilmiştir? Kamu emekçileri, ki bunların da yöneticilerinin Ödp ile paralel oldukları anlaşılıyor, büyük yüreklilik sergiledikleri eylemlerinde coplanıp yerlerde sürüklenmiş, hücrelere konulmuşlardır. Ödp ne yapmıştır? Şirin başkanı bu olaylara çok kızıp sakal uzatmaya karar vermiş, sakalı yeterince uzadığında da kesip Baykal ve Ecevit'e göndereceğini açıklamıştır.

Hiç şaşırma, hiç kızma Ateş Hoca işte pasifizm budur. Pasifizm tekellerin ekonomik programını sol adına kabul etmektir. Pasifizm, ülkemizin sömürgeleştirilmesine sessiz kalmaktır.

Biz bunları daha önce de yazdık. Şimdi de yineliyoruz. Sonu başından belliydi ve sonu geldi. Olan budur■

ZAMANIN ATEŞİ

Tarihin sonu diyen bitkin ruh
Kökü kurumuş ağaçlar gibi
Sessizce ölüme gidenler
Aldatıcı bu mevsimler
Tükenmedi sabrımız ayrılmadık kavgadan
Hey
Hey
Dağ deniz bulut orman
Uçsuz bucaksız kalabalık
Gücünün bilincinde değilsen
Yüksek duvarların dibi pis tuzak
Duygusuz sağır yürekler
Kafa yorup bir karanlık soğuğa
Utanmadan söz açarlar sevgiden özgürlükten
Ve aklıma geliyor gizli gece yolculukları
Dehşetli korku izleridir yaşanan
Yemyeşil yaprakların iğrenç kıskançlıklarında vuruşluşu

Ama dalgalanıyor köpürüyor acıyor
Tarihin derinliklerine açılan telaşsız aydınlık

MUSTAFA GÖKSOY

KÜRT DÖNEMECİ

Şevki ÖMEROĞLU

Sonbaharda Ortadoğu'da yoğunlaşan faaliyetler ve gerilimlerle Abdullah Öcalan önce Şam'ı terketmek zorunda kaldı. Kısa Atina ve daha uzun bir Moskova serüveninden sonra 12 Kasın 1998'de Roma'ya indi. ABD'de yaptıkları görüşme ve anlaşmalardan sonra Ankara'ya uğrayan Barzani ve Talabani, bölgelerine dönüşü sürekli geciktiren, beklentili bir ruh haliyle Avrupa'da geziniyorlardı. Suriye ile oluşturulan gerilim politikası sonucu, Öcalan'ın seyir güzergahı bile bir politik tartışmanın çizgilerini taşıyordu. Hiçbir ön bilginiz olmasa dahi kendinizi uluslararası bir mücadelenin içinde hissedeceğiniz bu süreç, son yıllarda tek odakta yoğunlaşan birikimlerin, Türkiye'de Kürt sorununu yeni bir dönemece soktuğunu gösterdi. PKK lideri uzun süredir uluslararası bir kimlik arayışındaydı. Ortadoğu'da, Avrupa'da ve ABD nezdinde yoğun diplomatik faaliyet sürdürüyordu. Türkiye rejimini de muhataplığa zorluyordu.

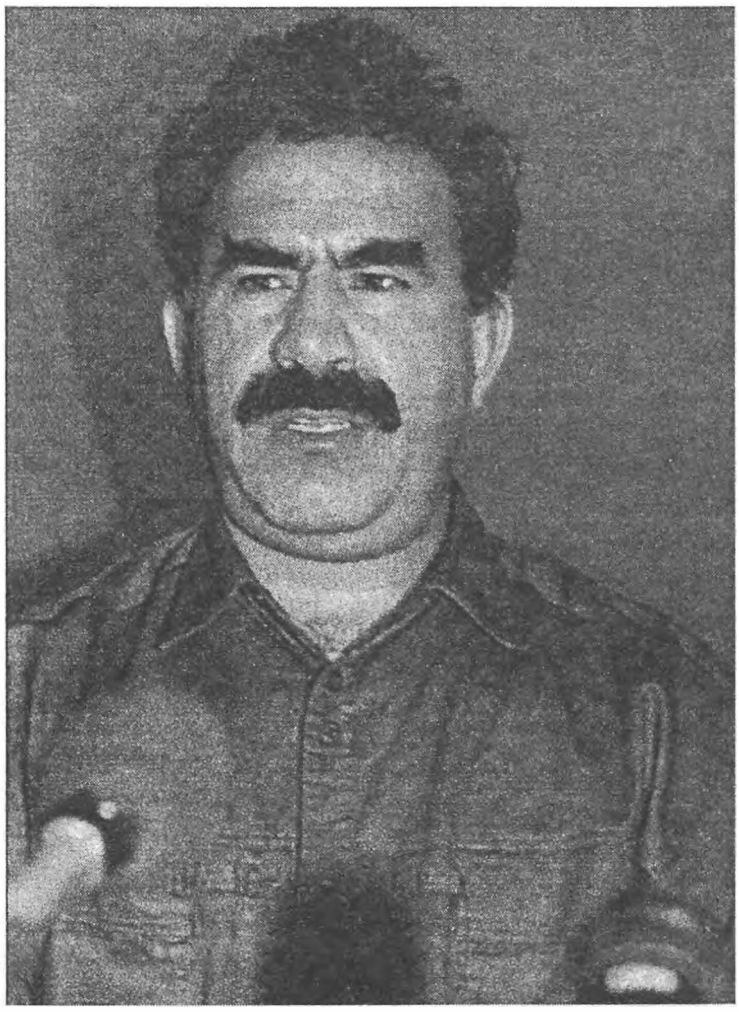

Bu "kurumsal yeterlilik" ya da "silahlı mücadeleyle gelebileceğimiz yere geldik" duygusu karşısında, Susurluk ile belgelenen kendi legalitesini darmadağın eden politikalarla "gelebileceğimiz yere geldik" düşüncesi içindeki Türkiye rejiminin kendi maceracı ve buna denk düşen uluslararası emperyalist projelerde rol arayışının meydana getirdiği bir sahnede artık gelişmeleri yaşayacağız.

Kürt sorununun tarihsel bir büyük tabu olmasının yanı sıra, 1984 sol gerilla çıkışının yarattığı toplumsal şok dalgaları rasyonel politikalarla normalize edilemedi. 12 Eylül sürecinden geçen toplum, azgın bir sağcılık yarışı içerisindeydi. Özal, toplumsal ve politik etiğe ağır darbeler indirerek vahşi kapitalist politikalar için toplumu çözmekle meşguldü. Kısa sürede, Kürt meselesinde, emperyalist projeleri için bir alet bulduğunu düşünerek, sorunla oynamaya başlayacaktı.

Kürt mücadelesi böylece, sağlı, sollu tüm Türkiye siyasetlerini dışında bırakan bir seyir izledi. Devlet sağı ve solu rejimin hızla merke-

zileştirici, sansürcü eğilimi içinde cepheleştiler ve sadece brifing almayla ilişkiyi dondurdular. Bu kanattakı son resmi, İnönü-HEP seçim ittifakı denemesinden sonra, Refah dışında bölgede tabela partısine dönüştüler.

Kapitalist liberal ideolojinin gevşek omurgalı, dokulu yapısı, köşeli maddi gerçekliklere değer biçen geleneksel sol siyaset anlayışında kolaylıkla aşılacak, çözülecek bir ideolojik-politik gerçeklikle karşı karşıya olunduğu yanılsaması yaratıyor. İnsani ve sosyal açıdan hiçbir tarihsel değer taşımayan nicelikler, tarihin kör gücü olarak nitel bir güç halinde örgütlenebiliyor oysa. Bu da sınıflı toplumlar tarihinin çelik yasası!...

Geleneksel Türkiye solu ise 1984 PKK'sinin solun iyı bildiği bir sıyasal hatla yeni çıkışını kuşkuyla karşıladı ve hep bir mesafe koydu. Bir darbe süreci yaşayan, yenilse de, bir birikimi belli oranda da olsa devam ettiren bu geleneğin meseleyi dışsal bir sorun olarak algılaması, meselenin bugünkü konumunu incelerken ilginç bir alandır. Solda bu konuda politika üretmek, sorunu toplumsallaştırmak çabaları Toplumsal Kurtuluş'un cılız omuzlarına kalmıştır.

Kuşkusuz bir siyasetin toplumsallaşması, içselleşmesi öncelikle kendi iç dinamiklerine bağlıdır. Ancak tarihsel arkaplan düşünülünce özellikle Türkiye sol ve ilerici dinamiklerinin rasyonel bir akışı etkilemede çok da dışsal ve pasif bir konumu kabul edilemezdi.

Bir analiz PKK'nin teorisine, kendini sunuşuna, mücadele tarzına bakılmaktan çok Türkiye'nin toplumsal yapısı ve tarihi üzerindeki etkilerine, yansımalarına bakılarak yapılabilir ve bir politika tespit edilebilirdi.

Türkiye ve bölge tarihini bilen hiçbır siyasal güç açısından PKK bir süpriz sayılamaz. Bulunduğu toplumsal zemin resmi düzeyde her zaman bir korku kaynağıydı. Aynı zamanda Ortadoğu'ya açılım için bir manevra alanı olarak görülmesi paradoksal değildir. Kürt toplumsal zemininde tarıh er ya da geç hızlanacaktı. Özellikle emperyalist sermaye azgınlığı dünyada girilmedik bir metre kare bile alan bırakmama hırsıyla doluyken

Ancak PKK, tarihin ve Türkiye'de sosyal mücadeleler ve sosyalizm tarihinin kendine has, özgün bir ürünü olmuştur. Bu anlamdaki meşruiyeti, gizli ya da açık karşıtlarınca bile zaman zaman teslim ediliyor. Bu tür örtük kabuller psikolojik savaşın dozajını artırıyor. Dezenformasyon kampanyaları alıp başını gidiyor.

Sorunun yansıma alanı olarak, Türkiye metropolleri, Türk halkının üzerinde alınan tedbirler, basının tekelleştirilmesi ve partizanlaştırılması, genel insani ölçütlerin, doğruluk ve halk bilincinin henüz yok edilemediğini gösteriyor. Tekelli rejimin manevra alanını genişletirken tarihi gerçekleri ve bilinci kırmak, sis perdesi altında tutma tavrıyla gizli, örtük itirafların da tanığı oluyoruz: Kürt sorunu aynı zamanda bir Türk ve Türkiye sorunudur. Tarihin, bizi, çözmekle sorumlu kıldığı bir iç sorundur.

Dışsal bir sorun haline getirilişinin öyküsü ve bunun arkasındaki saiklere PKK'nin ideolojik-politik yapısıyla ilgili eklenecekler vardır. Hareketin emekçi yapısı önemli bir toplumsal muhalefet unsurudur ve Türkiye'deki toplumsal muhalefetle buluşması rejimin önemli bir kaygısıdır. Yine rejimin kendisine genel bir muhalefeti frenlemede Kürt sorununu bir alet olarak kullanmaktadır. Silahlanmada, ordu gücünü büyütmede itirazları yok etmektedir.

1991 seçimleri sonucu Demirel ve İnönü, koalisyon hükümeti kurmuşlardı. Doğrudan bölgeye gittiler ve "Kürt realitesini tanıyoruz" açıklamasını yaptılar. Amerikancı bir darbeyle başbakan olan Tansu Çiller'in Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş "Kürt sorunu yoktur, yaratılmıştır" açıklamasıyla yeni bir süreç başlattı. Bitmiş ya da mecrasında giden süreçleri provake ederek mecrasını değiştirme ve yararlar elde etme Amerikan stilidir. Amerikan iradeciliği.

Daha sonra belgelenen bir oyunun aktörleri ve rolleri bellidir. Azerbaycan'dan Çin-Uygur bölgesine geniş bir alana yayılan, Kuzey Irak'ta içerik değiştiren Amerikan operasyonları hareket, berekettir mantığıyla yürütüldü.

1993 süreci Türkiye'de Kürt sorununun uluslararasılaşma sürecini de başlatmış oldu.

"Kürt sorunu yoktur, yaratılmıştır" açıklaması bir

gerçeği de yansıtıyordu. Tarih akıp gidiyordu ve ortaya bir irade çıkıyor: Kürt sorununu yaratan Apoist irade. Kısa sayılacak bir tarihi zaman kesitinde tüm Kürtler tarafından farklı saiklerle de olsa bu iradeye cevap veriliyor. Diğer parçalardaki Kürtler dahil bir iç tartışma ve kavga devam etse de bu türbülansın dışında kimse kalamıyor. İnsanlar artan ölçüde Kürtlüklerini hatırlıyor, yeni Kürtler ortaya çıkıyor. Türbülans o kadar güçlü ki bütün halk kesimlerinde köken arayışı çabaları yoğunlaşıyor. Farklı bir süreç yaşamak isteyen bir ulusal gerçekliğin, toplumsal bünyemizde bulunduğu tüm açıklığıyla ortaya çıkıyor. Bu heyecanın toplumsal-ulusal bir uğultu (uğultuyu sözlükler, gürültülü, kalın, boğuk ve anlaşılmaz ses olarak tanımlıyor) halinde dışa vurumu kimseyi yanıltmamalıdır. Uygun toplumsal koşullarda bu berraklaşacaktır. Sosyalizasyon ve politizasyon bu açıdan zorunludur Dışsallaştırma, uluslararasılaştırma, gelişmeyi durduracak, diplomatik süreçlerde boğacak bir yoldur. PKK'nin bu tür bir sürece çok istekli ve konsantre olması çaresizlikten kaynaklanmıyorsa, dramatik bir aşamayı temsil ediyor.

Egemen Türk kliğinin bu tür bir süreçten rahatsız olmak bir yana bu yöndeki bir gelişmeyi koşulladığı bile söylenebilir.

İradeler uzun süre irade gösterisi formunda kalıp, kurumlaşmalar yaratamadıkları zaman ya gevşeyecekler ya da daha üst perdeden güçlü irade gösterisine girişeceklerdir. PKK ise arada durmaktadır. Yarattığı toplumsal ve siyasal sonuçlardan memnuniyet ile memnuniyetsizlik arasında. Bu toplumsal sonuçlardan habersiz önem vermeyen bir yapı izlenimi de verebiliyor dönem dönem. Oysa ki işlenecek birçok sonuç ortada geziniyor

Burada PKK-Apoist irade en naif en sade irade durumundadır. Toprağımızla bağları, tarihsel dinamikleri, sosyalizm tarihiyle ve Türkiye toplumsal mücadeleleriyle bağları bize geç bir toplumsal-ulusal kurtuluş hareketiyle yüzyüze olduğumuzu gösterir.

"Geç" kavramından kastım ulusal sürecin gecikmişliğinin de ötesindedir. 1970'lerde başlayan emperyalist gerici atağın dalga dalga tüm dünyayı sarması, emekçi damgalı tüm toplumsal hareketlerin kuşatılması, etkisizleştirilmesi, son olarak sosyalist bloğun çözülmesiyle de içiçe yaşanan bir süreçtir PKK'ninki

Pax-Amerika'nın çözülüşten sonraki irade gösterileri ve atakları, sermaye önündeki bütün engelleri yıkmaktaki kararlı küreselleşme politikaları, salt Amerikan çıkarları açısından istenilen hedeflere ulaşamadıysa da bu atağın getirdiği ve soğuk savaşla birlikte oluşturulan ideolojik ve politik değerlerin dünyamızı zehirlediğini görebiliyoruz. En iyi de Türkiye'de bu görülüyor.

Bu sürecin PKK'yi nasıl etkilediği geniş bir araştırmanın konusu olabilir. Ancak Apoist iradenin oluştuğu, tarihsel koşullara verdiği önem, bağlılık, dış etkilere kapıları kapalı tutan ideolojik direnç dikkat çekiyor. Öcalan bir tür korunma refleksi içinde, dünyayı Türkiye'yi içine alan Türkiye solunu dağıtan bu süreçleri süzüyor, yukarıdan bakıyor, genel mantığını anlıyor ama küçümsüyor, kendi gerçekliği için önemsiz buluyor ve örgütünün üzerine bir kalkan olarak kapanıyor. Yangın bizim buralara gelmez diye düşünüyor.

Kapitalist liberal ideolojinin gevşek omurgalı, dokulu yapısı, köşeli maddi gerçekliklere değer biçen geleneksel sol siyaset anlayışında kolaylıkla aşılacak, çözülecek bir ideolojik-politik gerçeklikle karşı karşıya olunduğu yanılsaması yaratıyor. İnsani ve sosyal açıdan hiçbir tarihsel değer taşımayan nicelikler, tarihin kör gücü olarak nitel bir güç halinde örgütlenebiliyor oysa. Bu da sınıflı toplumlar tarihinin çelik yasası!...

Apoist irade kendine has karakteriyle kadrolaşmasını ve kitleselleşmesini sürdürürken, emperyalist irade dünya toplumsal iklimini harmanlamaktadır. Öcalan bugün bile örgütünden artık kendi ayakları üzerinde durmasını öğrenmesini istemektedir. Kendisini anlayamadıklarını ve cevap veremediklerini düşünmektedir. Haklı olduğu kesindir. İnsanların ikili bir yaşam sürdürdükleri söylenebilir. Gizemli bir PKK'lilik serüveni ve bir rol taşımadıkları dünyevi yaşam. Bu koşullarda örgütün bir araç olmaktan çıkıp bir amaca dönüşmesi tehlikesi beliriyor. Bu Türkiye solunda çok örneğini gördüğümüz ve eleştirdiğimiz örgüt fetişizmidir. Bu yok edici bir süreçtir. Tarih bu konuma gelen örgütlerin değişmeden, aynı kalarak sürdürülemediğini gösteriyor. PKK güncel politika bakımından değil ama tarih mantığıyla bir dönemece geliyor.

Öcalan özellikle 1980'lere damga vuran ikinci dalgayla, son derece inançlı olarak kendini oluşturan toplumsal süreçleri kadroların beyinlerinde ve pratikte yeniden üreterek, kendi bulduğu çıkış yolunu bulmalarını sağlamaya çalıştı. Sonra bu

inancının zayfladığını, o ana kadar edinilen birikimle oluşan doktrini de saklayarak bireysel ve toplumsal insiyatiflere yol verdiğini izleyebiliyoruz. Müdahaleciliği ise süreklidir. Öte yandan da politik enerjisini ve birikimini dışa vurarak özgürce ve pragmatik bir tarzda "tek kişilik örgüt" olarak hareket ettiğini de görüyoruz. Bütün bu iç sancılara rağmen PKK'nin kendini yeniden üretebildiğini, kadrolarını geliştirebildiğini ulusal düzeyde bireysel gelişmeleri koşullayabildiğini de görüyoruz.

Ancak dışsal süreçler itibariyle ne Türkiye'de ne dünyada yeterli feed-back(besleyici tepki) yoktur. Bu dönüşü sürecin değişmesi lazım ama nasıl? Belki de ellerinde ve bünyelerinde bu değişikliği sağlayacak uygun aletlerin bulunmadığını düşünüyorlar.

Denilebilir ki en elverişsiz koşullardan bugüne gelindi. Bundan sonrası bir gelişmeyi ancak devlet örgütlenmesi koşullayabilir. Ya da Öcalan'ın Roma'da açıkladığı 7 maddelik otonomi paketi Ya da TC Anayasası'nda yeniden tarif edilecek Kürt-Türk ilişkileriyle birlikte. Ve Lozan tartışmalarıyla, Lozan'ı geliştirmekle. PKK'nin talepleri ve hedefleri bu başlıklar altında duyuruluyor ve çözüm zamanıdır deniyor.

Taleplerin ve hedeflerin farklı farklı siyasal programlara ve araçlara tekabül etmesi ve bir paragrafta toplanabilmesinin imkansızlığı yanında muhatabın resmi ya da toplumsal bağlamda tepkileri ve konumları da bu programda işlenmiyor. Bu programlar kapalı devre içinde ve uluslararası baskı gücü örgütlenilmek isteniyor. Bunun yanına da intihar saldırıları programı konuyor.

Türkiye resmi düzlemde ve manipüle edebildiği toplumsal yapıyla PKK'nin iradesinin mutlak bir kırılışını görmek ve kurumlaştırmadan birtakım kültürel hakların kullanımını görmemezlikten gelerek tanımanın ötesine geçmeye niyetli değil. Ve çözüm değil çözülme istiyor. PKK'nin "çözüm zamanıdır" sloganını bir zayıflama işareti ve kendi avantajı olarak görüyor. Geleceğe yönelik farklı yol ya da farklı taktikler izleyecek düzen oluşumlarının bile denemelerine daha başlangıçta ket vurarak Kürt siyasetini katı bir merkeziyetçilikle sürdürüyor. Bu katı merkeziyetçilik karşısında ABD ya da Avrupa'nın doğrudan temsilcisi güçlerin liberal programlarının da şansı bulunmuyor.

Türkiye egemenlerinin ideolojik, siyasal ve toplumsal olarak sıkışık ve PKK programlarından birine cevap verebilmenin eşiğine geldiğini düşünmek yanılsamadır. Kürt sorunu ve çözümsüzlük üzerinden, aşkın bir iradeyle büyük hesapların peşindeler.

Öcalan'ın Roma'ya gelişinden sonra Med-Tv'de söylediği gibi "işler ciddiye binmiştir" ve Türkiye'nin ABD ve Avrupa'nın gerçekte ne planladığı, bölgemizde daha da hızlanacağı anlaşılan tarihin akışının analizi ve politik yorum ve projeksiyon çekebilme çabaları önplana çıkıyor.

Yine Öcalan, Avrupa'da siyasal statü ve muhatap arayışında kendisine "kendine göre konuş, kendi gücüne göre adım at" mesajları verildiğini de bildiriyor. Bu mesajlardan etkilenip "hiçbir şey eskisi gibi olamaz" diyerek örgütünü uyardığını görüyoruz. PKK bağımsız kimliğine tutkun bir hareket ve bölgede bu kimliğiyle rol arıyor, aradı.

Ancak bölge, emperyalizmin öncelikli yakın ilgi alanına girdi, operasyon alanına dönüştü. Bu mücadelelerin karakterinde bir aşkınlık yaratıyor. Bir tarihsel kırılma ile önceki süreçlerin birikimi dondurulup, anlamsız hale getirilebiliyor. Emperyalizmin dünya tarihsel süreçleri için bir deneme olduğu bugün daha açık olan 12 Eylül'ün solun siyasetlerini ve birikimini ne hale getirdiğini görüyoruz. Sınıf mücadelesinin düzeyini, bir tarafın birikimleri henüz olgunlaşmamışken hızla yükseltmek ideolojik-politik çöküşleri getiriyor. PKK'nin kendisi için bir güç olarak geliştiği besbellidir. Bu kullanıma müsait ve kolayca tatmin edilecek bir güç olmadığı anlamına da gelir. Emperyalizmle uzlaştığı yönündeki değerlendirmeler kolaycı indirgemecilik, düz mantık yürütmedir. Ancak PKK bu kez gerçekten elverişsiz koşullarda bir tarihsel dönemece giriyor. Ya 1979-1984 süreci gibi kimliğini korumayı, geliştirmeyi esas alan, yani gündemdeki iddialarını askıya alan bir hatta girecektir. Ki bu artık zor olan yoldur. Ya da süreci, akışı zorlayacak, yeni roller ve yollar arayacaktır. Bu ise bizim için tahminleri bırakıp, "yaşayıp görelim" diyebileceğimiz bir labirenttir. Aslında PKK gerçeği'nin kendisi giderek bir labirent halini alıyor.

Öcalan her zaman sabırsız bir irade taşkınlığı içerisindeydi ve çok yönlü arayışlarını da biliyoruz. Ancak Ekim Devrimi kültürü içinde yetişmiş herhangi bir solcu açısından Öcalan kimliği bilinmez çözümlenemez değildir ve Ekim Devrimi'nin çözüldüğü koşullarda bu kimliğin serüvenini izlemek aynı zamanda toplumsal laboratuarda bilimsel çalışma yapmak anlamına da

geliyor. Türkiye solunun yaşadığı, tarihten kopuşu yaşamayan PKK ve Kürt ulus gerçekliği Apocu iradenin iç ve dış mücadelesinin doğrudan bir sonucu ve bir bileşkesidir. Bu Apo'ya rağmen ve ona karşı bir gerçeklik de değildir. Onu aşan bir süreç de değildir. Ve bugün Kürt halkının ve kadroların ağırlıklı düşünce ve psikolojisi bu süreci tamamlanmış, gelinen gelişme düzeyini yeterli bulma noktasında yoğunlaşıyor. Bu düzeyin dünya ve Türkiye'de tanınması ve resmiyete dökülmesi çalışmalarına odaklanılıyor.

Burada "senin bu gelişme düzeyini yeterli bulmadığın anlaşılıyor" imalı serzenişiyle karşılanabilirim tabi. Ancak "gelişme"nin görece bir kavram olduğunu, yaşamın ve mücadelenin sürekli bir akış içinde "ya sonra" sorusunu sormadan süremeyeceği gerçeğini sindirememiş bir sosyal-politik organizmanın yaşayamayacağını biliyoruz. Altını çizdiğimiz Kürt gerçekliği, yaşamsal önemdeki sosyal, kültürel, politik sorunlara köklü ve güçlü yanıtlar geliştirmiş durumda değildir. Sosyal yasalar, sürgit silahlı güçlere tabi değildir ve eninde-sonunda kendi hükmünü icra eder. Türkiye'deki kaosu kendinde üretecekse, bir toplumsallaştırma sürdürülemeyecekse Kürt devrimi niye yapılır? Ve yapılması mümkün mü? Kürt halkının yetinme ve kendinden memnun olma hakkı var mı? Ve bu yaşatır mı? Bu noktada Türk ve Türkiye gerçeği ile bir içiçelik olduğunu ve sosyal-ideolojik çerçevede kopuş yaşanmadığını da gözleyebiliyoruz.

Bir politik lider doğal olarak perfeksiyonisttir ve geleceğe yönelik olarak sürekli projeksiyonlar çeker. Öcalan'ın bütün açıklığıyla sergilediği politik ruh halinin bu anlamda fazlasıyla teorik olduğunu söylemek mümkündür. Bir de katı gerçekçi bir Apo var. Son derece pratik ve aynı oranda pragmatik politikaların sahibidir.

Idealle, gerçek arasındaki geniş açı yıpratıcı olmalıdır. Ama Apo soğukkanlıdır, bir ulusun beğendiği, memnun olduğu bir konumu, önemsiz, hiçlik derecesinde tarihin bir ayrıntısına indirgemekten çekinmemekte, aynı zamanda geleceği olan güvenini ve düşlerini de yaşatmaktadır.

Öcalan, yokoluşun eşiğine getirilen Kürt halk gerçekliğine karşı içindeki direnişin biriktirdikleri kadar, Türkiye ve dünya nesnelliğinin sosyo-politik hareketliliğine duyarlı solculuğundan da güç almaktadır. Öcalan solculuğunun ufku kapalı de-

Apo, kendi yolunu, kendi çizdi. Bir irade koydu ve onu sonuna kadar izliyor. Bu irade teoriktir ve pratik mücadele içerisinde etkilenmelerle, çok da köklü olmayan eğilimlerle zenginleşip, bazen o eğilimleri izleyerek sürdürülüyor. Bu tarz denemeler sonuçta kendi tarihini kendisi yapmak zorunda olan bir teorinin zorluklarını gösteriyor. Mücadele koşullarının ağırlığında siyasal gerçeklerin bazen üstünden atlanarak, bazen de teğet geçilerek değerlendirmeler yapılıyor. Dünya realitesi ile de aynı durum sözkonusu.

ğildir. "Ben belki kaybettim ama halkım kazandı" derken bile değildir.

Zorluklar nesneldir ve çözülmesi solun sorumluluğundadır. Öcalan solculuğunu yalnız bırakmak solculuk değildir. Kaskatı Türkiye gerçekliğinde iyimserlik ararken naif Kürt gerçekliğinden sadece kötümserlik üretmek akıllı adam işi değildir.

Öcalan'ın Roma'ya inişi ve bunun Avrupaca politik değerlendirilişinin Türkiye'de yarattığı atmosfer solun bugünkü durumunun bir kez daha açık bir tablosunu da sergiledi. Ödp ancak Alman Dışişleri Bakanı Fischer'in "Bu politik çözüm için bir imkan olabilir" açıklamasından sonra aynı söylemi dillendirerek konuşabildi. Aydınlık "Dediklerimiz çıkıyor, PKK, emperyalizmle birlikte Türkiye'yi zorluyor" tavrını sürdürdü. Ve ötesi sessizlikle, etkisizlikti. Yani solda hala politik boşluk var.

Kişiliğinin oluşumunda THKP-C'nin de yeri bulunan, '70'lerin kitle örgütü Devrimci Yol'u önemseyip, dikkate alan, yine bence 1984 çıkışına giden yolda Devrimci Sol'un örgütlenme tarzını ve pratiğini yorumlayıp, yararlanan ve genelde kişiliğinin ideolojik-politik kaynaklarını sosyalizmden alan bir Öcalan portresinin yanında duruyor bu portre.

Avrupa'nın Öcalan'ı genelde politik bir lider olarak tanıması da, Türkiye rejiminin bu türden muhalif siyasal süreçleri hiçbir zaman tanımaması, en baştan terörize etmesi, toplumsal bilinci bu açıdan kuşatması, apolitikleştirmesi, asosyalleştirmesi ve böylece zamana yayarak hedefinden uzaklaştırıp, yıldırarak parçalaması ve sonuçta çarpık bir toplumsal bilinç oluşturması politikasıyla yanyana.

Hiçbir toplumsal ve tarihsel yasaya, tarihin akışı bağlamında bir değer atfetmeyen, zaten toplumdan tarih bilincini ve sosyal bir varlık olarak insan tanımını kazımaya yaklaşan içgüdüsel politikaların sahibi tekelli devlet rejimi bir-iki nesli kazırsın, kurutursun ve düzen devam eder, geleneksel anlayışını sürdürüyor. Solu teslim alış süreci ve sonuçları onu cesaretlendiriyor.

ABD ve Avrupa'nın sosyal ve tarihsel dengeleri fazla sarsmamak, toplumun iç yaşam dinamiklerini köreltmemek kaygısıyla muhalif dinamiklerin birtakım unsurlarını toplumsal yapıya emdirerek bir yanıt verme katılım ilüzyonu oluşturduklarını görebiliyoruz. Herşeyden önce terörü izlemeyi, kamufle etmeyi de iyi beceriyorlar. Yoksa tasfiye ya da asimilasyonda sistem farklı çizgilere sahip değildir. Nitekim Öcalan'a ısrar edip ikibin yıl sonra devlet olabileceğini hatırlatıyor ve bin yıl yalnız kültürel mücadele sürdürmesini önerebiliyorlar.

Katılığı ve acımasızlığı görmemiz, bu tür iç süreçlerde politik refleks göstermeyerek karşıtına alan açmama, mutlak bir irade dayatarak pazarlık alanını yok etme ve karşıt iradeyi teslim almaya çalışma biçimindeki burjuva sınıf politikasının objektif bir analizini yapmaktan bizi alıkoymamalıdır.

Türkiye'yi nasıl bir zihniyet yönetiyor? Egemenler geleceğe nasıl bakıyor? Planları var mı? Yoksa tarih içinde sürükleniyorlar mı? Bu tür soruları sormadan, sınıfsal ve toplumsal analizlere girişmeden herşey gibi Kürt konusu da havada kalacaktır.

Eğer bizim gibi, siz de Türkiye'nin hırslı bir maceracı kliğin elinde kıvrandığını ve bu kliğin elinde Kürt meselesinin içsel bir süreç olmaktan çıkarılıp sadece dışsal bir alete dönüştürüldüğünü gözlüyorsanız, Öcalan'ın bu rejimi, muhatap alan önerileriyle, Avrupa'nın demokratik siyasi çözüm paketlerinin boşlukta kaldığını görebilirsiniz.

Ancak böyle bir nesnellikte, Avrupa'ya çıkarak dışsal bir zorlamaya girişen Abdullah Öcalan'ı da, Türkiye'nin maceracı arayışlarını sınırlamaya alet arayan Avrupa'yı da fazla yadırgayamazsınız.

Türkiye'nin bu süreçte Amerika'nın yeni dünya düzeni kodlu politikalarının mağduru ve mazlumu olduğu yönündeki düşünce sahipleri Yugoslavya örneğini veriyorlar. Bu bir realite olmakla birlikte yeri geldiğinde çok kıvrak politik manevraların sahibi Türkiye rejimi, bu süreci tersine çevirmek yönünde, değil normalleşmeye gitmek, kutuplaşmayı artırıcı her yolu sonuna kadar deniyor. Demirel, bu savaşa gider. O da çok kısa sürer, diyerek topyekün imha'yı ima ediyor. "Etnik sorunları kaşırsanız, etnik temizlik tehdidi sürer" diyebiliyor. Bu toprakların yüzyıllardır süren, siyasal kültürel bir iç sorununu bu kadar kolay dışlayamazsınız. Bu kavga bazen açık, bazen örtük dönem dönem de gömülü sürmüştür. Cumhuriyet'ten bu yana "dışarının manipülasyonuna açık bir iç tehdit değerlendirmesi" yapıp, gönüllülük, kardeşlik açısından birtek adım bile atmamak, ancak arka plandaki bazı tarihsel politikalarla açıklanabilir. Kürtler dört parçada yaşadığı Arap uluslaşması tamamlanmadığı sürece bu emperyal özlemlerle yayılmacılık için açık kapı tutmak anlamındadır. Bölünme korkularından değil, "bir imkan"dan, Ortadoğu'ya ve Asya'ya açılan bir yoldan sözedebiliyoruz. Kimse de "açılım" için

Türkiye egemenlerinin Kürt günü ne zaman gelecek diye de beklemiyor. Türkiye'nin düşleri, belki Amerika'nın sabırsız bölge çıkarlarıyla çatışıyor. Ama herhalde bundan ulvi, ahlaki sonuçlar beklememek gerekiyor.

28 Şubat süreci denecektir. Restorasyon iradesi, nesneldir, anlaşılabilirdir. Ancak, irade gösterileri ve dayatmaları "kuvveden fiile çıkarma"nın yerini alamıyor. Başlangıcı oluşturan irade diğer güçleri de tahrik ediyor ve bir bileşke oluşuyor. Bu kadar altı oyulmuş, sosyal yapısı hiçbir ahlaki ve siyasi, sosyal kurala gelmeyen bir toplumsal gerçeklik, hiyerarşik askeri bir gücü köşeli, gizemli ve gizli irade gösterileriyle rasyonalleştirilemez. Çünkü sözkonusu olan arızi bir durum değildir. Kapitalizmin gericiliğidir. Bu bir tesadüf ya da kaza değildir. Ve bunun da irade sahiplerince bilinemediği ya da görülemediği de varsayılamaz.

Yanı sadece irade gösterilerine bakılarak rejimin Avrupa ve Amerika ile olan organik ilişkileri –ki düz bir hatta seyreden ne var ki– gözardı edilip basit bir emperyalist olarak PKK tablosu çizmek, sonucu toplumsal bilinçte daha da karartıp zorlukları artırır.

Biz gerçekçi ve analizci olmazsak kim olacak?

Avrupa, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel süreçlerini geliştiriyor. Bu kolay ve sancısız bir süreç olmamasına rağmen, küçük, büyük adımlarla ilerliyor. Ortak para birimi EURO ile birlikte, dünya, Avrupa'nın da gövde gösterilerine hazırlanıyor Ancak Avrupa kaplumbağa adımlarıyla yürüyor ve stili ABD'ye göre farklı olacaktır. ABD'nin Irak'ı gibi demogojik, kurgusal dayatmalardan çok rasyonel araçlar bulacaktır. Kürt sorunu bir imkandır ve ısınma turlarını attı. Kim Avrupa'yı tutarsız bulabilir ki? Siyasal kültürü, Abdullah Öcalan'ın gelişiyle beraber her yönden, her kesimden ve her ülkeden tüm çeşitliliğiyle kendi mozağiyini gösterdi.

Fransız savcı gelip kriminal sorgu yapmak istedi. Fransız Özgürlükler Vakfı Başkanı Bayan Mitterand geldi ve Öcalan'a destek sunarak "Avrupa bu sorunu çözerse bir politik birliği olduğunu kanıtlayacaktır" dedi İtalyan solu, bir UKH liderini konuk ettiklerini düşündü. İtalyan sağı ise bir Pol-Pot'u. (Aydınlıkçılar tepki gösterdi ve Pol-Pot'un saygın bir sosyalist olarak öldüğünü duyurdular. Apo'nun Pol-Pot olduğunu düşünen solcularımızdan ise ses çıkmadı.) Alman Dışişleri Bakanı Fischer "Bu, çözüm için bir imkan" dedi. İade talebi kaldırıldı ama Almanya'daki tutuklama kararı kaldırılmadı. İngiliz ve İsviçreliler Öcalan'ın ülkelerine gelmeyeceğine dair imzalı kağıt almak istediler Tutuklarız dediler. Avrupa parlamentosu özellikle azınlık hakları başlığında topladığı uyarılarını sıraladı. Öcalan bir Avrupalı ziyaretçi akınına uğradı. Bütün Avrupa gazete ve dergilerine röportajlar verdi ve bu süreç boyunca Med-Tv'ye görüş ve yorumlarını aktardı.

Avrupa'ya siyasi kişiliğiyle ve siyası çözüm için geldiğini sürekli vurgulayan Öcalan, hiçbir resmi muhatap bulamadığını açıkladı. Kimi Avrupalı'ya göre maceracı bir romantikti ama çağımız romantizm çağı değildi! Kimisine göre PKK soğuk savaş'tan mirastı!... Ona "kendine göre konuş, kendi gücüne göre adım at!..." diyorlardı.

Etkilemek için, etkilenmeye de açık olmak gerekir. Toplumsal iletişim kanalları açık olmalıdır. Etkilenmek, karşıtınıza benzemeye çalışmak o yönde yol katetmek anlamına gelmez. Çizginizi koruyarak, karşıtınızın dinamiklerini, ideolojik ve politik özelliklerini analiz ederek kendi iç dinamiklerinizi ayarlayıp, geliştirirsiniz. Mücadelenizin karşıtınızdaki sonuçlarını, toplumsal bilinç düzeyindeki ya da uluslararası düzeydeki etkilerini sürekli yorumlayarak, özümleyerek yürümeye devam edersiniz.

1 Ocak'ta açıkladı ki, Almanya kendisinden 1000 yıl süre ile kültürel mücadele yürütmesini istemişti!... İsrail devlet olmak için 2000 yıl beklemişti!... Fransız savcı kriminal sorgu yapmak isteyince Apo reddetti. Bütün Avrupa'da güçlü protestolar yapıldı. İnsanlar kendilerini yaktılar. Avrupa belkide nabız yoklamıştı. Bu türden bir yargılamanın yolu kapandı. Uluslararası mahkeme tartışmaları Türkiye'ye bir mesajdı. Mesaj yerine ulaştı ki Öcalan'ın durumu Avrupa'da ağırlaşmaya başladı. Yine 1 Ocak'ta dünyada kendisine bir ülke bulunmadığını açıkladı. Avrupa bu arada Türkiye ile ne gibi sorunlarını çözdü?

Türkiye'yi ayağa kaldıran Avrupa işte bu!

Tutarsızlığı nerede? Sürekli materyal toparladı. Avrupa'da Türk-Kürt kitlesini etkileme ve örgütle-

me açısından yeni imkanlar ve kozlar kazandı. Herkesi şu veya bu biçimde idare etti. Zaten, politik, ekonomik, ideolojik etkinliğini yaymada rutin adımlar içerisindeydi. Son Irak'a saldırı hegemonyada yerel ideolojik ve politik ağırlığın önemini herhalde ABD'ye de gösterdi ve Avrupa çizgisine puan yazdı. Dünya çok ufaldı ve petrol bölgesinde ABD'nin Barzani ve Talabani'sine karşı Avrupa'nın Apo'su ekonomist indirgemeciliğiyle açıklanamayacak bir politik-dieolojik mücadele alanı olarak da çok büyüdü. Bu öncelikle bir sınıf mücadelesidir Barzani ve Talabanı öncelikle kendi bencil çıkarlarının kölesidirler. Amerika'ya sıra sonra gelir. Amerika'nın politik ve ideolojik egemenliğine, sisteme, itirazları yapısal olarak bulunmayan, bulunamayacak yapıların, siyasetlerın böyle bir kölelik ilişkisini reddetme imkanı ve lüksü bulunmuyor.

PKK'ye gelince,Abdullah Öcalan'ın, Türkiye rejiminin, ABD ve Avrupa çizgisine göre sistemsel bir sapma içinde olduğuna dair inancının sürdüğü görülüyor. Özellikle ABD'nin kendilerini değerlendırmede ve Türkiye'yı sahıplenmede yanlış bir yerde durduğunu düşünüyor ABD'ye anlatacağız bunu diyor ve Avrupa'da iki-üç ay daha barışı temellendirme çabalarının süreceğini bıldiriyor

Türkiye rejiminin kapitalist sistemin kuralların-dan sapma içinde olduğu yanılsaması, yanılgıların odak noktasıdır. Öcalan burada düz ve indirgemeci bir mantık yürütmüyorsa, sistemle uzlaşma arayışları içinde demektir ve bu PKK hareketinin zayıf karnını oluşturuyor. Bu, dipsiz kuyu gibi bir tavizler demeti demektir. Ancak bu da Apo'nun kişiliğiyle, yerleşık mızacı ile uyumsuz, ters bir durumdur. Mesele burada kördüğüm halini alıyor.

Apo, kendı yolunu, kendi çızdi. Bir irade koydu ve onu sonuna kadar ızliyor. Bu irade teoriktir ve pratik mücadele içerisinde etkilenmelerle, çok da köklü olmayan eğilimlerle zenginleşip, bazen o eğilimleri izleyerek sürdürülüyor. Bu tarz denemeler sonuçta kendı tarihini kendisi yapmak zorunda olan bir teorinin zorluklarını gösteriyor. Mücadele koşullarının ağırlığında siyasal gerçekliklerin bazen üstünden atlanarak, bazen de teğet geçilerek değerlendırmeler yapılıyor. Dünya realitesi ile de aynı durum sözkonusu.

Öcalan, "İslam realitesi" dıyor; çağrı yapıyor. İslami bir çözüme varım diyor. ABD realitesi diyor, zorluyor. Avrupa siyaseti ve kültürü farklıdır dıyor, arayışlara giriyor. Kendi gerçekliği ile en ufak ilişkı kuran, herhangi bir Türkiyeli güç odağını muhatap kabul etmeye hazırlanıyor. Siyasette zigzaglara yol açan bu durumları, taktik arayışları deyip geçiştiriyor. Ancak PKK'nin bir yere kök salması gerekiyor. Gerekiyor ki mücadele ettiği ya da dost olduğu güçlerle ilişkisi tarihi bir akış içinde organik ve senkronik hale gelsin. Tarihe, bölgeye ve Türkiye'ye kök salmak gerekiyor. Çağrı yaptığı hiçbir güç, bugünden yarına, taktik adı altında büyük değişmeler yaşamıyor. Özellikleri ve hedefleri, tarzları yüzlerce yıllık geleneklerle şekillenmiştir

Bir güce çağrı yaptığınız zaman, onun gizli açık gerçekliğini, yönelimlerini, opsiyonlarını, genel hedeflerini bildiğiniz varsayılır. Beklentileriniz kadar, karşı tarafın beklentilerine nasıl yanıt verebileceğiniz de önemlidir. Diyaloğun eşit güçler arasında yapılacağı da varsayılır. Eşitsizlik halinde tatmin etme oranları sözkonusudur. Ancak diyalogla aynı eksene aynı tarih yörüngesine de girersiniz Süreci birlikte yaşar, sürekli bir etkileşim içerisinde bulunursunuz

Etkilemek için, etkilenmeye de açık olmak gerekir. Toplumsal iletişim kanalları açık olmalıdır. Etkilenmek, karşıtınıza benzemeye çalışmak o yönde yol katetmek anlamına gelmez. Çizginizi koruyarak, karşıtınızın dınamiklerini, ideolojik ve politık özelliklerini analiz ederek kendi iç dinamiklerinizi ayarlayıp, geliştirirsiniz. Mücadelenizin karşıtınızdaki sonuçlarını, toplumsal bilinç düzeyindekı ya da uluslararası düzeydeki etkilerini sürekli yorumlayarak, özümleyerek yürümeye devam edersiniz.

Abdullah Öcalan'ın muhatap arayışında bu anlamda kapsamlı program değerlendirmelerine rastlayamıyoruz. Belki sadece Özalist atakta bu yönde izlenimler bulunabilir. Öcalan, o zamanlar siyasi çözümle gelecek bölgesel imkanların büyüklüğünden söz ediyordu

Kısacası, güçlerdeki orantısızlıklar yüzünden ABD, Avrupa ya da Türkiye'de egemen blokların muhatap kabul edilmesi durumu, bu güçlerin ıhtiyaçlarına cevap veriş imkanlarıyla ölçülebilir. İsterseniz bu tarz programların unsuru olabilirsiniz.

Bu bağlamda son somut olay, 1 Eylül 1998'de ilan edilen PKK ateşkesiyle ilgilidir. Suriye'yi terkedişinden sonra Med-Tv'deki ilk açıklamasında Öcalan, ateşkes kararını Genelkurmay'la ilişkili

Kürt dost çevrelerinin tavsiyesi üzerine aldığını, buna kısa sürede yanıt verileceğinin söylendiğini, ekim ayı başında bir kez daha sorduğunu, kısa bir süre daha beklenmesinin istendiğini ve sonuçta 9 Ekim'de komplo sürecinin, hayatına kastederek başladığını bildiriyordu. (Bugünlerde 1993, 1995, 1998 ateşkes süreçleriyle ilgili Türkiye diyalog belgelerinin açıklanması bekleniyor.)

Bu konuşmadaki psikolojisi, kendilerini çok aşan devasa bir dünya sürecinin içine düştükleri yönündeydi. Gelişmeler, onu heyecanlandırmıştı. Ancak bir aşkınlık duygusu içinde, örgütünü ve kendisini süreç karşısında önemsemeyen bir kayıtsızlıkla, süreci zorlayacak bir aşırı irade uygulama tutkusu içinde gidip geliyordu. Daha sonra da Roma'dan; "çalışmanın hakkı verilmiyorsa ya ben örgütten giderim ya o örgüt beni dışarıda bırakır" yönlü açıklamalar yaptı. Son olarak da Apocu ruha bağlı, hareketli Apocu birliklerle yoluna devam edebileceğini, kalanın kendisini ilgilendirmeyeceğini duyurdu. Süreçlerin doruk anlarını tek başına yaşıyor ve bu, halkına ve örgütüne duygusal-düşünsel şok dalgaları halinde yansıyor. Sonra ortalık sakinleşiyor. Eldeki imkanlara bakılıyor. Yapılabilecekler ve imkansız olanlar değerlendiriliyor.

PKK çok yönlü, yoğun eylemliliklerine, dışsal faaliyetlerine rağmen, içe dönük, dışsal gelişmelerden çok az etkilenen kapalı yapısını sürdürüyor. Bu durumun tarihsel gelişme özellikleriyle yorumlanabilir yanı, paralize edici Türkiye nesnelliği ve bu gerçeklik ile ilgili düşünme ve etkileme çabalarının en aza inmesiyle tamamlanıyor. Aydın karamsarlığı ve sol etkisizlik kurutucu oluyor Bu savaşın gerçek ve derin etkilerinin boyutu ile ilgili berrak fikirlere sahip değiliz. Türk halkı ya da Türklük bilincinden öte sınıfların ne tür bir birikim içerisinde olduklarını sınayacak politik aletlerden yoksunuz. Toplumsal bilinç nasıl oluşuyor? Gerçeklik duyguları ne biriktiriyor? Politik irade ve politik örgütlenmelerle araştırılıp, ortaya çıkarılabilecek bu sorular, geleceğin nasıl olacağını da ortaya çıkaracak.

Yoksa, "küreselleşme" atmosferinde, liberal burjuva politikaların güçlü çekim alanındaki halkların psikolojisindeki dışlayıcılığın sonuçları ağır olacaktır. Öncelikle PKK ile birlikte toplumsal ve bireysel gelişmede ulusal iç dinamiklerin ne anlama geldiğini somut biçimde öğrenmiş durumdayız. Bu bilgiyi bütün toplumla paylaşmak gerekir. Sorunun Türkiye tarafına sadece problem getiren terörist bir anlamsızlık, bir muamma olarak yansıma ve yansıtılmasıyla, davalarına kayıtsızlık ya da düşmanlık koşullarında "kaba ve vahşi sömürgeci Türkiye yerine Amerika'nın sömürgesi oluruz ne yapalım" anlayışı arasında kalın bir çizgi yoktur. Bölücülüğün ve halkaların birbirine düşman edilmesinin arka planında kapitalizmin sınırsız kar hırsının, maddi özlemlerinin yattığını bilmek gerekir. Ve kapitalizm öncelikle felsefeden taviz verilmeyeceğini bilir.

Sorun, solun dünya ve bölgemizdeki zayıflığıyla, siyasi kimliğinin ve iradesinin çözülmesi ile ilgilidir. Bu durumun PKK'de yarattığı sancıları ve yansımaları tek başına ele alarak, sıkı ve salt bir PKK eleştirisi ile nesnelliği algılamış olmayız. Bu objektif bir tutum değildir. Castro'nun aldığı tedbirlerle, Apo'nun arayışları arasında uzun boylu bir fark yoktur. Her şey çözülüş sonrası solun nesnelliği içerisindedir. Ancak bu nesnelliği zorlamak, iç türbülansını artırmak gerekiyor.

PKK sosyalist ve sosyal mücadeleler tarihinin ürünü ve gerçekte Kürt sorununu yaratan dünyaya yayan iradenin sahibi bir örgüttür. Ufku ve hedefleri açısından dünya sistemini en fazla zorlayan Kürt örgütüdür. Ortadoğu kültürünün de içerisindedir ve bu siyasal kültür Sovyet solunun dolaylı etkilerini bünyesinde barındırır.

Bu gündem hangi tartışmalarla, hangi politikalarla ilerletilir. Hepileri külliyatında hem meselenin özeline, hem genel toplumsal yapıya ilişkin program önerileri de dahil geniş değerlendirme ve analizler yer alıyor. Özü, toplumsallaşmayı sağlayacak bir politizasyondur. PKK'nin çıkışı toplumsal ölçekte tarih mantıkları, toplumsal bilinçleri farklı halk gerçekliklerini soyutlamıştır.

Kapitalist Türkiye'nin özellikle de sosyalizmin çözülüşünden sonra aldığı yol, halkların sosyal bilinçlerini bile çözerek; tarih bilincini çökertecek düzleyici bir hattadır. Bu düzlem politikalarıyla sağlayacağı birlik, sürülerin birliğidir. Böyle bir birlikte değil Kürt renginin, insani herhangi bir rengin olmayacağı açıktır.

PKK sosyalist ve sosyal mücadeleler tarihinin ürünü ve gerçekte Kürt sorununu yaratan dünyaya yayan iradenin sahibi bir örgüttür. Ufku ve he-

defleri açısından dünya sisteminı en fazla zorlayan Kürt örgütüdür. Ortadoğu kültürünün de içerisindedir ve bu siyasal kültür Sovyet solunun dolaylı etkilerini bünyesinde barındırır. Tarih açısından yeni olan sosyalizmde şu düzeyde bulunmakta, sınıflı toplumların doruğu kapitalizmde bu düzeyde durmak kıyaslanamaz. İlericik, gericilik bağlamında mekanik, skolastik bir tartışma yürütülemez. Bunlar son derece izafi kavramlardır.

Nasıl ki bir ulusal gelişme kendi iç dinamiklerine bağlı ise bir siyasetin gelişmesi de ait olduğu sistemin ve dünya görüşünün iç dinamikleriyle son derece bağlantılıdır

Emperyalizmin iradesine tabi ya da onun hızlandırdığı süreçlerle beliren yeni ulusal oluşumlar yeni dünya düzeninin politik araçlarından biri olarak bir model oluşturuyor. Ancak ulusal kurtuluş savaşları modeli daha eski ve daha sola aittir.

Ve bugün sistem, PKK'nin yüzüne, bir soğuk savaş dönemi örgütlenmesi olduklarını ve sistemlerini zorladıklarını söylüyor. Apo, "çıkarlarına gömülmüşler, insanlığa en duyarsız çağ" değerlendirmesi yapıyor. "Bu kadarı da başarıdır. Ben kaybetsem de bu halk kazanmıştır. Kazandıklarınıza sahip çıkın" diyor: "Onlara ağır geliyorum." Ölüm orucundan söz ediyor ve tabi yeni şiddet dalgalarından da.

Abdullah Öcalan ölmekten bahsediyor ama yukarıda sözü edilen modele, bir uzlaşmaya geçişten bahsetmiyor. Geriye kaynağa dönüş yolu kalıyor Orada ise Türkiye gerçekliğine karamsar bir bakış açısıyla, öfkeli bir şiddet dalgasından başka bir yöntem akla gelmiyor.

Sistemi, nesnelliği algılamada güçlü soyutlama yetenekleriyle Öcalan, halkına ve kadrolarına karşı güvensizlik ve karamsarlık duygularıyla yüklü, politikanın somut süreçlerinde yoğunlaşacak sabrı kendinde bulamamanın çelişkisini yaşıyor.

Şiddet, dışa yansıtılmadan önce içsel ve sınıfsal bir durum olarak da vardır. Onu, siyasal olarak örgütlenmenin ve dışa vurmanın arka planında eski tarihlere giden birçok teorik çabaya da rastlanır. 1960'ların devrimci örgütleri "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi" başlığıyla bu çabaları soyutlayıp, toplamışlardı. Che Guavera adıyla simgelenen bu devrim stratejisinin sorunları Türkiye solunu da çok uğraştırmış, örneğin Devrimci Yol'un, THKP-C'nin yenilgisinin temelinde "kitleyle volan kayışlarının olmayışını" gösterişi sağ-sol tartışmalarına ve ayrışmalara yol açmıştı.

Ulusal ve sınıfsal baskı altındaki bir halkın şiddetinin dışavurumu olarak PKK şiddetinde, Öcalan'ın açıklamalarında da görülen, bu defa kitle psikolojisiyle ayarsızlık durumu yaşanıyor sanki.

Öcalan, erken devlet psikolojisinden, halkın ve kadroların bu zor durumunu algılayamamasından yakınıyor. Bunlara Med-Tv'nin getirdiği kolaylıkları ve rahatlıkları, özellikle Avrupa'da yürütülen diplomatik faaliyetlerle gevşeyen kütle psikolojisini eklemek gerekiyor. Solun kültüründeki erken devrim psikolojisi de bir faktör olarak yerini alıyor. Bu durumdan memnun olma hali, konformizm, aynı zamanda çabaları en aza indirme ve beklemeye geçmek anlamındadır. Bu hantallık ve atalet hali bizi yayınlarımızın uzun süredir dikkat çektiği tehlikelerdi. Yalnızca hakaretlerle karşılandı.

Barıştan ve savaştan aynı cümle içinde bahseden düşünceler, suni barış kampanyaları, "barışa gelmeyen TC" söylemleri apolitikleştirmeyi artırmıştır. Türkiye'nin sınıfsal ve politik analizine dayanmayan, bilgilendirmeyen, politikleştirmeyen bu kampanyaların yarattığı imkanlar, mevziler, ittifaklar, aydın ve sol destekleri abartıldı ve kalıcı sanıldı. Her şeyden evvel bu tür süreçlerin kesin sonuç alıcılığına inanıldı.

Öcalan'ın yakınmaya hakkı olmadığı söylenebilir. Bu süreçleri başlatan da bitiren de kendisidir. Kendi dikkati ya da özenli izleyiciliği ve gerçekçiliği yeterli olamazdı. Kitle hareketlerinde alıp başınızı gidemiyorsunuz. Gelişmeyi kitleye sindirerek, kurumlaştırarak yürümek gerekiyor. Düşünme hızınız ile tarihin ritmi aynı değil.

Ve Öcalan şiddetin problemlerini sadece teknik eleştirmekle yetiniyor. Sorun doğal olarak politiktir. Politik silahlı şiddetin sonuç alıcılığı, doğasındaki en basit unsura, can ve mal güvenliği tehdidine indirgenemez. Artık gerçekçilik zamanıdır ve tarih sırtta bir yük değil, önde bir ufuktur. Güzellemelerin ve küfürlerin ötesinde şimdi tartışma zamanıdır. Ne yapmalı sorusu her devrimcinin önüne her zaman gelebilir.

Hazırlıksızsanız yenilgi kaçınılmazdır. Ancak kaybettiğinizin bir muharebe mi yoksa genel bir savaş mı olduğunu yaptığınız muhasebe belli eder.

Abdullah Öcalan'ın önüne Doğu Solu'nun kaybettiği savaşın faturasını koydular. Apo "insanlık böyle duyarsız bir çağ yaşamamıştır" diyor.

İnsanlığın solculukla bu kadar özdeşleştiği başka bir çağ da olmamıştır■

BÖLGE HALKLARI VE ULUSLARARASI POLİTİKA

F. K. Y

Amerika'nın Ortadoğu politikasının varlığı uzun ca bır süreden beri bilinmektedir. Bu politikanın realizasyonu için bir an önce harekete geçme kararı alan Amerika, Ortadoğu'daki taşları oynatmaya başlamıştır. Her ne kadar Amerikan iç sıyasetinin içinde bulunduğu durum ile bu politik hareket açıklanmaya çalışılsa da esas nedenini uluslararası ticaret ve politikasının içinden aramak daha doğrudur. Arap-İsrail sorununa çözüm getirmek için yapılan girişimler yeni politikanın başlangıcı kabul edilebilir. Daha sonra Kuzey Irak'taki sorunlara Amerikan çıkarları doğrultusunda çözüm aramak için Barzani ve Talabani'nın Washington'da Türk hükümetini pas geçerek bir uzlaşmaya varmış olmaları Ortadoğu'dakı ikinci önemli hamle kabul edılebilir.

Irak için Birleşmiş Milletler'in 688 sayılı kararına dayanarak uluslararası petrol piyasası şartlarının zorlamasıyla da daha sert politikalar uygulaması isteği Amerıkan dış siyasetinin gündemini oluşturuyordu. Amerika ve İngiltere'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki süreci pas geçerek Irak'ı bombalaması, Birleşmiş Milletler'in fiili olarak tarihe karışmasını hızlandıracaktır. İki kutuplu dünyanın uluslararası platformu olan Birleşmiş Milletler yeni uluslararası kaosun yaşandığı dünyada Amerıka tarafından işlevsizleştirilmiştir. Bundan sonra yeni oluşacak kutuplaşmalar yeni uluslararası kurumları gündeme getirecektir. İki kutuplu dünyanın örgütleri çözülmek zorundadır. Nato gibi bu kurumlara yeni görevler yüklemek yeterli değildir. Uluslararası ilişkilerde böyle bir gelenek de oluşamamıştır. Diğer taraftan Washington-Ankara ekseni Ortadoğu'yu Amerıkan'ın satranç tahtası haline dönüştürmeye engel olabilecek potansiyele sahıp Kürt hareketini yapabilirse ortadan kaldırmayı, bunu beceremezse Amerikan çıkarlarını ve onun uluslararası düzenine teslim olmuş bir hareket haline sokmayı amaçlamaktadır.

Washington-Ankara ekseninin Orta Asya politikası içinde yukarıdaki hamlelerin gerekli olduğu görülebilir. Amerikan çıkarları için potansiyel tehlike olan Kürt hareketini safdışı etmeyi beceremeyen Türk hükümeti hamilliğini kabul ettiği Amerika'ya kendi adına sorunu çözmek için bir süredir talepte bulunmaktaydı.

Washington kendi "Avrasya Jeostrateji"si için düğmeye basmış ve bilinen süreç başlamıştır. Bölge devletlerinin özellikle Suriye devletinin güçsüzlüğü Amerika'nın yeni Kürt politikasına zemin hazırlamıştır. Görünen o ki ancak bölge halklarının birlik içinde çözebilecekleri problemler oldukça karmaşık hale getirilmiştir. Washington, soğuk savaştaki dış politika deneyimlerini, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu tarafa kendine karşı vazifelerini hemen hemen eksiksiz yerine getiren Türk hükümetine aktarmış ve aktarma Türk dış politikasında ani bir değişikliğe neden olmuştur. PKK Genel Başkanı Suriye'den ayrılarak Rusya'ya bir süre sonra da İtalya'ya geçmiştir.

Hepıleri okuru, İngiltere ve Türkiye'yi 51. ve 52. Amerikan eyaletleri gibi kabul etmenin uluslararası politikayı anlamak için ne kadar çözümleyici olduğunu bilirler. Bu süreçte de PKK Genel Başkanı Rusya'da iken İngiliz Lordlar Kamarası üyesi bir grup insanın onu ülkelerine davet etmeleri hayli ılginçtir. Ama PKK Genel Başkanı'nın bu Amerikan politikasına uymayarak İtalya'ya geçmesi söz konusu politikaların realizasyonunu karmaşık hale getirmiştir.

EMPERYALİSTLERARASI ÇELİŞKİ

Soğuk savaşın bitmesiyle birlikte uluslararası politikada da tek kutuplu dünya savlarının hakim olması bir Amerikan hoyratlığı yaratmıştır. Körfez Savaşı bunun en somut delili kabul edilebilir. Ancak bu hoyratlık Amerikan müttefiklerine karşı da olagelmektedir. Yalçın Küçük'ün İdeolojilerin Dünya Savaşı çalışmasındaki Almanya ve Fransa'nın Ortadoğu ve Afrika'dan nasıl dışlandıklarına değinilmektedir.

Osmanlı daha sonra Türkiye ve İran, coğrafya olarak 19. yüzyıl sonlarından itibaren Almanya'nın genişleme alanı olarak kabul edilmekteydi. İkinci Dünya Savaşı ve sonrası için İngiltere daha sonra da Amerika'nın etkinliğine açık coğrafyalar olmuştur. Almanya İran ve Türkiye ile ti-

AYDIN-DEVLET-ÇÖZÜM

Kapitalizm öncelikle bir soyutlamadır. Bununla birlikte somut bir düzenin adıdır kapitalizm. Emperyalizm ise bir dünya düzenidir. Uluslararası, kıtalararası bir dünya sisteminin ifadesidir emperyalizm. Uluslararası bu sistem iki kutuplu diye isimlendirilen iki ayrı dünyanın ortadan kalkmasıyla, 19. yüzyılın son çeyreğindeki uluslararası sisteme benzer bir duruma geldi. Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya, bu dünya düzeni içindeki jeostratejik konumunu iyice pekiştirdi. Uluslararası sistemin temel problemlerinden birisi bu coğrafya üzerindeki etkinin paylaşımı mücadelesidir. siyasal aktörlerin ya da aktör gruplarının birbirleriyle mücadelesi sistem içindeki konumlanışlarına ve etkinliklerine ilişkindir. Bölgemiz bu mücadelenin en önemli alanıdır. Şimdilik görünen başat aktörün. uluslararası düzenin hukuku ve ilkeleri dışında manevralar yapmasına yönelik diğer aktörlerin itirazlarından oluşan tablodur. Kürt sorunu bu itirazların politik arenadaki göstergesidir.

Kürt sorununun uluslararası düzenin problemi haline gelmesinin önemli saiki de Türkiye'deki siyasi otoritenin ufuksuzluğu ve kadüklüğüdür. Kürtlerin adlarını verdikleri bu probleme çözüm üretememelerinin gerekçesi uluslararası ve bölgesel politikalar açısından kabul edilebilir bir gerekçedir. Yani bu gerekçelerin nesnel tarafı vardır. Türkiye'deki otoritenin böyle bir nesnel gerekçesi, ne sosyalist politika açısından ne de mevcut uluslararası düzenin politikaları açısından yoktur. Türkiye'deki siyasi otorite 1980'lerden bu yana Kürt sorununu ve bu sorunun çözümü için siyasi muhatabını yok saymayı olmazsa olmaz politik önkoşul kabul etmektedir. Bu sözkonusu otorite kendisini öncelikle komünizm ekseniyle komünizmin bir tehlike olmaktan çıkmasıyla da Kürt ekseniyle tarif ederek bir yere gelmiştir. Ama siyasi otoritenin bu dar, kısır politik öngörüsünü hep değiştirmeyi, siyasal otoritenin ufkunu geliştirmeyi yaşadığımız toplumun sorunlarını çözmek için kendisine görev edinen bir aydın geleneğinin varlığını inkar etmek olanaksızdır. Siyasal otorite, komünizm ile ilgili olarak eylülizmi, Kürt sorununa ilişkin olarak da terörle mücadele ve bölücülüğü bu aydın geleneğini etkisizleştirmek amacıyla kullanmıştır. Ulus ölçekli bu düzenin en etkin örgütü olan siyasi otoritenin refleksi Terörle Mücadele Yasası olmuştur.

Bu yasa aydın çözümlerinin topluma yayılmasını önlemeye yönelik siyasal bir manevradır. Bu yasanın uygulamaya konulması ve Sivas'taki aydın kıyımı arasında bağ kurmak hiç de zor değildir. Aydınların toplumla olan bağlarını zayıflatmıştır. Bu manevralar o kadar etkili olmuştur ki, aydınlar toplumun en can yakıcı sorununda inisiyatif alamaz olmuşlar ve halkla aydın arasındaki mesafe iyice açılmıştır.

Siyasal otoritenin aydın geleneğini etkisizleştirmeyi amaçlayan bu politik mentalitesi reel politik olarak değerlendirildiğinde kısa dönemde sonuç alıcı olsa da Kürt sorununun geldiği noktada tam bir yönetim basiretsizliğinin somut ifadesi olmuştur. Bu basiretsizlik o kadar ileri boyuttadır ki, "olağanüstü hal bölgesi" denilen Kürtlerin yoğun olduğu bölgeler, "malum bölgeler", "malum kişiler" çok sık telaffuz edilen sözcükler haline gelmişlerdir. Bu olgunun sonuçlarının ne olacağının farkında olmayan siyasal otorite bizatihi kendisi üniter devlet anlayışını çiğneyerek bölücülüğün faili durumuna düşmüştür.

Devlet Cumhuriyetin 75. yılında asli işlevini yerine getiremez duruma gelmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundaki birçok fakültesini yitiren devlet, tam anlamıyla refleks devletine dönüşmüştür. Gelinen noktada uluslararası düzen aklını ve fakültelerini kaybeden bu otoritenin yerine kendisini koymaktadır. Kürt sorunu bu yüzden de emperyalizmin problemi haline dönüşmüştür. Türkiyeli halklar ve aydınlar için bu, onur ve bağımsızlık sorunudur. Türkiyeli aydınlar çeşitli ölçülerde ve yetersiz de olsa bu sorunların farkında olan toplumsal bir kesittir. Bu bilinç her türlü devlet refleksine karşın çözüm önerilerinin topluma sunulmasını sağlamıştır.

Aydınların bir kısmı devlet geleneğinin bozulmasına ilişkin bir kaygıyla, bir kısmı da gerçekten halkların birlik-

teliğinin sağlanması gerektiğine ilişkin kaygıyla çözüm önerilerini sunmuşlardır. Aydınların önerilerini dikkate almayan siyasi otorite uluslararası sistemde siyasal aktör olarak bağımsızlığını tamamen yitirmek üzeredir.

Aydınlar çözüm önerilerinin siyasal bir programa ve bundan da önemlisi toplumsal bir projeye dönüşmesi için toplumsal tabana ihtiyaç duymaları son derece doğaldır. Bunun ilk adımı da aydınların halklarıyla barışmasını sağlayacak kanalların oluşturulmasıdır. Sunulan aydın önerilerine bakmak siyasal otorite için zorunlu hale gelmiştir.

MEHMET ALİ KILIÇBAY

Bir ulus, bireyselleşmiş bireyler üzerine kurulur/kurulmalıdır. Her bireyin kendi kimlik haritasının olduğu ve bunu istediği gibi, özgürce ifade edebileceği, bu kimliğe karşı diğer tüm bireylerin saygı duyacakları; bu farklı kimliklerin biraradalığı ve armonisinin ulusu kurduğu ve oluşturduğu noktasında anlaşmanın zamanı çoktan gelmiştir ve geçmektedir. Ayrıca, bu etnisite, ulus özdeşliği üzerine kurulu yapay tartışma, diğer kimlik beyanlarını engelleme, önemsizleştirme, marjinalleştirme gibi negatif bir işlev de görmekte, böyle çeşitlenmiş bir toplum olmanın sancıları içinde, "biz bize benzeriz"in batağına saplanıp kalmayı sürdürmemize yol açmaktadır. (Mehmet Ali Kılıçbay, Uyruktan Vatandaşa Geçimden İktisada, İmge Kitabevi, Ankara 1996, s. 92)

CAN DÜNDAR

(...)Çare barıştır.

Çare; siyasettir.

Geçenlerde şehit düşen Albay'ın eşi "Bu sorun ölmek ve öldürmekle çözülmez" diye feryat edince ne demişti Milli Savunma Bakanı:

"Biraz siyaset var o sözlerde..."

Evet... Çare siyasettir. Siyaset ise, "Ya bitecek, ya bitecek" inatlaşmasında hücum borusunu üfleyenlerin değil, akan kanı durduracak formülü bulmanın keyfiyle sulh çubuğu tüttürenlerin silahıdır.

Çare: sorunları uygar insanın aklının yaratıcı zekasıyla çözmektir. Çare: konuşmak, dinlemek tartışmaktır.

Çare; Hitlerin 60 yıllık oyununu unutmadan beslenenlerin ekmeğine yağ sürmeden, her çözüm arayanı "vatan haini" diye suçlamadan, yılmadan, barış için tavır koymaktır.

Çünkü çare: barıştır.

Barış; ekmek kadar, su kadar acil bir ihtiyaçtır. (Can Dündar, Hayata ve Siyasete Dair, İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara Eylül 1997, s. 182)

İSMAİL BEŞİKÇİ

Aydınlanma resmi ideolojiyi eleştirmekle başlar. Resmi ideolojiye yaslanarak, resmi ideolojinin şemsiyesi altında aydınlanma başlatmanın olanağı yoktur. Bu olsa olsa sigortalı bir mücadeledir. Böyle bir çabanın resmi ideolojiyi tekrar tekrar üretmekten başka bir sonucu olamaz.

Resmi ideolojiyle birlikte yaşamak uygarlık kavramıyla çelişen bir süreçtir. Resmi ideolojiyi eleştirmeden uygarlık gelişmez. Uygarlık, devletin her türlü politikasını, iç politikasını vs. eleştirebilmek, bundan dolayı da cezai yaptırımlarla karşılaşmamak demektir. Batı medeniyeti kavramının temelinde yatan anlayış da budur. İnsan hakları ve kamu özgürlükleri, ancak böyle bir yaşama biçiminde garanti altına alınabilir. Bilim ancak, böyle bir ortamda üretilebilir. Bu ise, resmi ideoloji kurumunun olmadığı bir siyasal düzen; bir toplum ve devlet düzeni demektir. (İsmail Beşikçi, Devletlerarası Sömürge Kürdistan, Yurt Yayınları, Ankara 1991, s. 89)

AKIN BİRDAL

(...) Bugünlerde Türkiye gündeminde tartışılan, ANAP Genel Başkanınca verilen bir anayasa değişikliği önerisi var. Yolsuzluklara karışmış milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını öngörüyor. Biz buna katıldığımızı söyledik. Ama yeterli bulmuyoruz ve diyoruz ki, işkencelere, yargısız infazlara, kontra cinayetlerine, köy yakıp-boşaltmaya, Kürt halkına karşı işlenmiş bütün suçlara adı karışanların da dokunulmazlıklarının kaldırılmasının gerektiğini söylüyoruz. Bütün suçlular cezalandırılmalı ki ve caydırıcılık gücüne sahip olmalı ki, bundan sonra suçlar işlenmesin.(...)

(Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm Önerileri, Avesta Yayınları, İstanbul 1996, s. 20-21)

DOĞU ERGİL

(...) Yapılması gereken ilk şey, genel af çıkartmaktır. Genel af, 12 Eylül askeri darbesinin sonuçlarını da kapsamalıdır.(...)

(...) "Ermenilik", "Rumluk" gibi sıfatlar, düşmanlık, hainlik ile eşdeğer kullanılmamalıdır. Ermeniler ve Rumlar canlarını ve namuslarını Türkiye Cumhuriyeti'ne emanet etmiş yurttaşlardır.(...)

(...) Koruculuk, kır terörizmiyle mücadelede, yerleşik unsurların öz-savunması için geliştirilmiş olan bir güvenlik önlemidir. Başka örneklerde de görüldüğü gibi, kendilerini saldırgan unsurlardan çok-kültürlülüğün Türkiye için tarihsel, sosyal bir gerçeklik olduğunu kabul etmemizin zamanı gelmiştir.(...) Çok-kültürlülük, siyasete yolculuk olarak yansıdığı oranda demokrasiyi besler. Devlet ve hukuk sistemi, çok-kültürlülük esasına göre, bu ülkede varolan farklı soy, kültür ve din kümelerinden eşit haklılıkta yeniden düzenlenmelidir. Ancak böyle yapıldığı takdirde, bu farklılıklara dayanmayan bir vatandaşlık prensibi egemen kılınabilir. Ayrıcalıklar kadar ayrımcılığa son verilebilir. Siyasal ve hukuksal eşitlik duygusu yaratılabilir.

Bunun için, tüm siyasal partiler, başta anayasa olmak üzere köklü bir hukuk reformunu gerçekleştirmek amacıyla aşmalıdırlar. Bu uzlaşmanın ürünü olan hukuk düzeninde bir soy, kültür veya din kümesi kendi özelliklerinden dolayı hukuki, siyasi veya kültürel olarak dışlanmamalıdır.

Bu bağlamda Kürtlerin ve başka kültürel-etnik uyrukların kendi dillerini günlük hayatta konuşmaları, olmaları, istedikleri takdirde yayımlamaları (radyo, televizyon aracılığıyla) önünde duran tüm engeller kaldırılmalıdır.(...)

(...) Devlet, farklı topluluklar arasındaki fırsat eşitsizliğini gidermek ve bu alandaki çabalara destek vermek göreviyle yükümlü olmalıdır. Demokrasilerde eğitim alanının özel bir önemi vardır. Ana dilde eğitim haktır ve tüm kültür kümelerine tanınmak zorundadır.(...)

(...) Türkçe, Türkiye'deki ortak iletişim dilidir. Fakat her TC vatandaşı, Türkçeyi günlük yaşamında konuşmamaktadır. Bu vatanın kültür dilleri, onun kültürel zenginliğinin göstergesidir.(...)

(...) Aşırı merkeziyetçi ve yerel kümelere duyarsız olan idari yapımız, yerel ve yerinden yönetimlerin güçlendirilmesi doğrultusunda dönüştürülmelidir.(...)

(...) Uygulanan "Olağanüstü Hal Rejimi" 1982 Anayasası'na bile aykırıdır. Bu nedenle, belirtilen uygulamaya, tüm sonuçlarıyla birlikte son verilmelidir. Köy boşaltma ve yakma eylemleri derhal durdurulmalıdır. Köyleri boşaltılan ve zorla göçe zorlanan vatandaşlara, eğer göçtükleri yerde kalmak istiyorlarsa, konut ve iş kurma desteği sağlanarak yeni bir hayata başlama olanağı sunulmalıdır.(...)

Koruculuk ve Özel Tim uygulamalarına ve oluşumlarına son verilmelidir. "Doğu"da silahlı mücadelenin sürmesinden yarar sağlayan ve bu nedenle de barış girişimlerini resmi kadrolar dışında da engellemek isteyen bu güçlerin oluşturduğu "terör sektörü" dağıtılmadıkça, bölgede silahların susması kolayca sağlanamaz.(...)

(...) Bölgede temel iktisadi, sosyal ve kültürel sorunları çözmeye yönelik, Gap benzeri, özel entegre kalkınma projeleri devreye sokulmalıdır. Bu projeler için sorumlu bir bakanlık ve alt idareler yaratılmalıdır.(...) (Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm Önerileri, Avesta Yayınları, İstanbul 1996, s. 66-67-68-69)

MAHİR KAYNAK

(...) Olayın dış boyutu vardır, olay sadece Türkiye'nin sadece içerisini ilgilendiren bir olay değil, işin içerisinde Amerika, Rusya ve Avrupa'yı ilgilendiren boyutlar sözkonusudur. Ve bu boyutlar hesaba katılmadığı zaman, herhangi bir çözüme varmak mümkün değildir. O halde, çok açık bir biçimde uluslararası arenada birbirlerinin desteği olacak Kürt hareketiyle Türkiye'deki devlet şu anda dışarıya karşı adeta zayıflama istercesine adeta birbiriyle çatışmaktadır. Bu Kürt sorununu kolaylaştırmaz, zorlaştırır. Çünkü Türkiye'deki devleti kesin bir köşeye sıkıştırır ve Kürtler için de bir çözüm olmaz, çatışma devam eder. O halde barış aslında her iki toplumun tabii Kürtlerin etnik bütün taleplerini istisnasız karşılamak suretiyle siyasi çözümlerde biraraya gelinmesidir. Olayın çözümü siyasi amaçların, siyasi sonuçların tayin edilmesi ve bu konuda Türk ve Kürtlerin anlaşmasıdır. Karşılıklı ithamların varacağı hiçbir yer yoktur, hiçbir çözüm yoktur. Ve konuşulacak şey, hak-hukuk değildir. Siyasettir ve bu siyasetin, Türkiye ile gerçek muhatap olan Kürtlerle devletin aynı istikamette birleşmesi sorunudur. (Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm Önerileri, Avesta Yayınları, İstanbul 1996, s. 74)

HALUK GERGER

(...) Tartışılması gereken son noktaysa, hareketin nihai amacına ilişkindir. Bu konuda asıl söz ve karar hakkının Kürt halkında olduğunu öncelikle kabul ediyorum. Ben bu aşamada sadece, Kürtler'in ayrılma hakkından üniter bir devlet içinde eşit olarak yaşama tercihine kadar uzanan geniş bir yelpazede kararını özgürce verebilme koşullarının yaratılmasının mücadelesine destek oluyorum. Günü geldiğinde ve bana sorulduğunda o günün koşullarına göre oluşmuş kendi görüşümü ve önerilerimi de tabii belirtirim. Şimdi ilk yapılması gereken, asıl söz sahibinin bu hakkına saygı göstermektir.(...)

(...) Kürtlerin bugün elinde bir silah var, ötekindeyse barışın güvercini ve halkların kardeşliği.
Gelin o barışın zeytin dalına tutunalım, o kardeş eli kavrayalım!
Gelin, dursun artık bu kan! Gelin, çözümün tek yoluna, barış yoluna girelim!

Barışı istemek, adil ve politik bir çözümde ısrar etmek, Türk insanına Kürt gerçekliğini anlatmaya çalışmak, yani bizim yaptığımız, ülkemize yapabileceğimiz en büyük iyiliktir. Unutmayın ki, ülkelerini gerçekten sevenler, onun esenliği için, güç günlerde de, her türlü riske ve tehlikeye karşın susmayanlar, gerçeği dile getirmekte ısrar edenlerdir. (Haluk Gerger, Türkiye'nin Düzeni ve Kültür Sorunu, Belge Yayınları, İstanbul 1995, s. 135-142

YALÇIN KÜÇÜK

(...) Bugün ülkemiz, Demirel'den Ecevit'e, Yılmaz'dan Baykal kanalıyla Çiller'e kadar, faşist ve mürtecileri saymıyorum, ancak onlar da dahil, yirminci yüzyılın en maceracı yöneticilerinin elindedir. Maceracı yöneticiler, ülkemizi bir gerginlik ve ateş çemberinin içine attılar. Bizler, buna karşı tutumumuzu geliştirmeye mecburuz; bizi çevreleyen, Arap, İrani, Kafkas, Azeri ve Ermeni, Elen halkları ile dostluk ve bu dostluk için önce ekonomik ve sonra siyasi birlik, bizim politikamız olmak durumundadır. Yiğit Kürt halkımız ile kenetlenmemiz, bu birlik içindedir.(...) (Yalçın Küçük, Ekonomi ve Birlik, Hepileri Ekim-Kasım '98, Sayı 17, s. 3)

(...) Doğu Roma İmparatorluğu'nun boşluğunu bihakkın dolduran Osmanlı İmparatorluğu'nu, tüm has imparatorluklarda olduğu üzere, bir mülti-etnik büyük organizma olarak ele almak gerektiğini düşünüyorum. Dinasti, kuşkusuz değişmiyor ve Türk'tür; ancak yönetimde Arap, Kürt, Elen, Ermeni, Sırp ve Bulgar, bunlara ek olarak Arnavut ve Çerkezler hep önemli olmuşlardır. Yıkılmasına kadar, Türkler ile birlikte, Arap, Kürt ve Ermeni kavimler, imparatorluğun bütün yük ve acılarını taşıdılar; zaman zaman aralarında kanlı çatışmaların olması, her gün sevgi ve güvensizlik sıkımlarını birlikte içleştirmeleri, bu harika gerçeğe gözlerimizi kapamamızın nedeni olmamalıdır. (...)

(...) Avrupa Birliği'ni reddetmek ve Batı'nın her türlü birlik ve ittifaklarından ayrılmak, Doğu Birlik'i için ciddiyet tersi durumundadır. Birlik halkları arasında birlikçi hülyayı sürekli canlı tutmak, kararlılık testi niteliğindedir. Doğu ortak pazarını planlamak ve beşikte en parçalı halk olan Kürtler'e birleştirici bir rol tanımak, halklarımızın talihsizliğini talihe çevirmeyi istemek ile özdeş görünmektedir. Gerçekten de, bizim şimdiye kadarki talihsizliğimiz, artık talihimizdir. Şimdiye kadar güçsüzlük saydıklarımız, artık silahımızdır. Bugüne kadar bize "bölücü" olarak sunulmak istenenlerin, en güçlü bütünleyici olduğunu gösterme şansımız var, ortaya çıkmıştır.(...)

(...) Lise dahil "ulusal" eğitim, seçilmiş başkan ve meclislerden oluşan yerel yönetimlerin yetkisi içinde olmalıdır; öğretmenlerimizin eğitimi ve özlük hakları da, tıpkı güvenlik mensupları türünden, merkezi idarenin elinde kalmak durumundadır. Artık ulaştığımız olgunluk düzeyi, eğitimi, yerel yönetimlere bırakmaktan kaygılanmamızı çoktan geride bırakmış olmalıdır; ayrıca, bir devlet kurumu olan "Galatasaray Lisesi" modelini, bölgemizin bütün dil ve kültürleri için örnek almaktan korkmamalıyız. Galatasaray Lisesi'nden mezun olanlar, ülkemizi, Fransızlar ve diğerleri olarak bölmeye mi kalktılar; Fransızca ağırlığın, bazı okullarımızda Kürtçe ile yer değiştirmesinden korkmak, tarihimize büyük bir güvensizlik ve halklarımıza ise hakarettir. Aynı biçimde, aynı "Galatasaray Lisesi" modelini, Fransızca yerine Arapça ve Farsça için de düşünmekten hiç kaygı duymamamız gerektiğini düşünüyorum. Bu arada, Arapça ve Farsçayı orta eğitimde seçmeli ve zorunlu dersler olarak okutmaktan yana olduğumu tekrarlıyorum.

Birinci Türkiye İşçi Partisi kapatılmıştı ve ikincisinin program çalışmasında ilk taslağı hazırlama görevini arkadaşlarımız bana vermişti; bu arada, şimdi aramızdan göçük yiğit kadınımız Behice Boran, yeni bir kapanma tehlikesini bertaraf ederek, Kürt Davamız'da yapılacaklar için özel araştırmalar yapmamı da, bana tembih etmişti.

Kemal Burkay, Mehdi Zana gibi Kürt yoldaşlarımızla birlikte ikinci kez kurduğumuz Türkiye İşçi Partisi, Türk anayasal sisteminde var olan, yerel yönetimlerin "birlik" kurma projesi üzerinde yoğunlaştı; Türk yönetim sisteminde yerel yönetimler, kendi sınırlarını aşan projeleri gerçekleştirmek için geçici veya kalıcı birlikler kurabilirler. Bu yol, sonuna kadar denenmeli ve geliştirilmelidir.

Ülkemiz, planlama ve bu arada "bölge planlaması" alanında büyük deneyimlere sahiptir; hem İmar-İskan Bakanlığı'nda ve hem de Devlet Planlama Teşkilatı'nda büyük deneyimler biriktirilmiş ve yöntemler geliştirilmiştir. Birçok üniversitemizde "bölge planlama bölümleri" kurulmuştur.(...)

Yerel yönetimlerin oluşturacağı büyük birliklerin, bölge planlama otoritelerine kavuşmasından kaçınmamak durumundayız. Antalya ve Adana'da biriktirdiğimiz deneyimleri, Kürtlerimizin yoğunlukla yaşadığı yöre ve bölgelere taşımaktan korkmamız için hiçbir neden göremiyorum. Ayrıca, ülkemizin bütün tutucu partileri ve hükümetleri, Kürt Sorunu'nun temelinde ekonomik gerilik olduğu iddiasındadırlar ve bunun için, "kalkınma" vaad ediyorlar. Planlama olmadan ve burada bölge planlaması ve bölge planlama otoritesi başlatılmadan Kürtlüğün yoğun olarak bulunduğu bölgeleri kalkındırmak mümkün değildir; bazı yatırım ve ekonomik önlemleri tek tek il ve yörelerin sınırlarının ötesinde ve bölgenin bütünlüğü çerçevesinde düşünmek gerekeceği artık planlama sürecinin alfabesi düzeyindedir.

Bölgeler, halkçı ekonomik açılımlarını hem kendi aralarında ve hem de merkezi devlet ile koordinasyon içinde geliştirmek durumundadır; bunun ayrıca birlik düzeyinde politik kadro okulu olabileceğini de kaydedebiliyorum.(...)

(...)Eğer bir ülkede "Kutlu Raporu" yazıldıysa, böyle bir yazımın tek mantıksal uzantısı, bir genel af'tır. Ölenlerimizi geri getiremeyiz. Ancak hapistekiler bizim canlarımızdır ve hepsi, siyasal ve adli ayrımını yapmadan, bir genel af kavramı içine alınmalıdır. Tekrarlıyorum, genel af, Birlik Programı'nın temelidir ve burada, bir pazarlığı imkanlı görmüyorum. Ayrıca kemalist cumhuriyetin tarihinde genel af vardır; genel af sadece, Demirel'in sözlüğüne ve dünyasına giremiyor; bu nedenle bunu gerçekleştirmek için Demirel'i çıkarmamız gerektiğini biliyorum.

Görülüyor, Birlik Programı'nın, Kürt yanı son derece mütevazidir ve hepsi, mevcut sistem içinde, en azından bir kez uygulanmış veya en azından uygulanabileceği gösterilmiştir. Bu programı reddetmenin Birlik'i reddetmek olacağını düşünüyorum.(...) (Yalçın Küçük, Birlik Programı, Hepileri Mart'98, Sayı 12, s.4-7-13-14-15)

cari ilişkilerin dışında bir politika geliştirememiştir. Bunun en önemli sebebi Amerika'nın open doors politikasıdır. Almanya'nın bu politikalara muhalefet etmesi son derece doğaldır. Bu muhalefet islam cemaatlerinin faaliyetleri ile Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin desteklenmesinden ileri gidememektedir. Kongo, Belçika sömürgesi olmasına karşın Avrupa Birliği, özellikle Belçika ve Fransa Kongo'daki iktidar değişikliğinde rol oynayamamıştır. Fransa için ise içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi koşullar yeni Afrika ve Ortadoğu politikalarını gerekli kılmakla birlikte Amerika'nın hoyratça tutumu Fransa'yı hareketsiz bırakmakta zaman zaman müttefiklik renk değiştirebilmektedir. Amerika'nın Avrasya jeostratejisi Nato'nun genişlemesini zorunlu kılmaktaysa da bu hep Amerikan politikası doğrultusunda gerçekleşebilmektedir. Bu da aynı ittifakın üyesi Almanya ve Fransa'nın hoşnutsuzluğuna neden olmaktadır.

Bütün bunlar batılı devletlerin aralarındaki çelişkilerin varolduğunun altını çizmek içindir. Bundan öte bir anlam taşıyamaz. Avrupa devletleri özellikle Almanya, Fransa ve İtalya ağırlıklı olmak üzere İspanya Beneluks ülkeleri, İngiltere hariç diğer Avrupa devletlerinin birbirleriyle uyuşmazlıkları olsa da Amerikan hoyratlığının bu devletleri birbirlerine yaklaştırdığı söylenebilir. Buna rağmen Avrupa Birliği'nin net politikaları olduğu söylenemez.

Hepileri okurları, Yalçın Küçük'ün Sivil Ajanlar çalışmasında Türkiye'deki ve dünya genelindeki insan hakları örgütlerinin Amerika'nın dışişleri bakanlığının bir yan kuruluşu olduğunu vurgusunu anımsayacaklar. Bu çalışma Hepileri sayfalarında yayınlanınca, bu söz konusu çevrelerden çok tepki aldık ancak, Akın Birdal'ın vurulması ve arkasından Amerikan baskısı ile zanlıların yakalanması bu tezleri haklı çıkarmıştı. PKK Genel Başkanı'nın Roma'ya gitmesiyle başlayan süreçte hem Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü) hem de Human Right Watch (İnsan Hakları İzleme Komitesi) Amerikan Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün görevini üstlenmişlerdir. Bu söz konusu iki örgüt, İtalya hükümetine çağrıda bulunarak PKK Genel Başkanı için si-

yasi sığınma hakkı verilmemesini istemişlerdir. Bu olayda da tespitlerimiz bir kez daha doğrulanmıştır. Türkiye'deki söz konusu örgütlerin uzantıları durumunda olan, onlarla yakın işbirliği içinde bulunan insanlarımız için bu durumu gözden geçirmeleri hem onlar için hem de halklarımızın özgürleşmesi için elzem hale gelmiştir.

GELİNEN DURUM

Avrupa kendi iç çelişkilerine rağmen Kürt sorununun uluslararası problem haline dönüşmesi ile birlikte oluşan süreçte Amerika'ya rağmen bir Ortadoğu politikası oluşturma imkanı görmektedir. Bu konjonktürde dış ticarette ve ekonomik işbirliği açısından Türkiye'nin dördüncü partneri olan İtalya ile Türk hükümetinin yaşadığı kriz, hükümetin ve çığırtkan medyanın halklarımız arasındaki husumeti artırıcı politikalar ile daha da derinleşmektedir. Böylece Kürt cephesinin, kültürel farklılığının ve dilinin tanınmasına ilişkin, burjuva ulusallığı açısından dahi masum kabul edilebilecek talepleri, içinden çıkılmaz uluslararası bir kördüğüm içine sokulmaktadır. Washington'un peşine takılan Ankara ne yapacağını bilemez durumdadır. Ankara'nın ipleri Washington'un ellerindedir. İpleri kendisi Washington'a teslim etmiştir. Oysa ki, problemin, burjuva politikası düzeyinde, kurallar ve ilkeler dahilinde belirli bir çözüme kavuşturulması mümkün olabilirdi. Bu politikanın ya da politikasızlığın nedeni son derece düşündürücüdür.

Avrupa Birliği, daha çok kendi coğrafyası üzerinde uluslararasılaşan Kürt sorununun uluslararası arenada önemli bir mevzi olarak kabul edilen Ortadoğu'ya giriş anahtarı olarak görmeye eğilimlidir. Avrupa parlamentosunun hemen Kürt konferansı toplama kararı alması bu eğilimin en somut belirtisidir.

Uluslararası mahkeme oluşturulması çabaları PKK Genel Başkanı'nın burada yargılanmak istenmesi doğal hukuk açısından imkansız görünse bile Avrupa Birliği politikası hakkında bizlere ipuçları sunmaktadır. Özellikle kanun devleti olarak bilinen Almanya'nın, PKK Genel Başkanı'nı yargılama imkanı mevcut iken siyasi bir kararla bu işten vazgeçmesi Avrupa Birliği politikası oluşturmaya yönelik bir adım olarak kabul edilebilir.

Amerika'nın muhtemel politikaları ise Avrupa Birliği'nin ortak Kürt politikası ve dolayısıyla Ortadoğu politikası oluşturmasını engellemeye yönelik girişimler olarak göze çarpmaktadır. İran Dışişleri Bakanı'nın İtalya'yı ziyareti bu amaca yönelik değerlendirilebilir. Amerika 51. eyaleti olarak İngiltere'yi son derece etkili bir şekilde kullanmak isteyecektir. İngiltere ile birlikte Amerika'nın Irak harekatı biraz da Ortadoğu benim bölgem, "AB'yi bu mevziye ortak etmem" anlamına gelmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri ile Amerika arasındaki bir başka pazarlık konusu da Orta Asya ve Hazar petrollerinin hangi yolla taşınacağı ve nasıl paylaşılacağı idi. Ama petrol piyasası şartları nedeniyle bu pazarlık önemini şimdilik yitirmiştir. Türk hükümeti ve tekeller uluslararası politik arenada zor duruma düşmektedir. Ama Doğu Ortak Pazarı'na ve Doğu Birliği'ne giden yollar daha da belirginleşmektedir. Bu yolların alınması gerekir.

Avrupa Birliği'nin Viyana zirvesinde Cardiff, Lüksenburg zirvelerinin aksine Güney Kıbrıs üyelik müzakerelerini hızlandıracak kararlar alması Türk hükümetini uluslararası arenada köşeye sıkıştırmaya yöneliktir.

Avrupa Birliği ülkeleri ile Amerika arasındaki bir başka pazarlık konusu da Orta Asya ve Hazar petrollerinin hangi yolla taşınacağı ve nasıl paylaşılacağı idi. Ama petrol piyasası şartları nedeniyle bu pazarlık önemini şimdilik yitirmiştir. Türk hükümeti ve tekeller uluslararası politik arenada zor duruma düşmektedir. Ama Doğu Ortak Pazarı'na ve Doğu Birliği'ne giden yollar daha da belirginleşmektedir. Bu yolların alınması gerekir.

Uluslararası pazarda petrol fiyatlarının düşük olması her ne kadar petrol boru hatlarıyla ilgili projelerin ertelenmesine yol açsa da bu, görece maliyeti daha yüksek olan Bakü-Ceyhan hattının lehine bir gelişme olarak gözükmektedir. Politik tercihler Rusya ve İran ayağı düşünüldüğünde Bakü-Ceyhan boru hattı üzerinde çakışmaktadır. Boru hatlarıyla ilgili durum bir başka açıdan da şu şekildedir: Irak her ne kadar Birleşmiş Milletler'in aldığı kararlara uysa da Irak'ı petrol pazarından uzak tutmak için yeni Ameri-

kan senaryoları gündeme gelmektedir. Çünkü petrol fiyatları rekabetten dolayı oldukça aşağı çekilmiştir. Aslında, Irak'a yönelik politikanın arkasında ve boru hatları projelerinin uygulama safhasındaki gecikmelerin arkasında bu gerçekte yatmaktadır

KÜRTLER İÇİN

Kürt mücadelesi iki cephelidir: Yoksul Kürt emekçilerinin ve Kürt burjuvazisinin mücadelesidir. PKK Genel Başkanı'nın Avrupa'ya gelmesiyle Kürt burjuvazisi ile Kürt yoksulları arasındaki mücadele başka bir boyut kazanmaktadır. En azından Avrupa'daki Kürt mücadelesi içindeki yoksul Kürt emekçilerinin etkinliği güçlenecektir.

Kürt parlamentosunun Avrupa nesnelliğinde hayat bulabilmesi, Kürt devrimcilerinin Ortadoğu'daki kendi topraklarında mücadele veriyor olması; uzunca süredir değişmeyen olgulardır. Kürt hareketi içindeki bu iki ayağın, yeni dönemde hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle olan ilişkilerinde birtakım değişiklikler yapmak zorunda kalacaklarının işareti olarak görülebilir. Bu düzenlemeler daha çok yeni sürecin zorlamasıyla gerçekleşecek görünüyor.

KAPİTALİZM DOĞASINA DÖNÜYOR

Copernic'ten bu yana dünyanın güneş etrafında döndüğü bilinir. Yalnızca dünya mı dönmektedir? Güneş sistemi galaksinin, galaksi de uzayın içinde hareket halindedir. Her zaman değişik bir durum söz konusudur. Fizikte genel olarak doğa bilimlerinde devrim yaratan bu yeni anlayış sürekli yeni bir durum demektir. Bu, politikada daha da geçerli tespittir.

Bugün insanlık, bilimin Batlamyus dönemine girmiş kabul edilmelidir. En azından dünyayı sabitleyen, güneşi döndüren bu sistem aynı zamanda dünyayı öküzün boynuzları üzerindeki tepsiye benzeten görüşe imkan sağlamaktadır. Bütün doğa olayları özellikle depremler öküzün yerinde durmadığı hareket ettiği anlar olarak görülürdü. Bu tepsinin kenarına yaklaşınca dünyanın sınırlarını görmek mümkün olurdu ve oradan sonsuz boşluğa düşmek olasıydı. İçinde yaşadığımız dünyada insanlığın kendisi benzer bir boşluğa düşmüştür. Bu tespitin kanıtlanması devletin dış politikasına ve medyaya veya halkımızın durumuna bakılarak kolayca yapılabilir. Ortaçağ şatolarını aratmayan "medya center" diye isimlendirdikleri merkezlerinde halklarımız arasında düşmanlığı, ayrımcılığı amaçlayan faaliyetleri niçin yapmaktadır?

Bu yalnızca, asgari savaş kompleksinin talebi çerçevesinde medya ve hükümetin bunu kampanya haline dönüştürmesiyle açıklanması da yetersiz. Türkiye'deki hükümetin bölge merkezli dış politika sloganıyla deklare ettiği emperyalist politikalar, bu soruyu açıklamaya yeterli değildir. Kapitalist ekonomilerin talancılıkta birbirleriyle yarış halindeki sektörlerinin politik dayatmalarıyla da açıklanması da yetersiz. Turizm-inşaat-tekstil sektörleri, bölge halklarının kaynaşmasını bozucu tüm faaliyetlerin içinde olmalarına rağmen tek başına bu kampanyalardan sorumlu tutulamazlar.

Esasında son krizi, Uzak Doğu Asya ekonomilerinin, Japonya'nın mali sisteminin özellikle bankacılık sisteminin çökmesiyle başlatan görüşler son derece yüzeyseldir. Ekonomik ve siyasi kriz esnasında iki kutuplu dünya sisteminin çökmesiyle birlikte kapitalizmin, Karl Marx'ın Kapital'de yazdığı, doğasına dönmesine bağlamak gerekir.

Bu krizin Rusya'da emekçi sınıflarını açlık sınırına getirdiği gerçeği uluslararası sistemin görmek istemediği bir durumdur. Türkiye ekonomisi de bu krizi emekçi sınıfları açlığa mahkum ederek çözmek istemektedir. Tekeller, Türkiye'deki yüksek fiyat artışlarını görmezlikten gelerek emek maliyetini azaltmak çabaları dışında, emekçileri işlerinden de etmek istemektedir. Şimdiden bir milyon işçinin işine son verildiği duyurulmuştur.

Bütün bu gerçeklerin, insanları bilinçli eylemlere yönelmesini engellemek burjuvazinin kriz programıdır. Bunu gerçekleştirmenin en kolay yolu Kürt-Türk emekçilerini birbirine düşürmektir. Bu kampanyaların topraklarımıza daha fazla kanın, kinin ve sömürünün yerleştireceği aşikardır.

Halklarımız arasındaki tarihsel ve kültürel bağları koparmaya yönelik her türlü girişimin içinde bulunmayı özendiren, teşvik eden Türk hükümeti ve medyasının, yıkıcı tüm faaliyetlerini önlemek, bölge devrimcilerinin görevidir. İnsanlarımızın aklını durdurmaya yönelik her türlü girişimin içinde olan bu klik'in etkisizleştirilmesi, yönetimden uzaklaştırılması bölge halklarının birlik içinde kaynaşmasının nesnelliğini oluşturacak adımlardır■

MEYDAN VE GÖRÜNTÜ

Hasip AKGÜL

Yağmur Oğlum,

Bugün tam birbuçuk yaşındasın. Vasiyetnameyi bitirdim, kapatıyorum. Sana bir resmimi yadigar olarak bırakıyorum. Öğütlerimi tut iyi bir Türk ol.

Komünizm bize düşman bir meslektir. Bunu iyi belle. Yahudiler bütün milletlerin gizli düşmanıdır. Ruslar, Çinliler, Acemler, Yunanlılar tarihi düşmanlarımızdır.

Bulgarlar, Almanlar, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar ,Araplar Sırplar, Hırvatlar, İspanyollar, Portekizliler. Romenler yeni düşmanlarımızdır.

Japonlar, Afganlılar ve Amerikalılar yarınki düşmanlarımızdır.

Ermeniler. Kürtler, Çerkezler, Abazalar, Boşnaklar, Arnavutlar, Pomaklar, Lazlar, Lezgiler, Gürcüler, Çeçenler içerdeki düşmanlarımızdır.

Bu kadar çok düşmanla çarpışmak için iyi hazırlanmalı.

Tanrı yardımcın olsun!

Nihal Atsız, 4 Mayıs 1941

Şehirlerin meydanları egemenliğin kimin elinde olduğunu anlatır. Bunlar bazen anıtlarla, bazen kulelerle, bazen bayraklarla, bazen devasa binalarla, bazen sürekli tören kıtalarıyla ama genellikle de heykellerle donatılmış alanlar olarak düzenlenirler.

Osmanlı, olgunlaşma ve çözülüş dönemlerinde aşağı yukarı her önemli sancağına bir saat kulesi dikmiştir. O dönemlerde beş yüzyıllık bir egemenliği geride bırakmış bir imparatorluk akrep ve yelkovanın sonsuz ve düzenli dönüşünü, tebaasının her bakışında bizzat otoritesini görebileceği bir işaret olarak düşünmüş olabilir.(*)

Cumhuriyet bunu heykelle yapmıştır. Her alana Atatürk heykeli dikilmesi sıradan bir sevgi gösterisi değil.

Cumhuriyet'ten önce heykel çalışmalarının başladığını biliyoruz, çünkü Sanayi Nefise Mektebi daha 1882 yılında kurulmuştu. Burada her yıl bir tane de olsa öğrencinin özenle yetiştirildiğini, ardından ayrıca yurtdışına özel eğitimlere gönderildiklerini sanat tarihçilerimizden okuyoruz.(1)

Ancak yine de, bizde heykel denilince aklımıza hemen Atatürk geliyor. Kuşkusuz Atatürk heykelciliği, heykelciliğimizi büyük bir atılıma sokmuş ve ne var ki yalnızca da bundan ibaret hale getirmiştir. Gerçekten de Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Tarihi'ni, 1920'li yılların sonlarından başlayarak 1930'lu yıllarda üstelik yurtdışından getirilen yontucuların Atatürk uygulamaları, 1940'lı yıllarda bunun yanına eklenen İnönü heykelleri, 1950'li yıllarda Belling yönetimindeki Anıt Kabir uygulamaları şeklinde onar yıllık periyodlar halinde yazmak mümkün. Ya 1960 ve sonrası? 27 Mayısçıların açtığı Atatürk heykeli olmayan kentlere heykel kampanyası ve buradan toplanan paralarla Bingöl, Tunceli, Van, Bitlis, Mardin ve Muş'a en yetenekli heykeltraşlarımızca gerçekleştirilen Atatürk uygulamalarının dikilmesi bir on yılımızı daha alacaktır. 1970-80 yıllarını İlhan Komanların, Kuzgun Acarların kocaman bir parantez açma çabası olarak ansak bile 1980 darbesi ile 1981 Atatürk'ün doğumunun 100. Yılı etkinlikleri heykelcilerin başlıca uğraş konusu olarak tekrar ortaya çıkmıştır.

Heykel gibi üç boyutlu, gölgesi yere düşen bir sanat, islam dininde insan sureti yapma çabası ve allahla yarış anlamına alınıyor. Bu düşünce Abdülaziz–Abdülhamit dönemlerinde kırılmaya başlanıyor

(*)Örneğin, İzmir'deki Saat Kulesi 1901 yılında, Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılı şerefine dikilmiştir. Saat Kulesi sonra da değineceğimiz gibi kapitalizm öncesi egemenlerin önemli bir simgesidir. Nitekim Cumhuriyet gelince İzmir Saat Kulesi'nin üzerindeki tuğraları sökmüş yerine ay yıldız kabartmalar kondurmuştur.

ama tam özgürlüğüne Cumhuriyetle kavuşuyor. Heykel sanatı konusunda geçmişi, geleneği olmayan bir ülkede şapka devrimi gibi, bir heykel devrimi yaşanınca da her tarafa bir Atatürk kondurulmuştur. Bu, egemenliğin, her an her bakışa ilanı ve hatırlatılmasıdır.

Bu konunun basit yanı. Asıl düşünülmesi gereken yan her boş alana kondurulan bu heykellerin ne Türklükle ne Atatürkle ilintisinin bulunmamasıdır. Heykelleri yapanlar da Türk değildir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında siparişle yabancı heykeltraşlara yaptırılan bu heykeller açıkça Nazi sanatının etkisi altındadır. Nazi sanatı, bütün zenginliği

Afyon Karahisar, Zafer Anıtı 1935

ile gerçek olan insanı reddederek onun yerine ululaştırılmış, idealize edilmiş, mutlaklaştırılıp en üstün ilan edilmiş insan tipini savunur. Nazilerin "yeni insan" anlayışları çok abartılı adaleler, eski romalı tunik giysiler, duruşlarda mutlak göğsü şişirilmiş her an dövüşmeye hazır bir eda ve ceberrut bakışlar olarak özetlenebilir. Ve gerçekten bütün bunlar Atatürk heykellerinde hep vardır.

Türkiye'de heykel sanatının bu tür uygulamalarla başlaması, meselenin heykelciliğin geliştirilmesi ile ilgili olmadığını gösteriyor. Daha çok bir yönetme, iktidar ve düzen değişikliğinin vurgulanması anlamında politik bir değer taşıyor. Burjuvazinin doğuşundan önce vitrin kavramı yoktur. Fotoğraf makinesi yoktur. Gökdelen yoktur. Burjuvazi kendi bünyesinden çıkardığı yönetme, yönlendirme araçlarıyla iktidarını pekiştirmiştir. İktidarının görüntüsünü her bakılan yerde her an görülecek hale getirmiştir.

Bizde hem bir burjuva devrimi hem de burjuva yaratma devrimi olarak yaşanan kemalist aydınlanma dönemi, görüntünün yönetme gücünün fark edildiği dönemdir.

Kapitalizm öncesi egemenler bu düzeyde olmasa da "görüntü"nün "gerçek"i örten ideolojisini mükemmel uygulamışlardır. Roma dönemindeki dev heykeller, ortaçağda bulutlara değen katedraller,

Gündem Gazetesi, Yıl 1, sayı 102, 7 Ağustos 1994

aristokratların şehir meydanlarındaki saat kulesi merakını anlamak zor değildir. Köle ayaklanmalarında heykellerin parçalanması Fransız Devrimi'nde saat kulelerinin kurşunlanması tarih yapılırken getirilmiş açıklamalardır. Aristokrasinin sonsuzluğu anlatan saat kadranı dev bir görüntüdür şehir meydanlarında. Hayat yeknesak bir düzen ve simetri içinde durmadan bu basit dairenin çevresinde egemenler için dönerken devrimin bunlara saldırarak başlaması sınıfsal bir içgüdüdür. Burjuva devrimini izleyen yıllarda cep saati ve ondan bir süre sonra da kol saatinin icadı bu imgeyi tuz buz etmiş ve tarih sahnesinden aristokratları saat kuleleri ile birlikte indirmiştir.

Türkiye'de ki ilk heykel uygulamalarının bu çerçevede düşünüldüğünün açık kanıtları var. İlk heykel uygulamalarının Nazi heykeltraşlarca yapıldığını söyledik. Nazi ideolojisindeki üstünlük duygusu, aşağılık kompleksi yaşayan ve Osmanlı içinde itibarı olmayan Türkler için ilaç değeri taşıyor. Nazi heykelciliğindeki hep kavgacı duruş ve düşmanı ezen figürler "biz"lik duygusu verilmeye çalışılan henüz tebaalıktan kurtulmuş bir kitlede ulus bilinci yaratmak için tutulmuş en ucuz ve en etkili yollar oluyor. Dış düşman bu kitleyi ulusal bir potada biz yapacak diye umuluyor.

Şimdi bu heykelleri yaptırılmak üzere sipariş verilmiş sanatçılara bakalım.

Heinrich Krippel (1883-1945) Avusturyalıdır ve tam bir Nazi hayranıdır. Ülkemizde başta Afyon'daki "Zafer Anıtı" olmak üzere, Ankara, Samsun ve Konya'da şehir meydanlarına yaptığı Atatürk heykelleri Roma sanatıyla açık bir etkileşim içindedir. Anton Hanak ve Josef Thorak yine gladyatör giysili adeleli figürlerden oluşan "Güven Anıtı" rölyefi gibi abuk sabuk büyük görüntülerle ülkemizi donatmışlardır.

Bunlardan etkinlenmiş bir Türk heykelcisi olarak Ratip Aşir Acudoğlu'nun Menemen'deki "Şehit Kubilay Anıtı" elindeki mızrağı, önüne iliştirilmiş Romalı usulü bez parçası ve duruşuyla tam bir gladyatördür. Örnekler çoğaltılabilir.

Ancak Heinrich Krippel'in Afyon Karahisar'daki "Zafer Anıtı" üzerine ressam-heykeltraş Orhan Taylan'ın söyledikleri bu görüntünün altına konulabilecek bir altyazıdır: "Her yönüyle bir vahşet, kin ve gaddarlık simgesi olan bu anıt, dünyanın herhangi bir ülkesinde faşistlerce benimsenerek bir kentin ortasına dikilebilir, oralı faşistlerin kendi halklarının komşu bir ülke halkına karşı düşmanlık duygularını kışkırtmak üzere yararlanabilecekleri bir araç olabilirdi. Heykel düpedüz idealize edilmiş bir insanın hangi sebeple olduğu da anlaşılmaksızın başka bir insanı parçalamakta olduğunu tasvir ediyor. Bu heykel konusunda düşüncelerini sorduğumuz Afyonkarahisarlı insanlar parçalanmakta olanın Yunanlı, parçalayanın da 'biz' olduğu kanısındalar."(2)

Şehir meydanlarına konulan bu görüntüler bizi nereye kadar bozabilir? Belki bunların alt yazısı doğru yazılabilseydi bunlar uzak durabilecek görüntüler olarak okunabilseydi bir Anadolu köylüsü giydiği elbiseler içinde bir cesedin üzerine benzer pozisyonda ayağını koyarak fotoğraf çektirmeyecekti. Ancak o dönem bu görüntülere alt yazı olabilecek düşünce en somut biçimiyle Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük faşist teorisyeni Nihal Atsız'ın kaleminden oğluna vasiyet yazısı olarak yazılmıştır.

Bir dağ başında toplumsal baskılardan uzak bu eşsiz doğada, Afyon'lu olduğunu sonradan öğrendiğim bir genç asker fotoğraf çektiriyor. Askerin fotoğrafına yanında Krippel'in heykelinin fotoğrafı olmadan baksaydık acı duyacaktık. İnsanlığın ortadan kalkışının yasını tutacaktık. Tek başına görseydik bu fotoğraf bizim yas tutup acımızı sildikten sonra, bize kendini unutturacak ve zamanla insanlığı kaybetme duygusunun boşluğunu başka şeylerle doldurup onaracaktı.

Oysa böyle bir etkilenme ve zaman içinde "onarma" yerine Krippel'in heykeli bu fotoğrafa bir alt yazı oluyor ve bizi onarılmaz ve unutamaz duruma getiriyor.

Afyon'lu askerin yüzü saf ve güzel bir genç yüzü. Krippel'in heykeli ise bizim bilinçaltımız olmalı. Böylesine adaleli bir bilinçaltının hakkından hiçbir terapinin gelemeyeceği açık.

Saf bakışlar, askerin yaşadığı, içinde bulunduğu dehşetin farkında olmadığını biraz sezdiriyor. Ama sorulduğunda Nihal Atsız'ın anlattığı kadar olmasa da benzer şeyler söyleyebilecektir. Buradaki şiddet parçalanmış bir cesedin üzerine konulmuş ayak ve belde gururla çengellenmiş ellerde değil. Söyleyebileceği, haklılığını ortaya koyabilecek olası sözlerinde de değil.

Bu fotoğrafın asıl şiddetli yönü askerin temiz yüzünde ve cinnet dekoruna arkadan yalnızca başını koymuş gibi poz veren gözlerinde ve panayıra gelmiş ifadesi taşıyan dudağındadır. Buradaki dönüştürülemezlik herkesi yakabilecek bir şiddet barındırıyor.

Fotoğrafın o bölgesi altındaki parçalanmış insana ayağını koymasından daha önemli görünüyor.

Sonunda şehir meydanlarında dikilen heykeller en somut hedefe varmış oldular. Düşmanı, olsa nasıl ezeceğini öğrenmiştir. Ayaklar heykeldeki biçimi almıştır.

Nazi heykeltraşların bu heykelleri kendi ülkelerinde yapıp sonra montajla meydanlarımıza diktiğini biliyoruz. Yalnızca kafaları burada yapıyorlarmış. Bu heykellerin kafaları millidir.

Ülkemizin alanlarını nasıl düzenlemeli?

Bu düşmanlık duygularını insanlarımızdan nasıl silmeli? Gücüyle bilinci, arasından yarılmış insanımızı nasıl bütünlemeli?

NOTLAR

1- Hüseyin Gezer, Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli, İş Bankası Yayınları, Ankara 1984, s. 10

2- Orhan Taylan, Türkiye'de Nazi Heykelciliği, Sanat Emeği Dergisi, Sayı 1, Mart 1978, İstanbul, s. 13

AMERİKAN BARIŞI VE BÖLGE

İsmail DOĞAN

Savaş tanımı uzun zamandır sıcak biçimde gündeme geliyor. Prusya generali Clausewitz bu tartışmaya kısaca, "düşmanınızı iradenize tabi kılmak için zor kullanmaktır" şeklinde bir tanım getirmiştir. Emperyalizmin biçimlendirdiği yıllara ait bu yaklaşım günümüzde de kıymetini korumaktadır, bölgemizde son aylarda yaşananlar en azından bu tarifin yaşadığının başka bir kanıtıdır. Ancak, yine de kısaca tarihsel arka plana bakmakta yarar vardır.

Yaşanan iki dünya savaşı Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'da siyasi haritaların yeni biçim alması gereğini ortaya çıkarmıştı. Bir başka deyişle Britanya Barışı (Pax-Britanica) eğer I. Dünya Savaşı'nın bitiminde inişe geçmişse ve II Dünya Savaşı öncesinde SSCB'nın varlığı politik çizimleri zorlayan bir güç durumuna gelmişse, gereklilik elbette kendisini gösterecekti. Britanya Barışı'nın en önemli özelliği, belirli noktalar üzerinde yoğunlaşan, jeo-politik şeklinde kavramlaştırılan bir anlayıştı Ünlü "üç C", Cairo, Cap, Calcuta'ya karşı Almanların "üç B", Berlin, Bizans, Bağdat yaklaşımı emperyalizmin tekellerin dünya egemenliği kavgasındaki üst başlıklarıydı. Dikkat çekici nokta, her hattın kesiştiği yerin bölgemiz olmasıdır. Şüphesiz dünyanın diğer yerleri de emperyalizmin dikkati altındadır fakat, hala ister petrol faktöründen söz edilsin, ister farklı nedenlere dikkat çekilsin bu bölge önemini her zamanki kadar sürdürmektedir.

Bölgeden söz ederken Ukrayna'dan Kafkas ardına, oradan da Basra Körfezi'ne uzanan bir yaydan söz ettiğimiz hatırlanmalıdır. Alman yayılmacılığı Büyük Britanya'ya karşı 19. yüzyıl sonlarında, II. Wilhem döneminde hazırlanmıştı ve hedefi Osmanlı toprakları idi. Hicaz Demiryolu projesi, Britanya'nın Hindistan valiliği aracılığıyla yürüttüğü Arabistan politikasının önünü kesmeye yönelikti. Şimdi daha iyi görülmektedir, "Hacı Giyom" da denilen bu Alman kayzerinin hevesiyle geliştirilen Almanya'nın Doğu'ya yayılma programı "güncelliğini" korumaktadır.

Bölge sorununun ortaklarından birisi de aynı dönemde Çarlık Rusyası'dır. 93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Ruslar bir yandan İstanbul yakınlarına inerken, öte yandan Kafkasları geçerek Kars'a kadar geliyorlar. Rusların güneye inişi Britanya'yı Kıbrıs'ı kendisine bağlayan Berlin Antlaşması ile müdahaleye zorluyordu. Birinci savaş öncesinde ve savaş boyunca bölge üzerindeki hesaplarda diziliş tamamlanmış bulunmaktadır: Britanya, Almanya ve Çarlık Rusyası. Savaş öncesinde emperyalistlerin Osmanlı elindeki bölgeyi paylaşma amacına yönelik projelerinin bulunduğu da bilinmektedir.

Üzerinde güneş batmayan imparatorluk sanıyla anılan Britanya'nın, savaş öncesi kimi anlaşmalara karşılık diğer güçlerle, mesela Fransa ile uzlaşamadığı da ortaya çıkıyor. Özellikle bugün Irak adını taşıyan bölge ile Filistin'de yapılan anlaşmaların tersine Fransa'ya bırakılmıyor ve Londra buraları kapıyor.

Beklenmedik bir anda patlayan Bolşevik Devrimi ve Lenin'in formülü olan sömürge halklara kurtuluş kapısı açan barış programı, emperyalistler arasına yeni katılan ABD'nin de bölgede yeni bir aktör olarak yer açmasına imkan tanımıştır. ABD başkanı W. Wilson'un ortaya attığı ondört noktanın sömürge halkları üzerindeki etkileri bu yeni aktörün emperyalist siyasetinin ilk ipuçları olmuştur. Bolşevik Devrimi'nin dünyanın birçok yerinde, şaşırtıcı biçimde Sovyetlerin, bir başka söyleyişle şuraların ortaya çıkmasına yol açan etkisi Wilson'u "Devrimi tımar etme" fikrine hızla itmiştir.

Bolşevik etkisiyle kendi kendilerini yönetme fikrine uyanan Doğu halkları Wilson'un öne sürdüğü manda sistemi ile kendilerini yönetecek batılı devlet atanmasını beklemeye eğitilmişlerdir.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda manda, emperyalizmin sömürü siyasetinin aldatıcı adıdır. Türkiye'de, Kürdistan'da, Ermenistan'da Ekim Devrimi'nin tesiri ile şurâlar kuran ulusal kurtuluşçuların çoğu mandater bir yönetimi kurtuluş saymaya başlamışlardır

Temmuz 1920 Sevres Antlaşması da aynı çerçevede bir anlam kazanıyordu Savaş galiplerinin Mart 1919'da Paris Barış Konferansı'nda hazırlanan ve yeniklerin çoğuna imzalatılan antlaşmalardan yalnızca Osmanlı ile imzalanacak olanı gecikmişti. ABD'nin mandaterlik konusunda bölge topraklarında sorumluluk almaktaki isteksizliği gecikmenin önemli nedenlerinden birisi olarak öne çıkmıştır. Ancak ABD'nin bölge üzerindeki hesaplara net olarak ortak olması için bir süre daha geçmesi gerekecektir. Oysa, bugün Sevres tartışmasının yenilenmesi, Britanya Barışı'nın yerini Amerikan Barışı'na bırakmasına rağmen emperyalist hafızanın sürekliliğine bir başka kanıt olmaktadır.

Emperyalistlerin hafıza kataloğu ayrı bir konudur. Belki başlı başına ayrı bir inceleme olarak ele almak gerekmektedir. Ancak, hafızanın tek yanlı olmadığı da bilinen bir başka gerçektir. Osmanlı egemenliğinden uluslaşmaya giden yolda gecikenler, Ermeniler, Türkler ve Kürtler arasında bu hasara uğratılmış hafızanın etkileri en azından uzun mücadele tarihinde sıklıkla görülmektedir. Britanya'dan ABD'ye devr olan emperyalist hegemonya ise yazının başında belirtilen, iradeyi kabule zorlama prensibini ikinci savaştan sonra, bölgede, hasarlı mücadele hafızasına sahip unsurlara daha kolaylıkla benimsetme imkanı elde edebilmiştir. Bunu kolaylaştıran önemli etmenlerden birisinin de SSCB'nin uzun yıllar sürdürdüğü bölgedeki soruna ve mücadeleye ilgisiz kalma tavrıdır. Ancak hemen belirtmekte yarar var, bu kadar fazla dış etmenlere bağlı bir durumdan söz etmemizin nedeni sadece konunun bu yanı ile ele alınmasından kaynaklanmaktadır

Amerikan Barışı, Pax Americana, kendi yasalarını soğuk savaş ile oluşturuyor, Türkiye de burada önemli bir rol oynuyor. Osmanlı'dan devr alınan ancak uzun zaman dondurulduktan sonra raftan alınan bölgesel güç olma planı '80'li yıllarda yükselen Kürt mücadelesi ya da Kürt savaşı ile gerçeklik kazanma şansını yakalamıştır. Şimdi, '90'ların sonunda da hem Türkiye hem de bölgede, Kürt hareketi anahtar mesele olmuştur. PKK hareketi çıkışından itibaren hem Kürt tarihini değişime zorlamış hem de bölgenin anahtar sorununun uluslararasılaşmasına da yol açmıştır.

GELİNEN AŞAMA VE "SÖZDE ROMA SÜRECİ"

Kürt hareketi hakkında pek çok şey yazıldı, PKK'nın rolüne, Kürt tarihinde bir sıçrama özelliği olmasına vurgular yapıldı. Böylesi bir yoğunlaşmanın kimilerinin ilgisini kimilerinin de tepkisini toplaması da bu sıçramanın sonucudur. Çıkış kaynaklarını sosyalizmden, sınıfsal dayanağını da yoksul köylülerden almaya çalışan PKK, etki alanı büyüyüp çeşitlenirken Kürt toplumunu değiştirmeyi en temel hedef olarak ortaya koyuyordu. Böyle bir yaklaşım Kürt geleneksel hareketinden de kopuşun önemsenecek özelliğidir. Geleneksel olan, emperyal güçlerle işbirliği arayan çizginin de tüm çıplaklığıyla kütleden ayrışmasını sağlamıştır. Özellikle ilk Körfez Savaşı ardından Kürt topraklarındaki siyaset birbirinden net olarak farklılaşmıştı. Bir nevi Kürt iç savaşı da denilebilecek bu dönemde Bush-Özal-Barzani mihveri, diğer yanda niteliklerini zikr ettiğimiz PKK hareketi Böylesi bir gelişme yıllardır bölgeye yerleş-

Kürt realitesinin yoksul köylünün mücadelesinden tüm bölgeye yayılması, bölge ile sınırlı değildir. Mücadelenin batıya savurduğu, Avrupa'dan Kanada'ya kadar geniş bir alana dağılan insanların çözüm konusunda İrlanda ve Filistin örneklerine özenmeleri ise olsa olsa bulundukları ortamı saran yeni "demokrasi, "insan hakları", "çok kimliklilik" formasyonlarının etkisi ile birlikte düşünsel bir yorgunluğunda Amerikan Barışı'nın, Soğuk Savaş'ın ardından Sovyetler üzerinden tüm sosyalist harekete yönelttiği ideolojik temelli şiddetin asıl amacının sosyalizmden caydırmak olduğu ortaya çıkmıştır.

meyi planlayan, bunu İran Devrimi ertesinde işgal edilen ABD'nin Tahran büyükelçiliğinde elde edilen belgelerden öğrenmiş bulunuyoruz, ABD Kürt meselesinde doğrudan taraf haline gelmesini de sağlamış bulunmaktadır.

İlk Körfez Savaşı ertesine dayanan bu gelişmenin doğal olarak Kürt hareketinin içerisini etkilediği görülmektedir. Ayrıca, Kürt mücadelesinin 1989-1994 arasında kaydettiği yığınsallaşma sadece kendi açtığı alanda değil özellikle Avrupa'da görünüm kazanmaya başlamıştır. Yığınsallaşma, her harekette olduğu gibi, belki kaçınılmaz değildir, yukarıda söz ettiğimiz ayrışmanın bir dairesel devinim ile birleşmesi sonucuna da ilerlemiş olduğu gözlenebilmektedir. Nedir böylesi gelişmenin ipuçları? Siyasal yükseliş dönemlerinin getirdiği prestijlerin sağladığı birikim daha önce kimliklerin farkında olmayan yığınları Kürtleştirmiştir. Başka bir deyişle Kürt yükselişinin Kürtleştirdiği, '90 sonrası Kürtler, yüksek mücadelenin başlarda taşığıdı ve halen de bunun birikimleri üzerinde duranların eski konumlarından bugüne taşıdıkları uzlaşmacı, yaranmacı tutumdan söz etmekte fazla haksızlık etmediğimizi umarız.

Yeni Kürtler de denilebilecek bu yığının teknik olarak "Sivil toplumcu" tabir edilen benzerleri, bölgemizdeki solun prestij kaybından sonra ortalığı sarmıştı. Buna ekleneceklerin de olduğunu belirtmemizde yarar var. Kürt realitesinin yoksul köylünün mücadelesinden tüm bölgeye yayılması, bölge ile sınırlı değildir. Mücadelenin batıya savurduğu, Avrupa'dan Kanada'ya kadar geniş bir alana dağılan insanların çözüm konusunda İrlanda ve Filistin örneklerine özenmeleri ise olsa olsa bulundukları ortamı saran yeni "demokrasi, "insan hakları", "çok kimliklilik" formasyonlarının etkisi ile birlikte düşünsel bir yorgunluğunda Amerikan Barışı'nın, Soğuk Savaş'ın ardından Sovyetler üzerinden tüm sosyalist harekete yönelttiği ideolojik temelli şiddetin asıl amacının sosyalizmden caydırmak olduğu ortaya çıkmıştır. Irak'a yönelen saldırı, ABD'nın bölgeye kesin olarak yerleşmesinin yanında, bu amacı taşımasının da önemli payı vardır. Avrupa politikasını da bu yönde güden ABD'nin, tüm dünyada uygulamaları devrimden ve sosyalizmden dönen akılları, kendi barışına zorlaması kaçınılmazdır. Böylesi bir politikaya uyum sağlayan güçlerin de ayıklanabilmesi için ileri bir sosyalizme açık, devrimci birlik güçlerinin ortak mücadelesinden geçtiğinin hatırlanması bir başlangıç için yeterlidir.

ABD ile Avrupa'nın sorunu tanımladıkları her şey emperyalist güç gösterisini temel almaktadır. Türk oligarşisi ile medyası da aynı teraneyi kendi dili ile sürdürmekte ısrarlıdır. Burada önemli olanın bu şiddet gösterisinin sadece üslubunun reddedilmesi, demokrasi taleplerine takılınarak kalınmamasıdır. Emekçi halklarımızın canı pahasına yöneltilen emperyalist politikanın kötü emperyalist–iyi emperyalist oyununa düşülmeden reddedilmesidir. Bu sadece bir ilk adım olabilir ve önemlidir. Ancak sol, sosyalist güçlerin ekonomik ve politik birlik programını yaratmaları sorunun çözümü için gerçek adımdır■

YALÇIN KÜÇÜK

EL KİTABI II

HAZIRLANIYOR

AKIŞ YAYINCILIK

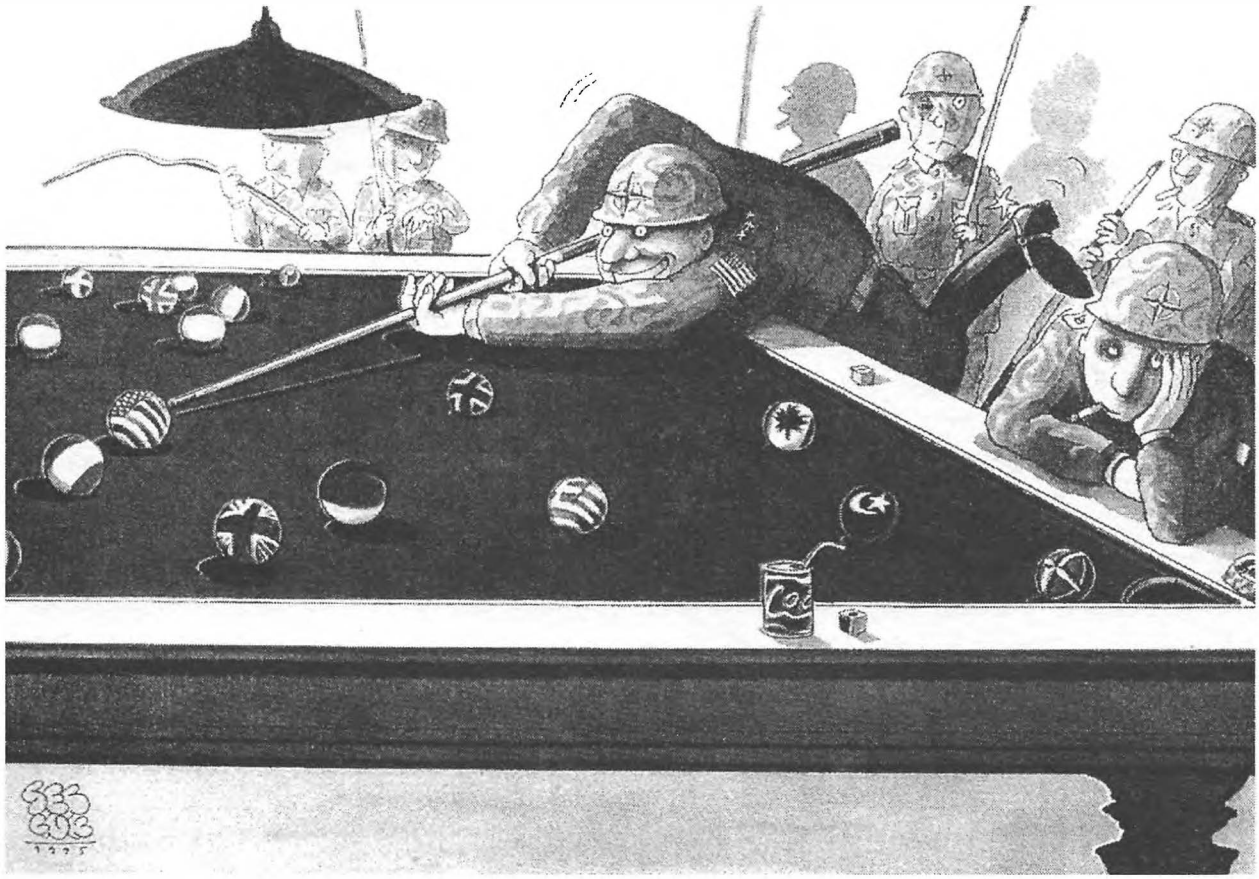

İKİ ALMAN DEVLETİ İKİ ALMAN MODERNİ

Georg FÜLBERTH
Çeviren: Aysel ÇELİK

1895 baharından bir yıl önce Freiburg Üniversitesi'ndeki yeni görevine, 31 yaşında bir ulusal ekonomi ordinaryüsü olarak başlayan Max Weber, göreve gelişi nedeniyle verdiği konferansı daha sonra yayınlandı. Yazı, şu başlığı taşıyordu: "Ulusal Devlet ve İktisat Politikası"[1] Konuşmacı bir kez daha Doğu Elbe'nin tarım sorunlarını kapsayan araştırmalarını ve sonuçlarını dile getirirken, dinleyicilerin dikkatini bu konudaki endişelerine çekmişti: Alman tarım işçileri Batı Prusya'dan göç ediyor ve onların yerini Polonyalı işçiler alıyordu. Weber, burada "milliyetler arasında, ekonomik varolma çerçevesinde psikolojik ve fiziksel ırk farklılıklarının mevcut"[2] ve etkili olduğunu görmüştü. Mütevazi Polonyalılar daha azla yetinirken, Almanlar batıda daha iyi yaşam koşulları arıyordu. "Polonyalı küçük köylü, yeni mesafeler katediyor, çünkü manevi ve fiziksel yaşamının derinlerinde yatan alışkanlıklara rağmen değil, tam da *o nedenle*, deyim yerindeyse, gerektiğinde ot bile yiyor."[3] Max Weber, bunun üzerine, "Almanlar'ın bakış açısı"ndan[4] hareketle şu talepleri ileri sürdü: Devlet, bu girişleri önlemek için doğu sınırlarını kapatmalı ve Almanlar'ın iskanını da sistematik bir biçimde yürütmelidir. Hatta bunu Polonyalı göçmenlerin işgücünden ucuza yararlanabilen büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına ters düşse bile yapmalıdır.

Konuşmacı, öne sürdüğü gerekçelerin bu noktasında durarak, kendisine ve dinleyicilerine şunu soruyordu: Bir bilimadamı olarak, "Böylesine milliyetçi değer yargıları"nı[5] içeren bir konferans verebilir miydi? Şöyle bir sonuca ulaşmıştı: Branşı, sadece toplumsal sorunlarla tarafsız bir şekilde ilgilenmiyor, ulusun son tahlilde merkezi faktör olduğunu da gözönünde bulundurmak zorunda kalıyordu. Bunu söylüyordu. "Alman devletinin bir iktisat politikası, tıpkı Alman iktisat teorisyeninin değer ölçüleri gibi, bu yüzden, sadece Alman olmak zorundadır."[6] Alman siyasetinin sefaleti, egemen sınıfların bu olgunun bilincinde olmamalarında yatıyordu ona göre. Prusyalı Junker'ler, bu örnekte de görüldüğü gibi, yeterince ulusal düşünemediler, salt kapitalistçe düşünüp, bu doğrultuda tavır geliştirdiler. Bu olgu, burjuvazi için zaten geçerliydi. Çoğu sadece kâr peşinde koşuyor ve politikayı daha çok "yeni bir Sezar"a[7] bırakmak istiyordu. Bu sınıfın bir diğer bölümü ise "siyasal darkafalılık batağına çoktan batmıştı ve küçük burjuvazinin geniş tabakalarının bu bataktan bir daha asla kurtulamadığı biliniyordu."[8] Fakat bu küçük burjuvazi, "en basit *ekonomik* anlayıştan yoksundu, ki bu anlayış sahillerde dalgalanan Alman bayraklarının uzak denizlerdeki Alman ticareti için anlamını da ifade etmiş oluyordu."[9] Şayet bu böyle ise, Max Weber'e göre, ulusal devlete hiç de gerek kalmıyordu: "Almanya'nın birleşmesinin, ulusun eski günlerde yaptığı bir gençlik taşkınlığı olduğunu kavramak zorundayız. Eğer bu, bir Alman dünya siyasetinin sonucu, fakat çıkış noktası olmaması gerekiyor idiyse, yüksek maliyeti nedeniyle böyle bir taşkınlık hiç yapılmasa daha iyi olurdu."[10] İşçi sınıfına bu konuda da güvenilmezdi, zira orda da "politik yetişmemişliği ile darkafalı burjuvazi"[11] egemendi. Ancak: "Bugün işçi sınıfında eksikliğini gördüğümüz ve bu politik anlamın taşıyıcılığını yapacak bir 'işçi aristokrasisi' yaratılmış olsaydı, mızrak ancak ondan sonra kolları henüz yeterince güçlenmemiş görünen burjuvazinin o daha geniş omuzlarına bırakılabilirdi."[12] Tüm bunlardan çıkan sonuç, "muazzam bir *siyasal* eğitim işine"[13] girişilmesi gerektiği oldu.

Gördüğümüz gibi, Max Weber, imparatorluğun kendi başına henüz bir anlam ifade etmeyen 1871'deki kuruluşuna, bir hedef eklemiş oluyordu: "Dünya siyaseti."

Bu, sonraki yıllarda, güçlü bir biçimde yürütüldü gerçi, ama besbelli hiç de doğru olmayan yöntemlerle: Sonuçlar 1945'te açıklandığında, meşruiyetini "dünya siyaseti" üzerinden kazanması gereken Alman birliği tekrar revize edildi.

Her iki cumhuriyetten biri ve daha sonra kurulmuş olanının, Demokratik Alman Cumhuriyeti (Deutsche Demokratische Republik, DDR), devlet olarak '50'lerden beri açık bir amacı vardı: Sosyalizmin kurulması. Bu, kendisini gerçekleştirmeye çalışanların kafasında, sadece Alman politikasının geri kalmışlığını değil, kapitalizmi de bütünüyle aşması gereken bir niyetti: Üstelik başka bir üretim tarzı üzerinden. Siyasal üstyapıda hala feodal kalıntıları içinde barındıran bir burjuva toplum düzeninden yepyeni bir şey çıkmalıydı. Bu deneme, başarısızlıkla sonuçlandı.

Federal Alman Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland, BRD), kendisini 1871'de kurulan Alman İmparatorluğu'nun ana çekirdeği olarak gördü. Bu iddiasını, 1990'la birlikte çöken DDR karşısında gerçekleştirebildi. Fakat o tarihe kadar kendisini de değiştirmişti. Sayısız reform hamleleriyle kapitalizm tasfiye edilmiş olmadı, daha da efektif bir hale getirildi. Sadece tüm sistemin çıkarı için değil, ayrıca aşağı sınıfların ve bir ara oldukça iddialı eleştirel bir aydın sınıfının çıkarı için de yaptı bunu.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin sosyalist iddiası ve Federal Alman Cumhuriyeti'nin kısmî transformasyonları: Her ikisi de ilerde, bir "modern"in birbirinden farklı görünümleri olarak anlaşılacak. Bu modern, eski imparatorluğun kapitalist "dünya siyaseti"ni ya temelden bitirmek veya ilave niteliklerle (sosyal devlet, uluslararası sistemlere entegrasyon, demokrasinin yayılması, evrensel yönelimlerin kabullenilmesi) birbirine bağlamaya çalışıyordu. Benim tezim şudur: Alman siyasetindeki bu tadilat artık sadece *birinde*, yani DDR'de uygulanan *sosyalist* biçimde son bulmuş olmadı, ayrıca diğerinde, yani bir dönem BRD'de meydana çıkmış olan radikal demokrat, özgürlükçü hamleler itibariyle de sona erdi. Buna göre, 1945 ile 1990 arasında bir "çifte Alman moderni" varolmuştu ve bu modern, artık her ikisinde de şimdiye kadarki formları içinde bulunmuyor.

Ayrıca çöküş, çok farklı biçimlerde gerçekleşti: DDR'in varlığı sona erdiğinde, sosyalist özünü çoktan yitirmişti. Aynı zamanda Federal Almanya'nın zaferiyle birlikte, sadece onun reformları-

na destek verenler ve kalıcı bir "tekrar kuruluş" talebini (Helmut Ridder) eski Alman ulusal devletiyle ilişkiyle bağlantılı bulanlar da yenildiler. Ama bundan haberleri bile yok. Tarihin galiplerinden olma ihtiyacı, şu sıralarda bazı insanlarda son derece yaygın. Bu insanlar, komünistlerden farklı olarak, ağır zan altındaki bir geçmişe dönüp bakmak zorunda değiller, ama bunun da bu konudaki yegane avantajları olduğunu unutuyorlar. Zira o büyük geleceklerini çoktan arkalarına atmış bulunuyorlar.

İlerde gösterilmeye çalışılacağı gibi, sendikalar, sosyal demokrasi ve parlamento dışı hareketler, ısrarla talepler ileri sürüp zorlayarak, Federal Cumhuriyet'ın reform çıkışlarına ortak oldular. Fakat bunun gerçekleştirilebilirliği, ulusal projeye bağlıydı. Solun getirdiği öneriler, başarıları aynı zamanda sistemler çatışmasında zafere ve 1871'de kurulan devletin de yeniden tesisine bir katkı olabilirse, ancak o zaman daha büyük bir şansa sahipti. Bu amacın gerçekleşmesine engel olacak reformlarınsa, gerçekleşme şansı zaten yoktu. Bu da, neden en müdahaleci dönüşümlerin muhafazakârlar tarafından gerçekleştirildiğini açıklıyor.

Bu kitapta üç basit soru sorulacak:

Birincisi: DDR neydi?

İkincisi: Federal Cumhuriyet neydi?

Üçüncüsü: Yeni ulusal devletten, tarihsel öncülleri ve başlangıcı temelinde neler beklenebilir?

Sıralama (önce DDR, daha sonra da BRD incelenecek) 1990'da tekrar meydana getirilen bir devamlılık noktasından çıkıyor. Demokratik Alman Cumhuriyeti, Alman ulusal devletinden kopuşu ifade ediyordu. Federal Alman Cumhuriyeti ise 1949'da sadece Alman ulusal devletine eklemlenmekle kalmadı. 1990'dan itibaren de onun yeniden canlandırılmasının temeli oldu. 1945'ten 1949'a kadarki İmparatorluk'tan Federal Cumhuriyet'e geçiş süreci derin bir ara aşama üzerinden gerçekleşti, işte bu durak, 1989-90'da eski Federal Almanya'dan yenisine geçişte eksik kaldı. Federal Alman Cumhuriyeti'nin, Alman ulusal devleti üzerinden doğrusal devamlılığı, ana teze bir zarar vermeden tartışmanın sıralamasına uygun olmalı. Ana tez, yeniden birleşme sonucunda, 1945'ten 1989'a kadarki yıllara oranla, artık yeni bir niteliğin meydana gelmiş bulunduğudur.

Bu kitapta dördüncü bir soru, sorulmayacak: Yani "solun geleceği", sorulmayacak. Bu konuda 1989'dan bu yana çok fazla kağıt sonuç alınmaksızın dolduruldu. Bu geleceğin muhtemel öznesinin faaliyet koşullarını, diğer üç soruyu yanıtlamaya çalışarak anlatmak, benim için yeterli olacak.

Yine de sosyalist ve radikal demokratık çabaların örgütlü ve bireysel faktörleri bu tarihsel tartışmalarda öne çıkıyor: Çünkü bunlar komünist hareket olarak DDR'den sorumlu, sosyal demokrasi ve sendikalarda parti ve kurumlar içi aykırılık olarak, eleştirel aydınlar, ekolojik, feminist ve fundamental muhalif karşı akımlar olarak BRD'nin biçimlendirilmesine ortaktılar.

Her iki devletin bilançosu, bu bakımdan, farklı paylarda ama, solun da bilançosudur. DDR'nin yöneticisi parti, bu solun gelişimini kesin bir biçimde belirledi, Federal Cumhuriyet'teki karşı güçler gözden kaçacak düzeyde değildi, ama kesin bir belirleyicilikleri de yoktu. Şimdi yeni bir devlet oluşuyorsa, o zaman, bu hareketlerin geleceği, artık ne kadarsa, ortak değil, fakat bambaşka bir gelecek olacak: Şimdiye kadar, bu hareketler için mümkün ve engellenmiş olan ne varsa, ondan tümüyle farklı■

NOTLAR

1- Weber Max: Der nationalstaat und die Volkswirtschaftspolitik. In: Ders: Gesammelte Politische Schriften, 5. Aufla. Tübingen 1988, s. 1-25. Max Weber üzerine bundan sonraki notlar, şurada da bulunabilir: Fülberth Georg: Für eine Lösung a la CFSR. In: Konkret 12/1992, s. 10-13. Burada: s. 10

2- Weber, a.g.e., s. 2

3- a.g.e., s. 8. İtalik yazılan kelimeler, burada ve ileride, Max Weber'e aittir.

4- a.g.e., s. 10

5- a.g.e., s. 11

6- a.g.e., s. 13

7- a.g.e., s. 21

8- a.g.e., s. 21 ve devamı.

9- a.g.e., s. 22

10- a.g.e., s. 23

11- a.g.e., s. 23

12- a.g.e., s. 23 ve devamı

13- a.g.e., s. 24

Georg Fülberth, Eröffnungsbilanz des gesamtdeutschen Kapitalismus, Hamburg 1993. ss. 7-12 (Söz konusu kitap, YGS Yayınları'nın '99 programında yer almaktadır)

PİNOCHET İNGİLTERE'DE TUTUKLANDI

YARGIÇ KİM?

Ertürk AKŞUN

"Parlak bir öğrenci değilim ama, çok tarih okudum ve tarih insana diktatörlerin akıbetinin hiç iyi olmadığını öğretiyor."

Pinochet

Şili ve Türkiye'den insan ve toplum manzaralarının benzerliğini rastlantısal diye adlandırmak mümkün mü? Bu benzerliğin mimarları, hem ülkemiz hem de Şili için şöyle tanımlanabilir: Emperyalist kanserin ipli-ipsiz işbirlikçi kuklaları...

Şili'nin kanlı diktatörü Pinochet'in, Londra'da sırtından ameliyat olmayı beklerken, önce İspanya, ardından da İsveç ve Fransa'dan gelen suç duyurularıyla tutuklanmış olması, emektar diktatörler için sonun başlangıcı sayılabilir. Diyalektiğin doğrulanması ve zaferidir bu. Uluslararası para ve sermaye akışını rahatlatma çabaları, uluslararası hukuku da devreye sokmuştur. Şimdi sorun, suçun ve suçluların yargıcını doğru saptayabılmekte yatıyor.

Yargıç Kim?

İngiltere mi? ABD mi? Fransa mı?...

Emperyalist kanserin yayıcılarına yargıyı devretmek, herşeyden önce Victor Jara'nın anısına saygısızlıktır. Bir gazete muhabiri, Victor Jara'nın son anlarını şöyle anlatıyor: "Viktor Jara dudaklarında bir şarkıyla öldü. Onun yanından hiç ayırmadığı refakatçisiyle, gitarıyla birlikte stadyuma girdiler. Ve şarkı söylemeye başladı. Öbür tutuklular, gardiyanların ateş açma tehdidine rağmen melodiye eşlik etmeye başladılar. Sonra bir subayın emri üzerine askerler Victor'un ellerini kırdılar. Artık gitar çalamıyordu, ama zayıf bir sesle şarkı söylemeye devam etti. Bir dipçikle kafasını parçaladılar ve diğer tutuklulara ibret olsun diye cesedini tribünlerin önüne astılar."

Benzeşmeyı vurgulamak adına anımsamayı sürdürelim. 11 Eylül 1973'te askeri bir darbeyle "marksıst kanseri kazımak için" iktidara el koydu Pinochet. Abd ve Abd'nin büyük tekelleri, yüklü bakır madenlerini, yerüstü ve yeraltı bütün kaynaklarını daha hoyratça sömürebilmek için ve de kendi ülkesinde deneyemediği yeni sistemi için Pinochet'yi bir kukla gibi kullanarak darbe gerçekleştirince, müthiş bir insan avı başladı. Ölümler, kaçırıp yok etmeler, işkenceler, sürgünler, birer birer Şili halkının üzerinde denendi. Tam yedi yıl sonra aynı oyun bu kez de bizim ülkemizde denenecekti. Öldürülenler yüzbinlerle ifade edildi.

Pınochet'in kendi ülkesinde yargılanması da mümkün. Ama onun yargılanması veya hapse atılması, yaşananları ört bas etmeye yetecek mi? Belki birileri için bu yeterlidir. Bizim için ise asla. Gerçek katiller hesap vermedikçe asla.

Benzeşme darbe sonrası manzaralara da yansıyor.

Tekelli düzen hem orada hem burada bir korku mekanızmasıdır. Şiddeti atomize eden ve küçük dozajlarda sürekli bir şekilde enjekte eden bir düzendir. Tekelli düzende şirketler büyüdükçe, insanlar küçülmektedir. İnsan aklı sürekli küçülmek zorundadır. Küçülen insan aklı yavaş yavaş ayırma, kurma, tutarlılığı sınama özelliklerini kaybeder. Ancak bir düzenden başka bir düzene geçerken, şiddetini en üst düzeye çıkarır. Öldürür, işkence yapar, sürgüne gönderir. Şili'de şimdi iktidarda olan sosyalistler, darbe sırasında yurtdışına kaçmışlar, daha sonra geriye dönmüşlerdi. Şimdi ise "geçmişin cesetlerini saymayın" diyebiliyorlar. Şimdi, onlar piyasa ekonomisini savunuyor, özelleştirmeden yana olu-

yorlar, eğitimin bütçe payını düşürüp, sendikaların toplu sözleşme gücünü sınırlayan yasalar çıkarıyorlar. Artık onlar gerçekten dönmüşlerdir. Onlar artık korkunun yok ettiği birer yaratıktırlar Korku insan beynine sokulan kanser hücresidir. Yavaş yavaş gelişir ve öldürür. Solculukları, tıpkı bizim döneklerimiz türünden, sadece adlarında kalmıştır. Düzen istediğini başarmıştır.

DARBENİN EKONOMİ-POLİTİĞİ

Aslında Pinochet'nin tutuklanmasından önce, biraz geriye giderek darbenin oluşumuna bir göz atmamız gerekiyor.

1930'lardaki bunalımla ABD, Keynes İhtilali'ni keşfediyor. Keynes bir bunalım iktisatçısı olarak keşfediliyor. Önce almadan vermeyi öneriyor. Daha sonra vermeden alabilmek için, yoğun işsizliği önlemek için devlete önemli işler düştüğünü söylüyor. Enflasyonist bir çıkışla toplumdaki akışı hızlandırıyor. Keynes'e göre devlet, özel sektörün yetersiz kaldığı yerde piyasaya müdahale etmelidir Az gelirli sınıfları koruyarak tüketimi artırmak ve böylelikle yatırımlara hizmet hazırlamak da devletın görevidir. Keynes bunalımın iktisatçısıdır, Friedman ise refahın ve soğuk savaşın iktisatçısıdır. Friedman sistemin temellerini tartışmayan ve tartışmaya izin vermeyen soğuk savaş iktisat biliminin teorisini kurmak istiyor.

Milton Friedman, pozitif iktisat olarak tanımlıyor öğretisini. Pozitif iktisat, ilke olarak, herhangi bir ahlaki pozisyon ve normatif değer hükmünden bağımsızdır, diyor. Onun için pozitif iktisadın "performansı, yaptığı tahminin hassaslığı, kapsamı ve uygulamaya gösterdiği uyum ile ölçülecektir." Bu öğretiye göre pozitif iktisadın, atom bombasıyla ilgisi, sadece bir patlamada kaç milyon insanın canını alacağını tahmin etmeye yarayan bir genellemeler bütünü sağlamaktan ibaret oluyor. Bir milyon can alacağı düşünülüyor ve bir milyon can alıyorsa pozitif iktisat başarılıdır. Friedman şöyle devam ediyor: "Tarih, yalnız kapitalizmin siyasal özgürlüğün koşulu olduğunu göstermektedir." Kapitalizm siyasal özgürlüğün koşulu olunca, kapitalizmin önündeki engellerin kalkması gerekiyor. Engeller çoktur, örneğin yoksulluk sigortası. Friedman, kapitalist sistemin bütün kusurlarının, kapitalist sistemin yeteri kadar kapitalist olmayışında buluyor. Yaşlılık sigortası veya asgari ücret, kapitalist sistemin engelleri olarak saptanıyor. Eğer bunlar olmasa ve fiyat sistemi serbestçe işlese, işsizlik ortadan kalkar.

AHİR ZAMAN PEYGAMBERİ

Tekelli düzenın lideri ABD soğuk savaşla birlikte büyük bir refaha kavuşuyor. Artık Keynes'in bunalım iktisadına ihtiyacı yoktur. Yeni peygamber Friedman oluyor. O kapitalizmin önündeki tüm engellerin kalkmasını istiyor. Engellerin kalkması için şiddete ihtıyaç duyuluyor. Hem de sonsuz şiddete. Kendi ülkesinde bunu denemenin riskini göze almak istemiyor. Başka bir ülkede bunun daha risksiz olduğunu düşünüyorlar. Hem de bu arada tekellerini o ülkeye yerleştireceklerini düşünüyorlar ve senaryo hazırlanıyor. ABD tekelleri Cia işbirliği ile senaryo uygulamaya konuyor. Aynı senaryo 1980 Eylülü'nde, Şili'den de gerekli dersler çıkarılarak, Türkiye'de uygulanıyor. Son tutuklama olayı ile birlikte Cia'nın bu olaydakı parmağı resmi belgelerle kanıtlanıyor. Kabul ediliyor, bizim için bu yeterlidir. Ama şiddet bir süre uygulandıktan sonra yerini küçücük parçacıklar halinde sürekli şiddete bırakıyor. Bu da yetmiyor. Önce korku yerleştiriliyor, daha sonra iç kirletmeye ve deformasyona uğratma geliyor

12 Eylül ani, şiddettir. 1980'lerin ortasından itibaren ise şiddet yerini kirlenmeye ve deformasyona bırakıyor. Artık bu iki darbeden sonra tekellı düzen güven tazeliyor ve bunu her yerde uygulayabileceğini keşfediyor.

Muhalefetin olmadığı yerde, katil de yargıç da aynı kişi olabiliyor. 1973 darbesini düzenleyen ABD kendi katilini kendisi yargılıyor. Çünkü artık hem iktidar hem de muhalefettir. Muhalefet kendi istediği çizgide olduğu sürece hiç önemli değildir.

SUÇLA KURTUL

Son zamanlarda medyada görüyoruz. Bir tartışma programıdır almış başını gidiyor Aslında bunlara yargılama programı demek daha uygun olacaktır. Hangi kanalı açsanız bu programlardan biri. Örneğin basın ahlakı ile ilgili geçen ay yapılan tartışma. Gızlice bir tiyatro oyuncusunun mayolu fotoğrafını çekmişler Çekilebilir mi, çekilemez mi? Sanıklar hazır, jüri hazır, yargılama başlıyor. Gerekli yerlerle canlı telefon bağlantıları kuruluyor. Devam edip gidiyor. Aynı sanıklar bu defa başka bir kanala gidiyorlar. Atv'de Savaş Ay'ın programına. Kendisi zaten polis muhabiri olan bu zat, büyük hakim edasıyla olayı çözmeye çalışıyor.

Artık, iktidar da muhalefet de bunlar. Medya artık, yargı ve yasamadır ve yürütmeye tam ba-

ğımlıdır. Bütün kanalların önemli mevkiinde ise mutlaka bir Cia ajanı bulunmaktadır.

Denenmiştir, hiçbir korkuları yoktur. Gerektiğinde kendi yarattıkları canavarları yargılayabilirler, tutuklayabilirler, yerlerine yenilerini yerleştirebilirler.

12 Eylül darbesi ülkedeki tüm muhalefeti şiddetle yok ettikten sonra, kendi içini, çok rahatlıkla, katillerle doldurabilmiştir. Bu katiller devletin yapamayacağı eylemleri üstlenmiş ve yerine getirmiştir. Hem muhalefetin önünü kesmek hem de Arabistan petro-dolarlarını çekmek için şeraiatçıları besleyebilmiş, onları hiç beklemedikleri güçlere ulaştırabilmişlerdir. Her tarafı camilerle, imam-hatiplerle, kuran kurslarıyla doldurmuş, buralar şeriatçıların dernekleri gibi çalışmıştır. Bütün imkanlar önlerine serilmiştir. Korkuları yoktur. Kendi yarattıkları katillere, şeriatçılara ihtiyaçları kalmadığı anda, onları tutuklayabilmiş ve geriye itebilmiştir. Katiller buna çok şaşırmış, hatta başbuğlarının buna kalbi dayanamamıştır. Şeriatçılar ise birkaç küçük karşı koyuştan başka birşey yapamamış, geriye çekilmiştir. Sistemin istediği yere geri dönse de pusudadır.

FRIEDMAN EMMİ KANTOSU

Bilgesu ERENUS-Tarık ÖCAL

Az biraz foslasa da felsefesi
İşe yaramaz değil reçetesi(*)
Bindokuz yüz otuzların zırdelisi
Macunlu ahir zaman peygamberi

Emek, hammade işgücü de neymiş
Neye yarar hasılanın hesabı
Marx-Lenin yedi göbek yabancı da
Friedman emmi allı sümer basması

Hayatın bu yolları çetin ve dar
Her çıkmadık canda canım umut var
Dilli düdük kapitalden
Sen daha gör bak
Doğar nice nice Friedmanlar

Madem yasalarda serbest rekabet
Elini çekmeli paradan devlet
Dönsün üçkağıtçı hemen köşeyi
Gayri piyasayı düzenler Hamlet

Su götürmez iktisat macunu bu
Kimsenin kalmıyor kalkınmadık fonu
Şeyine güvenen pırıl bravo!
Burazanelıktır bu işin sonu

(*) Özellikle gelişmesi engellenmiş ülkeler için. aç karnına günde üç çay kaşığı, birebir!

1981 yılında İstanbul Sanat Etkinlikleri grubunun sahnelediği Kelaynaklar müzikli oyunundan alınmıştır.

KORKUTANLAR KORKUYOR

Darbecilerimiz herhalde şimdi rahat uyuyamamaktadırlar. Belki de sıra onlara gelmiştir. Artık yurtdışına çıkmaktan da korkarlar herhalde. Çünkü, artık korkuttuklarından korkar oldular. Kendi gölgelerinden bile korktukları için iktidarlarını bırakırken kendilerini sonsuz güvenceye almak ihticayı duyarlar. Tüm yasalarını buna göre düzenlerler. Bu yüzden insandan korkarlar, kendi insanlarına hiç güvenleri yoktur. Sürekli korkarak yaşamak zorundadırlar.

Dokunulmazlara dokunulma sürece emperyalist kanserin yaygınlığına karşın gündeme gelebildiğine göre, arada bir fikri sorulsa da, devlet sanatçılığına bile layık görülmeyen Marmarisli eylülist ressam Evren'in rüyaları nasıldır kimbilir, tam bir karabasan!

En gerilediği noktalarda bile sol, onların kabusudur. Çünkü insan onların kabusudur. Yakayı sıyırmak için yapamayacakları yoktur. Diktatörün emeklisi olmaz. Yine Şili'den örneklemek gerekirse, belki bir yıllık ömrü kalmış Pinochet deli raporu peşindedir. Bunlar tetikçidirler, kendi topraklarını, kendi insanlarını gözlerini kırpmadan satabilir veya hepsini öldürüp gerekirse işkenceden geçirebilirler.

Pinochet tutuklanışıyla bunu bir kez daha tüm insanlığa anımsatmıştır. Bu bizim için şu anda yeterlidir. Bunları gördükçe bizim insana olan sevgimiz artmaktadır. Halkımıza ve halklara inancımız artmaktadır.

Ancak bir kez daha düşünmek gerekiyor. Onların kendi tetikçilerini yargılamasına biz alkış tutamayız. Tekellerin kendi tetikçilerini yargılamalarına ancak üzülebiliriz. Bu, korkularının kalmadığını gösterir. Artık soldan korkmadıklarını. Bu korkusuzluk aynı zamanda insanlığın sola ne kadar ihtiyaç duyduğunun göstergesidir bu. Kaçış yollarını tıkamamız gerek. Eski yaralar kazınacak, eski ölüler sayılacak evet, bunları biz yargılayacağız. Tetikçileri de patronlarını da...

Biz iktidara geldiğimizde ölmüş olsalar bile, halkların kararını kemiklerine karşı okumada kararlıyız.

Diktatörlerin akıbetinin hiç de iyi olmadığını, ölü ya da diri asıl o zaman öğrenecekler■

Restorasyon:

ONLAR SÜRDÜREMİYOR BİZ PAYLAŞAMIYORUZ

Levent ARSLAN

Hepileri ile Gelenek Dergileri arasında bir "Restorasyon" tartışması başlatıldı. Daha doğrusu, yayınlarımızda Türkiye'nin yeni bir Restorasyon sürecinden geçtiği çözümlemesini büyük bir doğallıkla, ancak geliştirmelerimizin imkan verdiği sıklıkta, ileri sürmemiz ve burada öncülük iddiası taşımamız, Gelenek(*) tarafından özensizlik olarak nitelendiriliyor.

Neye veya kime özensizlik? Kendi ifadeleriyle, restorasyon kavramlaştırmasını Susurluk olayının hemen arkasından, Kasım '96, Sosyalist İktidar Gazetesinde ortaya atarak, Türk solu içerisinde özgün tahlil yapma şansına erıştiklerini belirten Gelenek dergisi, Hepileri'nin ise, restorasyon çözümlemesi bir yana, yayınına Nisan '97'de başladığını, yine Hepileri'ye hatırlatıyor. Böylelikle biz de tarih kayıtlarıyla belgelenmiş olarak, Restorasyon çözümlemesinde özgünlük iddiamızı terketmek zorunda kalıyoruz

RESTORASYON MU? VERDİK, GİTTİ...

Biz, hep, ileri düşünceye, öncü düşünceye düşkün bir hareket olduk ve bu nedenle Gelenek'in uyarısıyla düştüğümüz bu ardçı pozisyona pek de alışkın değiliz. Ancak, yıllardır, geliştirdiğimiz görüşlerin kırpılıp kırpılıp yıldız yapılmasını, alışmışlığın da ötesinde kaçınılamaz bir durum olarak kabul etmeye başladık. Böylesi bir asimilasyon süreci zaman zaman bizi de içine çekiyor. Gelenek'le polemikte yine benzer bir sorunla karşılaştığımız düşüncesindeyiz. Üstelik geçmiş deneyimlerden şerbetli olduğumuz için aklıselim tutum beklenen de herhalde biziz.

Bu nedenle, aslında bir dipnota sıkıştırılan "restorasyon kimde" sorununun çözümü bizim için kolaydır ve hiç de önemli değildir. Verdik, gitti... Ancak, Gelenek ve Hepileri'nin temsil ettiği çizgilerin karşılıklı konumu açısından, bu sorunun bizzat kendisinin ürettiği soruları yanıtlamak gerekiyor.

Gelenek çizgisiyle ilgili değerlendirmelerimiz, yakın döneme dair, Hepileri sayılarında yer alıyor. Bizde, ilke düzeyindedir, doğru bulduğumuz görüşler ve eylemler destekleniyor; bu tutumumuz ayrımsız her hareket için geçerlidir. Aydınlık için de geçerlidir ve bunun da örnekleri Hepileri ciltlerinde mevcuttur. Kendimizin dışındaki siyasal hareketlerin doğru bulduğumuz görüş ve eylemlerini desteklemek için herhangi bir organik ilişki ya da karşılık beklemiyoruz. Ayrıca, kendimizde ilke düzeyine yükselttiğimizi, tüm sola, politik etik hanesine yerleştirebilmeyi de istiyoruz. Bu söylediklerimiz, Gelenek çizgisi ve onun güncel ifadesi olarak kabul edilmesi gereken Sosyalist İktidar Partisi için de geçerlidir. Kuşkusuz, doğru bulduğumuzu açıkladığımız görüş ve eylemlerin yanında eleştiriden de kaçınmıyoruz.

Hepileri'nin Temmuz-Ağustos '98 sayısında birikmiş ve gecikmiş eleştirilerimizi, Gelenek ile polemiğe dönüştürdük. Yalçın Küçük Yoldaşımızın, "Gelenek ile Polemik: Herkese Masalımız Var" başlıklı yazısı, birikmiş eleştirilerimizin topluca sunulması yanında, Türkiye'ye doğru bakmak anlamında restorasyon çözümlemesi yapabilen ve sosyalizme vurgusunu iktidar perspektifine bağlayan bir politik harekete karşı ısrarla gecıktirdiğimiz bir hayal kırıklığı olarak anlaşılmalıdır. Hayalkırıklığının nedenlerine değinilecek.

TOPLUMSAL KURTULUŞ SORUNU

Bir dipnota sıkıştırıldığını söylediğimiz ve özensizlikle eleştirildiğimiz Gelenek ile aramızdaki "Restorasyon Sorunu", Hepileri'nin eleştirilerine yanıt içeriğiyle yüklü uzun bir yazıda küçük bir ayrıntı ola-

---

(*) Gelenek dergisinin Ekim '98 tarihli 58. sayısında Aydın Giritli imzalı, "Solun Stratejisi var mı?" başlıklı yazıya bakılabilir.

rak görünüyor. "Solun Stratejisi Var mı?" başlıklı yazının belli bölümleri, bu kez açık olarak Yalçın Küçük ve Toplumsal Kurtuluş değerlendirmelerine ayrılmış Ancak, bu değerlendirmeler, içlerinde kafa karışıklığını da barındırıyorlar Toplumsal Kurtuluş ya da kendi ifaeleriyle söylersek, "Yalçın Küçük'ün Toplumsal Kurtuluş Dergisi" değerlendirmeleri kafa karışıklığına bir örnektir

"Yalçın Küçük'ün 1980'lerin ortalarındaki aydın hareketi yaratma kavgası, Türkiye solunun önemli stratejik açılımlarından biridir. Küçük, bu açılımlarının kitap dışında ürününü 1987'de Toplumsal Kurtuluş dergisine taşıdı. Dergiler sıyasidir, bir hareket örmenin ve bir faaliyeti temsil etmenin aracıdır (...) Yalçın Küçük'ün T. Kurtuluş dergisi iz bırakan bir çalışmadır."(*)

Buraya kadar yapılan aktarmada en azından kafa karışıklığını gösterebileceğimiz bir yan bulunmuyor, bulmak için aktarmaya bu kez Gelenek Seçki'den devam edelim:

"Türkiye sosyalist hareketine yapmış olduğu büyük katkıları dengelemek için eşsiz bir öznellikle hareket etmekte kararlı olan Yalçın Küçük'ün kişisel tarihine yazılan ve başka iz bırakmayan kımi yayın denemelerinde sorumsuzluk ve çocuklukların..."(**) diye, sürdürülüyor ve tüm bu nitelemelere bir de densizlik ekleniyor.

Toplumsal Kurtuluş hareketinin, ilerde hangisi tercih edilecek, izlisi mi izsızi mi

bilemiyoruz, ancak Gelenek'in kafa karışıklığını göstermiş bulunuyoruz.

Aslında bunlara hiç gerek yok, yine de insanın sorası geliyor. Gelenek Seçki türünden bir yayının okunmayacağı ve sadece iç ihtiyacı karşılaması mı düşünüldü? Yoksa Gelenek bir-iki aylık sürede görüşlerini mi tashih ediyor ya da Polemik'imizin olgunlaşan meyvelerini mi topluyoruz da haberimiz olmuyor?

(*) Gelenek, Ekim '98, Solun stratejisi var mı?, sayfa 27 Alıntı, ancak iki dinamiğin etkisi üzerinde fazla hissedilmiştir, diye devam ediyor ve TK'yi etkileyen bu iki dinamiğin, yönünü arayan devrimci örgütlerle, Yükselişe geçen Kürt hareketi olduğu belirtiliyor. Kuşkusuz, böyle bir etki mutlaka sonuçlarını verecektir ve veriyor. "TK çizgisi bir süre sonra, Kürt dinamiğinin gölgesi altında kalmıştır."
Bu tür değerlendirmeler bize çok tanıdık geliyor ve burada açmak gereksiz görünüyor. Yine de, bunları, akıllarına yeni gelmiş olmalı, kendilerine ve tüm sola Kürt politikası belirlemeye kalkan "Metin Çulhaoğlu'nun Sosyalist Politika Dergisine" bırakalım, diyoruz.

(**) Gelenek Seçki, 1986-1991 Yazıları, sayfa 4, Temmuz 1998

TARİHLERİ YAKINLAŞTIRMAK

Aynı kökten çıktığını söyleyebileceğimiz, tarihsel seyirlerinde genellikle ayrı düşen, zaman zaman birbirlerine yaklaşan iki hareketin bu ilk tartışmaları değil elbette. Toplumsal Kurtuluş dönemimizde, ancak ülkemiz koşullarıyla birlikte ele alındığında anlaşılabilecek ağırlıkta polemiklerimiz hatırdadır.

Önce, eylülizmin çözücülüğünde devrimci demokrasinin direnen kesimlerine gerçeklik boyutlarını aşan bir değer verdiğimiz düşünüldü. Belki, Töbekarlar Partisi dediğimiz TBKP sürecinde hiçbir açık kapı bırakmadığımız için pek bozucu bulunduk. Kürt hareketinin yükselişine biçtiğimiz değer ise bizim tahammül sınırlarını çoktan aştığımızı gösteriyor olmalıydı. Sadece Gelenek'in değil, Türk solunun ve hatta Kürt solunun tümüne yakını tarafından, en hafif deyişle, eleştiri bombardımanına tutulduk. Gelenek'i bir sosyalizm okulu olarak görüyorduk ve sosyalizme zarar verici tartışmalardan kaçınmaya çalışıyorduk; ancak mümkün olmadı.

Bize göre, bızı, kendi içlerinde bir sapma olarak görüyorlardı ve ayrı kulvarlarda yürüdüğümüzü, bızi bu kadar düşünmemeleri gerektiğini söylüyorduk Ancak Gelenek'in bilinçaltındaki bu marazi birlikteliği kırmak için uğraş verirken bile ileride yolların kesişebileceği fikrinden de, açıklamamakla birlikte, hiç vazgeçmedik.

Şu restorasyon meselesine bakınca, yeniden aynı duruma düşüp düşmediğimizi ister istemez düşünmeye başladık

Türkiye'nin '40'lı yıllardakinden başka yeni bir restorasyon sürecine girdiğini ülkeye, bölgeye ve dünyaya Yalçın Küçük Yoldaşımızın duyurduğunu, sağır sultan bile bilebiliyor. İpuçlarından kavramlaştırma sürecine kadar tüm bunlar Med televizyonunda açıklanmadı mı, Özgür Politika gazetesinde yazılmadı mı; Hepİleri'yi de yayınlayan, ancak bundan önce bir dizi kitapçık halinde bu açılımların ülkede duyulmasını sağlayan ve buna hala devam etmekte olan Akış Yayıncılık'ın çalışmalarından da mı haberdar değiliz? Bu süreçte Hepileri'nin suçu geç yayınlanmak mı oluyor? Süreklilik anlayışımız böyle midir, gelenek mantığımız böyle mi işleyecek? Ayrıca kötü mü oldu, Restorasyon yazısı Türkiye'de ilkin Sosyalist İktidar'da yayınlanmış oldu; Hepileri'nin ilk sayısının yayını geciktiği için bekletilemezdi.

Bunların bilinmemesi mümkün olmadığına göre, Gelenek'in tutumu bizi yeniden eski düşüncelerimize sevkediyor. Başka açıklaması olamaz diyoruz:

Gelenek, mutlaka, bizi, kuşkusuz en çok Yalçın Küçük'ü, kendilerinden saymaya devam ediyor.

Ancak, bu kadar. Restorasyon paylaşamamazlığı, böyle tartışılması bizi asla ilgilendirmiyor; özensizlik eleştirisi üzerine açıklama yapmak zorunluluğu duyduk.

Bizi asıl ilgilendiren soru ve sorunlara geçmeden önce, Gelenek ile Polemik'imizin yanlış anlaşılmaması için hatırlatmaya bir ihtiyaç var: Polemik, restorasyon üzerine değildir. Gelenek'e göre Hepileri'deki yazının ana konusu, Sip'in parti olamadığı üzerinedir Gerçekte yazı, bir parti tartışmasıdır ve "yol gösteren, ileri düşünce taşımadan parti olunamayacağı" anlatılmaktadır. Parti=Öncü düşünce denklemiyle uğraşırken ise, Restorasyon kavramlaştırmasında öncülük icad etmek, doğru bir yol olmasa gerek.

Aslında, Gelenek ile çizgilerimizin birçok alanda birbirine yaklaştığı bir momentteyiz. Mümkün olan daha ileri ve kalıcı yakınlıklar için tarihlerimizdeki ortak noktaların öne çıkarılmasına ihtiyaç var; gerçeklikten kopmadan tarihlerimizin birbirine yaklaştırılmasına ihtiyaç var. Ancak bu yolla değil.

Polemik'te, yayın politikasını eleştirdiğimiz Sol dergisi bu ihtiyacı yerine getirmiş bir bakıma. Dergi'nin 13 Kasım sayısında sol yayıncılık dosyası hazırlanmış ve burada, dergilerin kurucuları tarafından Gelenek ile Toplumsal Kurtuluş değerlendirmeleri yapılıyor. Ancak retrospektif bir bakışla iki çizginin hemen hemen tümüyle örtüşmesinin pek ala mümkün olabileceği görülüyor. Toplumsal Kurtuluş değerlendirmesini, aynı zamanda Hepileri'nin de yazarı olan Mesut Odman'dan aktarıyoruz: "Toplumsal Kurtuluş sosyalizmin çözüldüğü sırada sosyalizmin kalelerinin sosyalizmden vazgeçtiği sıralarda yayımlanmaya başladı. Ve hiçbir zaman sosyalizmden vazgeçmedi ve sonuna kadar da savunmaya devam etti." (*)

Gelenek'i de Cemal Hekimoğlu değerlendiriyor: "...bizim, hala çıkarmakta olduğumuz Gelenek'in o dönemdeki misyonuna tek cümleyle değinmek istiyorum: Reel sosyalizmin çözülüşünün rüzgarını arkasına alan bir dizi akımın dikiş tutturamaması ve gençler üzerinde düşünce tekeli oluşturamaması eğer bir dizi faktöre bağlıysa. bilinsin ki en önemlisi Gelenek'tir"(**)

Görüldüğü gibi, bugünümüzden dünümüze, bugünkü bilincimiz ve ihtiyaçlarımızla bakıldığında ortaklıkları bulup çıkarmak zor olmuyor. Çok farklı değerlendırmeler de yapmak mümkün; muhataplarının tercihidir.

Örneğin, Türkiye sosyalizmini saf tutabilmek için, eylülizm koşullarında ve ardından sovyet çözülüşünde, direngen kılabilmek için, ileri bir mevzi açan Kürt hareketine taşıdığımızı söyleyebiliriz. Ancak, hem Kürt hareketi ileri mevzi olmaktan çıkmıştır, hem de Toplumsal Kurtuluş hareketi üzerine aldığı misyonu tamamlamıştır. Bunlara, Gelenek'in Kürt dinamiğine bakışta sevindirici değişimler geçirdiği olgusunu eklersek, eski ayrımların eskisi kadar ayırıcı kalamayacağı sonucuna varırız.

Restorasyon çözümlemesi de Türkiye'ye bakışta ortaklaştığımız noktalardan birisidir. Biz buna ancak sevinebiliriz bundan sonra geliştirilip geliştirilmediğine bakarız

Restorasyonun durdurulduğu bir zamanda tartışıyoruz. Restoratörler, sol kanala akmasından korktukları bütün politikalarından vazgeçmişlerdir ve kendi karşıtlarıyla uzlaşmışlardır. Ancak, bu tıkanmada kendi çözümsüzlükleri ve korkularının yanında, politikalarına sol muhatap bulamamalarının da etkisi yok mudur? Ödep'i, bir dönem çok desteklediği halde tekelli basın bile terketmiştir. Ödep'in bu yönde bir parti bile olamamasından doğan hayalkırıklığı Toktamış Ateş örneğinde olduğu gibi, dile gelmeye başlamıştır. Benzer etkisizlik Hadep için de geçerlidir. Aydın hareketine gelince, Aydınlık'ın kendi çalışması dışında, bugünlerde basında yeni bir aydın girişiminden söz ediliyor ve '84 Aydın kalkışması hatırlatılarak, paralellik kuruluyor. '84 girişiminin ülkede ve 12 Eylül koşullarında orta şiddette bir depreme yol açtığı belirtilirken, yeni girişimin öncekinden farklı olarak, sağ-sol ayrımı yapmadan, islamik kanadı da içine alarak gerçekten yenilik getirdiği açıklanıyor. Böylesine kıraç bir zeminde restoratörlerin de işi zor.

Ancak, bizim de çabucak harcayabileceğimiz kolaylıklarımız bulunmuyor. Tüm Tarihsel doğrularımızın kanıtlandığı ve teslim edildiği bir dönemeçte, bunları kütlelere taşıyacak bir yeni aydın hareketinin yaratılması görevi önümüzde duruyor. Artık, restorasyonun varlığı yokluğu ya da kimin repertuarına kayıtlı bulunduğu değil, bunun üzerinden açacağımız kanallar acil önemdedir. Yoksa Restorasyon sözcüğü her kapıyı açan anahtar de-

(*) Sol. 13 Kasım 1998. sayfa 33

(**) Sol. 13 Kasım 1998. sayfa 27

Sol'un dosya konusu bile doğrudan doğruya "ortak tarih" alanına giriyor. Türkiye solunun ortak mirasını aramada dergiler önemli birer hazinedir. Ancak, araştırma alanını 60'larla başlatmak, Sol'un sayfalarında da eleştirildiği gibi, tarihimize bakışta yaygın zaafımızın tekrarlanması oluyor.

ğildir. Sürekli tekrarlanarak da dileklerimiz kabul olunmuyor. Demekki, biz, ürettiğimiz ileri düşüncelerde ancak gelişme çizgisini takıp edebiliyoruz. Sol'un pozisyonuna da bu açıdan bakıyoruz Sol bir restorasyon dergisidir ve aynı zamanda da bu sözcüğü en çok kullanabilen bir yayın olarak da tarihe geçmeye adaydır. Hepileri de aynı dönemde, ancak hemen başında yayınlanmaya başlandı, ama biz, kendi elimizle yaptığımızı yine kendi elimizle bozmamak adına, yol açıcı olduğunu ileri sürdüğümüz kavramlaştırmalarımızın yine kendi elimizle içini boşaltıp, kuru laf kalabalığına döndürmemek adına, hep ihtiyatlı davrandık; bunun üzerinden, gelıştirmelerimizi kendı kendimizi ıkna süreçlerinden geçırdikten sonra yayınlayabildik.

Sol'u restorasyon dergisi olarak nıtelemimiz yanlış anlaşılmasın, bu niteleme, Sol'un yayınlanmasının nedenleri arasında, restorasyon adını verdiğimiz süreçte sola yol açmak, ileri düşünceyi aşılamak ve yeni bır aydın toparlanmasının zeminlerinden birini oluşturmak kaygısını gördüğümüz içındir. Ancak hayalkırıklığımızın nedeni de, amaçlanan ile fiili durum arasındaki geniş açıdır. Sadece acı acı eleştirdiğimiz de düşünülmesın istıyoruz. Örneğin, Metin Çülhaoğlu'nun Sol'da yazmaya başlaması, bizim doğru bulduğumuz bir tarzın ipuçlarını vermesi açısından sevindiricidir.

Gelenek'ın kurucularından olan ve bir zaman sonra ayrı düşen, bizimle de '70'lerin Sosyalist İktidar dergisi kanalıyla bağı kurulabilecek olan Çulhaoğlu, mutlak geliştirilmesi gereken sözkonusu tarzın, küçük bir örneği kuşkusuz. Bız, bu tarzı şöyle açıklıyoruz: İlerdeki sosyalıst iktidarımızda birlıkte olacağımızı düşündüğümüz herkesle, şimdiden birlikte olmak, birlikte olabilmenin koşullarını yaratmak. Özellikle de Sol'un olması gerektiği ancak olamadığı türden esnek, geniş açılı ve toplayıcı yayın programlarında bunu ilke düzeyine yükseltmek.

İLERİ DÜŞÜNCE, "BÜTÜNLÜKLÜ" BAKIŞ

Bize gelince, kendi pozisyonumuzu, Gelenek'le Polemik izinden gıderek ve psikolojimizi de yansıtmaya çalışarak, biraz daha açabiliriz. Herşeyden önce, serzenişlerimizin, "Bizi izlemeye devam edin" anlamına gelmediği açık olmalıdır; ancak, yıllar yılı ve ister istemez geliştirdiğimiz reflekslerin, ortak noktaları gözeten bir konumdan dışavurumu anlamına gelebileceği de kabul edilmelidir.

Biz, görüşlerimizin, değerlerimizin yağmalanmasına alışkın bir hareketiz. Bu konuda elimizden hiçbir şey gelmiyor ve zaman bizi kayıtsızlaştırdı. Ancak, karşılaştığımız ve ilk bakışta bize sorun görünen bu durumu, üstlendiğimiz misyonun doğal bir sonucu olarak algıladığımızda rahatladığımız da doğrudur. Ürettiğimiz değerleri kırpa kırpa, şekilsizleştirerek sindirmeye çalışanlarla uzun süredir işimiz yok. Gelenek türünden sürekli izlediğimiz ve aramızda yakınlıklar bulduğumuz hareketlere yaklaşımımız ise kuşkusuz ilgi ve tartışma gayretini içermektedir. Bu konudaki tek ilkemiz ise, geliştirmektir. Doğal olarak, muhataplarımızın da bizimle aynı kaygılarla hareket ettiklerini düşünüyoruz; bu önyargımız ne yazık her zaman doğru çıkmıyor.

Biz, öncülük kaygısıyla ileri sürdüğümüz görüşlerimizi, pek sevilen sözcükle ifade edersek, 'bütünlüklü bakış'ımızdan ayırmanın mümkün olmadığını söylüyoruz. Restorasyon çözümlemesinin gökten inmediği kabul edilirse, yeni bir alana, daha doğrusu imkanlar demetine açılmış oluruz.

Kendi kendimize sorduğumuz sorulardır: Restorasyon nasıl çıktı? "Kir Teorisi" ve bundan önce "Transformasyon" çözümlemesine gelinmeden açıklanabilir mi? Sovyet çözülüşü ve eylülist dönem, "İnsanın özü" problemini gündemimize sokmakla iyi mi etmiştir, kötü mü? Türkiye tarihini iç savaş periyotlarına böldüğümüzde ve bugünden bakıldığında, son iç savaşın 93'te Çiller'in hükümet darbesiyle inanılmaz boyutlara sıçratılması, Restorasyon düğmesine basmak için sonun başlangıcı kabul edilemez mi? Tekelci Polist Devleti çözümlemesi, Susurluk koduyla anılan ve cinayet şebekelerinin teker teker ortaya çıktığı süreçten sonra mı yapıldı?

Kürt Savaşı'nın nasıl bir kirlenme mekanızmasına dönüştürüldüğü ve sadece Kürt halkımız için değil, Türk halkımızı kolayca yönetebilmek için kanlı bir manivelaya dönüştürüldüğü, şimdi değil, zamanında, o ateşten geçmeyenin görmesi mümkün müydü? Türkıye'nin emperyal hevesleri, şimdi değil, zamanında ortaya atılmasaydı, ete kemiğe bürünmeden önce restorasyon dinamikleri anlaşılabilir miydi? Tekelli düzenin Emperyalist Türkiye tezine karşı Bölge Devrimi programı ne anlama geliyor? Başlı başına devlet çözümlemesi, Tekelli devlet çözümlemesi restorasyonun anlaşılmasında önemli ipuçları sağlıyor mu?

Sorular çoğaltılabilir ve bunları biz tartışıyoruz, Gelenek'in de tartıştığını sanıyoruz. Eklektizmden kopabilmek için açık tartışmanın zamanıdır. Biraz daha cesaret!

ÜÇ KURTULUŞ PROGRAMI

Selçuk GÜRSOY

Mondros'tan sonra topraklarımızda üç kurtuluş programı var. Üç program da kendi yöntemleriyle, hem emperyalizmle, hem de birbirleri ile mücadele ediyorlar. Üç program Enver, Mustafa Suphi ve Mustafa Kemal önderliğinde gelişiyor.

İlk ikisi birbirine, bir anlamda, yakındır. Ayrılık kemalist programda ortaya çıkıyor.

Enver ve İslam İhtilal Cemiyetleri ile başlamak istiyorum. Çoğu zaman yanlış değerlendiriliyor. Turan programının örgütü olduğu veya pan-islamik bir arayıştan doğduğu sanılıyor. Hiç ilgisi yoktur.

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı, TKP ile aynı günlerde kuruluyor. Kuruluş yeri Moskova'dır. Hatırlanacaktır, Enver 1920 Ağustosu'nda Moskova'ya geliyor Bakü Kurultayı'na katılıyor. Hem kurultay öncesinde Komintern'in ikinci kongresinde, hem de Bakü Kurultayı'nda alınan kararlar açıktır. Lenin Komintern'in ikinci kongresine sömürgeler sorunu ile ilgili tezler sunuyor. Hintli Roy ile tartışmaları burada başlıyor. Lenin'in tezleri kabul ediliyor. Bakü Kurultayı'nın hemen öncesinde ve Enver'in Moskova'ya ayak bastığı güne denk geliyor.

Lenin'in tezlerinden kısa aktarmalar şunlardır: "Tezler, emperyalizm ile sosyalizm arasındaki karşıtlığı yeni çağın temel karşıtlığı olarak tanımlamakla başladı." "Komintern'in en önemli görevi, tüm ulusal ve sömürge kurtuluş hareketleri ve Sovyet Rusya arasında, ortak düşmana dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu sömüren ve ezen bir grup emperyalist gücün temsil ettiği dünya emperyalizmine karşı yakın bir ittifakı gerçekleştirmekti." "Devrimci ve milliyetçi doğunun büyüyen bir anti-emperyalist güç olduğunu vurguladı." "Doğudaki ulusal kurtuluş hareketi ve batıdaki sosyalist devrimin amacı arasına bir ayrım koyma çabalarının tümüne şiddetle karşı çıktı." "Birleşik bir anti-emperyalist cephe düşüncesine, tezinde güncellik kazandırdı."(1)

Bu tezler çok açıktır; Lenin, emperyalizme kurşun atmaya istekli herkese kapıları sonuna kadar açıyor. Emperyalizmin lideri İngiltere'dir. Savaşın sonunda Mısır ve Hindistan'dan başka, Anadolu, kısmen Kafkasya ve Ortadoğu'yu da kontrol ediyor. Açılan bu kapıdan Enver'ın girmemesi düşünülemez. Savaşın en ünlü mağlubu durumundadır ve İngiltere'yle savaşının henüz bitmediğini düşünüyor.

Bir hafta sonra Bakü Kurultayı toplanıyor. Kararlar aynı yöndedir. Yalnız bir sorun var. Bakü Kurultayı toplandığında Anadolu'nun başka sahipleri var. Ankara'da TBMM kurulmuş durumdadır ve kurultaya da resmi temsilci gönderiyor. TBMM temsilcisi İbrahim Tali, "Anadolu köylülerinde, emeğinin meyvelerini boğaz kıyılarındaki şatafatlı yalılarında harcayan soylular ve paşalara karşı kutsal isyan duygusu gelişiyor" diyor. Enver oradadır ve boğazda bir yalısı bulunuyor.

Sadece İbrahim Tali de değil. Kurultay'da Mustafa Suphi liderliğindeki Türk komünistleri de İttihat Terakki liderliği için benzer duygular taşıyor.

İSLAM ALEMİNİ İHTİLALE SEVK

Enver, kurultaydan sonra yeniden Moskova'ya dönüyor. Burada İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı(İİCİ) kuruluyor. Yanında Hacı Sami, Halil Ziya gibi birkaç Osmanlı Türkü ile Teşkilat-ı Mahsusa'da çalışmış Şekib Arslan, Mehmed Başhemba gibi birkaç Arap bulunuyor. Enver İstanbul'a yazdığı bir mektupta "gönüllü kıtaatı kumandanı Çerkes Ethem ve kardeşi Reşid Beyler'le daima münasebat-ı samimanede bulunmalıdır"(2) diyor. En-

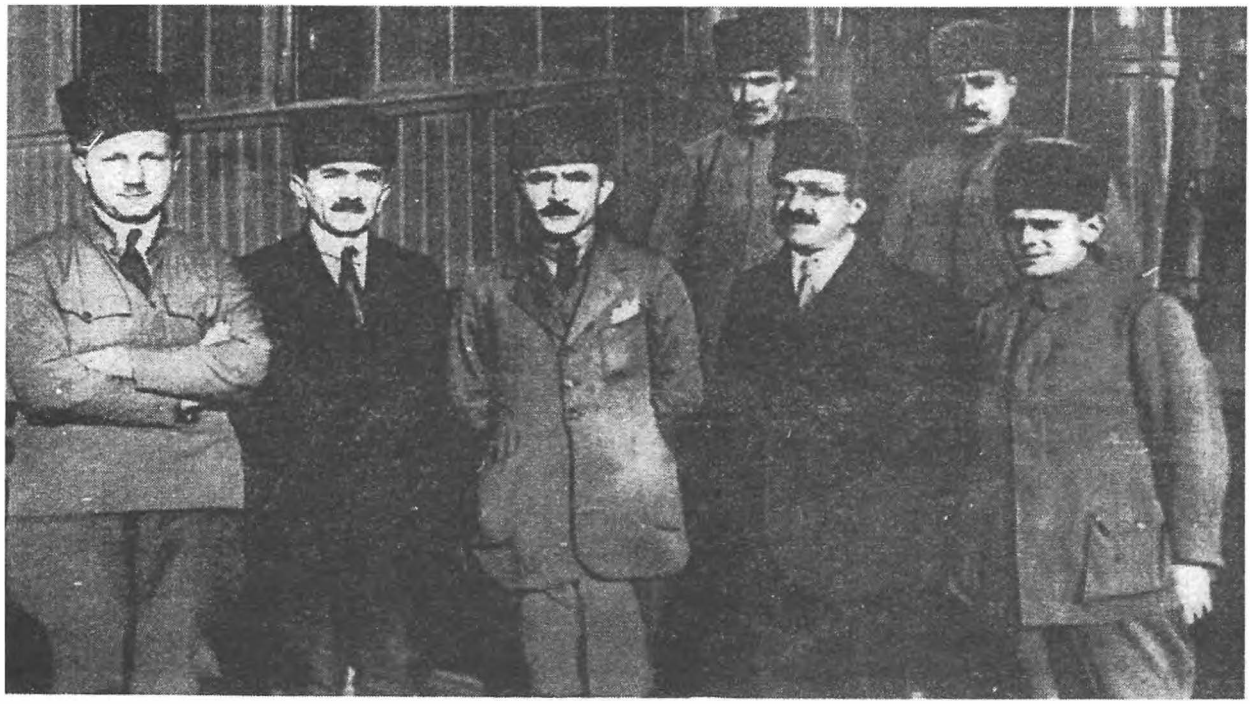

Enver Paşa, 1920 Eylülü'nde Bakü'de.

ver'in, Ethem'in elindeki kuvvetlere de önem verdiği anlaşılıyor. Enver, İslam İhtilal Çemiyetleri İttihadı ile ne yapmaya çalışıyor?

İslam Ihtilal Cemiyetleri İttihadı'nın yayın organı olarak çıkan bir dergi var. İslam Sancağı anlamında, Liva el-İslam. Bu derginin Nisan 1921 tarihli sayısında Enver'in bir yazısı var. Mütarekeden sonra neler yaptığını anlatarak, Anadolu'da kendisi hakkında oluşan olumsuz havayı kırmaya çalışıyor. Burada, cemiyetten de söz ediyor: "Bir sürü esirler ve mahkumlar derekesine inmiş olan islamlar alemi Araplar, Türkler, Acemler, Afganiler, Hindular aynı düşman karşısında birbirine dayanmaya muhtaç bir halde bulunuyorlar."

"İşte böyle, garbde ezilen ameleyi kurtarmak için onları kapitalizm ve emperyalizme karşı ihtilale sevk etmek üzere kırmızı bayrağını açan komünizm ile bu emperyalizme karşı mücadele hududuna dek yollarımız birleşti ve İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın ay yıldızlı kırmızı bayrağı altında, Avrupa amelesinden bin kat daha fena vaziyette kurun-u vusta (ortaçağ) esirleri gibi kırbaç ve ölüm tehditleri altında işletilen islam alemini ihtilale sevke çalışıyoruz."(3)

İİCİ, bolşevizm ile ittifak örgütü olarak ortaya çıkıyor. Söylenecek şudur; başta Mısır olmak üzere Kuzey Afrika, Suriye, Irak, Filistin, Hindistan İİCİ'nın ihtilal programındadır. Mısır ve Hindistan İngiliz işgali altında bulunuyor. Savaştan önce de öyledir. Savaştan sonra İngiliz ve Fransız ordusu Irak ve Suriye ile Filistin'e de giriyor. Anadolu biliniyor. Anadolu, Kafkaslar ve Rusya güneyden tamamen kuşatılmış oluyor. Mısır ve Hindistan'ı ayaklandırarak İngiltere'nin can damarları kesilmek isteniyor. Bolşevikler Enver'in ününe ve etkisine güveniyor. Zaten Birinci Dünya Savaşı içinde aynı noktalarda Teşkilat-ı Mahsusa ajanları çalışmışlardır. İİCİ'nda da bunlardan yararlanmak istiyor. Suriyeli Şekib Arslan, Mısırlı Abdülaziz, Cezayirli Mehmed Başhemba ve başka Araplar İİCİ'nın kurucu liderleridir. Hepsi aynı zamanda deneyimli birer Teşkilat-ı Mahsusa ajanıdır. Bunların dışında sadece Osmanlı Türkleri bulunuyor.

İİCİ programında Orta Asya yoktur. Olması gereksiz ve imkansız görünüyor. Bu günlerde Orta Asya yavaş yavaş bolşevik kontrolüne geçmektedir. Enver İngilizlere darbe indirmedikçe varlığını sürdürmesinin imkansız olduğunu görüyor. Bunun için bolşevik desteği şarttır. Bolşevik desteği için, devrimin iç sorunları ile ilgilenmemek gerekiyor.

Burada önemli olan şudur; Enver Anadolu'yu, bir bölge ayaklanması olmaksızın kurtaramayacağını düşünüyor. Savaşı çok şiddetli yaşadığı için, belki yenilgiyi de çok abartıyor. Hemen güneyine gelmiş bir İngiltere ile yaşamayacağını düşünüyor. Enver'de "barış içinde bir arada yaşamak" yoktur. Tek ülkede kurtuluş olabileceğini hiç düşünmüyor. Anadolu, Enver'in bölge ayaklanmasında bir mevzidir. O kadar. Enver öyle görüyor. İngiltere'nin bağımsız bir Türk devletine asla izin vermeyeceğini düşünüyor.

İİCİ'DEN HALK ŞURALAR FIRKASINA

Enver'in bölge devrimi projesinde, 1921 Mart ayı çok kritik bir tarih olarak öne çıkıyor. Mart ayında hem Türk-Sovyet hem de Sovyet-İngiliz anlaşmaları imzalanıyor. Soyvetler, bölgede, öncelikle Hindistan'da İngiliz karşıtı hareketleri desteklememe yükümlülüğüne giriyorlar. Türk-Sovyet anlaşmasının sekizinci maddesinde de; "Taraflar, kendi ülkelerinde, diğer ülke aleyhinde mücadele yürüten teşekkülleri barındırmamayı ve keza diğer ülkeyi veya bunun bir kısmını temsil ettiğini iddia edecek teşekküllere izin vermemeyi üstlenirler"(4) deniyor. Aynı günlerde Anadolu'da Enver'e karşı büyük önlemler alınıyor.

Bölgede, bir denge durumu ortaya çıkıyor. Mart 1921'den sonra, İİCİ fiilen bitiyor. 1921 Mart'ından sonra Enver Moskova'da bekletiliyor.

Anti-emperyalist bölge devrimi projesi, doğmadan ölüyor. Ama Enver durmak niyetinde değildir. Hemen Halk Şuralar Fırkası'nı kuruyor. Nisan 1921'dir. Mustafa Suphi öldürülmüş ve Ethem tasfiye edilmiş bulunuyor.

HŞF programı karmakarışık görünüyor. Bir yandan düzenli orduyu dağıtarak milis teşkilatını öngörüyor, diğer yandan Osmanlı hanedanının ve padişahın hukukunu tanıdığını ilan ediyor. Yinede halkçı bir programdır. Üretimin artırılması, kadın erkek eşitliğinin sağlanması, eğitimin yaygınlaştırılması, fazla konutların kamulaştırılması, yerel bazda yönetime katılımın sağlanması için bir dizi önlem geliştiriyor.

Enver, belki de Mustafa Suphi'den doğan boşluğu doldurabileceğini düşünüyor.

Olmuyor. Hem Sovyetler ve hem de Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçmesine izin vermiyor.

BÖLGE DEVRİMCİSİ MUSTAFA SUPHİ

Mustafa Suphi'den söz etmeden önce Kaynak Yayınları'na ve Atilla İlhan'a bir düzeltme yapma gereği var: Kaynak Yayınları'ndan çıkan "Türkçü-Devrimci Diyaloğu" başlıklı kitapta Atilla İlhan'a Mustafa Suphi'nin öldürülmesi soruluyor. Cevap bir cahilliği mi yoksa bir cüreti mi gösteriyor, karar vermek zordur. İlhan, Suphi'yi ittihatçıların öldürdüğünü söyleyerek; "Evet bu durumun arkasında daha başka şeyler var. Yeni yeni keşfediyorum bunları. Enver Paşa Batum'a geliyor. O sırada Küçük Talat(Muşkara) Bey, Azerbaycan'da. Oradan kalkıp Trabzon'a geliyor. Trabzon'da Yahya Kahya diye bir zat var. Yahya Kahya ittihatçıların fedaisi ve kayıkçılar kahyası. Küçük Talat ile Yahya Kahya işbirliği yapıyor. Yeni öğrendiğim bilgilere göre Enver Paşa Batum'da Yahya Kahya ile konuşuyor. Bir silahlı örgüt kuruyorlar. Bu silahlı örgütle meseleye müdahale etmek istiyorlar" diyor.

Söyleşiyi yapan bilmez, ama Kaynak Yayınları'nın bilmesi gerekiyor. Enver Paşa Batum'a ilk defa 1921 yılının temmuz ayında geldi. Ondan önce ikinci Avrupa seyahatindedir. Mustafa Suphi'nin öldürüldüğü günlerde Moskova'ya doğru yolda bulunuyor. Atilla İlhan nereden öğrendiyse düzeltmelidir; arada altı aydan fazla fark bulunuyor.

Mustafa Suphi ittihatçılara karşı kin doludur, bu doğru. Hiçbir zaman, en küçük bir olumlama görülmüyor. Kuşkusuz eskiye, 1913'e dayanıyor. Sinop'a sürüyorlar. Ancak bu sürgünde Suphi sosyalist değildir. 1912'de Yusuf Akçura ve Ferit Tek'in kurdukları Milli Meşrutiyet Fırkası'ndadır.(5) Bu fırkanın yayın organı İfham'da yazıyor. Fırka, Yusuf Akçura'nın Türkçü görüşleri doğrultusundadır. Zamanında etkili olduğuna dair hiçbir işaret bulunmuyor. Mustafa Suphi ve Ahmet Ferit Tek, Mahmut Şevket suikastinden sonra Sinop'a sürülüyorlar.

Suphi Sinop'tan kaçarak Rusya'ya geçiyor. Bir süre Kırım'da, daha sonra Bakü'de Türkçü çevrelerle ilişkili olarak kalıyor. Ağustos 1914'de Türkiye ile Rusya arasında savaş patlayınca daha içerilere, Moskova yakınlarına gönderiliyor.

Burada Rus hükümetine kendisini İttihat ve Terakki yönetiminin en önde gelen muhalifi olarak tanıtıyor. Siyasi göçmen olarak pasaport istiyor.(6)

1915 yılının sonlarında esirlerle birlikte bütün Türk vatandaşları Urallara sürülüyor. Devrimden sonra, Moskova'ya gelişi 1918 yılının mart ayı olduğuna göre, Mustafa Suphi'nın komünist olabilmesi için geriye iki yıl ve birkaç ay kalıyor. Suphi'nin bu ikibuçuk yıl içinde komünist olduğunu kabul etmek gerekiyor. Ekim Devrimi'nin büyük dönüştürücülüğüne çok yerinde bir örnektir.

Moskova'da doğrudan müslüman işleri komiserliğine geliyor. Türkçe bir gazete çıkarmak istediğini bildiriyor. Stalin'e götürüyorlar. Stalin kabul ediyor ve Yeni Dünya gazetesinin ilk sayısı, nisan ayında hemen yayınlanıyor.

Bir ay sonra, Osmanlı sefiri Galip Kemali, Brest Litowsk Antlaşması gereğince, Suphi'nin Yeni Dünya gazetesinin kapatılmasını istiyor. Bu Suphi'nin, uzun bir aradan sonra ittihatçılarla ilk kez karşı karşıya gelmesidir. Henüz ittihatçılar iktidarda bulunuyor.

Suphi'nın Stalin'e başvurusu ve Stalin'in Türkçe bir gazete fikrini kabul etmesi, Türkiye'ye yönelik bir sosyalist propaganda hazırlığı olduğunu düşündürtmemeli. En azından başlangıçta öyle değil. Yeni Dünya'nın ilk sayılarında Türkiye'den sadece ittihatçıların eleştirilmesi için söz ediliyor Bunun dışında bütün ilgi Rusya müslüman topluluklarına yöneliktir. Hemen her sayıda Tatar-Başkırd ve Türkistan sorunlarından söz ediliyor. İttihatçılar da bu yüzden, sosyalist propaganda yapıldığı için değil, ittihatçı yönetim çok ağır sözlerle eleştirildiği için gazetenin kapatılmasını istiyorlar.

"LANET! LANET!"

Suphi, sert cevap veriyor. Osmanlı hükümetine hücumlarını, "Bu hücumlar doğrudan doğruya, Türkiye'de hükümetin mürteci Genç Türkler elinde en feci ve karanlık bir alet-i istibdat olmasından ileri gelir" diyerek açıklıyor.

"Genç Türkiye namı altında meşrutı bir hükümet addolunan bugünkü Osmanlı idaresi, bir sosyalist müslüman gazetesi için değil, en sağ ve en muhafazakar burjuvaziya sınıfları tarafından bile tahammül edilemeyecek bir mahiyet almıştır" diyor.

Bu tür saldırılar Mondros Mütarekesi'ne kadar artarak sürüyor. İttihatçılar iktidardan çekildikten sonra öfke, patlamaya dönüşüyor. Yeni Dünya'nın 30 Kasım sayısında Mustafa Suphi; "Lanet! Lanet!" diye yazıyor. "Enver ve Talat Paşalar facianın son perdesini oynayarak işin içinden hakiki bir artist maharetiyle çıktılar; Trablusgarb(!) kahramanı, Edirne fatihi(!) Enver ile koca diplomat(!) Talat Paşalar nihayet İstanbul'u da İngiliz-Fransızlara takdim ederek canlarını kurtardılar. Bu hain paşalar İstanbul ve Çanakkale boğazlarını hain Fransız ve İngiliz ordularına açıyorlar. Enver ve Talatlar boğazları düşmana açmakla kapital yumruğu altında ezilen bütün dünya işçi ve rençber halklarının biricik dostu, biricik hamisi, biricik ilticagahı olan Rusya Şuralar Hükümetine de dehşetli bir darbe indirmiş oluyorlar."

Suphi ittihatçılar yenildikleri için de eleştiriyor. İçindeki büyük kinle, ittihatçıları eleştirmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor.

Ancak, belki Suphi farkında değil, Enver'in yenilgisi, onu bolşeviklerle aynı çizgiye getiriyor. Suphi kuşkusuz, bunları yazarken Enver'in nerede olduğundan ve ne yapmak istediğinden habersizdir. Bu habersizlikle yazısını şöyle bitiriyor: "Avrupa emperyalizminin bir pençesi Avrupa'da ise, ikinci pençesi Asya'daki müslüman kavimlerinin o nüfusu çok, toprağı geniş, bereketli memleketlerine dayanmış duruyor, kapitalizm Avrupa'da mütezelzel olsa bile Asya'daki koluna dayanarak inkilap ile uzun müddet güreşebilir. Rus bolşevik yoldaşlarımız bunu hakkıyla takdir eder ve şarkta Türk ve müslüman inkılapçılarına layık oldukları mevkii verirlerse zengin Asya'nın göğsündeki emperyal tırnaklar az zamanda ve pek kolay kesilip atılabilir."

1918 yılının sonudur.

Mustafa Suphi, büyük bir nefretle yazdığı yazıda, farkında olmadan, nefret ettiği Enver ile buluşuyor. Programları çakışıyor. Suphi değilse de, bolşevikler bu çakışmanın farkındadır. Zaman Doğu Halkları Kurultayı'na doğru akıyor.

Suphi ile Enver 1920 Eylül'ünde, Bakü'de, kurultayda karşı karşıya geliyorlar Aslında Enver Bakü'de birden bire ortaya çıkıyor. O zamana kadar Almanya'dadır ve kimse ne yaptığını bilmiyor. Enver Almanya'da Radek aracılığıyla bolşeviklerle anlaşıyor Anlaşılan program şudur: "İttihatçılar İngiliz işgali altındaki müslüman topraklarında ihtilaller hazırlayacaklar, bolşevikler bunun için para ve silah yardımı yapacak, kurtuluştan sonra 'islam esaslarına dokunmamak

şartıyla' bu ülkelerde Sovyetlere dost, sosyalizan yönetimler kurulacak."

Mustafa Suphi'nin bunu kabullenmek istemediği görülüyor. Bütün görgü şahitleri Mustafa Suphi liderliğindeki Türk komünistlerinin, Enver'i şiddetle protesto ettiklerini yazıyor.

Enver'e "Halk mahkemesine! Halk mahkemesine!" diye bağırıyorlar. Ancak bolşevikler, Enver'in Hindistan, Mısır, Irak, Suriye ve Afganistan ilişkilerinden yararlanabileceklerini düşünüyorlar Anadolu'nun direnip direnemeyeceği de henüz açıklığa kavuşmamıştır. Bir başarısızlık durumunda Enver Anadolu'ya geçerek savaşa devam edecek.

EKİM DEVRİMİ'NİN AÇTIĞI UFUK

Suphi, bu tarihe kadar, Türkiye'den çok, eski Rusya toprakları üzerindeki müslüman topluluklarıyla ilgilidir. 1920 yılı başlarında Taşkent'e geçiyor. Burada üç-dört ay kaldıktan sonra, Haziran 1920 başlarında Bakü'ye geliyor. Bakü'ye geldikten sonra, "Bakü'ye gelir gelmez teşkilatımız ilk defa olarak Türkiye'ye yaklaştığını ve kendi kitlesi içinde çalışmak imkanına malik olduğunu hissetmiştir"(7) diyor. Çok doğru ve çok açık. 1920'nin ortalarına kadar, Suphi, Türkiye ile ilgili değildir 1920 Ağustosu'nda başlıyor.

Neden?

Birbirine bağlı iki neden öne sürülebilir. Birincisi Sovyet Devrimi'nin yerleşmesi sürecidir. İç savaş, büyük bölümüyle Rusya'nın müslüman topraklarında geçiyor Bu Rusya'daki müslüman devrimcilerinin, örneğin Vahidov ve Galiyev'in olduğu kadar, Mustafa Suphi'nin de dikkatini iç savaşa yöneltiyor. İkincisı bolşevik liderliğin kendi egemenliğinin yayılacağı sınırlar konusundaki tereddütüdür. 1920 yılı ortalarında şekillenmeye başlıyor Tarih, bolşevikleri Çarlık Rusyası'nın topraklarında iktidara zorluyor. 1920 Ağustosu'nda, Bakü Kurultayı kararları da bunu göstermektedır, bolşevikler Türkiye'de bağımsızlıkçı "burjuva paşalar"ın iktidarına razı görünüyor Suphi'nin birden bire artan Anadolu ilgisinde ve alelacele Türkiye'ye geçişinde bolşeviklerin bu rızasına bir itiraz mı var, bunu düşünmek gerekiyor.

Kalabalık bir heyetle Anadolu'ya geçişi ve haince katledilişi, sonraki kuşaklara doğal olarak şiddetli bir iktidar mücadelesini çağrıştırıyor. Tartışmaya açık görünüyor.

Bu bakımdan 10 Eylül kararları önemlidir. Bakü Kurultayı'nın hemen sonrasına ve Türkiye'ye geçişın birkaç ay öncesine denk düşüyor. TKP'nin kuruluş toplantısıdır.

Kararlarda Türkiye için şunlar var: "Anadolu'da devam eden milli inkilab hareketinin umum dünya emperyalizmine karşı mücadelesiyle bütün dünya proletarya hareketine yardım ettiğine kaniyiz. Bu millı hareketin memleket dahılinde inkişaf bulması ve derinleşmesiyle, sınıf şuurunun meydana gelmesine hizmet ettiği ve böylece yarınki içtimai inkilaba müsait bir muhit hazırladığı muhakkaktır." Devam ediyor: "Türkiye Komünist Fırkası, bir taraftan Türkiye'de emperyalizme karşı olan bu hareketin derinleşmesine yardım etmekle beraber, diğer taraftan rençber, işçi halkın asıl maksadı ve son emeli olan çalışanlar hakimiyetini elde etmek esaslarını hazırlamak için bezl-i mesai edecektir."(8)

Bu kararlar çok ikircikli görünüyor ve birkaç ay sonra iktidarı almaya hazırlanan bir partinin kararlarına benzemiyor

Aynı konuşmada bir nokta daha var: "Fırkamız yalnız Türkiye'de değil, bütün şarkda inkilabın alemdarı olacaktır" diyor.

Suphi ve Enver hep bölge devrimini düşünüyorlar. İkisi de bu anlamda Anadolu'ya özel bir önem vermiyorlar. İkisine de bu büyük ufku açan Ekim Devrimi'dir. Enver, Ekim Devrimi'nden ve devrimin anti-emperyalist savaşından bağımsız Türk ve müslüman devletler çıkarmaya çalışıyor. Suphi, Ekim Devrimi'ni Türk ve müslüman topraklara yaymak istiyor.

TEK ÜLKEDE KURTULUŞ

Mustafa Kemal bölge devrimı ile hiç ilgili değildir. Başından beri bu konuda çok net bir tutum alıyor.

Erken sayılabilecek bir tarihte, 1920'nin Ocak ayında İstanbul meclisine gönderilen mebuslara Misak-ı Milli programını dikte ediyor. Misak-ı Milli, Anadolu hariç, kaybedilen tüm toprakların kaybedildiğini kabul ediyor. Bunun dışında kalan "Osmanlı islam ekseriyeti ile meskun bulunan" bölümün, yani Anadolu'nun bölünmez bir bütün olduğunu ilan ediyor. Boğazlar için "bilumum alakadar devletlerin görüşleri doğrultusunda ticaretin ve ulaşımın serbest olacağı" ilan ediliyor. "Asri bir idareye sahip olabilmemiz için bizim de tam bağımsızlığa sahip olmamız gerekir" deniyor. İstanbul meclisi Misak-ı Milli programını kabul ediyor. Meclisin dağıtılması ve An-

kara'da yeniden TBMM olarak toplanması ve hemen arkasından peşpeşe patlayan gerici ve emperyalist kışkırtmalı iç isyanların bastırılması, Mustafa Kemal ve TBMM'nin prestijini artırıyor. Ancak Yunan Ordusu'nun ilerlemeye başlaması 1920'nin bahar ve yaz aylarında çok kritik bir durum ortaya çıkarıyor. 10 Ağustos 1920'de Sevr imzalanıyor 1920 yazında Kızıl Ordu Bakü'ye giriyor

Kızıl Ordu'nun Bakü'ye girişi bütün dengeleri değiştiriyor.

Bakü Kurultayı, herhalde, kısa da sürse, İngiltere için bir kabus olmuştur.

Yüzlerce doğulu komünist veya nasyonalist biraraya geliyor İngiliz emperyalizmine lanetler yağdırıyorlar. Üstelik Radek ve Zinovyev gibi iki ünlü bolşevik lider de orada bulunuyor ve coşkuyla alkışlanıyorlar. TBMM temsilcisinden başka Enver ve Türkiyeli komünistler de Bakü'de ortaya çıkıveriyorlar. Üstelik Türk komünistleri ve bolşevikler, çekincelerine rağmen Kurtuluş Savaşı'nı desteklemeye karar veriyorlar. TBMM-bolşevik yakınlaşması hızlanıyor. Hemen ardından Kazım Karabekir ordusu Taşnak Ermeni ordusunu mağlub ederek ilerliyor. İngiliz telgrafları işlemeye başlıyor. Amiral de Robeck Lord Curzon'a, "Kemalistler Ermenistan'ı aldılar bu bölge bizler için kaybolmuş sayılır

Batum'da da aynı tehlikeye uğramak üzereyiz. Kemalist-bolşevik yakınlaşmasından sonra milliyetçiler Sevr Anlaşması'nı büsbütün kabul etmeyeceklerdir" diye yazıyor. 22 Kasım'da Curzon daha açık bir telgraf alıyor: "Mustafa Kemal ile bolşevikler anlaşma yapıyorlar Müttefikler acele olarak Mustafa Kemal'e Sevr Anlaşması'nda bazı değişiklikler teklif etmelidirler" deniliyor. Bu telgrafın tarihi 12 Kasım 1920'dir.(9) Kasım ayının sonlarında Sovyet Ermenistanı ilan ediliyor.

KOMÜNİZM KORKUSU

Sovyetler Kafkasya'ya indikçe İngiltere'nın korkusu artıyor. Sadece İngiltere'nin değil Ankara'nın da komünizm korkusu artıyor. 1921 yılının ilk günlerinde Çerkes Ethem tasfiye ediliyor, son günlerinde Mustafa Suphi Karadeniz'de öldürülüyor. Aynı günlerde ise Anadolu komünistlerinin tutuklanması var.

Şubat ayının başlarında Londra Konferansı toplanıyor Bir sonuç alınamamasına rağmen son derece önemli görünüyor. Aslında anlaşma için bütün koşullar hazırdır. İstanbul'un yanında TBMM temsilcileri de Londra'ya çağrılıyor. Fransa ve İtalya TBMM ile anlaşmak için İngiltere'yi ikna etmeye çalışıyorlar.Ancak İngiltere yumuşamıyor. O günlerde Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Müdürü olan Yusuf Hikmet Bayur İngiltere ile anlaşma sağlanamamasının bütün sorumluluğunu heyet başkanı Bekir Sami'ye (Kunduk) yükleyerek şöyle yazıyor: "O vakit ki düşmanlarımıza karşı hüsnü tesir yapmak (iyi görünmek) itilafdan (anlaşmadan) kaçar görünmemek gibi manasız köhne düşüncelerle 'Misak-ı Milli'nin ruh ve metnine zıt birtakım mukaveleler imza edilmiş, tavırlar takınılmış ve düşman ricalinde millı hükümetin yalnız zevahiri kurtarmak için bazı müsaadat koparmak istediği ve hafif muaddel (değiştirilmiş) bır Sevr muahedesi imza etmeye razı olacağı hissi hasıl edilmiş ve bu his tabii onları inat ve sebata sevk etmiştir."

Bu da olabilir. Ancak İngiltere'nin Yunan Ordusu'nu bir kere daha denemeye karar verdiğini düşünmek daha doğru olacaktır.

Gerçekten de Yunan Ordusu temmuz ayında büyük bir taarruz başlatıyor. Eskişehir'e kadar ilerliyorlar. Türk Ordusu Sakarya nehrinin gerisine çekiliyor.

Mustafa Kemal en riskli günlerde Başkomutanlığı ve bütün yetkileri eline alıyor. Ekim ayının başlarında Yunan Ordusu geri çekiliyor. Bundan sonra bir yıllık bir bekleyiş var. 1922 Ağustos ayında Büyük Taarruz geliyor.

1918 ile 1923 arasına sıkışan beş yılda pek büyük dersler bulunuyor■

NOTLAR

1- Üçüncü Enternasyonalin Kısa Tarihi, Alexander Sobolev, Bilim Yayınları 1979, 108-109

2- Enver Paşa, Masayuki Yamauchi, Bağlam Yayınları, S.136

3- Yakında Sosyalist Yayınları'ndan çıkacak

4- Türk-Sovyet İlişkileri, Kamuran Gürün, TTK 1991, s.69

5- Siyasi Partiler, Tarık Zafer Tunaya, cilt 1, s. 352

6- Yavuz Aslan, Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi, TTK, Ankara 1997, s.23

7- age, 85

8- age, 227

9- Belgelerle Türk İngiliz İlişkileri Tarihi, Kitaş Yayınları, İstanbul 1969, s.240

"SOL MARKSİZM" ÜSTÜNE II

Arslan Başer KAFAOĞLU

Batıda olsun, bizde olsun ekonomik felaketlerin nedenleri çok büyük ağırlıkla kapitalizmin toplam sabit sermaye stokunun büyüdükçe, üretimin gerçekleştirilmesinin güçlüğünden çok kapitalizmin, başka deyimle serbest piyasa ekonomisinin kurallarının uygulanmasındaki sapmalarda aranmıştır. Yani, aslında serbest piyasa ekonomisinin bir siyasal kargaşa olmadığı, işçi sınıfının sömürüye başkaldırıp egemenleri alaşağı etmediği sürece sonuna kadar gücünü koruyacağına inanılmıştır.

Ne yazık ki Yalçın Arkadaş'ın Sol Marksizm kitabında da bu görüş temelinden değişmiş değildir. Marx aslında kapitalizmin önlenemez ve "onarılamaz" iç çelişkilerle hasta olduğunu ve bu çelişkiler nedeniyle sadece bir tarih parçasında yaşayacağını, bundan sonra silinip gideceğini belirtmiştir esas itibarıyla. Hele bu çöküşü bir sınıfın gücü, kararlılığı ve çok abartılan biçimde "bilinciyle", sadece bununla açıklamış değildir. Kapitalizmi, kitleselleşmiş ve özüyle değişmeyen kapital yapısında incelemek marksizme aykırıdır... 1800'lerin başındaki "kapital" ile 1850'lerdeki "kapital" birbirinden çok farklıdır. "İkinci" yani 1850'lerdeki kapital ile "birinci" kapital aynı yapıda değildir ve bu fark çok önemlidir. Marx 1860'larda ana yapıtı olan Capital'in I. kitabının 25. kesiminde kapitalin birikimini anlatırken bu önemli nokta üzerinde durmuş, kapital birikiminde kapitalin sabit kısmının kapital içindeki oranının durmadan büyüyeceğini "Bir Ekonomi Yasası" olarak saptamıştır. Bu kesimin ikinci kısmının başlığı da şudur:

"Kapitalin Dolaşan Kısmının Oran Olarak Azalması Birikim ve Onunla Beraber Yürüyen Konsantrasyondaki Artışla Birlikte Olur."

Bu kısımdan çok önemli bir bölümü İngilizce baskısından çevirerek buraya aynen alıyoruz:

"Ekonomistler ücretlerdeki yükselmenin nedeni olarak ne sosyal zenginliğin hacmini, ne de kapitalin bugün kazandığı büyüklüğü değil, sadece sabit kapitalin büyümesini ve onun büyüme hızını gösterirler." (Adam Smith, I. Kitap, 8. Kesim)

Bu kitapta buraya kadar bu oluşun bir özel bölümünü, kapitalin "organik birleşiminin" değişmediği dönemi irdeledik. Ama süreç bu dönemi çok geride bırakır.

Kuşkusuz kapitalist sistemin ana temelinde birikim sürecinde, sosyal emeğin verimliliğinin gelişmesi bu birikimin en güçlü kaldıracı olmuştur. Adam Smith, "Ücretleri artıran, mal ve hizmetlerin hacmini yükselten aynı neden üretici güçlerin gücünü geliştirir, daha az emek ile daha çok iş meydana çıkmasını sağlar" demekte. (Adam Smith, Wealth of Nation, aynı kesim 1842 basımında I. Kesim) Alıntı şöyle sürer:

"9. Kapitalin özünde insan emeğinin ürünü olduğunu gösterdiğim ilk incelememize dönersek insanın kendi ürünü olan kapitalin boyunduruğu altına girmesini ve ona bağlanmasını anlamak son derece güçtür; ama bu tartışılmaz bir gerçekliktir, bu bize kendisini kabul ettirmiştir. Peki, işçi onu yarattığı için efendisi olması gerekirken nasıl onun tutsağı haline gelmiştir? (Von Thünen Der İnsorlirte Staat. Kısım II, Bölüm 2, Rostock, 1863 sh. 5-6) Bu soruyu sorma onuru Thünen'e aittir. Ama soruya yanıtı çocukçadır." (Adam Smith, Wealth of Nation, I. Kitap, 8. kesim. 1814 basımında I. Cilt, sh. 142)

"Toprağın münbitliği gibi ya da yalnız bir uzman

Arslan Başer Kafaoğlu'nun bu sayımızda ikinci bölümünü yayınladığımız çalışmasının ilk bölümü, bir önceki sayımızda (Ekim–Kasım'98) yer almıştı. (Hİ)

işçinin nitelikçe daha üstün nitelikte mal üreten olağandışı hüneri gibi durumlar bir yana bırakılırsa emeğin sosyal verimliliği belli bir zaman içinde ve aynı emek yoğunluğu içinde, kullandığı üretim araçları ile orantılı olarak ürüne dönüşür. Üretim araçları yığını emeğin verimliliğini yükseltir. Örneğin iş bölümünün artması (imalat sanayiinde) ve çalışma sürecine makinelerin girmesiyle, daha büyük ölçüde ham ve yardımcı madde kullanma durumunda kalınır. Bu sonuca emeğin verimliliğinin artışı ile gelinir. Öte yandan makınalar, yük hayvanları, maden ocakları, su kanalları emeğin verimliliğinin artması için kaçınılmaz bir koşuldur. Bu yargı binalar, izabe fırınları, taşıma araçları bakımından da doğrudur. Ancak koşulu veya sonucundan hangisi de olsa, üretim araçlarının artışı, bunlar içinde varolan emek gücünü hesaba katsak bile, emeğin verimliliğinin artışı anlamına gelir. Üretim araçlarının git gide daha çok kullanılmasıysa üretimde emek gücünün göreceli olarak azalması, bir başka anlatımla üretimin subjektif faktörlerinin azalırken objektif faktörlerinin oran olarak yükselmesi anlamı taşır.

Kapitalin teknik kompozisyonundaki bu değişim, üretim araçlarının yığın olarak onu işleten emek gücüne oranla artması, değer olarak da kapital içindeki sabit kısmın, dolaşan kapital zararına, yükselmesi sonucuyla yansır. Başlangıçta yüzde elli üretim araçları ve yüzde elli emek gücü için ayrılmışsa, sonra emeğin verimliliğinin artışıyla üretim araçlarına ayrılan kısmın yüzde 80'e yükselirken emek gücüne ayrılan kısmın yüzde 20'ye düştüğü görülür. Kapitalin sabit kısmının artan bir tempoda oran olarak yükselmesine (bugün olduğu gibi) metaların fiyat yapılarının çeşitli dönemlerde ya da çeşitli ülkelerdeki karşılaştırmalı analizlerinde de rastlanır. Fiyatın üretim araçları değerini yansıtan kısmı kapitalin dolaşan kısmına isabet edecek, yani emeğe düşen pay ise kapital birikimi ile ters orantılı olarak gelişir."

Kapitalin organik kompozisyonuna Marx çok önem verir. Büyük yapıtı Capital'ın birinci cildinde bunu yukarıdaki alıntı ile gördük. Marx'ın verdiği bu değer aslında 25. Chapter'ın sahife sayısı ve bu konuya verdiği ön isimle de bellidir. Bu Chapter birinci ciltte 96 sahife tutar. Bütün birinci cildin en hacimli kısmı bu Chapter'a ayrılmıştır. Ayrıca bu Chapter'in başlığı "Kapitalist Birikimin Genel Yasasıdır". Buradaki "Genel" deyimi aslında "Değişmeyen" anlamındadır. Tarih içinde yapılan incelemelerle anlatılmak istenen budur.

Kapitalin birleşimindeki bu "progressive" yani zamanla hız kazanarak süren organik kompozisyon değişikliği Capital yazıldığı zamanda şimdiki kompozisyona bakarak o denli önemli bulunmayabilirdi, ancak bugün yani Capitalin üçüncü cildinin yayınlanmasının üstünden yüz yıldan çok zaman geçmesinden sonra, kapitalizmin ölümcül biçimde yaralanmasının başlıca nedeni olduğunu aşağıda anlatacağız. Marx ve ondan sonra Engels çeşitli işletme ürünlerinin fiyat veya değerlerinin belirlenmesinde önemini belirterek dikkate almışlardır. Aynı "sosyal zorunlu emek" ile üretilmiş metaların eşit değer ya da fiyatça değerlenmesi gerekmez. Böyle iki malın fiyat veya değer bakımından karşılaştırılması için bunların üretildiği süreçler içinde kullanılan kapitalin organik birleşimine de bakmak gerekir. Daha yüksek oranda sabit kapital ile bir A malının üretimi için gerekli zorunlu sosyal emek, daha düşük oranda bir sabit kapital oranıyla üretilen bir B malındaki zorunlu sosyal emekten daha düşük olabilir. Yine de A malının değeri ya da fiyatı B malının değer ya da fiyatından daha yüksek olabilir.

Kapitalin organik kompozisyonu Marx'ın kâr oranlarının farklılığını açıklamada da önemli bir yere sahiptir. Capitalin üçüncü cildinde II. Kısım başlığı "Kârın Ortalama Kâra Dönüşümü"dür. Önce VIII. Kesim'le başlar. Bu kesimde farklı üretim dallarında farklı organik kompozisyonlar ve bu nedenle kâr oranının farklı oluşu anlatılır. Anlatım şöyle: "Farklı Üretim Kollarında Farklı Sermaye Birleşimleri ve Kâr Oranlarında Bundan Gelen Farklılıklar"

"Bundan önceki kısımda, diğer şeyler yanında, artı değer oranı aynı kaldığı halde kâr oranının değişebileceğini göstermiştik. Bu bölümde, emeğin sömürülme yoğunluğunun ve dolayısıyla artı değer oranı ile işgünü uzunluğunun, belli bir ülkenin toplumsal emeğinin bölündüğünü bütün üretim alanlarında aynı olduğunu varsayıyoruz. Adam Smith çeşitli üretim alanlarında emeğin sömürülmesindeki sayısız farklılıkların, her türden mevcut telafilerle ya da yerleşmiş önyargılara dayanılarak telafi kabul edilen yollarla birbirlerini dengelediklerini, bu nedenle de bunların sırf geçici ve yok olup giden ayrımlar olduklarını ve genel ilişkiler konusundaki bir in-

celemede önlemleri bulunmadığını ayrıntıları ile göstermiş bulunmaktadır (A.Smith. An In quiry into the Nature and Causes of the Wialth of Nations Cilt 1. Kesim X) Diğer farklılıklar, geniş ölçüde, birinci cildin başlangıcında (s.19) sözü edilen basit ve karmaşık emeğe dayanır ve bunlar, farklı üretim alanlarında çalışan emekçilere son derece eşit olmayan paylar sağlamalarına karşın, bu üretim alanlarındaki sömürünün yoğunluğu ile ilişkileri yoktur. Örneğin bir kuyumcu işçisi bir gündelikçi işçiden daha iyi ücret alıyorsa, onun artı emeği de ötekinin artı emeğinden aynı oranda daha fazla artı değer üretmektedir

..artı değer oranının değişmediği varsayıldığında, belli bir sermayenin sağladığı kâr oranı, değişmeyen sermayenın bir ya da ötekı kısmının değerini yükselten ya da düşüren durumların sonucu olarak yükselebilır veya düşebilir ve böylece sabit sermaye ile değişen (bizim bundan önce, kısımlarda dolaşan, diye adlandırdığımız) kısımları arasında ki oranı etkiler...

... emeğin sömürü derecesi aynı kalmak üzere aynı sermayeyi oluşturan kısımların değeri ile sermayenin devir zamanındaki değişıklikler, kâr oranında değişıklikler meydana getırmekte.. Bundan şu açık sonuç çıkar kı, farklı üretım alanlarında yanyana bulunan kâr oranları, dığer koşullar aynı kalmak üzere, bu farklı alanlarda kullanılan sermayelerın devır zamanları farklı olduğu ya da çeşitli üretim kollarındaki bu sermayelerin organik kısımlarının değer ilişkisi değişık olduğu zaman farklı olurlar..." (Bu kısım Sol Yayınlar'ın Capital üçüncü cilt 1997 Ekim baskısından alınmıştır.)

Bu konuyu ve kârların eşitlenmesi hakkındaki kısmı burada keseceğız. Çünkü yapmak istediğimiz şey Marx'ın kapitalin organik kompozisyonuna verdığı değeri anlatabilmektır. Aslında bu kompozısyonun araştırılması kapitalızmin incelenen dönemde kı durumunun araştırılması demektır. Ne yazık ki Marx'tan sonra marksistler bu konuyu arka plana atmışlardır. Yalçın Küçük'ün kaleminden çıkan Sol Marksizm kitabını da bunun gibi analizler bulurum umuduyla elime almıştım.

MARKSİST DÜŞÜNCENİN TEMEL KABULLERİ

Marksist düşüncenin en temel esası kapıtalizmin sadece bir zaman parçası içinde yaşayacağı yani onun kalıcı olmadığı noktasıdır. Bu bilince varmadan sol marksıst olmak değil, marksıst olma iddıası boşta kalır. Türkiye'dekı marksistlerin bugün en önde gelen hatası buradadır. Sanki serbest piyasa ekonomisi denılen kapitalizm kalıcı imiş gibi yapılmaktadır tahliller. Peki Marx kapıtalizmın çökeceğini, çöküş sürecını nasıl tahlil ediyor? Bu konuda kapitalizmin kendi mezarını kazdığını bir çok kez yazıp söylemiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Marx, kapitalizmin batışının, çöküşünün kapitalizm içinde ve onun öz niteliklerine göre önüne geçilemez nedenlere dayamıştır. O nedenleri kapitalizmin, önüne geçilmez çelişkilerde aranmalıdır. Nedir bu özellikler? Ben ekonomik araştırmalarda üç büyük insana ınanırım Bunlar A. Smith, K. Marx ve J. M. Keynes... Bu üç büyük ekonomistin üçü de toplumun bütünündeki oluşları ve üretimin yapısını inceleyerek sonuçlara varmışlardır. Marksist olarak bizim de Marx'ı bu aynı yöntemle tahlil etmemiz gerekir. Marksıstler olayları toplumsal yönüyle değil fiyat teorisinin doğurduğu sonuçlarla yorumluyorlar. Aslında emekdeğer teorisinin kurucusu Marx değil A. Smith'tir. Marx'tan yukarıda aldığımız alıntılar

Kapitalist düzenin bugünkü halinden kapitalist iktisatçılar marksist iktisatçılardan daha umutsuz. Ama marksist iktisatçılar düzeni tahlil eder ve çöküş konusunda kötümser kalırken kapitalizmi tutan iktisatçıların bile beğenmeyip bir yana attıkları bilgi stokunu ve yöntemlerini kullanıyorlar.

bunun en açık kanıtıdır. Aynı görüş, Smith ile bir çok konuda aynı görüşleri paylaşan D. Ricardo'da doğrulanmıştır. Aslında, Marx olsun, Engels olsun emek-değer kuramı üzerinde herkesi şaşırtacak bazı değerlendırmelerde bulunmuş ve bunlar nedense Marx'ı inceleyenlerin gözünden kaçmıştır. Büyük insan Engels'in, Capıtal'in üçüncü cildıne ek olarak yazdığı ek notta görüleceği gibi aslında dert, daha Capıtal'in birinci cildinin yayınından sonra marksist teoriyı anlamaktan çok anlamamaya çaba harcanması sonucu ortaya çıkmıştır. Bır talihsizliğin de marksist teori birinci cildin yayınlanışından çok sonra ortaya çıktığını kabul etmek gerekir. Aradan ge-

Lenin devrimin gerçekleşmesinde iki grup koşulun varlığını gerekli görmekteydi. Bunların biri objektif koşullar olarak sayılmakla beraber Lenin akılda olmayan bir yöntemler topluluğuyla aynı hedefte birleşeceği olanaksız gibi görünen sınıf ve tabakaları ve klasik bir sosyalist devrimde adı edilmeyecek sloganları çalıştırarak devrimi gerçekleştirmişti. Bu lokal olarak yani bir ülkede bazan mümkün olabilir. Ancak "Dünya Sosyalist Devrimi" için objektif koşulların mutlaka olgunlaşması gerekir.

çen uzun yıllar içinde kapitalizm kendi yapısında büyük değişikliklere uğramıştır. Engels, marksist iktisat teorisinin en can alıcı açıklamasını şöyle anlatır:

Konunun can alıcı noktası üçüncü ciltte, sayfa 154'te bulunabilir. (Bizim alıntı yaptığımız Türkçe metinde s. 158)

"Bütün güçlük, metaların yalnızca basit metalar olarak değil toplam artı değer kitlesinden kendi büyüklükleri ile orantılı ya da eşit büyüklükte oldukları takdirde eşit miktarda pay talep eden sermayelerin ürünleri olarak değişimleri olgusundan ileri gelir."

Bu farkı ortaya koymak için, işçilerin, kendi üretim araçlarına sahip oldukları, ortalama olarak eşit sürelerde ve eşit yoğunlukta çalıştıkları ve kendi metalarını doğrudan birbirleriyle değiştirdikleri varsayılır. Bu durumda, bir günde, iki işçi emekleriyle ürünlerine eşit miktarda yeni değer katmış olabilirler, ama herbirinin ürünü, üretim araçlarında zaten somutlaşmış emeğe bağlı olarak farklı değerlerde olabilir. Değerin bu son kısmı, kapitalist ekonominin değişmeyen sermayesini (sabit sermayesini ABK) temsil ettiği halde, yeni eklenen değerin, işçinin geçim araçları için kullanılan kısmı, bu örnekte işçiye ait bulunan artı-değeri temsil eder. Şu halde, değerin yalnız kendileri tarafından yaratılan "değişmeyen" kısmını yerine koyacak miktar düşüldükten sonra, her iki işçi, eşit değerler alabilirler; ama artı değeri temsil eden kısmın üretim araçlarına oranı -ki bu kapitalist kâr oranına tekabül eder- her iki halde farklı olur. Ama bunlardan her birisi, yerine konulan üretim araçlarının değerini, değişim yoluyla alacakları için bunun bu durumda hiçbir önemi olmayacaktır.

"Demek oluyor ki, metaların değerleri ya da yaklaşık olarak değerleri üzerinden değişimleri, belli bir kapitalist gelişim düzeyini gerektiren, üretim-fiyatları üzerinden değişimlerine göre, çok daha düşük bir aşamayı gerektirir... Fiyatlar ile fiyat hareketlerinin, değer yasasının egemenliği altında olması bir yana, metaların değerlerine, yalnız teorik değil tarihsel bakımdan da üretim fiyatlarına ön geldiği gözüyle bakılması yerinde olur: Bu üretim araçlarının emekçiye ait olduğu koşullar için gereklidir ve hem eski çağlarda ve hem de modern dünyada kendi emeğiyle yaşayan toprak sahibi çiftçiye ve zanaatkara uygulanır. Bu, bizim daha önce ifade ettiğimiz görüşle, ürünlerin metalar haline gelişinin, aynı topluluğun üyeleri arasında değil farklı topluluklar arasındaki değişimden ileri geldiği görüşü ile de uygunluk halindedir. Bu yargı yalnız bu ilkel koşul için değil, aynı zamanda köleliğe ve serfliğe dayanan daha sonra koşullar ve her üretim kolu ile ilgili üretim araçlarının bir alandan diğerine ancak güçlükle aktarılabildiği ve bu nedenle çeşitli üretim alanlarının, dış ülkeler ve komünist topluluklarda olduğu gibi, birbirleri ile belli sınırlar içerisinde ilişkide bulunduğu sürece, lonca biçiminde örgütlenmiş el zanaatları için geçerlidir." (Aynı Türkçe çeviri s. 159 ve 160)

Engels bu alıntıyı yaptıktan sonra, "Marx, eğer üçüncü cildi bir kez daha gözden geçirme fırsatını bulsaydı, kuşkusuz bu paragrafı epeyce genişletirdi. Bu haliyle ancak söz konusu nokta üzerinde söylenecek şeylerin kaba bir taslağıdır" deyip konuyu Marx adına (kuşkusuz büyük bir vukufla) daha yakından ele almaktadır. Bu incelemeyi burada aynen ele almayacağız, sadece şu çok kesin yargıyı burada zikretmek herhalde maksat için yeterli. "Şu halde marksist değer yasası ürünleri metalara dönüştüren değişimin başlangıcı olan, 15. yüzyıla değin süren bir dönem için, genel bir ekonomik geçerliğe sahip olmuştur."

İşte marksistlerin hemen tamamının marksizmin

bugünkü ekonomik düzenin tahlilinde dayandıkları yasa, daha Marx'ın kısaca "bugüne uygulamayın" dediği bu marksist emek-değer yasasıdır. Ben sayısı çok az olan marksistin Capital'in üçüncü cildini okuduğunu ve hele Engels'in bu açıklamasını gördükleri kanısındayım. Doğal ki yaşanan bu düzeni böylesine eksik bir bilgi stokuyla zorlarsanız, varılan sonuç bugünkü sonuçtur.

Peki nedir bugünkü sonuç? Şudur: Kapitalist düzenin bugünkü halinden kapitalist iktisatçılar marksist iktısatçılardan daha umutsuz. Ama marksist iktisatçılar düzeni tahlil eder ve çöküş konusunda kötümser kalırken kapitalizmi tutan iktisatçıların bile beğenmeyip bir yana attıkları bilgi stokunu ve yöntemlerini kullanıyorlar.

MARKSİST TEORİ

EN ÇOK BUGÜN HAKLIDIR

Aslında Marx kapitalizmin bir zaman parçası için, sadece bu kadar, yaşayabileceğine inanıyordu. Yaptığı bilimsel çözümlerle bulduğu kapitalizmin genel yasası ona bunu göstermişti. Ne var ki düzenin yıkılışının o kadar yakın olmadığını biliyordu. Aslında yıkım kapitalizmin genel yasasının, kapital birikimi ve birikime egemen olan kuralların kapitalizmi onarılamaz şekliyle yıkımın kapısına getirmesiyle sahneye çıkacaktı. Bu acaba nasıl olacaktı?

Aslında bunun iki ipucu Capital'in üçüncü cildinde vardı. Bunlar arkadan gelen marksist ekonomistlerce geliştirilmeliydi. Bu yapılacağı yerde sadece "işçi sınıfının" ve hatta daha genişletmeyle "çalışanların" devrim bilinci içine girmesi bir Godot gibi beklendi. Oysa kapitalizmin işleyişinin durma noktasına yaklaşıp yaklaşmadığına bakılmadı Burada Marx'ın verdiği ipuçlarının tahliline geçmeden bir noktayı belirtmek isterim. Devrim teorisi üzerinde sosyalist liderler içinde en çok kafa yoran kuşkusuz Lenin'dir. Lenin devrimin gerçekleşmesinde iki grup koşulun varlığını gerekli görmekteydi. Bunların biri objektif koşullar olarak sayılmakla beraber Lenin akılda olmayan bir yöntemler topluluğuyla aynı hedefte birleşeceği olanaksız gibi görünen sınıf ve tabakaları (işçiler, askerler ve köylüler) ve klasik bir sosyalist devrimde adı edilmeyecek sloganları (örneğin, köylüye toprak) çalıştırarak devrimi gerçekleştirmişti. Bu lokal olarak yani bir ülkede bazan mümkün olabilir. Ancak "Dünya Sosyalist Devrimi" için objektif koşulların mutlaka olgunlaşması gerekir.

Marx yaşamında dünyada ekonomik koşulların (veya objektif koşulların) buradan uzakta olduğuna inanıyordu. Şurasını belirtmek isterim ki bu aşamaya şimdi gelinmiştir. Marx'ın tahlillerinde haklı olduğu bugün apaçık meydana çıkmış bulunmaktadır. Marx'ın verdiği en önemli ipucu sermaye büyüdükçe sabit kapitalin, kapital içindeki payının oran olarak büyürken, dolaşan (veya değişen sermayenin) payının düşmesidir. Marx bu değişime çok önem vermiştir ve bunu "Kapitalizmin Genel Yasası" olarak adlandırmıştır. Böyle bir değişimin uzun bir zaman içinde yaratacağı dengesizlik meydandadır. Kapitalin bu oranlar arasında gittikçe hızlanan değişme sonucu üretme gücünü artırmakta ama bu üretimi realize edecek dolaşan sermaye gerekli artışı yapamadığı için bir üretim fazlası durmadan birikmektedir. Bu bozukluk ilk patlamasını 1929'da Amerika'dan başlayıp, büyük endüstri ülkelerinde göstermiştir. Hele altın esasına dayalı para sistemleri para basımını önlediğinden bunalım ağırlaşmaktaydı. Marksist yazarlar bu bunalımı yeterli bir yetkinlikte İnceleyemediği gibi, o zamanki Rusya işgalleri nedeniyle bu fırsatı kullanamadığı için kapitalizm yine de, (biraz da II. Dünya Savaşı'nın silah harcamalarının toplam talebi artırmasıyla) savaş öncesinde bu bunalımı atlatabildiler. Bunalıma en iyi teşhisi bir sosyalist olmayan İngiliz ekonomi yazarı John Maynard Keynes koydu. Stok fazlalarını ve çalışabilir üretim kapasitelerini harekete geçirmek üzere ne bahasına olursa olsun talebi artıracak önlemler alındı. Önce para basım mekanizması değişti. Artık ekonominin paraya göre değil, paranın ekonomiye göre ayarlanması esası getirildi. Yine ilk olmak üzere bunalımı önlemek için devlet geliri olup olmadığına bakmadan, gerekirse karşılıksız para basarak bayındırlık işlerine girişildi. Devlet parasıyla bunalımı önleyen Hitler ve Roosvelt halklarının kahramanı oldular. Alman ve Amerikan halkları bu iki insana tarihlerinde hiç kimseye vermediği ayrıcalıklar tanıdılar. II.Dünya Savaşı ile artan silah harcamaları ile ekonomi bunalımı yerini başka gündemlere bıraktı. Savaştan sonra Keynes'in nasihatlarıyla girilen yol, bir süre bunalımı önledi. Ancak 1955'ten sonra yine "alabildiğine yatırım" sonucu ortaya çıkan eksik tüketim bunalımları özellikle gelişmiş ülkeleri tehdit etmeye devam etti. Kapitalizm veya kibar deyimiyle "Serbest Piyasa Ekonomisi" bu modele uygun bunalımı aşmak için çeşitli sözüm ona önlemlere gitti. Bunlar bunalımı geciktirdi ama gelecek bunalımın etkilerini artırdı■

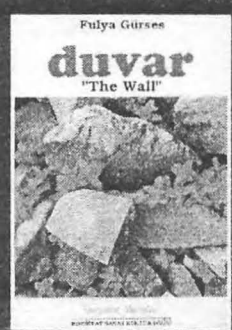

Yazışma: P.K. 1364, Sirkeci, 34431, İstanbul
Tel / Fax: (0212) 553 02 93 - 251 83 91

Dağıtım: PİA - YÖN - SAY - SOSYAL - BARIŞ
BİRLEŞİK - ARKADAŞ - C.K.K.

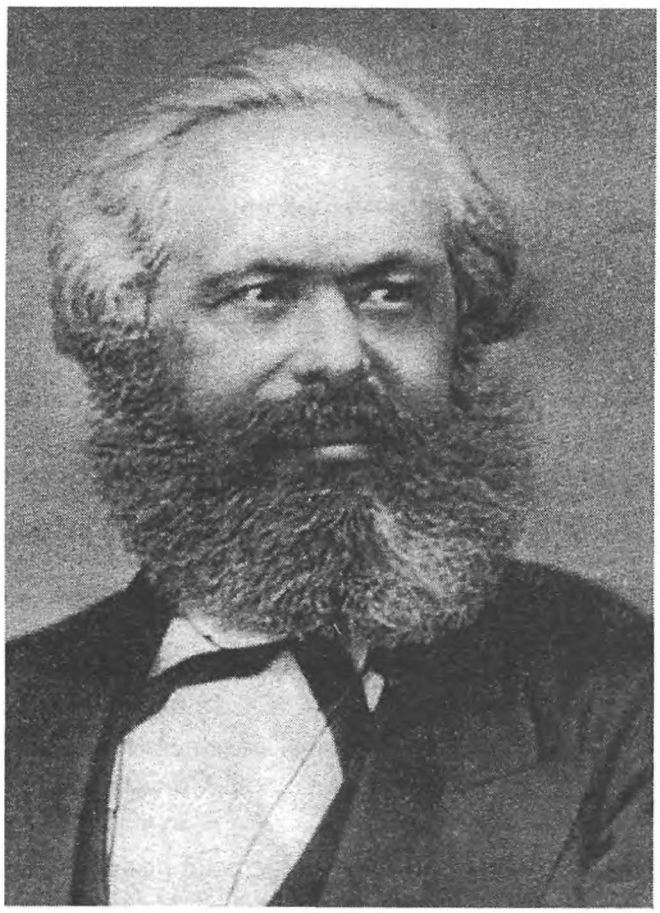

BATI DÜŞÜNCESİ VE POLİTİKA

F. Kamil YÜKSEL

"Bilime giden şahane yol yoktur"
Karl Marx'dan Maurice la Chatre'ye
18 Mart 1872

"Bilime giden şahane yol yoktur" sözü, politik felsefeyle uğraşan bizler için uğraş alanımızın ufkunu genişleten bir saptamadır.

Marx, kuramsallığın en gelişmiş haliyle bile yaşamı veya pratiği tam anlamıyla temsil etmediğini, edemeyeceğini anlatmaktadır.

Bu tespitin, kuramsallık düşünüldüğünde tarihte ilk gerçek toplumsal modelleri kuran Marx tarafından ifade edilmesi daha da anlamlıdır.

Varoluşculuk felsefesi ve özellikle önemli isimlerinden J.P.Sartre, modeller topluluğu olan marksizme bireysellik adına modellerin katılığına, şematikliğine ve yetersizliğine itiraz etmektedir.

Bir başka okulun son temsilcisi F. Braudel, "Geçen yüzyılın en güçlü toplumsal çözümlemesi için, yaratıcı gücü sınırlandırmıştır" tespitini yapmaktadır. Ona göre Marx'ın dehası, uzun süren gücü, ilk gerçek toplumsal modelleri kurması ve tarihsel olarak uzun zaman öncesinden –ilkel komünal toplum ve öncesi– yola çıkmasına dayanmaktadır. Yine Braudel'e göre marksist modellerdeki yasa gücüne, her yerde ve her toplumda otomatik olarak uygulanabilir diye bir açıklama değeri verilmiştir. Oysa bu modelleri, zamanın değişken nehirlerine bırakacak olursak, modellerin kullanımında bilinç olmadığı için, dokuların ortaya çıkması ona göre doğaldır. Çünkü bunlar daha sağlam ve iyi yapılmış modellerdir.

Sartre'dan farklı olarak F. Braudel marksist modellerin kullanılma biçimine, insanların haklarının olduğunu sandıkları kullanıma itiraz etmektedir.

Bu bilinçli olmayan tarih yazınına gitmeyecek mi? F. Braudel, marksizmi bilinçten ayırmak için bir kez daha mı soyutluyor? Soyut yerine somutun zenginliğinde kaybolmasını tavsiye ediyoruz, böylece daha yararlı olabilme imkanına kavuşur. Peki zamanın değişken nehirleri, bu modelleri kullanırken, yalnızca bunu bilinçli yapmadığı için mi modellerin doğru kullanımı söz konusu olacaktır? Yerel değerlerle ve toplumla kaynaşıp dokularını ortaya çıkartabilecektir.

Tartışmaların yalnızca gerekli olanı bizleri ilgilendirir. Materyalist ve idealist felsefe artık saf (pure) anlamını pratikte yitirmiştir. Daha doğrusu günümüzde saf (pure) anlamda materyalizmden, pure anlamda idealizmden bahsetmek oldukça güçtür.

Felsefe disiplininin bu iki temel yapısı, kendileri-

ni birbirleriyle tanımlayarak olgunlaşmışlardır. Olgunlaşma dönemleri Sanayi Devrimi'nin kıta Avrupası'nda toplumsallaştığı dönem olan 19. yüzyıl ortalarıdır. Bu iki temel felsefe disiplininın uç noktaları, materyalizm için Feurbach ve Marx, idealizm için Hegel'dir.

Felsefenin, 19. yüzyıl olgunluk dönemi sonrası daha çok yaşamsallaşması, insani hale gelmesi sonucunda pure anlamından kaybetmesi; günümüzde, felsefi anlamda, birçok soruların cevaplanmasına olanak vermektedir. Burjuva düzeni, burjuvanın kendisi, acaba idealist midir? Pure anlamda rafine bır burjuvanın idealist olduğunu söylemek oldukça güçtür.

Peki sınıf düzleminde burjuvazinin kurduğu düzen felsefi anlamda idealist midir?

Buna da verilecek cevap aynıdır.

Peki burjuvazi ve burjuvazinin kurduğu düzen materyalist ise sosyalistlerin ve sosyalist düzenin (ütopya) felsefi anlamda ifadesi ne olacak?

Felsefi bilginin ya da kurulan felsefe sistemleri ve felsefe kavramlarının yeryüzüne araçsız indirilmesi pratiğin acımasız, taarruzuna maruz kalır. Yaşamın acımasızlığı karşısında anlamı olmaz. Politik felsefe, felsefeyle yaşamın arasındaki süzgeç olmak zorunda kalmıştır.

Öncelikle politik felsefe bu sorulara yanıt bulmak zorundadır?

KOLLEKTİFLİK VE BİREY

Yalçın Küçük'ün "bireyin gelişmesini, sıçramasını, özgürleşmesini engelleyecek bir kollektifliğin sosyalizmle ilişkisi olamaz" saptaması, hem batı düşüncesinin marksist toplumsal pratiğe yönelttiği eleştirilere cevap niteliği taşıması açısından, hem de sosyalist ütopyadaki özgürlüğün birey ve toplum ile ilişkilendirilmesinde asgarı ilkenin belirginleşmesi açısından önemlidir.

Avrupa merkezli marksist anlayış; marksist öğretinin doğuşundan bu yana kendi içinde iki temel oluşturmuştur. Bunlardan birincisini L. Althusser, ikincisini E. P. Thompson temsil etmektedir. Bunların dışında devrimci marksist bir tarih anlayışı daha vardır. Bu yeni anlayışın coğrafi kökleri Avrupa'ya dayansa da kendisi daha doğu'dadır. Marksist öğretinin, toplum düzeni haline gelebilmesi neden doğu'da olmuştur? Bu soru, hala günümüzde önemini korumaktadır.

Birincisi marksizmi salt teori düzeyinde algılama eğilimi taşımaktadır. Teoriyi tarihsel anlamından ayırarak bir eş zamanlı (dyakronik) bir düzleme oturtmaya çalışmaktadır. "Tarihin motoru sınıf mücadelesidir" tespitini genel geçer bir doğru kabul ederek, reel sosyalizme eleştiriler yöneltmeleri, bu anlayışın ilk somut üretimi olmuştur. Sınıflı toplumlarda uygulanan yöntemin, reel sosyalizme uygulanamayacağının farkında bile değiller. Bütün meşguliyetleri bu örgünün oluşturulmasından ibarettir.

İkincisi ise teoriyi, yalnızca belirli bir mekanda, verili üretim ilişkilerinin soyutlanması ile oluşan bir fikri bütünlük olarak kabul edip, bu bütünlüğün tarihsel örgüsünü diyalektik olarak oluşturma eğilimini temsil etmektedir.

Bu iki anlayış, devrimci marksist anlayışı tarihten sildiklerini varsayarak, yalnızca birbirlerini rakip görmektedirler. Birbirlerini sahne dışına itmek için amansız bir mücadele verdiklerini iddia etmektedirler.

Ekollerin, çevre ülkelerdeki ve dünyanın her yanındaki acentaları bu mücadelede saflarını almış durumdadır.

Eğer bilim en doğru şekilde gerçeği anlamak ise gerçek bu anlayışların algıladıkları kadar basit değildir.

AKLIN İŞGALİ

Teori'den anlaşılan marksist teori dahi olsa, Avrupa marksizminin içinde bulunduğu durum ancak spekülatif (kurgusal) aklın işgaliyle anlatılabilir. O yüzden yaşamda çok fazla anlam ifade etmezler. Böyle anlayışların verdikleri mücadelenin sosyal sınıflar için değeri yoktur. Sosyal sınıflar yaşamın içinde, derinde de olsa sınıf mücadelesiyle tarihi ve toplumu oluştururlar. Günümüzde sınıf mücadelesi, toplumun derininde sürmektedir. O yüzden görünür olmadığı söylenebilir.

Sınıf mücadelesinin bilinçli yapılıp, yapılmadığı bu mücadelenin yaşamdaki derinliğiyle ilgilidir. 19. yüzyıl başları ve ortaları bu söz konusu sınıfların, ayrımının kolayca yapıldığı süreçlerdir. Günümüzde ise sınıf bilinciyle hareket etmeyen sosyal sınıfların üzerine sınıf tahlili yapmak oldukça zor ve zahmetli bir iştir. Bu tahliller, politik bir mobilizasyona katkısı ölçüsünde anlamlı kabul edilmelidir. Bilimsel kriter bu olmalıdır.

Ne biri ne de diğeri bizim için çıkış noktası olamaz. Çünkü yukarıdaki ölçüyle bakıldığında anlamları yoktur. Felsefede uyguladığımız yöntem tarihte geçerli değildir. Tarih anlayışı-

nın gerçeği (yalnızca görünen değil, görünmeyen derinde olanın somut bilgisi) ortaya çıkartacağını şimdilik kabul edemiyoruz. Ancak tarihsel gerçeğe yaklaşılabilir ve tarih yeni bir düzende yeni bir anlayışla yeniden yazılabilir ve bu yeni yazın gerçeğe daha çok yaklaşabilir. Bu bizim tarih felsefemizdir.

Varolanı anlamak için bugünkü toplanmış tüm verileri marksist yöntemle tasniflemeyi yeterli görürseniz Althusserci, volantarist (iradeci) kabul edilebilirsiniz. Varolanı ancak tarihsel gelişimiyle birlikte, tarihsel soyutlamaların diyalektiğinde anlayabileceğinizi kabul ederseniz nesnelci, tarihselci, thompsoncusunuz anlamına gelmektedir.

Bildiğimiz sakalbıyık, iki uçlu değnek hikayesi burada da peşimizi bırakmıyor. Karl Marx ve Friedrich Engels adlarını verdikleri öğretilerinde ne birine yaklaşmışlardır ne de diğerine. Lenin, Bagdanov üzerine yazdığı "Materyalizm ve Ampriyokritizim" eserini hangi anlayış için yazmıştır. F. Engels niye Dühring ile uğraşmış ve Dühring adını bir esere vermek zorunda kalmıştır.

Bütün bu tartışmaları temellendirmek için bir düşünce tarihi özeti yapmak gerekir.

FELSEFE GELENEKLERİ

Batı düşüncesinin kaynakları sırasıyla kadim Yunan uygarlığı ve felsefesi bu düşüncenin doğu mistisizmiyle birleşmesinden oluşan Helen medeniyeti ve düşüncesi, Roma uygarlığı ve hukukudur. Yukarıdaki düşünce; itirazsız kabul edilen mirastır. Hristiyan düşüncesi ve kilise gelenekleri bütün bir ortaçağı kapsar. Avrupa'da görece gelişmiş İtalya'da başlayan reform ve rönesans tüm kıta Avrupası'nı ve İngiltere'yi sarar.

Bundan sonra üç düşünce geleneğinden bahsetmek gerekir. Bunlar, Thomas More'un Ütopia'sı ile başlayan Thomas Hobbes J. Locke ve I. Kant'ın "beni dogmatik uykumdan uyardı" dediği D. Hume'la devam eden İngiliz düşünce geleneği, Yalçın Küçük'ün ilk modern filozof dediği Descartes'ın kartezyen düşüncesi ile başlayan Montesquieu ve Diderot, Voltaire, Rousseau ile devam eden aydınlanma felsefesi ve F. Engels'in ilk modern filozof dediği Spinoza, Fichte, Schelling, I. Kant ve Hegel'le devam eden Alman kurgusal felsefe geleneğidir.

Bu gelenekleri, mütefekkirleri tasnif etmek oldukça güçtür. Bu sınıflandırma pozitivistlerin işidir, ancak kabaca böyle bir ayrımı yapmak zorunda kaldık.(*)

Marx'ın değimiyle J. Locke ve D. Hume bilinemezcidirler (agnostik) ve utangaç materyalist

(*)Pozitivistler iki düşünce geleneği üzerinde mutabık kalmışlardır. Bunlar anglo sakson emprik düşünce geleneği ve rasyonel düşünce geleneğidir.

olarak kabul edilirler. İnsan deneyimlerini onlar tek doğru bilgı kaynağı olarak kabul ederler. Deneyden geçmemiş bilgiler için,, safsatadan başka söyleyecek bir şey yoktur.

Hiç kuşkusuz Alman spekülatif (kurgusal) felsefesi daha gelişmiş kabul edilir. Ancak bu geleneği yaşamla ilişkilendirmek oldukça güçtür. Kurdukları sistemleri yıkmak da oldukça güçtür.

Burjuva bilimde, sanatta, ama her alanda tutucu konumunu takhim etmek uğraşındadır. Edebiyat, en iyisinden böcekleşme edebiyatıdır. Bilimi, kendi iktidarına yönelebilecek saldırılara karşı kullanmaktadır yalnızca. Burjuvazinin ve dolayısıyla batının dünyaya kazandıracak hiçbir değeri kalmamıştır. Tüm insanlık gibiyüzümüzü hep batıya çevirmiştik, bundan sonra kendimize dönmeliyiz ve insanlığın yükselmesine bu coğrafyadan katkıda bulunmalıyız. İnsan aklının özgürleşmesini ancak bu şekilde sağlayabiliriz.

Şüphesiz bu yaşanan tarihsel birikim üç farklı coğrafyada oluşsa da, sanayi devrimi ve onun getirdiği yeni ınsan, ortaçağ'ın hareketsiz insanından farklıdır.

Sadece ticarı malların hareketi yoktur, bizzat insanın kendisiyle birlikte, bilginin hareketi de söz konusudur. Dolayısıyla Kant'ın "Saf Aklın Eleştirisi"ni yazmasında D. Hume'un etkisinden bahsetmek zorunludur.

"Evrendeki düzenin nedeni ya da nedenleri olasılıkla. insan zekasını uzaktan andırmaktadır."(1)

Hristiyanlık düşüncesini karşısına alan İngiliz deneycılığı D. Hume'da zirveye ulaşmaktadır. Feuerbach ise, insanın özündeki din özünü yenıden çözmüş ve insan özünün, sosyal ilişkilerle ifade edilebileceğini belirtmiştir.

AKLIN BAĞIMSIZLIK SAVAŞI

Bu kadar felsefe geleneklerini anlatmamın nedenı materyalist anlayışın ya da felsefenin olgunlaşma dönemini aydınlatmaktır. Bu yeni bir felsefe demektir.

Hegel bütün Almanya'yı sarmış durumda iken Feuerbach'ın çıkışını, İngiliz deneyciliğine ve Fransız aydınlanmasının yol açtığı Fransız Devrimi'nin hristiyan karşıtlığı ile simgeleşen Voltaire düşüncesine bağlamak doğrudur. Şüphesiz Marx Feuerbach'sız Hegel'in içinden çıkamaz, Hegel'in sistemini başka türlü aşamazdı.

Feuerbach'ın "The Essence of Christianity" eseri diğer iki düşünce geleniğinin üzerine inşa edilmiş fevkalade bir yapıttır.

Bundan sonra Batı felsefesinde kayda değer bir gelişme yoktur. Tüm kıta Avrupası ve Batı dünyası düşünce geleneği açısından gelebileceği yere gelmiş olduğundan ölüdür.

Artık bundan sonra düşünce geleneği açısından Batı'dan alınacak birşey yoktur.

İnsan aklının bağımsızlaştığı dönemlerde insanlık, her alanda yükselmiştir. Yunan sitelerinde oluşan Yunan uygarlığının kendi döneminden daha ileri aşamada olması, sitedeki yurttaşların akıllarının bağımsızlaşmasıyla açıklanabilir. O çağda savaşlar kentin korunması için yapılıyor, iktidarın yeryüzüne indiği az çok biliniyor ve iktidar yurttaşlar tarafından paylaşıyordu. Bütün bunlar ile insan aklının bağımsızlaşması arasında bağ kurmak hiç de zor değildir.

Roma uygarlığında da savaşlar barbarlara karşı yapılıyor. İktidar yeryüzündedir ve iktidarı konsüller, senato ve halk meclisleri aralarında paylaşıyor. Burada da insan aklının zincirleri kısmen kırılmış görünüyor ve bu kırılma, bir uygarlık yaratmıştır. Şüphesiz, bu iki uygarlık kadınları ve köleleri unutmuş, yok saymıştır.

Düzenlerini onların üzerlerine kurmuşlardır. Siyasal erkin paylaşımı yurttaşlar arasında yapılmış ve köleler zenginliğin zorunlu üreticisi olmuşlardır. Hristiyan düşüncesi, neredeyse tüm ortaçağ tarihine damgasını vurarak, insan aklının tutsak olmasına neden olmuştur.

Yunanlı ve Romalı iktidarını korumak için mutlaka dine gerek görmüş ve tanrılar yaratmıştır. Ortaçağ senyörleri Roma'dan aldıkları bu mirasa hristiyan bağnazlığıyla sıkıca sarılmışlardır. Tüm bılgıler yazı, hep kilise arşivlerinde ve din

adamlarının akıllarında tutsak olmuştur. Siyasal iktidar olan senyörler tüm savaşlarını din adına yapmışlardır. O yüzden ortaçağ tarihi, din tarihi şeklinde özetlenebilir

İktidarda kalma Roma-Germen kültürünü almış toprak sahiplerinin tutkusu haline gelmiştir. Bu tutku hali, senyörleri kendi iktidarlarının din adamlarıyla paylaşmasını zorunlu kılmıştır.

15 yüzyılda başlayan kilise taassubuna karşı ayaklanmalar feodal düzeni sallamaya başlamıştır Yeni ortaya çıkan kentli sınıfın ilk yaptığı aklını bağımsızlaştırmaya çalışmaktır Burjuva bunu başardığı ölçüde iktidara yaklaşmış ve bu ölçüde toplumsal devrimleri gerçekleştirebilmiştir

19. yüzyılın ortaları burjuvazinin, iktidarını önlenemez bir şekilde kesinleştirdiği dönemdir Bu dönemde despotluğun Avrupa'daki temsilcileri iktidarlarını sonsuza kadar terketmek zorunda kalmışlardır.

Avrupa'da burjuva devrimlerine karşın tüm despotluğun cismanileştiği isim olan Metternich 1848 devrimlerinin hemen öncesinde iktidarını bırakıp kaçmıştır. Bu tarihten sonra sınıfsal olarak iktidarını kesinleştiren burjuvazi, kendi düzenini tüm dünyaya bir süreç zarfında yayarken, kendisi de iktidarını kaybetme korkusuyla yeniden dine sarılmıştır. O zamandan bu yana yeni bir iktidar, onun yeni düzeni ve yeni bir din, insan aklını tutsak etmeye çalışmaktadır.

Bu amaç için burjuvazinin araçları tarihte görülmemiş çeşitlilikte sahiptir. Tüm bilimleri rehin almıştır bu iş için. Genel olarak dünya tarihine 19. yüzyıldan bu yana bakıldığında insan aklının özgürleşme mücadelesi, başka bir sınıf tarafından yapılmaktadır. Burjuva bilimde, sanatta, ama her alanda tutucu konumunu takhim etmek uğraşındadır Edebiyat, en iyisinden böcekleşme edebiyatıdır. Bilimi, kendi iktidarına yönelebilecek saldırılara karşı kullanmaktadır yalnızca. Burjuvazinin ve dolayısıyla batının dünyaya kazandıracak hiçbir değeri kalmamıştır. Tüm insanlık gibi yüzümüzü hep batıya çevirmiştik, bundan sonra kendimize dönmeliyiz ve insanlığın yükselmesine bu coğrafyadan katkıda bulunmalıyız İnsan aklının özgürleşmesini ancak bu şekilde sağlayabiliriz

Doğu toplumları ve kültürü, burjuva düzeninin henüz tam sahip olamadığı, kontrol edemediği alanlardır. Lenin, bunu yapmıştır, bir süreliğine de olsa insan aklının özgür kalmasını sağlamıştır. Avrupa'dan almamız gerekenler vardır, bunlar devrimci teori ve devrimci pratiktir: Devrimci düşünce ve devrimci eylemdir. Kısaca 1640-88 Devrimleri, 1789 Devrimi, 1830-48 Devrimleri, Komün Dersleri, İngiliz İşçi Hareketi, Chartist Hareket, Luddite Hareketi (1817), Alman İşçi Hareketi, 20. yüzyılda Spartakistler, Faşizme Karşı Direniş Hareketleri; Avrupa mirası bunlardır.

20. yüzyılda Avrupa ve Amerika burjuvazisi, insan aklını esaret altına almak istemiş, karşısındaki sosyalist sistemi yıkarak bunu da şimdilik başarmıştır

Reel sosyalizm uygulamalarının yarattığı iktidarı kaybetme korkusu, tüm burjuva düzeninin aklını yitirmesine neden olmuştur. Aklını yitiren burjuva, padişah V. Murat'ın ruh haline sahip olmuştur.(*)

"Yaşasın demokrasi", "Yaşasın ulusal çıkarlar" söylemi modern dinlerin yeni ayinleri olmuştur. İster ulusa din diyelim, isterseniz demokrasiye din diyelim hiçbir şey farketmez. Din insan aklını uyuşturmak için iktidar sahiplerinin geliştirdiği en güçlü ideolojik ve siyasal mekanizmadır. Bugün burjuvazi, iktidarını korumak için, insan aklını körleştirmeye ve uyuşturmaya ihtiyaç duymaktadır. Dinin uyuşturucu ağırlıklı olmak üzere her iki ihtiyaca cevap verdiği, siyasal bir realitedir.

DİN VE DEMOKRASİ AFYONU

Burjuva üretilen her şeyin kendi iktidarıyla ilişkisini ölçer ona göre tasnif eder. Kendi iktidarını tahkim etmek için yeni sınıfın aklını uyuşturmayı görev bilir. Bu mirası, tarihsel deneyimlerinden

(*) V. Murat, 1876'da iktidara getirilir. Zaten akıl eksikliğiyle tanınır ve yeni padişah tahta çıkınca, iyice delirir. Bunun üzerine tahttan indirilir ve Yıldız Sarayı'ndaki köşesine çekilir. Uzun süre orada kendi halinde yaşar. Pür melalini anlamaya çalışanlara "Halkıma özgürlük verildi değil mi, artık halkım özgür değil mi?" der durur.

almıştır. Bunun için dini yenilemiştir. "Tekelli düzen, insanın yazgısının, kendi elinde olmadığını yaymaya dayanıyor.

Medya ve basının tekelleşmesi ve tekelli düzenle bütünleşmesi sonucunda medya ve basını, eski zamanların katedral ve kiliseleri, medya ve basın patronlarını kardinaller ve sütun yazarlarını vaaz papazlarını ve diğer gazetecileri, din hizmetlileri ya da hademe-i hoyrat saymanın çözümlemeye yardımcı olacağını düşünüyor. 'İnsan'ı edilgen hale getirmek hem daha kolaylaştırıyor hem de daha büyük yaygınlıkla uygulanabiliyor."(2)

Yalçın Küçük, Chomsky'nin deyimiyle "rıza üreten" medya için ve yeni din için, bu değerlendirmeyi yapmakta haksız sayılmaz.

Papalık batıdan aldığı devrimci düşünce ve eylem mirasını kendi coğrafyasında hayat bulmasını sağlayan Rus sosyalizmini boğmak için her türlü girişimin içerisinde yer almıştır. Kıta Avrupası'nda ve Amerika'da bu süreç zarfında kilise, genel anlamıyla dini kurumlar, eskiden olduğu gibi feodal gelirlerine kavuşmuşlardır. Burjuva ilericiliği böylece bu konuda da iki yüzyıl önceki konumuna gerilemiştir. Türkiye'de de dini kurumlar ve din iktidar ortaklığından ayrılmamışlardır. Kemalistler ile din adamları arasında bir uyum problemi olmuş, o da dinin devletleştirilmesiyle kısa sürede çözülmüştür Tarih bu kez de ruhani iktidar ile cismani iktidarı yeryüzünde daha güçlü bir şekilde bir araya gelmelerine tanık olmaktadır.

Belki burjuva iktidarından bu yana savaşlar dın adına yapılmamaktadır, ama ulusal çıkarlar adına yapılan savaşlar ruhani öğretiyle mutlaka desteklenmektedir.

İktidar tarihte yine kendini giydirmiş, kendini çıplaklıktan kurtarmıştır Günümüz savaşlarında ya ulusal çıkar ya demokrasi ya da her ikisi birden amaçlanmaktadır. Eskiden, büyük devletler kutsal adalet düşüncesiyle savaşları meşrulaştırırken, bugün düşük yoğunluktaki çatışmaları, bölgesel savaşları demokrasi ile meşrulaştırmaktadır. Bugün, gelişmekte olan ülkeler ise bu daha çok meşrulaştırmayı ulusal çıkarlar adına yapabilmektedir.

"Yaşasın demokrasi", "Yaşasın ulusal çıkarlar" söylemi modern dinlerin yeni ayinleri olmuştur. İster ulusa din diyelim, isterseniz demokrasiye din diyelim hiçbir şey farketmez. Din insan aklını uyuşturmak için iktidar sahiplerinin geliştirdiği en güçlü ideolojik ve siyasal mekanizmadır. Bugün burjuvazi, iktidarını korumak için, insan aklını körleştirmeye ve uyuşturmaya ihtiyaç duymaktadır. Dinin uyuşturucu ağırlıklı olmak üzere her iki ihtiyaca cevap verdiği, siyasal bir realitedir.

DEVRİMCİ TEORİ VE PRATİK

İçinde bulunduğumuz coğrafyada yaşanılanlar, dının örgütlenerek sıyasal iktidardan daha fazla hak talep etmesiyle özetlenebilir. Bu taleplerin yarattığı mücadelenin insan aklının özgürleşmesiyle ilişkisi yoktur. Kısaca bölge tarihi, sınıf mücadelesiyle ilişkili olarak şu şekilde anlatılabilir: Burjuvazi, Lenin'le toplumsal proje haline gelen devrımci düşünceye karşı mücadele için, tüm dünyada olduğu gıbi Türkiye'de de bütün devlet aygıtını, dizayn etmiştir.

Burjuvazinin elinde tuttuğu iktidarı kaybetme korkusu o kadar ileri düzeye çıkmış ki, din üzerindeki kontrolü azalmıştır. SSCB'nin çözülmesi, söz konusu devlet dizaynını gereksiz kılmıştır. Bir süre de burjuvazi, bu dizaynı Kürt ayaklanmasına yönlendirmiş ise de bundan yeterli sonuç alamamıştır. Hemen başka tedbirler geliştirilmiş ve milliyetçilik, ulusçuluk motifi önplana çıkarılmıştır.

Din, örgütlenmiş ve asgari eski iktidar konumunu devam ettırmek istemiştir. Hatta iktıdarı daha fazla talep etmiştir. Yaşadığımız çatışma bundan ibarettir. Yaşananların "tarihi motoru sınıf savaşlarıdır" tespitiyle doğrudan bağlantısını kurmak zordur. Ancak sınıf savaşları, sınıfların kendilerini tarif etmeleriyle başlayabilir.

Bu tarifin realızasyonu, sınıfların modern anlamda proletarya ve burjuvazinin karşı karşıya gelmesi demektir. Devrimci teori ve pratik o zaman bütün görkemiyle insan aklına, insanın özgürleşmesine hizmet edecektir.

Siyasal mücadeleyı sınıf düzlemine çekebilmek, ancak tarih anlayışının devrımci marksist bakış kazanmasıyla mümkün olabilir. Anlayışın devrimcileşmesi, politik ve pratik bır sorundur■

NOTLAR

1- D. Hume, Din Üstüne, İmge Yayıncılık, s. 126

2- Y. Küçük, El Kitabı 1, Akış Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 39-40

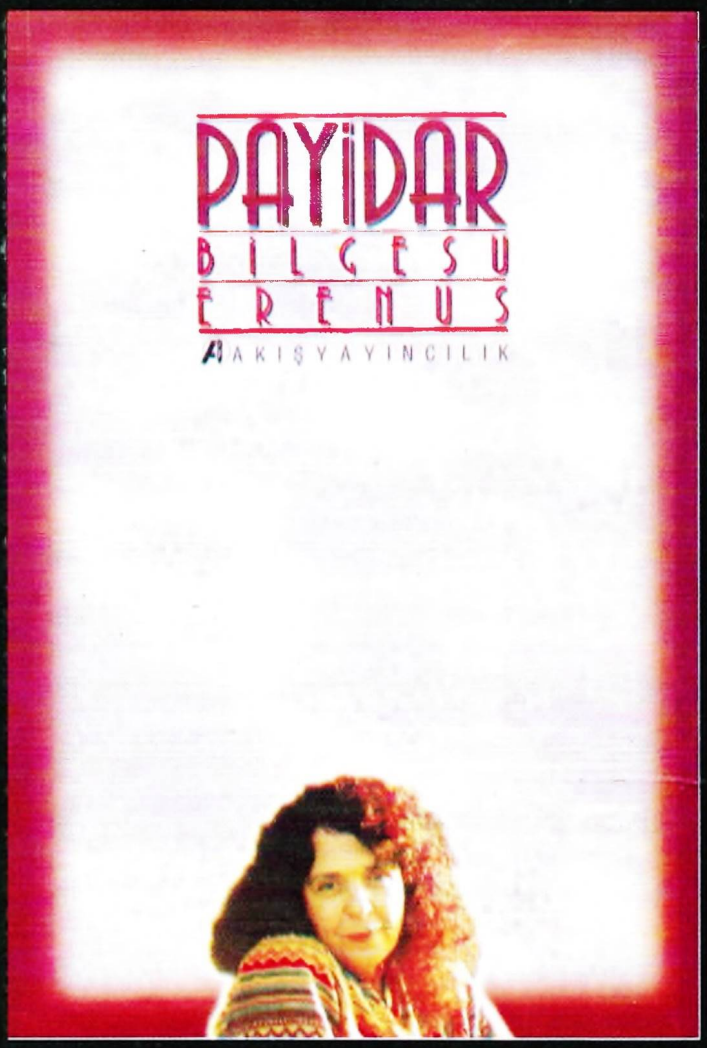

Yazdığım oyunların her birinin kendine göre bir kaderi olduğunu biliyorum. Bu kaderi toplumsal çalkantılar belirliyor... "Nereye Payidar?" oyunumun kaderi, görenlerin görmeyenlere anlatması türündendi. Genç kuşaklar oyundan habersizdi ama, dillerinde Nereye Payidar'ın, her nereden ve ne zaman duymuşlarsa ünlü tekrarını taşıyorlardı: Burada Timur Selçuk-Çiğdem Talu ikilisinin, söz ve müziği oluşturan başarılı çalışmalarını anmalıyım... Varoşlar, direniş alanları, emekçiler "Nereye Payidar?"dan mucizevi türden bir kırıntı saklamışlardı kendilerinde. Bu ülkemize has bir şaşırtıcılıktan kaynaklanıyordu; iyi, doğru, halktan, emekten yana güzelliklerin asla kaybolmamasıydı bu mucize. Bu yüzden Nereye Payidar'ı yıllar sonra, oyun olarak kitaplaştırmak yerine, oyunu anlatan romanı deneyerek, onu bugüne dek bağırlarına gizlenip kendini koruduğu emekçi insanlara armağan ediyorum. Direniş günlerinde birbirlerine okuyup, tartışacakları yapıtlar o denli az ki, Payidar, umarım böylesi bir geleneğin başlatıcısı olur. Bu kitapta, yöntem; Dursun Ali'in bilemediklerinin, elimdeki sahne tekstinin de yardımıyla benim bildiklerim oluşudur, benim bilemediklerimin ise, Dursun Ali'ce bilinişidir, bakalım göreceğiz!

Ayrıca Payidar adlı çalışmamın, benim kendi oyunumla yıllar sonrası bir hesaplaşma olduğunu düşünenlere de şimdiden yanılmamış olduklarını söyleyebilirim...

AKIŞ YAYINCILIK

hepileri
İlerici Gençliğin, Gerici Ayaklanmasına Destek Olması Gaflet'tir
Cumhuriyet'in Dönümü
Adıvar'ın Üç Romanında Haso'nun Hasan'laşması
Gurur ve Millet
Sadun Aren'le Söyleşi
Bir Avrasya Jeostratejisi
Siyaset ve Marangoz
Sivil Ajanlar
Yalçın Küçük
Malûmat ve Siyaset
Tevfik Fikret Yorulmaz
Dokunulmazlık Düzenini Kaldırmak Parlamenter Sistemi Yıkmaktır
Selim Selçuk